

ISSN 2616-7654 (Print)
ISSN 2617-8427 (Online)

**УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ
З БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ НАУК**

2025 Випуск 15

**UKRAINIAN JOURNAL ON LIBRARY
AND INFORMATION SCIENCE**

Редакційна колегія

Головний редактор

Тетяна Новальська, доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Заступник головного редактора

Надія Бачинська, кандидат педагогічних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Відповідальний секретар

Галина Салата, доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Члени редакційної колегії

Валентина Бездрабко, доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Андрій Білощицький, доктор технічних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Майя Войцеховська, доктор наук в галузі бібліології та інформології, професор, Університет Гданська, Гданськ, Польща

Юрій Горбань, кандидат культурології, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Ірина Давидова, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Харківська державна академія культури, Харків, Україна

Оксана Збанацька, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент Київський університет культури, Київ, Україна

Олена Каракоз, кандидат історичних наук, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Ірене Лопатовська, доктор філософії в галузі інформаційних наук, доцент, Інститут Пратта, Нью-Йорк, США

Оксана Матвієнко, доктор педагогічних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Людмила Прокопенко, кандидат культурології, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Олег Сербін, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого, Київ, Україна

Алла Соляник, доктор педагогічних наук, професор, Харківська державна академія культури, Харків, Україна

Марія Хейг, доктор філософії в галузі інформаційної науки і технології, доцент, Університет Вісконсін-Мілуокі, Мілуокі, США

Лео Ма, директор бібліотеки, New Asia College & United College Library (Бібліотека Китайського університету Гонконгу), Гонконг

Editorial board

Editor-in-Chief

Tetiana Novalska, DSc in History, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Deputy Editor-in-Chief

Nadiia Bachynska, PhD in Education, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Executive Editor

Halyna Salata, DSc in History, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Members of the Editorial Board

Valentyna Bezdrabko, DSc in History, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Andrii Biloshchyskyi, DSc in Technical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, Ukraine

Maja Wojciechowska, DSc in Bibliology and Information Science, Professor, University of Gdansk, Gdansk, Poland

Yurii Horban, PhD in Cultural Studies, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Iryna Davydova, DSc in Social Communications, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

Oksana Zbanatska, DSc in Social Communications, Associate Professor, Kyiv University of Culture, Kyiv, Ukraine

Olena Karakoz, PhD in History, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Irene Lopatovska, PhD in Information Sciences, Associate Professor, Pratt Institute, New York, USA

Oksana Matviienko, DSc in Education, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Liudmyla Prokopenko, PhD in Cultural Studies, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Oleh Serbin, DSc in Social Communications, Senior Research Fellow, Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Alla Solianyk, DSc in Education, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

Maria Haigh, PhD in Information Science and Technology, Associate Professor, University of Wisconsin-Milwaukee, Milwaukee, USA

Leo Ma, Library Director, New Asia College & United College Library (Chinese University of Hong Kong Library), Hong Kong

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF CULTURE AND ARTS

Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук

Науковий журнал

**Ukrainian Journal on Library
and Information Science**

Scientific Journal

Засновано у 2018 р.
Founded in 2018

**Випуск 15
ISSUE 15**

КИЇВ
ВИДАВНИЧИЙ ЦЕНТР КНУКіМ
KYIV
KNUCA PUBLISHING CENTRE
2025

Видання включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») відповідно до наказу МОН України від 17.03.2020 року № 409 за спеціальністю 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1210 від 31.10.2023 року. Ідентифікатор медіа: R30-01919.

Затверджено до друку та опублікування в мережі інтернет Вченою радою Київського національного університету культури і мистецтв (протокол № 19 від 30.06.2025 р.)

УДК 02(477)(06)

Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук : наук. журн. / редкол.: Т. Новальська (голов. ред.), Н. Бачинська (заст. голов. ред.), Г. Салата (відп. секр.) та ін. ; відп. ред. Т. Новальська ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2025. – Вип. 15. – 210 с.

Черговий, 15-й, випуск «Українського журналу з бібліотекознавства та інформаційних наук» представлений публікаціями, у яких систематизовано і узагальнено відомі та нові знання про використання цифрових інструментів візуалізації інформації у практиці інформаційно-аналітичної роботи, розкрито нормативно-правові засади регулювання відкритої науки в Україні, доведено переваги друкованих газетних видань над електронними, а також запропоновано шляхи удосконалення підготовки електронних газетних видань відповідно до журналістського профілю діяльності, виявлено найбільш ефективні і бюджетні сучасні програмні платформи для керування документацією, розкрито ключові чинники формування іміджу бібліотеки закладу вищої освіти в умовах цифровізації, визначено форми та види електронних інформаційних ресурсів і сервісів бібліотек закладів вищої освіти України, проаналізовано особливості функціонування сучасного медіасередовища публічних бібліотек України в умовах цифровізації.

Авторами охарактеризовано корпоративні й персональні блоги в архівістиці, з'ясовано особливості галузевого блогінгу, специфіку архівного сегмента блогосфери, виявлено зміни в організації та функціонуванні архівних установ під впливом цифрових технологій, запропоновано напрями розвитку креативних просторів у дитячих бібліотеках України, здійснено порівняльний аналіз українського та світового досвіду формування іміджу бібліотеки в молодіжному середовищі, розкрито сучасні тенденції маркетингу у сфері бібліотечних послуг і запропоновано ефективні інструменти популяризації бібліотек. У контексті осмислення ролі та цінності національної бібліотеки задля підтримки національної ідентичності окреслено обставини спалення Національної та університетської бібліотеки Боснії і Герцеговини під час Боснійської війни та особливості її повосного відновлення і функціонування.

У цьому випуску також представлено рецензію Галини Салати на монографію: Шаповал, А. (2024). *Українські обрії Василя Щавинського: мистецтвознавця, колекціонера, бібліофіла*. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видання орієнтоване на широке коло працівників бібліотечно-інформаційної сфери, науковців, викладачів закладів вищої освіти, докторантів, аспірантів, магістрантів, усіх, хто досліджує теоретико-прикладні аспекти у сфері соціальних комунікацій, інформаційно-комунікаційних технологій та бібліотечної, інформаційної, архівної справи.

Науковий журнал «Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук» відображається в таких базах: BASE, Crossref, DOAJ, ERIH PLUS, EuroPub, Google Академія, Journal Factor, JournalTOCs, Lens, MIAR, OpenAIRE, Open Ukrainian Citation Index (OUCI), Polska Bibliografia Naukowa (PBN), ResearchBib, ResearchGate, ROAD: довідник наукових ресурсів відкритого доступу, Scilit, Index Copernicus Journals Master List, Ulrich's Periodicals Directory, WORLDCAT, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Наукова періодика України (УРАН).

Автори зберігають за собою право на авторство роботи без обмежень та передають журналу право першої публікації цієї роботи на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License International CC-BY.

Засновник залишає за собою право на дизайн верстки, художнє оформлення та назву журналу.

За точність викладених фактів та коректність цитування відповідає автор.

Адреса редакційної колегії: КНУКіМ, м. Київ, вул. Євгена Коновальця, 36, каб. 905
тел.: +38(067)1855242, e-mail: ibas.knukim@gmail.com

ISSN 2616-7654 (Print)
ISSN 2617-8427 (Online)

© Київський національний університет
культури і мистецтв, 2025
© Автори статей, 2025

The Journal is included in the category "B" of the list of scientific professional editions of Ukraine in the field of study: 029 – Information, Library and Archives Management by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 17 March 2020 № 409.

Registration of Print media entity: Decision of the National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine: Decision No. 1210 as of 31.10.2023. Media ID: R30-01919.

*Approved for publication and publication on the Internet by
the Academic Council of Kyiv National University of Culture and Arts
(Protocol No. 19, dated 30.06.2025)*

UDC 02(477)(06)

Ukrainian Journal on Library and Information Sciences : scient. journ. / ed. board: T. Novalska (ed.-in-chief), N. Bachynska (dep. ed.-in-chief), H. Salata (dep. secr.), et al. ; resp. ed. T. Novalska ; Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv National University of Culture and Arts. – Kyiv : KNUCA Publishing Centre, 2025. – Iss. 15. – 210 p.

The next, 15th, issue of the “Ukrainian Journal on Library and Information Sciences” is presented with articles that systematise and summarise basic and new knowledge about applying digital information visualisation tools in the practice of information and analytical activity, reveal normative and legal principles of regulating open science in Ukraine, ground advantages of printed newspaper publications over electronic ones, and also offer ways to improve the preparation of electronic newspaper publications accordance to the journalistic profile of work, identify the most effective and budget-friendly modern software platforms for documentation management, highlight key factors in forming the image of a library in a higher education institution in conditions of digitalisation, determine forms and types of electronic information resources and services of libraries in Ukrainian higher education institutions, analyse peculiarities of functioning of the modern media environment of Ukrainian public libraries in conditions of digitalisation.

The authors characterise corporate and personal blogs in archival science, clarify peculiarities of the industry blogging and specifics of the archival segment of the blog sphere, identify changes in organising and functioning of archival institutions under the influence of digital technologies, offer directions for the development of creative spaces in children’s libraries of Ukraine, conduct a comparative analysis of the Ukrainian and world experience in grounding the image of the library in the youth environment, reveal modern marketing tendencies in the field of library services and suggest effective tools for promoting libraries. In the context of understanding the role and value of the national library in supporting national identity, the circumstances of the burning of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina during the Bosnian War and the peculiarities of its post-war restoration and functioning are highlighted.

Additionally, this issue presents a monograph review by Halyna Salata: *Shapoval, A. (2024). Ukrainian Horizons of Vasyl Shchavynskyi: Cognoscente, Collector, Bibliophile*. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.

The issue is aimed at a wide range of library and information workers, scientists, lecturers of higher education institutions, DSc students, PhD students, Master’s degree students, and all those who study theoretical and applied aspects in the sphere of social communications, information and communication technologies, as well as library, information and archival affairs.

Crossref, DOAJ, ERIH PLUS, EuroPub, Google Scholar, Journal Factor, JournalTOCs, Lens, MIAR, OpenAIRE, Open Ukrainian Citation Index (OUCI), Polska Bibliografia Naukowa (PBN), ResearchBib, ResearchGate, ROAD: the Directory of Open Access scholarly Resources, Scilit, Index Copernicus Journals Master List, Ulrich’s Periodicals Directory, WORLDCAT, Vernadsky National Library of Ukraine, Scientific Periodicals of Ukraine (URAN).

The authors retain the right to the authorship of the work without restrictions and transfer to the journal the right to first publish this work under the terms of the Creative Commons Attribution License International CC-BY.

The founder reserves the right to design the layout, artwork and title of the journal.

The author is responsible for the accuracy of the facts and correctness of citation.

Address of editorial board: KNUCA, Kyiv, 36, Yevhena Konovaletsia Str., off. 905

tel.: +38(067)1855242, e-mail: ibas.knukim@gmail.com.

ISSN 2616-7654 (Print)

ISSN 2617-8427 (Online)

© Kyiv National University
of Culture and Arts, 2025
© Authors of articles, 2025

ЗМІСТ

CONTENTS

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF THE INFORMATION SPACE FUNCTIONING

<i>Володимир Варенко, Валерій Кушнар'ов</i> ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ В АНАЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	10	<i>Volodymyr Varenko, Valerii Kushnarov</i> DIGITAL TOOLS FOR INFORMATION VISUALISATION IN ANALYTICAL ACTIVITIES
<i>Наталія Калюжна</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДҐРУНТЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ВІДКРИТОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ	23	<i>Nataliia Kaliuzhna</i> REGULATORY AND LEGAL FOUNDATIONS FOR ADJUSTING OPEN SCIENCE ISSUES IN UKRAINE
<i>Олександр Мотлях</i> ДРУКОВАНІ Й ЕЛЕКТРОННІ ГАЗЕТНІ ВИДАННЯ: СТАН, ЗДОБУТКИ ТА УПУЩЕННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО ПРОФІЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ	38	<i>Oleksandr Motliakh</i> PRINTED AND ELECTRONIC NEWSPAPER PUBLICATIONS: STATE, ACHIEVEMENTS AND OMISSIONS OF THE JOURNALISTIC PROFILE OF ACTIVITY
<i>Марина Цілина, Ігор Кушнар'ов</i> ЕФЕКТИВНІ ПРОГРАМНІ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ КЕРУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ	52	<i>Maryna Tsilyna, Ihor Kushnarov</i> EFFECTIVE SOFTWARE PLATFORMS FOR DOCUMENTATION MANAGEMENT

БІБЛІОТЕКА У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

LIBRARY IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

<i>Юрій Горбань, Владислав Касьян, Наталія Гайсинюк</i> ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ	68	<i>Yurii Horban, Vladyslav Kasian, Nataliia Haisyniuk</i> FORMATION OF A LIBRARY IMAGE OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION IN THE DIGITAL EPOCH
<i>Наталія Кобижча, Людмила Прокопенко</i> БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ: ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ВЛАСНИХ ПРАКТИК ВІДКРИТОЇ НАУКИ	82	<i>Nataliia Kobyzhcha, Liudmyla Prokopenko</i> ACADEMIC LIBRARIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN PROVIDING OPEN ACCESS: FROM CONCEPT TO IMPLEMENTATION OF OWN OPEN SCIENCE PRACTICES
<i>Дмитро Румик</i> ЦИФРОВА МОДЕРНІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МЕДІАСЕРЕДОВИЩА: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ	100	<i>Dmytro Rumyk</i> DIGITAL MODERNISATION OF PUBLIC LIBRARIES IN UKRAINE THROUGH THE PRISM OF MEDIA ENVIRONMENT: EXPERIENCE AND PERSPECTIVES

**БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА ПРАКТИКА:
ІНФОРМАЦІЙНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ**
LIBRARY AND ARCHIVE PRACTICE:
INFORMATIONAL AND SOCIO-CULTURAL ASPECTS

<p><i>Валентина Бездрабко, Тетяна Новальська</i>
БЛОГИ, БЛОГІНГ І АРХІВИ:
ДОСВІД, ОСОБЛИВОСТІ,
ПЕРСПЕКТИВИ</p>	112	<p><i>Valentyna Bezdrabko, Tetiana Novalska</i>
BLOGS, BLOGGING AND ARCHIVES:
EXPERIENCE, PECULIARITIES,
PERSPECTIVES</p>
<p><i>Олена Веремчук, Олена Постельжук</i>
ЦИФРОВІЗАЦІЯ АРХІВНИХ УСТАНОВ:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПАМ'ЯТІ В ЕПОХУ
ТЕХНОЛОГІЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ</p>	142	<p><i>Olena Veremchuk, Olena Postelzhuk</i>
DIGITALISATION OF ARCHIVAL
INSTITUTIONS: CHALLENGES
AND PROSPECTS FOR MAINTAINING
NATIONAL MEMORY
IN THE TECHNOLOGICAL
TRANSFORMATIONS EPOCH</p>
<p><i>Юрій Гайдай</i>
КРЕАТИВНІ ПРОСТОРИ У ДИТЯЧИХ
БІБЛІОТЕКАХ: СУТНІСТЬ,
МОЖЛИВОСТІ ТА УКРАЇНСЬКИЙ
ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ</p>	154	<p><i>Yurii Haidai</i>
CREATIVE SPACES IN CHILDREN'S
LIBRARIES: ESSENCE, OPPORTUNITIES
AND UKRAINIAN EXPERIENCE
OF IMPLEMENTATION</p>
<p><i>Олег Гришко</i>
ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ БІБЛІОТЕКИ
В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ:
УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД</p>	164	<p><i>Oleg Gryshko</i>
FORMING LIBRARY IMAGE IN YOUTH
ENVIRONMENT: UKRAINIAN
AND WORLD EXPERIENCE</p>
<p><i>Володимир Кожем'яко</i>
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МАРКЕТИНГУ
У СФЕРІ БІБЛІОТЕЧНИХ ПОСЛУГ</p>	175	<p><i>Volodymyr Kozhemiako</i>
MODERN MARKETING TENDENCIES
IN THE SPHERE OF LIBRARY SERVICES</p>

БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
LIBRARIES UNDER MARTIAL LAW CONDITIONS

<p><i>Лілія Прокопенко</i>
БІБЛІОТЕКА ЯК МІШЕНЬ: ХРОНІКА
ВТРАТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ
БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ</p> | <p>186</p> | <p><i>Liliia Prokopenko</i>
LIBRARY AS A TARGET: CHRONICLE
OF LOSSES OF THE NATIONAL AND
UNIVERSITY LIBRARY OF BOSNIA AND
HERZEGOVINA</p> |
|--|-------------------|--|

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ
RECENSIONS, REVIEWS

<p><i>Галина Салата</i>
ІСТОРИОСОФІЯ НАУКИ І КУЛЬТУРИ
ЧЕРЕЗ «УКРАЇНСЬКІ ОБРІЇ
ВАСИЛЯ ШЧАВИНСЬКОГО»
АНДРІЯ ШАПОВАЛА</p> | <p>204</p> | <p><i>Halyna Salata</i>
HISTORIOSOPHY OF SCIENCE AND
CULTURE VIA "UKRAINIAN HORIZONS
OF VASYL SHCHAVYNSKYI"
BY ANDRIY SHAPOVAL</p> |
|---|-------------------|---|

**ТЕОРЕТИЧНІ
ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ
ФУНКЦІОНУВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ**

**THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS
OF THE INFORMATION SPACE FUNCTIONING**

УДК 001.102-028.22:004.9]:[001.89:303.442.3
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335058

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ В АНАЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Володимир Варенко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-6528-5604
e-mail: varenko_v@ukr.net

Валерій Кушнар'єв,
кандидат культурології, доцент,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: VKusnarov@ukr.net
ORCID: 0000-0003-3037-1841

Для цитування:

Варенко, В., & Кушнар'єв, В. (2025). Цифрові інструменти візуалізації інформації в аналітичній діяльності. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 10–22. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335058>

Метою статті є дослідити та охарактеризувати роль цифрових інструментів візуалізації інформації в інформаційно-аналітичній діяльності.

Методи дослідження. Реалізації поставленої мети сприяло використання в дослідженні загальнонаукових (огляду, аналізу/синтезу, системного підходу, узагальнення) та спеціальних (інформаційної діагностики, контент-аналізу, групування) методів.

Наукова новизна дослідження полягає в систематизації та узагальненні відомих і нових знань про використання цифрових інструментів візуалізації інформації у практиці інформаційно-аналітичної роботи з погляду сьогодення та перспектив їх розвитку в межах одного дослідження.

Основні висновки. Проаналізовано потенціал найбільш розповсюджених цифрових інструментів візуалізації інформації у практиці інформаційно-аналітичної роботи. За допомогою аналізу технологій Microsoft Power Bi, Cognos Analytics, Graphy, Grafana, Tableau, Zoho Analytics, Google Charts, Canva та інших, можливостей їх використання у інформаційно-аналітичній діяльності визначено основні та потенційні можливості взаємодії фахівців інформаційної сфери, зокрема аналітиків, із цими технологіями. Так, інтеграція функцій Microsoft Power Bi, Cognos Analytics, Graphy, Grafana в бізнес-аналіз дозволить оптимізувати розкриття затребуваної, значущої інформації в інформаційно-аналітичній діяльності, що є визначальним чинником успішної діяльності аналітика. Використання сервісів Tableau, Zoho Analytics, Google Charts, Canva пришвидшить розробку презентацій, дашбордів, діаграм, маркетингових стратегій, візуалізує весь процес аналізу інформації. Виявлено, що впровадження цифрових інструментів в аналітику дає можливість не лише якісно покращити будь-яку інформаційно-аналітичну діяльність, а й підвищити ефективність виконання ними нагальних завдань, сприяє узагальненню інформації, презентації її цільовій аудиторії з метою прийняття правильних управлінських рішень. Без сумніву, в майбутньому рівень використання цифрових інструментів візуалізації інформації загалом і, зокрема, в аналітиці тільки зростатиме, оскільки така практика створює конкурентну перевагу таким фахівцям. Переваги використання цифрових інструментів у повсякденній практиці аналітиків очевидні: оптимізується робота фахівців, забезпечується ефективність сприй-

няття інформації, що аналізується, збільшується результативність будь-якої інформаційно-аналітичної роботи. Констатовано, що вибір тих чи інших цифрових інструментів фахівцем залежить від багатьох складових, таких як: проблематика дослідження, особисті уміння і навички, уподобання, наявність часу, необхідність та актуальність презентації інформації цільовій аудиторії та інших чинників.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність; візуалізація інформації; цифрові інструменти, інформаційний процес.

ВСТУП

Нагальною потребою сучасного інформаційного фахівця є вміння ефективно презентувати затребувану актуальну інформацію, що підлягає аналізу/синтезу. Неважливо, в якій сфері циркулює така інформація та на яку цільову аудиторію розрахована. Головне для аналітика – об'єктивно, лаконічно і ефектно донести широкому загалу (фахівцям) суть проблеми та можливі шляхи її розв'язання. Вербальні засоби переконання в сучасних реаліях не є вагомими, та навіть більше, зрозумілими для слухача, оскільки, за даними вчених (Гончарова, 2019; Тютюнник, 2024), людина лише 10 % інформації запам'ятовує з почутого і 20 % – із прочитаного. Але 80 % інформації людина запам'ятовує із побаченого і 90 % вона сприймає саме через зір. Крім того, візуальна інформація у 60 000 разів швидше сприймається, порівнюючи із текстовою. Звідси простий висновок – візуальна інформація має значні переваги щодо сприйняття аудиторією (фахівцями) в порівнянні із текстовою (вербальною), а отже, повинна якомога частіше використовуватись, зокрема, і в інформаційно-аналітичній діяльності. Безперечні й інші переваги: стає можливим аналіз великих масивів інформації зі складною структурою; можливе акцентування уваги на головних аспектах даних; можливе виділення взаємозв'язків, що містяться в інформації; можливе утримання уваги на основних, значущих моментах інформації тощо. Таким чином, актуальність цієї теми не викликає сумнівів.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Проблема візуалізації інформації в дослідженнях різноманітних сфер людської діяльності не обділена увагою як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Виявленню переваг та специфіки використання цифрових інструментів із метою візуалізації даних присвятили свої праці зарубіжні вчені: Дж. Коста (Costa, 1998) (Іспанія) розкриває поняття візуалізації інформації; Р. Ленглер та М. Епплер (Lengler & Erppler, 2007) (Швейцарія) систематизують методи цифрових візуалізацій, створюють таблиці методів візуалізації; Лі Ци (Li, 2018) (КНР) класифікує основні форми візуалізації інформації та описує їх застосування; К. Вайлк (Wilke, 2019) (США) подає детальні рекомендації щодо використання цифрових візуалізацій; Дж. Лоу та М. Матті (Lowe & Matthee, 2020) (ПАР) характеризують принципи візуалізації; Е. Лаптон та Д. Коул Філліпс (Lupton & Phillips, 2020) (США) пояснюють ключові концепції візуальної мови за допомогою візуальних прикладів; вітчизняні вчені: Н. Гончарова (2019) характеризує переваги візуалізації інформації; В. Муляр (2020) розкриває основи візуалізації даних та основи вебаналітики; Л. Варченко-Троценко та А. Тютюнник (2022) аналізують використання візуальних даних у системі електронного навчання; Л. Халецька (2021) досліджує застосування цифрових інструментів у візуалізації інформації під час викладання дисциплін; А. Тютюнник (2020) описує технології візуалізації

у світових дослідженнях та ін. Проте зазначимо, що спеціальних досліджень щодо використання цифрових технологій саме в інформаційно-аналітичній діяльності вкрай недостатньо, що й обумовило вибір нами теми.

Мета статті – дослідити та охарактеризувати роль цифрових інструментів візуалізації інформації в інформаційно-аналітичній діяльності.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Досягненню поставленої мети сприяло використання загальнонаукових (спостереження, опису, системного підходу, узагальнення) та спеціальних (бібліографічного, дослідження інформаційних потоків, групування) методів на теоретичному та емпіричному рівнях дослідження. Теоретичний виклад матеріалу підкріплений авторськими практичними рекомендаціями щодо використання тих чи інших цифрових інструментів в аналітичній роботі залежно від потреб та ситуації. Аналіз теоретичного підґрунтя цієї теми спонукає до висновку, що проблема використання цифрових інструментів візуалізації даних потребує більш глибокого осмислення і дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В сучасних реаліях професійної діяльності інформаційного фахівця (аналітика) виникають, як мінімум, дві складні проблеми. Перша – знайти необхідну затребувану інформацію в безмежному морі інформаційних потоків сьогодення. Друга – зрозуміло, переконливо, з максимальним ефектом донести її до споживача (цільової аудиторії). І першу, і другу проблеми допомагають вирішити сучасні інформаційні технології. У другому випадку незамінним інструментом стають візуальні засоби передачі і презентації інформації. Про природні фактори переваги візуальної інформації над вербальною (текстовою) наголошують чимало дослідників. А. Тютюнник (2024) зазначає, що людина запам'ятовує лише 10 % із почутого і 20 % із прочитаного. А натомість із побаченого і зробленого людина запам'ятовує 80 %, а 90 % інформації сприймається людиною через зір (с. 77). Н. Гончарова (2019) стверджує, що «візуальна інформація сприймається у 60 000 разів швидше в порівнянні з текстовою» (с. 239). Як наголошує іспанський вчений Дж. Коста (Costa, 1998), «візуалізація робить видимими і зрозумілими певні явища і частини реальності» (р. 14).

Крім фізіологічних переваг візуальної інформації, існують і інші:

- можливість аналізу великої кількості інформації з різномірною структурою;
- можливість зосередження фахівців на головних аспектах проблем;
- можливість компактної подачі інформації;
- можливість використання системного аналізу інформації;
- можливість зменшення інформаційного перевантаження людей;
- однозначне тлумачення візуалізованої інформації;
- можливість одночасного залучення великої кількості людей у випадку публічної презентації інформації;
- можливість виділення прихованих взаємозв'язків між окремими предметами, явищами, процесами та акцентування уваги на значущих моментах тощо.

Візуалізація інформації економить енергію і час, що необхідний був би на сприйняття та інтерпретацію текстової інформації, і презентує потрібну інформацію у зрозумілому та компактному вигляді.

Представлення інформації у вигляді візуальних образів дає змогу побачити досліджуваний об'єкт чи явище ніби зсередини, таким чином полегшуючи її розуміння і забезпечуючи ефективність прийняття управлінських рішень. Отже, мета візуалізації – надати можливість користувачу легко отримати потрібну інформацію. Взаємозв'язки предметів, процесів, явищ, які не очевидні в текстових чи вербальних даних, стають видимими у візуалізованій інформації. Таким чином, дані можуть бути швидко проаналізовані за допомогою візуальної презентації. Окрім того, візуалізація інформації спрощує ділову комунікацію, бо способи візуалізації даних спрямовані саме на те, щоб представити їх таким чином, щоб вони якомога точно і лаконічно передавали значущу інформацію і вимагали від фахівців мінімальних зусиль для її розуміння. Якісно виконана візуалізація інформації однозначно полегшує складний аналіз значних обсягів великих даних, а отже, і їх розуміння. Зауважимо, що дані самі по собі не несуть жодного значення чи мети. А для того, щоб вони мали сенс, їх необхідно відповідно інтерпретувати, тобто «розкрити» їх прихований зміст. Що, власне, і роблять аналітики/експерти за допомогою візуалізації.

Якщо ж ми говоримо про специфіку підготовки аналітичних документів (наприклад, аналітичної записки, звіту, огляду, прогнозу чи інших), то зазначимо, що їх найціннішою частиною є саме аналітична складова у вигляді пропонованих фахівцем висновків, пропозицій і рекомендацій щодо вирішення тих чи інших нагальних проблем управлінської діяльності. Проте жоден висновок чи рекомендація в аналітиці не робиться бездоказово, а лише на основі незаперечних і достовірних документів, фактів, аналізу ситуації. І тут якраз найефективнішим інструментом будуть візуалізовані дані, що переконливо свідчитимуть на користь наданих пропозицій і рекомендацій. Тому до згаданих аналітичних документів завжди додається об'єктивна і аргументована візуальна інформація.

У світовій теоретико-методичній частині науки про візуалізацію інформації дослідники Дж. Лоу та М. Матті (Lowe & Matthee, 2020) виділяють основні принципи візуального представлення інформації, а саме:

- об'єктивність, тобто візуалізація має бути об'єктивною, не повинна містити суб'єктивних оцінок або висновків;
- доступність, що означає, що візуалізація має бути доступною, зрозумілою та інтерактивною;
- прозорість, тобто дані, які візуалізуються, мають бути легко доступні та зрозумілі для всіх;
- наглядність – візуалізація має акцентувати увагу на ключових показниках і важливих аспектах, використовуючи чіткі та виразні графічні елементи;
- якість даних, тобто візуалізація має бути ефективною для досягнення поставленої мети;
- орієнтованість цільової аудиторії, що означає, що візуалізація має бути створена із урахуванням потреб та інтересів цільової аудиторії (Lowe & Matthee, 2020).

А. Тютюнник (2024) на підставі проведеного дослідження наукових джерел виокремлює такі типи візуалізацій:

- стратегічна візуалізація, що перетворює у візуальну форму дані про важливі аспекти роботи різноманітних структур, об'єктів, процесів, явищ: аналітичні карти проблемного поля, матриці управлінських рішень, діаграми продуктивності, карти життєвого циклу, різноманітні графіки тощо;

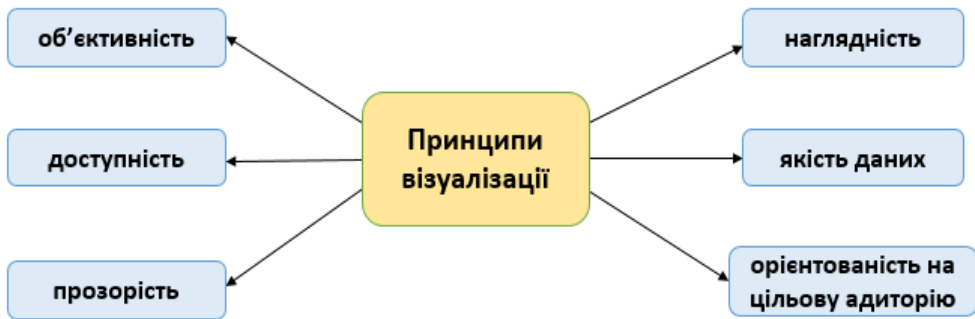

Рис. 1. Основні принципи візуалізації інформації
Джерело: (Lowe & Matthee, 2020)

- концептуальна візуалізація, що дає змогу розробляти складні концепції, ідеї і плани у вигляді: концептуальних карт, ментальних та інтелектуальних карт, діаграм Ганта, графіків із мінімальним шляхом досягнення бажаного результату, різноманітних видів концептуальних діаграм тощо;
- метафорична візуалізація, що графічно організовує структурну інформацію за допомогою різноманітних метафоричних карт, пірамід, дерев рішень (цілей) і мап даних;
- візуалізація кількісної інформації у схематичній формі: лінійні та кругові діаграми, спектрограми і гістограми, різноманітні таблиці, точкові графіки тощо;
- візуалізація у формі, що посилює сприйняття й аналіз актуальної інформації: карти і полярні графіки, графіки з паралельними осями і часові лінії, діаграми Ейлера тощо;
- комбінована візуалізація, що зазвичай поєднує кілька складних візуалізацій в одне ціле, наприклад, кілька графіків в одну схему (Тютюнник, 2024, с. 81).

В інформаційно-аналітичній діяльності систематизація та структурування інформації є найважливішими чинниками, завдяки яким аналітикам доступний ефективний аналіз та обробка великих обсягів інформації. А візуалізація, як ми розуміємо, є одним із дійових інструментів подання аналітичної (економічної, статистичної та іншої) інформації. Однією з основних причин використання технологій візуалізації даних в аналітиці є можливість відображення великих обсягів інформації у вербально-графічному вигляді з метою її оптимізації та актуалізації для ефективного прийняття нагальних управлінських рішень. Треба зазначити, що роль і значення аналітичної складової в обробці інформації постійно зростає. Проблеми, які виникають у різноманітних сферах життєдіяльності суспільства, часто утворюються і існують через невміння та небажання аналізувати наявну інформацію, приховані ідеї і сенси, зовнішні і внутрішні фактори, що впливають на ситуацію, тенденції розвитку ситуації, причинно-наслідкові зв'язки, приховані центри сил, сфери їх інтересів, невміння прогнозувати загрози, варіанти захисту тощо. Саме ці завдання повинні вирішуватися в аналітиці за допомогою сучасних технологій візуалізації інформації.

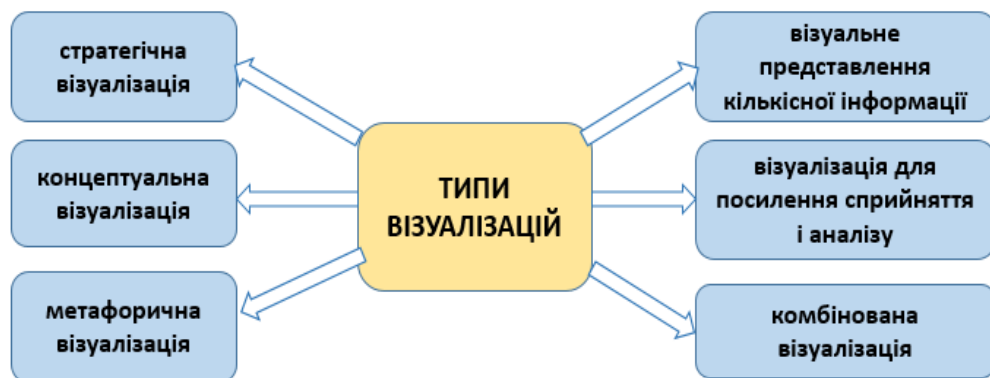

Рис. 2. Основні типи візуалізації інформації
Джерело: (Тютюнник, 2024, с. 82)

Такі візуальні технології дозволяють:

- сформулювати об'єктивне уявлення щодо подій (явищ, процесів), що відбуваються;
- встановити реальні зв'язки між особами, місцями, предметами, датами і часом;
- виявити прогалини в інформації щодо збору відомостей і показників, які характеризують ситуацію до моменту події, під час події та після її здійснення;
- підготувати чіткі аналітичні довідки, огляди, звіти, прогнози тощо.

Отже, окреслена аналітична діяльність дозволяє фахівцю вибрати релевантну інформацію та ефективно використати її для скорочення ступеня невизначеності в ситуації (проблемі) і подальшого прогнозування того, з якою ймовірністю може відбутися та чи інша подія. Залучаються різноманітні аналітичні методики: аналіз проблеми аналітичного поля, аналіз зв'язків, моделювання та прогнозування ситуації, аналіз розподілу коштів, аналіз комунікацій, аналіз конкуруючих гіпотез, дерево рішень, матриця рішень та інші.

Так, наприклад, використання технології інтелект-карт (Mind Maps) є найпоширенішою візуалізацією аналітичної роботи в багатьох сферах життєдіяльності суспільства. Застосування інтелект-карт (ментальних карт) ефективно для підготовки презентацій, організації і проведення різних заходів, консолідації великих обсягів інформації, планування, прогнозування та іншого. Головною їх перевагою є можливість охоплення усього процесу, явища, події, що відбуваються. Специфікою застосування інтелектуальних карт є вільний спосіб побудови візуалізації думок через кольорові малюнки, графіки, діаграми. Інформація подається у зображенні логічних зв'язків між явищами, процесами, подіями. Тому інтелект-карти (ментальні карти) зручно застосовувати в аналітиці, управлінні, економіці, бізнесі та інших сферах.

Докладний огляд і аналіз усіх наявних цифрових інструментів візуалізації інформації в інформаційно-аналітичній діяльності неможливий із причини їх безмежної різноманітності, тому обмежимося переліком окремих напрямків їх використання аналітиками та експертами. Нами визначено видову структуру ві-

візуалізації інформації в аналітичній діяльності (див. рис. 3). Найтиповішими видами візуалізації в аналітиці є:

- презентації різноманітних даних із метою їх аналізу та подальших управлінських дій;
- бізнес-аналітика, що включає широкий спектр управлінської діяльності у відповідних структурах (наприклад, обґрунтування управлінських рішень, оптимізація бізнес-процесів, шляхи досягнення стратегічних цілей, адаптація до змін, виявлення слабких місць, точок зростання тощо);
- візуалізація стратегій розвитку різноманітних подій, процесів, явищ;
- візуалізація оптимальних стратегій управління (наприклад, виробництвом, маркетингом, розвитком тощо);
- прогнозування розвитку подій, процесів, явищ;
- моделювання даних із метою їх ефективного використання;
- бізнес-звіти різноманітного спрямування;
- використання інтерактивних графіків із метою динамічної взаємодії в режимі реального часу;
- використання дашбордів (інформаційних панелей) із метою об'єднання зведених даних з усього об'єкта, процесу, явища (наприклад, кількість згадувань, динаміка охоплення, рейтинги, порівняння, індекси помітності, лояльності тощо);
- використання інфографіки, тобто візуальне відображення статистики, наче демонстрація тенденцій, співвідношень, структурна організація великих обсягів інформації тощо;
- використання різноманітних діаграм;
- візуалізація геопросторових даних (мап);
- використання інтелектуальних та ментальних карт;
- використання різноманітних блок-схем із метою візуалізувати очевидні і неочевидні зв'язки між об'єктами, явищами, процесами;
- використання візуалізованої порівняльної статистики тощо.

Щодо використання цифрових інструментів для візуалізації інформації, то ми вибрали, на наш погляд, найбільш часто використовувані у сфері аналітичної діяльності (рис. 3).

Аналіз цифрових інструментів (платформ) щодо їх використання для візуалізації даних в інформаційно-аналітичній діяльності приводить до висновку, що більшість із них є універсальними і можуть виконувати, як мінімум, кілька різноманітних видів візуалізації. Так, наприклад, використання функцій Microsoft Power Bi, Cognos Analytics, Graphy, Grafana в бізнес-аналітиці дозволить оптимізувати розкриття затребуваної, значущої інформації різноманітного характеру, але, крім того, наприклад, сервіс Graphy є чудовим інструментом побудови різноманітних типів діаграм, а платформа Grafana – незамінний засіб моніторингу ситуації та побудови ефектних дашбордів. З іншого боку, використання сервісів Tableau, Zoho Analytics, Google Charts, Canva не обмежується розробками презентацій, дашбордів, діаграм, маркетингових стратегій. Наприклад, платформи Zoho Analytics, Google Charts швидко інтегрують будь-які дані з іншими платформами в режимі реального часу, є ефективними засобами бізнес-аналітики. В наведеній таблиці (Табл. 1) ілюструємо найбільш популярні, на наш погляд, сервіси та їх функції.

Рис. 3. Видова структура та цифрові інструменти візуалізації інформації в аналітиці
Джерело: створено авторами

Таблиця 1

Цифрові інструменти для візуалізації інформації в аналітиці

Назва сервісу	Призначення та види діяльності	Вебсайт
Cognos Analytics (IBM)	Візуалізація даних, бізнес-звіти, дослідження даних, прогнозування тенденцій, пояснення, що може статися і чому	IBM.com/products/cognos-analytics
Microsoft Power Bi	Візуалізація інформації, бізнес-звіти	powerbi.microsoft/en-us
Zoho Analytics	Візуалізація інформації, бізнес-звіти та інформаційні панелі, інтеграція даних	zoho.com/analytics
Miro	Інтелект-карти, ментальні карти, упорядкування та структурування даних	miro.com/mind-map
Google Analytics	Бізнес-аналітика, маркетинг, бізнес-звіти, інтеграція з іншими платформами	marketingplatform.google.com/about/analytics
Graphy	Візуалізація даних, бізнес-аналітика, різноманітні типи діаграм	graphy.com
Grafana	Візуалізація інформації, бізнес-аналітика, моніторинг, дашборди	grafana.com

Продовження табл. 1

Tableau	Візуальна аналітика, інтерактивні спільні дашборди, онлайн-аналітика	tableau.com
Google Charts	Галерея діаграм, інтерактивні діаграми, інтеграція з іншими продуктами	google.com/chart?hl=en
Canva	Інфографіки, презентації, відео та інший контент, бібліотека шаблонів	canva.cjm
Looker Studio	Бізнес-звіти, дашборди, інтеграція із продуктами Google в реальному часі	claud.google.com/looker-studio
Looker	Дослідження та аналіз даних, бізнес-аналітика	claud.google.com/looker
Qlik.view	Візуалізація та бізнес-аналітика, моделювання даних, інтерактивні дашборди	qlik.com/us
Sisense	Бізнес-аналітика, аналіз даних, бізнес-звіти, дашборди	sisense.com
Monkeylearn	Бізнес-аналітика, аналіз даних, бізнес-звіти, дашборди, аналіз даних на основі ШІ	monkeylearn.com
Akkio	Бізнес-аналітика, прогностична аналітика, налаштовані вебкомпоненти	akkio.com
ClikUp	Бізнес-аналітика, інформаційні панелі, бізнес-звітність у реальному часі на основі ШІ	clik.up.com
Datawrapper	Інтерактивні діаграми, інтеграція даних у реальному часі	datawrapper.de
Plotly	Бібліотека інтерактивної графіки, інтерактивні візуалізації, підтримка інших платформ	plotly.com
Highcharts	Бібліотека діаграм, широкий вибір графіків, інтерактивність	highcharts.com
Hiplot	Бібліотека вебвізуалізацій, візуалізація даних	github.io/hiplot
Piktochart	Інфографіка, презентації, бібліотека шаблонів	piktochart
Visual.ly	Обмін візуальним контентом, бібліотека шаблонів та готових візуалізацій	visual.ly
Creately	Спільне створення інтелектуальних карт, діаграм, блок-схеми	createlly.com
Vennngage	Візуалізація даних, діаграми, шаблони інфографіки, звітів і презентацій	venngage.com
Infogram	Інфографіка, готові шаблони презентацій, макети	Infogram.com
ChartBlocks	Візуалізації в режимі реального часу, дані соцмереж, макети	chartblocks.io
Polymaps	Бібліотека карт (map) будь-якого типу	polymaps.org
Visme	Презентації, інфографіка, бізнес-звіти, візуальний контент, шаблони	visme.com

Джерело: розроблено авторами

Перелік цифрових інструментів візуалізації інформації в аналітиці можна продовжити, але й названих нами достатньо, щоб зробити висновок про широкий вибір таких сервісів, і лише від аналітика залежить, яким саме він скористається. А це, зі свого боку, залежить від уподобань, умінь та навичок, поставленого завдання і мети, наявності часу та інших чинників. У будь-якому разі фахівець з інформації, використовуючи такі інструменти, уже на старті має конкурентну перевагу (з названих причин) перед тими, хто їх не застосовує.

ВИСНОВКИ

Узагальнення викладених результатів дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1) візуальні засоби представлення інформації мають значну фізіологічну перевагу щодо сприйняття людиною перед вербальними і текстовими;

2) в інформаційно-аналітичній діяльності візуалізація даних сприяє ефективності сприйняття інформації та розумовій діяльності аналітиків, таким чином підвищуючи результативність їхньої роботи, можливостям аналізу великих масивів інформації, виділення взаємозв'язків у процесах і явищах, що досліджуються, утримання уваги на основних, значущих моментах інформації, залучення великої кількості учасників щодо об'єктивного аналізу окресленої проблематики за допомогою фактичного матеріалу, часто зібраного в режимі реального часу, тощо;

3) візуалізована інформація переконливо і однозначно свідчить на користь певної ідеї, стратегії, інновації;

4) візуальні дані в аналітиці можна структурувати за певними видами залежно від їх цільового призначення;

5) у сфері аналітичної діяльності існує велика кількість цифрових інструментів (платформ) для візуалізації інформації, і кожен із них може виконувати кілька різних функцій. Використання аналітиками того чи іншого сервісу залежить від мети, яку ставить фахівець, його вмінь та навичок, наявності часу, уподобань та інших чинників.

Отже, будь-яке використання цифрових інструментів візуалізації даних дозволяє фахівцям з інформації отримувати конкурентну перевагу перед тими, хто ці сервіси не застосовує.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Варченко-Троценко, Л. О., & Тютюнник, А. В. (2022). Використання візуалізації даних в системі електронного навчання. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*, 12, 21–31. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2022.122>
- Гончарова, Н. О. (2019, 18–19 квітня). Візуалізація навчальної інформації через використання технології доповненої реальності. В *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* [Матеріали конференції] (Ч. 2, с. 239–241). Видавничий центр КНУКіМ.
- Лаптон, Е., & Філліпс, Д. К. (2020). *Графічний дизайн: нові основи* (І. Михайлишена, пер.). ArtHuss.
- Муляр, В. П. (2020) *Візуалізація даних та інфографіка*. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки.

- Тютюнник, А. В. (2020). Технології візуалізації у світових дослідженнях. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*, 9, 161–168. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2020.9.13>
- Тютюнник, А. В. (2024). *Методика візуалізації результатів діяльності викладачів закладів вищої освіти* [Дисертація доктора філософії, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка].
- Халецька, Л. (2021). Цифрові інструменти візуалізації інформації у викладанні дисципліни «Міжнародна інформація та бізнес». В І. І. Тюрменко (Ред.), *Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання* (с. 224–239). Національний авіаційний університет.
- Costa, J. (1998). *La esquematica. Visualizar la informacion*. Paidos.
- Lengler, R., & Eppler, M. J. (2007). Towards a periodic table of visualization methods of management. In M. Alam (Ed.), *GVE'07: Proceedings of the IASTED International conference on graphics and visualization in engineering* (pp. 83–88). ACTA Press. <https://dl.acm.org/doi/10.5555/1712936.1712954>
- Li, Q. (2018). Data visualization as creative art practice. *Visual Communication*, 17(3), 299–312. <https://doi.org/10.1177/1470357218768202>
- Lowe, J., & Matthee, M. (2020, April 6–8). Requirements of data visualisation tools to analyse big data: A structured literature review. In M. Hattingh, M. Matthee, H. Smuts, I. Pappas, Y. K. Dwivedi, & M. Mäntymäki (Eds.), *Responsible design, Implementation and use of information and communication technology* [Conference proceedings] (Pt I, pp. 469–480). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-44999-5_39
- Wilke, C. O. (2019). *Fundamentals of data visualization: A primer on making informative and compelling figures*. O'Reilly. <https://clauswilke.com/dataviz/>

REFERENCES

- Costa, J. (1998). *La esquematica. Visualizar la informacion* [The schematic. Visualize the information]. Paidos [in Spanish].
- Honcharova, N. O. (2019, April 18–19). Vizualizatsiia navchalnoi informatsii cherez vykorystannia tekhnolohii dopovnenoi realnosti [Visualization of educational information through the use of augmented reality technology]. In *Informatsiini tekhnolohii v kulturi, mystetstvi, osviti, nautsi, ekonomitsi ta biznesi* [Information technologies in culture, art, education, science, economy and business] [Conference proceedings] (Pt. 2, pp. 239–241). KNUCA Publishing Centre [in Ukrainian].
- Khaletska, L. (2021). Tsyfrovii instrumenty vizualizatsii informatsii u vykladanni dystsypliny “Mizhnarodna informatsiia ta biznes” [Digital tools for information visualization in teaching the discipline “International information and business”]. In І. І. Тюрменко (Ed.), *Istoryko-kulturna spadshchyna: zberezheniia, dostup, vykorystannia* [Historical and cultural heritage: preservation, access, use] (pp. 224–239). National Aviation University [in Ukrainian].
- Lengler, R., & Eppler, M. J. (2007). Towards a periodic table of visualization methods of management. In M. Alam (Ed.), *GVE'07: Proceedings of the IASTED International conference on graphics and visualization in engineering* (pp. 83–88). ACTA Press. <https://dl.acm.org/doi/10.5555/1712936.1712954> [in English].
- Li, Q. (2018). Data visualization as creative art practice. *Visual Communication*, 17(3), 299–312. <https://doi.org/10.1177/1470357218768202> [in English].
- Lowe, J., & Matthee, M. (2020, April 6–8). Requirements of data visualisation tools to analyse big data: A structured literature review. In M. Hattingh, M. Matthee, H. Smuts, I. Pappas, Y. K. Dwivedi, & M. Mäntymäki (Eds.), *Responsible design, implementation and use*

- of information and communication technology* [Conference proceedings] (Pt I, pp. 469–480). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-44999-5_39 [in English].
- Lupton, E., & Phillips, J. C. (2020). *Hrafichnyi dyzain: novi osnovy* [Graphic design: The new basics.] (I. Mykhailyshena, Trans.). ArtHuss [in Ukrainian].
- Muliar, V. P. (2020) *Vizualizatsiia danykh ta infohrafika* [Data visualization and infographic]. Lesya Ukrainka Eastern European National University [in Ukrainian].
- Tiutiunnyk, A. V. (2020). Tekhnologii vizualizatsii u svitovykh doslidzhenniakh [Visualization technologies in world research]. *Open Educational e-Environment of Modern University*, 9, 161–168. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2020.9.13> [in Ukrainian].
- Tiutiunnyk, A. V. (2024). *Metodyka vizualizatsii rezultativ diialnosti vykladachiv zakladiv vyshchoi osvity* [A methodology for visualizing the performance of teachers in higher education institutions] [Doctoral Dissertation, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University] [in Ukrainian].
- Varchenko-Trotsenko, L. O., & Tiutiunnyk, A. V. (2022). Vykorystannia vizualizatsii danykh v systemi elektronnoho navchannia [The use of data visualization in e-learning system]. *Open Educational e-Environment of Modern University*, 12, 21–31. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2022.12.21> [in Ukrainian].
- Wilke, C. O. (2019). *Fundamentals of data visualization: A primer on making informative and compelling figures*. O'Reilly. <https://clauswilke.com/dataviz/> [in English].

UDC 001.102-028.22:004.9]:[001.89:303.442.3

Volodymyr Varenko,

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: varenko_v@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6528-5604*

Valerii Kushnarov,

*PhD in Cultural Studies, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: VKusnarov@ukr.net
ORCID: 0000-0003-3037-1841*

DIGITAL TOOLS FOR INFORMATION VISUALISATION IN ANALYTICAL ACTIVITIES

The aim of the article is to study and characterise the role of digital tools for information visualisation in information and analytical activities.

Research methods. Implementing of the set goal is facilitated by the use of general scientific (review, analysis/synthesis, systemic approach, generalisation) and special (information diagnostics, content analysis, grouping) methods in this study.

The scientific novelty of the study grounds on systematising and generalising set and new knowledge about the use of digital tools for information visualisation in the practice of information and analytical work from the point of view of the present and the prospects of their development within the framework of this research.

Main conclusions. The potential of the most common digital tools for information visualisation in the practice of information and analytical activities is analysed. By studying the technologies Microsoft Power Bi, Cognos Analytics, Graphy, Grafana, Tableau, Zoho Analytics, Google Charts, Canva, etc., the possibilities of their use in information and analytical activities, the main potential opportunities for interaction between specialists of information sphere, in particular analysts, and these technologies are identified. Thus, the integration of the functions of Microsoft Power Bi, Cognos Analytics, Graphy, Grafana into business analysis can allow optimising the disclosure of certain demanded and significant information in information and analytical activities, which is a determining factor in the successful analyst's work. The use of Tableau, Zoho Analytics, Google Charts, Canva services can speed up the development of presentations, dashboards, diagrammes, marketing strategies, and visualise the entire process of information analysis. It is found that the introduction of digital tools into analytics makes it possible not only to qualitatively improve any information and analytical activity, but also to increase the efficiency of their implementation of urgent tasks, contribute to generalising the information, its presentation to the target audience in order to make right management decisions. Undoubtedly, in future, the level of using digital tools for information visualisation in general, as well as in analytics, will only increase. It is explained by the fact that such a practice creates a competitive advantage for these specialists. The advantages of using digital tools in the everyday analysts' practice are obvious: the work of specialists is optimised, the efficiency of perceiving the information being analysed is ensured, the effectiveness of any information and analytical work increases. It is grounded that the choice of certain digital tools by a specialist depends on many components, such as: research problem, personal skills and abilities, preferences, availability of time, need and relevance of presenting information to the target audience, etc.

Keywords: information and analytical activities; information visualisation; digital tools, information process.

Надійшла 04.01.2025

Прийнята 24.03.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 027.7:004:001.103-025.28(083.7)(477)
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335060

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДҐРУНТЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ВІДКРИТОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

*Наталія Калюжна,
аспірантка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: natalia.kaliuzhna@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3154-8194*

Для цитування:

Калюжна, Н. (2025). Нормативно-правове підґрунтя врегулювання питань відкритої науки в Україні. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 23–37. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335060>

Мета статті – визначити стан нормативно-правового врегулювання проблем відкритої науки в Україні.

Методи дослідження базуються на сукупності загальнонаукових методів узагальнення, систематизації, прогнозування щодо висвітлення нормативно-правового врегулювання питань відкритої науки, аналітичного моніторингу законодавчої бази та публікацій із теми дослідження.

Наукова новизна. Здійснено аналіз нормативно-правового регулювання відкритої науки в Україні. Висвітлено основний перелік нормативних документів, що регулюють відкриту науку. Визначено тенденції розвитку законодавчої бази та окреслено проблемні питання, що потребують вирішення на державному рівні.

Основні висновки. Аналіз нормативно-правової бази засвідчує її спрямованість на розвиток відкритої науки і підтримку цифрових інновацій для покращення доступності та обміну науковими знаннями в Україні. Серед ключових завдань визначено вдосконалення існуючої і створення нових елементів національної інфраструктури підтримки наукової комунікації, розвиток цифрових інфраструктур для науки та інновацій, сприяння інтеграції до Європейської хмари відкритої науки та Єдиного цифрового простору Європи, приєднання до меморандуму EOSC, а також удосконалення державної підтримки участі українських наукових центрів і дослідників у національних та європейських цифрових інфраструктурах. Водночас, попри значний прогрес у розвитку правових механізмів, низка бар'єрів досі обмежує ефективне впровадження відкритої наукової комунікації. Із прийняттям ключових законодавчих актів та стратегічних документів було закладено правову основу для забезпечення доступності наукової інформації, інтеграції України у міжнародні ініціативи відкритої науки та розвитку відповідної інфраструктури. Ключовим драйвером є прийнятий у жовтні 2022 року Національний план щодо впровадження відкритої науки. Однак на практиці імплементація цих норм супроводжується численними викликами, що потребують подальшого доопрацювання та системного вирішення.

Ключові слова: відкрита наука, нормативно-правова база, законодавство, відкритий доступ, наукова діяльність, інформаційне суспільство, національна політика, наукова бібліотека, бібліотека закладу вищої освіти.

ВСТУП

Відкрита наука є одним із пріоритетних напрямків європейської політики у сфері наукових досліджень та інновацій. Її концепція ґрунтується на прагненні зробити результати наукової діяльності максимально доступними, прозорими та відтворюваними для наукової спільноти і суспільства загалом. Відкрита наука охоплює низку взаємопов'язаних практик, зокрема відкритий доступ до наукових публікацій, управління та поширення дослідницьких даних, відкрите рецензування, відтворюваність досліджень, участь громадськості в науковому процесі, а також забезпечення прозорості на всіх етапах дослідницького циклу. Такий підхід сприяє не лише підвищенню ефективності наукової комунікації, але і зміцненню довіри до науки, розвитку міждисциплінарної співпраці та формуванню нових моделей знанневої інфраструктури. В Рекомендаціях ЮНЕСКО поняття «Відкрита наука» визначено так: «інклюзивний конструкт, що об'єднує різноманітні ініціативи та практики з метою забезпечення відкритості, загальнодоступності та створення умов для повторного використання наукових знань, створених різними мовами, для всіх зацікавлених сторін. Відкрита наука охоплює всі наукові дисципліни та аспекти дослідницької практики, включаючи фундаментальні, прикладні, природничі, суспільні та гуманітарні науки» (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2021).

Тобто ключовими елементами відкритої науки є відкрите наукове знання, наукові інфраструктури, залучення представників суспільства та відкритий діалог з іншими системами знань. У широкому розумінні відкрита наука веде до змін у взаємодії та співпраці між науковцями, відкритого обміну результатами своїх досліджень. Для фахівців з інформаційної та бібліотечної справи це відкриває нові перспективи й водночас вимагає переосмислення традиційних ролей і практик підтримки наукових досліджень. Формування, розвиток нормативно-правової бази задля врегулювання питань відкритої науки – це одне з найнагальніших завдань сьогодення. Досконалість законодавчої бази є основою для реалізації державної політики у сфері відкритої науки, забезпечення її ефективного функціонування, вдосконалення змісту та якості.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Аналіз публікацій щодо впровадження *відкритої* науки засвідчує вагому кількості розвідок. Серед зарубіжних дослідників проблеми запровадження відкритої науки, відкритого доступу проаналізовано П. Субер, С. Леонеллі, Є. Мендес Родрігес, Д. Теннант, П. Мазуццо, Л. Вальтман, К. Нейлон та іншими. Серед українських науковців нашу увагу привернули праці В. Білоус, Н. Бороздих, О. Бруй, Н. Калюжної, В. Касьяна і В. Кушнарєва, В. Копанєвої і Л. Костенка, А. Любич, О. Сербіна та Т. Ярошенко.

Зокрема, теоретичні та практичні аспекти впровадження нових моделей наукової комунікації в діяльність бібліотек, таких як інституційні репозитарії, електронне наукове періодичне видання, освітні платформи, були висвітлені у роботі В. Білоус (2019). Для розкриття теми нашого дослідження значний інтерес являла стаття Н. Бороздих (2023), в якій надано огляд двадцятирічної історії формування нормативно-правової бази розбудови інформаційного суспільства в Україні, яка

заклала фундамент для втілення принципів відкритої науки у вітчизняному дослідницькому просторі.

О. Бруй (2016) проаналізувала значення і роль відкритого доступу в наукових комунікаціях; здійснила огляд особливостей інституційних репозитаріїв та представила програмне забезпечення, на основі якого вони найефективніше функціонують. Сучасний стан і перспективи розвитку відкритого доступу в Україні та роль індикаторів у цьому процесі визначила Н. Калюжна (2021, 2023). Систему депозитаріїв в Україні, принципи їх побудови запропоновано В. Копаневою та Л. Костенко (2021).

В. Касьяном та В. Кушнар'ювим (2023) на основі сформованої вибірки із дванадцяти бібліотек провідних закладів вищої освіти (ЗВО) України представлено тематичний спектр електронних ресурсів і сервісів інституційних репозитаріїв, схарактеризовано методичне та нормативно-правове забезпечення їх функціонування. За висновками дослідження представлено особливості реалізації бібліотеками українських ЗВО основних принципів відкритої науки, запропоновано резерви розбудови відкритого інформаційного простору для науковців та здобувачів вищої освіти. Про затребуваність і перспективи відкритої науки у глобальних масштабах наголошено у розвідці А. Любич (2023). З нагоди 20-ліття Будапештської ініціативи відкритого доступу Т. Ярошенко (2021) схарактеризувала основні здобутки політики відкритого доступу та визначила етапи розвитку концепції відкритої науки. Т. Ярошенко, О. Сербін та О. Ярошенко (2022) надали слушні рекомендації щодо участі фахівців бібліотек у створенні репозитаріїв у структурі академічних бібліотек.

Отже, здійснений аналіз публікацій доводить відсутність праць, в яких комплексно представлено нормативно-правову базу регулювання відкритої науки в Україні.

Мета статті – визначити стан нормативно-правового врегулювання проблем відкритої науки в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Нормативно-правове забезпечення є фундаментом відкритої науки, її розвитку, функціонування та реформування. Законодавче підґрунтя для врегулювання питань щодо забезпечення відкритого доступу до результатів наукової та науково-технічної діяльності в Україні почало формуватися ще у 2007 році із прийняттям Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (Верховна Рада України, 2007). Цей Закон проголосив важливість створення відкритого інформаційного суспільства, орієнтованого на потреби громадян та їх право на вільний доступ до інформації і знань. У частині 3 «Національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні» зосереджено увагу на необхідності забезпечення доступу до електронних інформаційних ресурсів, зокрема на створення національної інфраструктури для забезпечення обміну, збереження, відшукуваності та використання інформації як дослідниками, так і громадськістю. Закон також передбачає надання вільного доступу до результатів наукових досліджень, виконаних за фінансової підтримки з Державного бюджету України (Верховна Рада України, 2007).

З метою реалізації поставлених завдань 15 січня 2009 року у Міністерстві юстиції України було зареєстровано Наказ «Про затвердження Порядку передавання

електронних копій періодичних друкованих наукових фахових видань на зберігання до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», який зобов'язував українських видавців наукових журналів передавати електронні копії своїх видань на зберігання до зазначеної установи. Цим документом було визначено порядок передачі електронних копій та супроводжувальних матеріалів, які мають бути подані разом із виданнями. Водночас Наказом встановлено вимоги до набору елементів та формату електронних копій наукових періодичних видань, що дозволяє забезпечити їх коректне збереження та доступність для подальшого використання (Вища атестаційна комісія України, 2008). Саме це законодавче рішення поклало початок формуванню національного депозитарію національної фахової періодики під назвою «Наукова періодика України», що сприяло систематизації наукових ресурсів в Україні, підвищенню їх доступності для науковців, дослідників, освітніх та наукових установ, журналістів і громадськості. Наступним важливим кроком стало прийняття Наказу Міністерства освіти і науки України «Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів» 22 липня 2015 року, який зобов'язував вчені ради публікувати електронний примірник дисертації на офіційному вебсайті установи протягом трьох місяців із моменту видачі диплома доктора філософії або доктора наук (Міністерство освіти і науки України, 2015). Це рішення значно поліпшило доступність результатів дисертацій для широкої громадськості та сприяло зміцненню принципів академічної доброчесності і прозорості в наукових дослідженнях. Із прийняттям у січні 2022 року нової Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Кабінет Міністрів України, 2022а) ця норма отримала подальше вдосконалення. Тепер аспіранти зобов'язані подавати електронний примірник дисертації до державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації», яка потім архівується до Національного репозитарію академічних текстів (НРАТ) (Кабінет Міністрів України, 2017). Крім того, дисертації додаються також до локального репозитарію навчального закладу. Вимога оприлюднення дисертації на здобуття ступеня доктора філософії законодавчо закріплена і Законом України «Про вищу освіту» (Верховна Рада України, 2014).

Створення НРАТ сприяло впровадженню в Україні принципів відкритої науки, відкрило можливості для інтеграції України з Європейською хмарою відкритої науки (EOSC) та її онлайн-платформою OpenAIR (Chmyr, 2019). До національного репозитарію включається широкий спектр академічних текстів незалежно від дати їх створення та оприлюднення, за виключенням документів, які містять відомості, що підлягають захисту відповідно до чинного законодавства. Важливо, що ці дані представлені у форматі, який дозволяє автоматизовану обробку електронними засобами, забезпечуючи тим самим безкоштовний доступ і можливість подальшого використання (Чмир та ін., 2017). У квітні 2022 року з ухваленням нового Регламенту НРАТ дані репозитарію стали доступними для неавторизованих користувачів, що також забезпечило можливість індексування його контенту пошуковими агрегаторами, такими як Google Scholar. Бібліографічні записи також були збагачені метаданими, необхідними для валідації публікацій (*Доступ до академічних текстів*, 2022).

У Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», прийнятій у 2016 році, підкреслюється важливість створення електронних інституційних репозитаріїв. Очікуваними результатами такого кроку є підвищення ролі бібліотек закладів вищої освіти у поширенні наукової інформації в міжнародному науково-освітньому просторі та забезпечення доступу до неї (Кабінет Міністрів України, 2016).

Подальша підтримка ініціативи відкритого доступу відображена в «Дорожній карті інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA)», ухваленій колегією Міністерства освіти і науки України у 2018 році. У рамках пріоритету 5 «Оптимальний обмін і трансфер наукових знань» зазначено завдання у підпріоритеті 5b «Відкрита наука та цифрові інновації», спрямоване на розвиток відкритої науки і підтримку цифрових інновацій для покращення доступності та обміну науковими знаннями в Україні (Міністерство освіти і науки України, 2018b). Серед ключових завдань визначено вдосконалення існуючої та створення нових елементів національної інфраструктури підтримки наукової комунікації, заснування консультативно-дорадчого органу з розвитку цифрових інфраструктур для науки та інновацій, сприяння інтеграції до Європейської хмари відкритої науки та Єдиного цифрового простору Європи, приєднання до меморандуму EOSC, а також удосконалення державної підтримки участі українських наукових центрів і дослідників у національних та європейських цифрових інфраструктурах. Індикаторами для моніторингу досягнення цілей визначено частку публікацій у відкритому доступі та проведення спільних заходів із державами-членами ЄС щодо впровадження принципів відкритої науки.

Продовженням роботи в цьому напрямі стало прийняття оновленого порядку формування Переліку наукових фахових видань України від 6 лютого 2018 року. Нові вимоги для включення до Переліку, незалежно від категорії «А» чи «Б», зобов'язували видання мати офіційний вебсайт, що стало важливим поштовхом до цифровізації національної видавничої сфери наукової періодики (Міністерство освіти і науки України, 2018a), а згодом і забезпечення онлайн-доступу до них. Не менш рушійне значення мала вимога обов'язкової наявності зареєстрованого цифрового ідентифікатора DOI для кожної одиниці опублікованого матеріалу. Відтак із метою налагодження ефективної взаємодії між національними видавцями та забезпечення доступу до системи DOI Міністерство освіти і науки України підписало меморандум про співпрацю з реєстраційною агенцією Crossref, яка є провідним постачальником DOI для українських наукових публікацій.

5 березня 2021 року Міністерство освіти і науки України підписало Меморандум про співпрацю з міжнародною організацією ORCID, спрямований на підвищення рівня ідентифікації, видимості та доступності наукового доробку українських дослідників. У межах співпраці було заплановано проведення низки спільних заходів із метою підвищення обізнаності наукової спільноти України з важливістю використання цифрових ідентифікаторів у дослідницькій діяльності. Партнерство також заохочувало використання постійних ідентифікаторів у елементах національної інфраструктури, інституційних репозитаріях, а також у видавництвах і установах, які фінансують наукові дослідження (Міністерство освіти і науки України, 2021).

Наступним важливим рішенням у розбудові національної інфраструктури підтримки наукової комунікації стало Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 13 лютого 2020 року № 1/1-13 «Про створення Національної електронної науково-інформаційної системи “URIS”». Зокрема, цей нормативний документ визначав ключові завдання Національної електронної науково-інформаційної системи (URIS), серед яких моніторинг наукової діяльності, поліпшення доступу до наукових даних та зменшення бюрократичного навантаження на дослідників (Міністерство освіти і науки України, 2020). Виконання та впровадження системи було покладено на співробітників Державної науково-технічної бібліотеки України. Через два роки Постановою КМУ від 27 вересня 2022 року № 1067 було прийнято Положення «Про затвердження Положення про Національну електронну науково-інформаційну систему (Кабінет Міністрів України, 2022b) і перелік пріоритетних інформаційних ресурсів системи». У подальшому передбачено, що саме система URIS проводитиме моніторинг поширення результатів наукових досліджень у відкритому доступі.

Заохочення розміщення повних текстів наукових праць у мережі інтернет актуалізувало питання запровадження гнучкого та справедливого підходу до використання об'єктів авторського права, а також їх захисту від несанкціонованого та неправомірного використання у цифровому середовищі. Після низки невдалих спроб імплементувати у національне законодавство норми щодо використання публічних ліцензій із прийняттям нового Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року це нарешті стало можливим. Новий Закон увів положення щодо відкритих публічних ліцензій, зокрема можливість вільного використання творів за умов зазначення авторства і визначення мети (Верховна Рада України, 2022). Це положення відповідає практикам країн Європейського Союзу, де відкриті ліцензії, такі як Creative Commons, вже давно є частиною правового поля, що полегшує доступ до наукових ресурсів та їх правомірне використання. Таким чином, новий Закон не лише регулює відносини між авторами і користувачами, а й формує сприятливе середовище для розвитку інтелектуальної власності в Україні, що є критично важливим для економічного і культурного зростання країни та її інтеграції до європейського культурного простору.

8 жовтня 2022 року Кабінет Міністрів України прийняв Розпорядження № 892-р «Про затвердження національного плану щодо відкритої науки», що засвідчує зацікавленість держави в напрямі інтеграції відкритих наукових практик у систему вищої освіти, науки та інновацій. Важливо, що першим завданням зазначено «забезпечення відкритого доступу до наукових результатів та науково-технічної інформації», яке має низку заходів для його реалізації. Зокрема, йде мова про удосконалення законодавства щодо поширення результатів наукових досліджень, розроблення методичних рекомендацій, заохочення реєстрації журналів відкритого доступу у DOAJ, а також здійснення аналізу та моніторингу представлення національного наукового доробку у відкритому доступі (Кабінет Міністрів України, 2022с).

Міжнародна співпраця та проектна діяльність відіграли значну роль у розвитку практик відкритої науки в Україні, особливо з огляду на обмежені можливості національного бюджету для підтримки відповідних ініціатив в умовах війни. З 1 листопада 2023 року в Україні розпочалась робота над Erasmus+ CBHE Stran проектом під назвою «Відкрита наука для української системи вищої освіти».

ти» Open4UA. Це трирічний проєкт, який сприяє розвитку знань своєї економіки України для відновлення після війни шляхом реформування системи вищої освіти. У контексті реалізації проєкту «Відкрита наука для української системи вищої освіти» особлива увага приділяється розвитку концепції відкритої науки. Проєкт одночасно зосереджується на кількох рівнях реалізації. Так, на національному рівні він охоплює питання державної політики та ініціатив, що сприяють інтеграції відкритих наукових практик у систему вищої освіти та наукові дослідження. На регіональному та локальному рівнях проєкт спрямований на впровадження відкритої науки в конкретних університетах і наукових установах, що дає змогу адаптувати ці принципи до конкретних умов та потреб. Окрім того, індивідуальний рівень охоплює науковців і студентів, які активно залучаються до процесу відкритої науки, отримуючи можливість ділитися своїми дослідженнями та відкритими даними, що, зі свого боку, стимулює співпрацю і обмін знаннями серед академічної спільноти.

До складу консорціуму *Open4UA* входять 16 організацій та 4 асоційованих партнери, серед яких Всеукраїнська громадська організація «Українська бібліотечна асоціація». Включення представників бібліотечної спільноти вкотре підкреслює їхню важливість у забезпеченні доступу. Координатор проєкту Open4UA є Національний університет «Львівська політехніка». Серед основних завдань проєкту:

- сприяння національним перетворенням у галузі відкритої науки з метою оновлення системи вищої освіти та інтеграції в Європу шляхом підтримки законодавчих змін, що базуються на досягнутому суспільному консенсусі;
- запровадження сучасних практик та розроблення рекомендацій і механізмів для реформування оцінювання наукової діяльності з акцентом на пріоритетність відкритої науки на національному рівні під час державної атестації закладів вищої освіти та оцінки наукових проєктів;
- сприяння інституційним змінам у сфері відкритої науки та покращення оцінювання наукової діяльності в закладах вищої освіти шляхом створення і тестування відповідних інструментів.

На початковому етапі проєкту було здійснено дослідження, яке показало, що, враховуючи чинні дослідницькі практики та культуру, подальше вдосконалення національного законодавства, інституційних стратегій і внутрішніх документів є менш актуальним, порівнюючи з необхідністю розроблення нової інфраструктури та забезпечення додаткових фінансових ресурсів (Dahle & Berezko, 2024).

28 жовтня 2024 року учасники консорціуму провели другий семінар із формування національного консенсусу щодо відкритої науки в межах проєкту Open4UA. Захід був зосереджений на результатах скринінгу національного законодавства для виявлення напрямів удосконалення відповідно до принципів відкритої науки та забезпечення їхньої конгруентності. Учасниками проєкту було запропоновано зміни до законодавчих актів щодо реалізації відкритої науки, зокрема до Законів України «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про науково-технічну інформацію», «Про інформацію» та «Про авторське право та суміжні права». Серед запропонованих змін було удосконалення та розширення визначення «науково-технічної інформації» із введенням понять «дослідницькі дані», «метадані», «результати наукових досліджень», визначення «відкритий доступ», права на вто-

ринну публікацію, а також регулювання використання глибинного аналізу тексту та даних штучним інтелектом.

Особливе місце у зусиллях щодо відкритості посідають локальні ініціативи на рівні установ, а іноді й окремих інститутів чи структурних підрозділів. Українські університетські бібліотеки стали піонерами у популяризації руху за відкритий доступ. Міжнародний реєстр ROARMAP нараховує 24 (станом на листопад 2024 року) зареєстровані політики відкритого доступу, з яких 23 інституційні, що рекомендують дослідникам забезпечити доступ до їх рецензованих статей через репозитарії відкритого доступу. Проте такі політики носять рекомендаційний характер, без зобов'язань обов'язковості. Нова хвиля стала із впровадженням уже інституційних політик відкритої науки після затвердження КМУ розпорядження «Про затвердження національного плану щодо відкритої науки» (Кабінет Міністрів України, 2022с). Уже через місяць 1 листопада 2022 року КПП ім. Ігоря Сікорського видав Наказ № НОН337/2022 «Про затвердження та реалізацію Політики відкритої науки в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»» та став першим серед українських університетів, хто прийняв таку політику. У частині 4. Доступ до наукових результатів Університету зазначено, що усі наукові результати університету повинні бути у відкритому доступі з моменту публікації на правах ліцензії Creative Commons (CC-BY – Зазначення Авторства або CC-BY-ND/NC – Зазначення Авторства – Некомерційна – Без Похідних) (Міністерство освіти і науки України, 2022).

За цим прикладом 29 червня 2023 року політику відкритої науки ухвалив ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Чільне місце у документі посідає забезпечення відкритого доступу до результатів фундаментальних і прикладних наукових досліджень та науково-технічної інформації (Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», 2023). Реалізацію практик відкритої науки бібліотеками ЗВО проаналізовано в дослідженні В. Касьяна та В. Кушнарєва (2023). Автори визначили, що «спільними для бібліотек ЗВО є такі напрями діяльності: підтримка дослідницької інфраструктури університету, що відображається у збереженні та управлінні інституційними репозитаріями публікацій, оновленні контенту, а також самоархівуванні записів, описі та збереженні метаданих» (с. 33). Бібліотеки опікуються ефективним функціонуванням інституційних репозитаріїв, а наукові бібліотеки НДУ ім. М. В. Гоголя, ЧНУ ім. Юрія Федьковича є учасниками ELibUkr.

Принципи відкритої науки впроваджуються і у Національній академії наук України. 29 листопада 2023 року Президія Національної академії наук України схвалила *«Концепцію реалізації європейських принципів відкритої науки в НАН України»*. Цей документ визначає стратегію академії щодо запровадження відкритої науки, окреслюючи ключові цілі, принципи, пріоритетні завдання та основні напрями діяльності на період 2023–2030 років (Президія Національної академії наук України, 2023). Виходячи із того, що відкритість наукової системи неможлива без інфраструктури, лівова частка була сконцентрована на її покращення та вдосконалення. Ця інфраструктура включає кілька ключових компонентів: портал відкритої науки НАН України, який є центральною точкою доступу до всіх інших підсистем; Універсальну видавничу платформу журналів НАН України, що забезпечує перехід наукових періодичних видань на формат відкритого доступу; Репозитарій на-

укових текстів НАН України, призначений для електронного збереження наукових текстів та метаданих публікацій; Репозитарій відкритих даних НАН України, який дозволяє розмішувати, обмінюватися та повторно використовувати дослідницькі дані за умов відкритого доступу; Архів препринтів НАН України, що забезпечує відкритий доступ до наукових статей, які готуються до публікації, а також тих, що вже прийняті до друку, з метою оперативного закріплення пріоритетності наукових результатів; Харвестер відкритої науки НАН України, який агрегує публікації з журналів відкритого доступу та електронних бібліотек, інтегруючи їх у європейські та міжнародні пошукові системи (*Президією НАН України*, 2023).

ВИСНОВКИ

Аналіз нормативно-правового регулювання відкритого доступу в Україні засвідчив, що, попри значний прогрес у розвитку правових механізмів, низка бар'єрів досі обмежує ефективне впровадження відкритої наукової комунікації. Із прийняттям ключових законодавчих актів та стратегічних документів було закладено правову основу для забезпечення доступності наукової інформації, інтеграції України у міжнародні ініціативи відкритої науки та розвитку відповідної інфраструктури. Ключовим драйвером є прийнятий у жовтні 2022 року Національний план щодо впровадження відкритої науки. Однак на практиці імплементація цих норм супроводжується численними викликами, що потребують подальшого доопрацювання та системного вирішення.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Білоус, В. С. (2019, 28–29 травня). Наукометричні дослідження та бібліометричні технології у діяльності університетської бібліотеки. В *Сучасна бібліотека: проблеми, досвід та вектори розвитку* [Матеріали конференції] (с. 5–10). Наукова бібліотека Національного фармацевтичного університету. https://library.vspu.edu.ua/inform/vidanna_bibliot/statti/bilous_naukometr%20doslidj.pdf
- Бороздих, Н. В. (2023). Принципи відкритої науки як основа формування наукового простору в Україні. *Наука та наукознавство*, 2(120), 116–137. <https://doi.org/10.15407/sofs2023.02.116>
- Бруй, О. (2016, 25 жовтня). *Відкритий доступ до наукової інформації: хто, для чого і як* [Слайди PowerPoint]. <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/17904>
- Верховна Рада України. (2007, 9 січня). *Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки* (Закон № 537-V). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>
- Верховна Рада України. (2014, 1 липня). *Про вищу освіту* (Закон № 1556-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Верховна Рада України. (2022, 1 грудня). *Про авторське право і суміжні права* (Закон № 2811-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
- Вища атестаційна комісія України. (2008, 7 липня). *Про затвердження Порядку передавання електронних копій періодичних друкованих наукових фахових видань на зберігання до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського* (Наказ № 436/311). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0020-09#Text>
- Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». (2023, 20 червня). *Політика відкритої науки в Державному вищому навчальному закладі «Ужго-*

- родський національний університет» (Протокол № 7). <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/60042>
- Доступ до академічних текстів Нацрепозитарію стає відкритим. (2022, 4 жовтня). Національний репозитарій академічних текстів. <https://nrat.ukrintei.ua/dostup-do-akademichnyh-tekstiv-nacrepozytariyu-staye-vidkrytyim-vidpovidno-do-onovlenogo-reglamentu-nrat-namy-vidkryto-dostup-do-akademichnyh-tekstiv-naczionalnogo-repozytariyu-dlya-neavtoryzovanyh/>
- Кабінет Міністрів України. (2016, 23 березня). *Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»* (Розпорядження № 219-р). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p>
- Кабінет Міністрів України. (2017, 19 липня). *Положення про Національний репозитарій академічних текстів* (Постанова № 541). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/541-2017-%D0%BF#Text>
- Кабінет Міністрів України. (2022a, 12 січня). *Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії* (Постанова № 44). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>
- Кабінет Міністрів України. (2022b, 27 вересня). *Про затвердження Положення про Національну електронну науково-інформаційну систему* (Постанова № 1067). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1067-2022-%D0%BF#Text>
- Кабінет Міністрів України. (2022c, 8 жовтня). *Про затвердження національного плану щодо відкритої науки* (Розпорядження № 892-р). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text>
- Калюжна, Н. (2021, 18–19 листопада). Роль постійних ідентифікаторів у забезпеченні відкритого доступу до наукових публікацій. В *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* [Матеріали конференції] (с. 135–134). Харківська державна академія культури. <http://eprints.rclis.org/42741/1/THE%20ROLE%20OF%20PERSISTENT%20IDENTIFIERS.pdf>
- Калюжна, Н. (2023). Упровадження принципів відкритого доступу в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 6(1), 149–159. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283984>
- Касьян, В., & Кушнар'єв, В. (2023). Бібліотеки закладів вищої освіти у поширенні практик відкритої науки. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 12, 27–38. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.12.2023.293568>
- Копанєва, В., & Костенко, Л. (2021). Система репозитаріїв України. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 61, 115–127. <https://doi.org/10.15407/nr.61.115>
- Любич, А. М. (2023). Відкрита наука: затребуваність та перспективи. *Право та інновації*, 3(43), 19–25. [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2023-3\(43\)-3](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2023-3(43)-3)
- Міністерство освіти і науки України. (2015, 14 липня). *Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів* (Наказ № 758). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-15#Text>
- Міністерство освіти і науки України. (2018a, 15 січня). *Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України* (Наказ № 32). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0148-18#Text>
- Міністерство освіти і науки України. (2018b, 22 березня). *Дорожня карта інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA)* (Протокол № 3/1-7). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/kolegiya-ministerstva/2018/05/1-dorozhnya-karta-integratsii-ukraini-do-evro.pdf>

- Міністерство освіти і науки України. (2020, 4 березня). *Про створення Національної електронної науково-інформаційної системи «URIS»* (Наказ № 348). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/661/68c/961/66168c9616a5f121078556.pdf>
- Міністерство освіти і науки України. (2021, 5 березня). *Підвищення рівня впізнаваності українського наукового доробку на національному та світовому рівні: МОН та ORCID підписали меморандум про співпрацю*. <https://mon.gov.ua/news/pidvishchennya-rivnya-vpiznavanosti-ukrainskogo-naukovogo-dorobku-na-natsionalnomu-ta-svitovomu-rivni-mon-ta-orcid-pidpisali-memorandum-pro-spiopratsyu>
- Міністерство освіти і науки України. (2022, 30 листопада). *Про затвердження та реалізацію Політики відкритої науки в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»* (Наказ № НОН337/2022). Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/51235>
- Президію НАН України ухвалено «Концепцію реалізації європейських принципів відкритої науки в НАН України». (2023, 7 грудня). Open Science Academy. <https://openscience.nas.gov.ua/news/07-12-2023>
- Президія Національної академії наук України. (2023, 29 листопада). *Про проєкт Концепції реалізації європейських принципів відкритої науки в НАН України на 2024–2030 роки* (Постанова № 400). <https://openscience.nas.gov.ua/storage/editor/files/konceptsiya-realizatsiyi-jeuropeiskix-principiv-vidkrito-y-nauki-v-nan-ukrayini-na-2024-2030-roki.pdf>
- Чмир, О. С., Кваша, Т. К., Ярошенко, Т. О. Чуканова, С. О., Дмитришин, В. С., Тихонкова, І. О., Попкова, Н. Г., Капленко, І. М., Щербак, Я. О., & Воронков, В. І. (2017). *Національний репозитарій академічних текстів: відкритий доступ до наукової інформації*. Український інститут науково-технічної експертизи та інформації. https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/123456789/12464/1/Natsionalnyi_repozytariy_akademichnykh_tekstiv.pdf
- Ярошенко, Т. (2021). Відкритий доступ, відкрита наука, відкриті дані: як це було і куди йдемо (до 20-ліття Будапештської ініціативи Відкритого доступу). *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 8, 10–26. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.8.2021.247582>
- Ярошенко, Т., Сербін, О., & Ярошенко, О. (2022). Відкрита наука: роль університетів та бібліотек у сучасних змінах наукової комунікації. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 5(2), 277–292. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132>
- Chmyr, O. S. (2019). Development of Research e-Infrastructure in Ukraine: Creation of the National Repository of Academic Texts. *Статистика України*, 87(4), 86–97. [https://doi.org/10.31767/su.4\(87\)2019.04.09](https://doi.org/10.31767/su.4(87)2019.04.09)
- Dahle, S., & Berezko, O. (2024). *Recommendations for the Open Science and Research Assessment reforms in Ukraine*. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11203590>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://doi.org/10.54677/MNMH8546>

REFERENCES

- Bilous, V. S. (2019, May 28–29). Naukometrychni doslidzhennia ta bibliometrychni tekhnolohii u diialnosti universytetskoï biblioteki [Scientific research and bibliometric technologies in the activities of the university library]. In *Suchasna biblioteka: problemy, dosvid ta vektory rozvytku* [Modern library: Problems, experience and development vectors] [Conference proceedings] (pp. 5–10). Scientific Library National University of Pharmacy. https://library.vspu.edu.ua/inform/vidanna_bibliot/statti/bilous_naukometr%20doslidj.pdf [in Ukrainian].

- Borozdykh, N. V. (2023). Pryntsypy vidkrytoi nauky yak osnova formuvannia naukovooho prostoru v Ukraini [Principles of open science as the basis for the formation of research area in Ukraine]. *Science and Science of Science*, 2(120), 116–137. <https://doi.org/10.15407/sofs2023.02.116> [in Ukrainian].
- Bru, O. (2016, October 25). *Vidkryti dostup do naukovoï informatsii: khto, dlia choho i yak* [Open access to scientific information: Who, why and how] [PowerPoint slides]. <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/17904> [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016, March 23). *Pro skhvalennia Stratehii rozvytku bibliotechnoi spravy na period do 2025 roku "Iakisni zminy bibliotek dlia zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy"* [On approval of the Strategy for the development of libraries for the period up to 2025 "Qualitative changes in libraries to ensure sustainable development of Ukraine"] (Order No. 219-r). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p> [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017, July 19). *Polozhennia pro Natsionalnyi repozytarii akademichnykh tekstiv* [Regulations on the National Repository of Academic Texts] (Resolution No. 541). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/541-2017-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022a, January 12). *Pro zatverdzhennia Poriadku prysudzhennia stupenia doktora filosofii ta skasuvannia rishennia razovoï spetsializovanoi vchenoi rady zakladu vyshchoi osvity, naukovoï ustanovy pro prysudzhennia stupenia doktora filosofii* [On approval of the Procedure for awarding the degree of Doctor of Philosophy and the cancellation of the decision of the one-time specialized academic council of a higher education institution, scientific institution on awarding the degree of Doctor of Philosophy] (Resolution No. 44). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022b, September 27). *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Natsionalnu elektronnu nauково-informatsiinu systemu* [On approval of the Regulation on the National Electronic Scientific Information System] (Resolution No. 1067). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1067-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022c, October 8). *Pro zatverdzhennia natsionalnoho planu shchodo vidkrytoi nauky* [On approval of the national plan for open science] (Order No. 892-r). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Chmyr, O. S. (2019). Development of Research e-Infrastructure in Ukraine: Creation of the National Repository of Academic Texts. *Statistics of Ukraine*, 87(4), 86–97. [https://doi.org/10.31767/su.4\(87\)2019.04.09](https://doi.org/10.31767/su.4(87)2019.04.09) [in English].
- Chmyr, O. S., Kvasha, T. K., Yaroshenko, T. O., Chukanova, S. O., Dmytryshyn, V. S., Tykhonkova, I. O., Popkova, N. H., Kaplenko, I. M., Shcherbak, Ya. O., & Voronkov, V. I. (2017). *Natsionalnyi repozytarii akademichnykh tekstiv: vidkryti dostup do naukovoï informatsii* [National Repository of Academic Texts: Open access to scientific information]. Ukrainian Institute of Scientific and Technical Expertise and Information. https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/123456789/12464/1/Natsionalnyi_repozytarii_akademichnykh_tekstiv.pdf [in Ukrainian].
- Dahle, S., & Berezko, O. (2024). *Recommendations for the Open Science and Research Assessment reforms in Ukraine*. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11203590> [in English].
- Dostup do akademichnykh tekstiv Natsrepozytariu staie vidkryty* [Access to academic texts of the National repository becomes open]. (2022, October 4). National Repository of Academic Texts. <https://nrat.ukrintei.ua/dostup-do-akademichnyh-tekstiv-naczrepozytariyu-staye-vidkryty-vidpovidno-do-onovlenogo-reglamentu-nrat-namy-vidkryto-dostup-do-akademichnyh-tekstiv-naczionalnogo-repozytariyu-dlya-neavtoryzovanyh/> [in Ukrainian].

- Higher Attestation Commission of Ukraine. (2008, July 7). *Pro zatverdzhennia Poriadku peredavannia elektronnykh kopii periodychnykh drukovanykh naukovykh fakhovykh vydan na zberihannia do Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho* [On approval of the Procedure for transferring electronic copies of periodical printed scientific professional publications for storage in the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine] (Order No. 436/311). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0020-09#Text> [in Ukrainian].
- Kaliuzhna, N. (2021, November 18–19). Rol postiinykh identyfikatoriv u zabezpechenni vidkrytoho dostupu do naukovykh publikatsii [The role of persistent identifiers in fostering open access to research papers]. In *Kulturolohiia ta sotsialni komunikatsii: innovatsiini stratehii rozvytku* [Cultural studies and social communications: Innovation strategies of development] [Conference proceedings] (pp. 133–134). Kharkiv State Academy of Culture. <http://eprints.rclis.org/42741/1/THE%20ROLE%20OF%20PERSISTENT%20IDENTIFIERS.pdf> [in Ukrainian].
- Kaliuzhna, N. (2023). Uprovadzhennia pryntsypiv vidkrytoho dostupu v Ukraini: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku [Open access principles implementation in Ukraine: Current state and future perspectives]. *Digital Platform: Information Technologies in Sociocultural Sphere*, 6(1), 149–159. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283984> [in Ukrainian].
- Kasian, V., & Kushnarov, V. (2023). Biblioteki zakladiv vyshchoi osvity u poshyrenni praktyk vidkrytoi nauky [Libraries of higher education institutions in the prevalence of open science practices]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 12, 27–38. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.12.2023.293568> [in Ukrainian].
- Kopanieva, V., & Kostenko, L. (2021). Systema repozytariiv Ukrainy [System of repositories of Ukraine]. *Academic Papers of Vernadskyi National Library of Ukraine*, 61, 115–127. <https://doi.org/10.15407/np.61.115> [in Ukrainian].
- Liubchych, A. M. (2023). Vidkryta nauka: zatrebuvannia ta perspektyvy [Open science: Demand and prospects]. *Law and Innovations*, 3(43), 19–25. [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2023-3\(43\)-3](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2023-3(43)-3) [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2015, July 14). *Pro opyrludnennia dysertatsii ta vidhukiv ofitsiinykh oponentiv* [On the publication of dissertations and reviews of official opponents] (Order No. 758). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-15#Text> [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2018a, January 15). *Pro zatverdzhennia Poriadku formuvannia Pereliku naukovykh fakhovykh vydan Ukrainy* [On approval of the Procedure for forming the List of scientific professional publications of Ukraine] (Order No. 32). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0148-18#Text> [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2018b, March 22). *Dorozhnia karta intehratsii Ukrainy do Yevropeiskoho doslidnytskoho prostoru (ERA-UA)* [Roadmap for Ukraine's integration into the European Research Area (ERA-UA)] (Protocol No. 3/1-7). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/kolegiya-ministerstva/2018/05/1-dorozhnya-karta-integratsii-ukraini-do-evro.pdf> [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2020, March 4). *Pro stvorennia Natsionalnoi elektronnoi nauково-informatsiinoi systemy “URIS”* [On the creation of the National Electronic Scientific Information System “URIS”] (Order No. 348). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/661/68c/961/66168c9616a5f121078556.pdf> [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021, March 5). *Pidvyshchennia rivnia vpiznavanosti ukrainskoho naukovoho dorobku na natsionalnomu ta svitovomu rivni: MON ta ORCID pidpysaly memorandum pro spivpratsiu* [Increasing the level of recognition of Ukrainian scientific achievements at the national and global levels: MES and ORCID signed a memorandum of cooperation]. <https://mon.gov.ua/news/pidvishchennya-rivnya->

- vpiznavanosti-ukrainskogo-naukovogo-dorobku-na-natsionalnomu-ta-svitovomu-rivni-mon-ta-orcid-pidpisali-memorandum-pro-spivpratsyu [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2022, November 30). *Pro zatverdzhennia ta realizatsiiu Polityky vidkrytoi nauky v Natsionalnomu tekhnichnomu universyteti Ukrainy "Kyivskiy politekhnichnyi instytut imeni Ihoria Sikorskoho"* [On the approval and implementation of the Open Science Policy at the National Technical University of Ukraine "Ihor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute"] (Order No. NON337/2022). National Technical University of Ukraine "Ihor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute". <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/51235> [in Ukrainian].
- Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine. (2023, November 29). *Pro projekt Kontseptsii realizatsii yevropeyskykh pryntsyviv vidkrytoi nauky v NAN Ukrainy na 2024–2030 roky* [On the draft Concept for the Implementation of European Principles of Open Science in the National Academy of Sciences of Ukraine for 2024–2030] (Resolution No. 400). <https://openscience.nas.gov.ua/storage/editor/files/koncepciya-realizaciyi-jevropeiskix-principiv-vidkritoyi-nauki-v-nan-ukrayini-na-2024-2030-roki.pdf> [in Ukrainian].
- Prezydiieiu NAN Ukrainy ukhvaleno "Kontseptsiiu realizatsii yevropeyskykh pryntsyviv vidkrytoi nauky v NAN Ukrainy" [The Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine adopted the "Concept for the Implementation of European Principles of Open Science in the National Academy of Sciences of Ukraine"]. (2023, December 7). Open Science Academy. <https://openscience.nas.gov.ua/news/07-12-2023> [in Ukrainian].
- State University "Uzhhorod National University". (2023, June 20). *Polityka vidkrytoi nauky v Derzhavnomu vyshchomu navchalnomu zakladi "Uzhhorodskiy natsionalnyi universytet"* [Policy of open science in the State University "Uzhhorod National University"] (Protocol No. 7). <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/60042> [in Ukrainian].
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://doi.org/10.54677/MNMH8546> [in English].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2007, January 9). *Pro Osnovni zasady rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini na 2007–2015 roky* [On the basic principles for the development of an information-oriented society in Ukraine for 2007–2015] (Law No. 537-V). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2014, July 1). *Pro vyshchu osvitu* [On higher education] (Law No. 1556-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2022, December 1). *Pro avtorske pravo i sumizhni prava* [On copyright and related rights] (Law No. 2811-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> [in Ukrainian].
- Yaroshenko, T. (2021). Vidkrytyi dostup, vidkryta nauka, vidkryti dani: yak tse bulo i kudy ydemo (do 20-littia Budapeshtskoi initsiatyvy Vidkrytoho dostupu) [Open Access, Open Science, Open Data: How it was and where we are going (to the 20th anniversary of the Budapest Open Access Declaration)]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 8, 10–26. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.8.2021.247582> [in Ukrainian].
- Yaroshenko, T., Serbin, O., & Yaroshenko, O. (2022). Vidkryta nauka: rol universytetiv ta bibliotek u suchasnykh zminakh naukovoï komunikatsii [Open Science: The role of universities and libraries in modern changes in scientific communication]. *Digital Platform: Information Technologies in Sociocultural Sphere*, 5(2), 277–292. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132> [in Ukrainian].

UDC 027.7:004:001.103-025.28(083.7)(477)

Nataliia Kaliuzhna,
PhD Student,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: natalka.kaliuzhna@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3154-8194

REGULATORY AND LEGAL FOUNDATIONS FOR ADJUSTING OPEN SCIENCE ISSUES IN UKRAINE

The aim of the article is to study the current state of regulatory and legal governing the open science issues in Ukraine.

The research methods ground on a set of basic scientific methods, including generalisation, systematisation and prognostication on the coverage of the regulatory and legal governing open science issues, analytical monitoring of the legislative basis and publications on the topic of the study.

The scientific novelty. An analysis of the regulatory and legal governing the open science issues in Ukraine is carried out. The main list of regulatory documents governing the open science is highlighted. Tendencies in the development of the legislative framework are identified; problematic issues that need to be resolved at the state level are outlined.

Main conclusions. The analysis of the regulatory and legal framework reveals its focus on advancing open science and supporting digital innovations in order to enhance the accessibility and exchange of scientific knowledge in Ukraine. Among the key priorities identified are enhancing existing blocks and creating new components of the national infrastructure to support scientific communication; developing digital infrastructures for science and innovations; facilitating integration into the European Open Science Cloud and Single European Research Ecosystem; joining the EOSC memorandum; strengthening state support for the participation of Ukrainian research institutions and scientists in national and European digital infrastructures. At the same time, despite notable progress in advancing legal mechanisms, several barriers continue to hinder the effective implementation of open scientific communication. The adoption of key legislative acts and strategic documents has established a legal foundation for expanding access to scientific information, integrating Ukraine into international open science initiatives and supporting the development of necessary infrastructure. A major key driver in this process is the National Plan for Open Science Implementation, adopted in October 2022. Still, the practical application of these measures continues to face numerous challenges that call for further refinement and systemic solutions.

Keywords: open science, regulatory and legal framework, legislation, open access, scientific activity, information society, national policy, scientific library, library of a higher education institution.

Надійшла 24.02.2025

Прийнята 28.04.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 070-028.25-028.27:044.77
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335064

ДРУКОВАНІ Й ЕЛЕКТРОННІ ГАЗЕТНІ ВИДАННЯ: СТАН, ЗДОБУТКИ ТА УПУЩЕННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО ПРОФІЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ

*Олександр Мотлях,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: motlyah27@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6135-9952*

Для цитування:

Мотлях, О. (2025). Друковані й електронні газетні видання: стан, здобутки та упущення журналістського профілю діяльності. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 38–51. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335064>

Мета статті – розкрити переваги друкованих газетних видань над електронними, окреслити шляхи удосконалення підготовки електронних газетних видань відповідно до журналістського профілю діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети було використано методи аналізу, синтезу, аналогії, порівняння, описування, структурно-функціональний та узагальнення.

Наукова новизна: вперше доведено переваги друкованих газетних видань над електронними, останні переважають у медійному просторі та значно поступаються друкованим у об'єктивності, своєчасності, достовірності подання інформації, впливають на формування правильних життєдіяльних процесів людини і суспільства в цілому. Запропоновано алгоритм удосконалення електронних газетних видань відповідно до профілю журналістської діяльності, професіоналізму та майстерності.

Основні висновки. Друкована газетна періодика була і залишається однією із важливих форм видань у системі засобів масової інформації. Вона завжди містила в собі актуальну інформацію про життєдіяльні процеси, які відбувалися в соціумі, назагал у країні чи конкретному регіоні зокрема. Кожний читач знаходив у ній важливі для себе інформаційні дані за відповідною тематикою та уподобаннями.

Розвиток новітніх технологій практично витіснив друковані газетні видання з орбіти забезпечення населення новинною продукцією і змусив їх переходити на рейки електронних видань, використовуючи всесвітню мережу інтернет.

Паралельно з електронними газетними виданнями почали з'являтися інші популярні, так звані медійні платформи, блогерські канали тощо, частина з яких не зовсім відповідають за вимогам журналістського профілю діяльності. Власники та дописувачі цих електронних видань, називаючи себе журналістами, практично дискредитували цю професію і професійну майстерність спеціалістів зазначеного профілю діяльності. Запропонований у статті алгоритм протидії антисоціальним явищам, що розповсюджуються електронними газетними виданнями, дозволить надавати користувачам об'єктивну, своєчасну, достовірну інформацію.

Ключові слова: друковані газетні видання; преса; засоби масової інформації; електронні ресурси; інтернет; журналістика; журналісти.

ВСТУП

Сучасний всесвітній інтенсивний розвиток новітніх технологій дав поштовх створенню глобальної системи інтернет, яка натеper слугує людству дійовим інструментарієм для оперативного обміну інформаційними даними на міждержавному, просторовому рівні. Разом із позитивними змінами у площині інформаційного середовища ця електронна мережа додала певних труднощів у роботі традиційних засобів масової інформації. Найбільш вразливою сферою діяльності стала друкована газетна продукція, яка не змогла конкурувати з електронними виданнями, що заповнили інформаційний простір. Така ситуація змусила працівників газетної справи перелаштовуватися на нові рейки спілкування з масами, створюючи власні електронні видання на заміну друкованим. Як виявилось, це не так просто, оскільки на ринку надання цих послуг з'явилося багато інших платформ, які не зовсім відповідають профілю журналістської діяльності, однак намагаються позиціонувати себе такими. Натеper все це виглядає доволі хаотично, бо нівелювалося основне – професійна майстерність спеціаліста журналістського профілю. Нинішні дописувачі електронних видань, розміщуючи свої матеріали на популярних платформах, блогерських каналах, інших електронних ресурсах, подають сухі низькопробні часто неперевірені матеріали, в яких відсутні стилі журналістської діяльності та їх багатогранна палітра. Читач почав відкидати від системного аналізу змісту викладеної дописувачами інформації, а це недобрий по собі сигнал для аналітичного осмислення ним прочитаного. Не винятками є випадки розміщення дописувачами неперевірених фактів у вигляді дезінформації та фейків, які викликають хвилювання у суспільстві і налаштовують його на необдумані кроки та дії. Сьогодні в суспільстві назріло питання щодо проведення масових фільтраційних чисток таких електронних платформ від розповсюджуваного ними інформаційного бруду, який засмічує мізки людей і дестабілізує їх життєдіяльні процеси.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Аналіз опрацьованої наукової літератури та інших літературних джерел щодо питання, пов'язаного із закриттям друкованих газетних видань в Україні та за її межами і переходом цієї діяльності на електронні ресурси, дав змогу сформулювати уявлення про реальну картину того, що відбувається в масмедіа і на що саме звертається увага дослідниками цієї проблематики.

Потрібно зазначити, що не так багато матеріалів, які присвячені цій актуальній проблематиці, знайшли своє відображення у працях науковців і дослідників журналістського профілю. Варто наголосити, що натеper у журналістиці існує цілий спектр актуальних питань, які потребують свого вирішення. Одним із таких є неоднозначність у поглядах дослідників щодо віднесення журналістики до окремої і самостійної науки. Побуває думка науковців, що це специфічна галузь знань, яка дає можливість пізнати суспільство із його середини. У розвиток цієї думки свого часу учений І. Михайлин (2011) наголошував, що журналістика є способом «пізнання суспільством самого себе», і «зміни в суспільстві у найширшому значенні цього слова тягнуть за собою зміни в журналістиці, яка це суспільство відображає й пізнає (с. 3).

Аналізуючи нинішній стан вітчизняної журналістики, Л. Пономаренко (2023) зазначає, що у ній є багато знаків питання, які пов'язані не з «бігом наввипередки

з технологіями», а з таким, здавалося б, банальним питанням, як її термінологічна невизначеність (с. 63). На погляд авторки, мова більше йде не так про зовнішню форму журналістики як науки, а її змістове наповнення ключових термінів.

Інша частина дослідників акцентує увагу на стандартах журналістської діяльності і вважає, що вони є ключовими для цієї професії. Куншт (2023) зосереджує свою увагу на наявних шести стандартах якісної журналістики – достовірності, точності, повноті, балансі думок, оперативності і не підмінених коментарями фактах із перевірених джерел.

Погоджуємося, що стандарти журналістської діяльності є необхідними і раціональними у цій важливій для суспільства сфері діяльності, оскільки вони базуються на загальнолюдських цінностях. Однак не всі вони можуть бути застосованими, особливо в умовах українського воєнного сьогодення. Такої позиції доходять і члени Комісії з журналістської етики, які зазначають, що у зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії в Україну і під час бойових дій дотриматись усіх стандартів, і зокрема оперативності, практично неможливо (Комісія з журналістської етики (КЖЕ), 2023).

Тематика обговорення стандартів журналістики в умовах війни була предметом роботи дискусійної панелі «Стандарти журналістики на війні», яка відбулася на початку минулого року. В основоположній формулі цього заходу йдеться про те, що в умовах війни неможливо стовідсотково дотриматися не лише стандарту оперативності, але й балансу думок. Війна залишається основним контентом в інформаційному просторі України, при цьому про щось замовчується, а про щось і ні, а щодо чогось інформація притримується, і повідомляється про це пізніше (Медіацентр Україна, 2022).

Питання розвитку дотримання стандартів журналістської діяльності знайшло відображення і в праці П. Дворянин (2024). Авторка доходить думки про те, що усі протоколи про журналістську діяльність під час війни, прийняті раніше, втрачають свою актуальність ще й тому, що дотепер світ не знав протистояння рівня двох найбільших країн Європи з використанням усіх видів озброєння (с. 45).

Що ж до тенденцій розвитку вітчизняної журналістики на сучасному етапі, то заслуговує на увагу наукове бачення М. Тимошика (2024). Він акцентує увагу на тому, що нині важко знайти друковане періодичне видання газетно-журнального типу, незалежне від статусу засновника чи масштабів поширення (всеукраїнського чи місцевого), яке б не мало цифрової версії у формі інтернет-сторінки, вебсайту чи мережевої платформи. Автор зазначає, що вже годі говорити про масив мережевих інформаційно-аналітичних видань, які не мають друкованих версій і на яких різножанрові матеріали подаються у так званій конвергентній упаковці (с. 15–16).

На медіаграмотності як чиннику захисту інформаційного простору від ворожої дезінформації в час війни наголошують і науковці Ю. Горбань та О. Олійник (2024). Вони акцентують увагу на тому, що з появою соціальних мереж в Україні споживання та поширення медіа зазнало значних змін. Люди отримали швидкий і легкий доступ до значних обсягів інформації через такі платформи, як Facebook, Instagram, Twitter та інші. Наслідком цього стало те, що інформація стала поширюватися швидко й без перевірки на достовірність. Це і створює серйозні виклики, оскільки люди можуть стикатися з фейками та втрачати розуміння реальності (с. 201).

Узагальнюючи вищевикладене у рубриці теоретичного підґрунтя, маємо підстави говорити про наявно існуючі проблеми в сучасній журналістиці та висвітлення конкретних шляхів їх вирішення. Що ж до ситуації, яка пов'язана із втраченою читачами інтересу до друкованих газетних видань, то потрібно зазначити, що в цих та інших наукових матеріалах авторами не було зроблено комплексного аналізу проблематики цього питання. Це і лягло в основу наукового пошуку предмета нашого дослідження.

Мета статті: розкрити переваги друкованих газетних видань над електронними, окреслити шляхи удосконалення підготовки електронних газетних видань відповідно до журналістського профілю діяльності.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети було використано методи аналізу, синтезу, аналогії, порівняння, описування, структурно-функціональний та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дедалі частіше ми спостерігаємо процес зниження зацікавленості суспільства у друкованих газетних виданнях, і це є проблемою не тільки для України, а і всесвіту в цілому. Для того, щоб відповісти на питання, чому так відбувається, потрібно на деякий час повернутися у минуле. Не будемо заглиблюватись у сиву давнину, коли тільки друковане слово було найбільш інформативно значимим джерелом для поширення в маси, а візьмемо як приклад другу половину минулого і початок нинішнього сторіччя. Для того періоду газетна продукція, на відміну від радіомовлення, а далі й телебачення, мала шалену популярність у різних країнах світу. Більше того, потрібно зазначити, що у системі медіа газетна діяльність як найстаріший засіб масової інформації завжди посідала своє особнє місце з огляду на історичні обставини, психологічні чинники сприйняття друкованого тексту, суспільні завдання, демонструючи також залежність від технологій (Зикун, 2022).

Для більшості споживачів інформації газетна продукція була найбільш доступною і не потребувала додаткових витрат на придбання і встановлення технічних засобів отримання мережевої інформації. Формуючись за загальним поділом на центральні, республіканські, крайові, обласні, районні та міські видання, газети відображали життя і побут конкретного регіону та його особливості. Журналісти наповнювали шпальти газет повноцінною інформацією про те, що відбувалося в державі та за її межами, і те, чим жив їх рідний край. Кожний читач мав доступ до будь-якого газетного видання, оскільки був його передплатником, або ж купував пресу через торговельну мережу, або мав доступ до ознайомлення з нею в бібліотеці, на виробництві, в освітньому закладі тощо. У значної частини користувачів друкованого слова з'явилося своє улюблене газетне видання, в якому вони знаходили актуальну, пізнавальну, розважальну та іншу цікаву для себе інформацію. Періодика стала важливим і практично незамінним рупором в інформуванні громадян не тільки новинами, а й висвітленні нагальних чи поточних питань, розуміння яких потребувало суспільство, як-от просвітницького, пізнавального, історичного, культурного та іншого характеру. Як зазначає кореспондент Г. Кундіренко (2011), паперова газета була і досі залишається кращим форматом для

аналітики, для більш глибокого висвітлення теми, яка викликала інтерес у аудиторії.

Такої ж думки доходить і А. Сіренко (2021), наголошуючи на тому, що можна продивитися сотні телевізійних новин, але не винести із цього нічого, і прочитати газету про просвітництво – і народиться думка. Кожен читач обирає свій інформаційний простір, і газетам у списку вибору теж є своє місце.

Зазначимо, що на той період часу друковане слово навіть передавалося із вуст у уста і було важливим для тих, хто не мав можливості самостійно з ним ознайомитися, прочитати, особливо для малограмотних осіб, саме із категорії старшого покоління, нижніх верств населення або ж неблагополучних сімей чи окремих осіб. Професія кореспондента-газетяра завоювала неабияку популярність і повагу в суспільстві. У багатьох громадян вона викликала не тільки шану, а й деяку боязнь потрапити під гостре перо журналіста. Статус такої особи навіть мав впливовий характер на прийняття окремих владних рішень. Недаремно журналістів називали «четвертою колоною влади» через відкритий для них доступ до управлінських владних інститутів і володіння питаннями, які не завжди являли собою публічний характер. Назагал позиція журналістів відображала принциповий підхід, а виклад їх матеріалів – перевірений і достовірний зміст. Зрозуміло, що газетне видання, як і решта засобів масової інформації, мало свою ідеологічну направленість. Вона проявлялася не тільки в аспекті загальнополітичного курсу розвитку країни, а і в особистісній ідеології засновника конкретного газетного видання, якими на той час були державні органи влади. З розвитком ринкових відносин і формуванням приватної власності, зокрема в нашій країні, газети дедалі частіше почали скеровувати свій курс на відстоювання інтересів конкретних приватних засновників, власників видань та їх ідеологічні погляди. Варто наголосити, що поява приватної власності на пострадянському просторі фактично збіглася з інтенсивним розвитком новітніх технологій, який пришвидшив низку процесів інтегрування суспільства до сучасних умов життя наших громадян. На заміну друкованим газетним виданням поступово прийшли електронні, які швидко заповнили нішу інформаційного простору. Друкована газетна діяльність «почала здавати позиції» на користь комп'ютерним (цифровим) технологіям, які в своїй основі стали більш доступними масовому читачу і глядачу. Намагання якимось чином знизити чи хоча б втримати процес витіснення друкованої газетної продукції з орбіти подання новин остаточно зазнав фіаско. Масовий читач оперативно перелаштувався на рейки отримання електронної інформації, відійшовши від традиційних форм у споживанні актуальних даних через офіційно друковані видання. Виробництво газетної продукції стало практично збитковим і власне непотрібним суспільству. Епоха друкованої газетної продукції зійшла нанівець і для багатьох читачів уже сприймалася як рудимент минулого. Такий стан речей спонукав друковані засоби масової інформації шукати додаткові канали привернення уваги читача, поступово вливаючись в інтернет-простір (Василик, 2021).

Погоджуємося, що наше життя й процеси, які в ньому відбуваються, є швидкоплинними, і багато в чому вони залежать від інновацій та супутніх факторів, що його супроводжують. Одним із таких є глобальний розвиток високих технологій, який змінив усталені форми міждержавного обміну інформацією між членами суспільства. Потрібно віддати належне, що сучасний світ стрімко реформується,

і нині можна говорити вже про те, що на зміну інформаційному суспільству приходять цифрове, і наші громадяни активно використовують digital-технології на своєму робочому місці, в освітній сфері, у творчості й самореалізації, під час відпочинку та організації дозвілля (Зикун, 2022).

Розуміємо, що краще, передове, прогресивне завжди буде брати верх, особливо якщо воно полегшує доступ до отримання важливої для людини інформації. Однак, як на нас, не варто недооцінювати того, що було раніше, зокрема у традиційному інформаційному середовищі, не взявши з нього основ, хоча би тієї ж журналістської майстерності. За кращого періоду часу розвитку друкованої газетної справи у суспільстві сформувався думка про те, що таке видання – це стабільний синтез картини дня чи тижня, який робиться професійними журналістами, ілюстраторами, редакторами, що також важливо, коли немає можливості пошуку і порівняння суперечливої інформації у різних джерелах (Данькова, 2022).

Зрозумійте правильно, ми жодним чином не закликаємо до повернення в минуле до друкованої газетної діяльності, однак важливий урок професіоналізму сьогочасним дописувачам необхідно було б взяти для розвитку новітніх інформаційних електронних видань. Для того щоб оцінити переваги чи недоліки існуючих електронних інформаційних ресурсів, потрібно зрозуміти, що ми вкладаємо у зміст таких носіїв інформації. Якщо ж мова йде про електронні газети, то це одна справа, а коли про решту різновидів сучасних інформаційних електронних видань, як-от популярних натеper месенджерів, блогерських сайтів, різноманітних за спрямованістю мережевих каналів тощо, то це зовсім інше. Що ж до сутності вищезазначеного, необхідно віддати належне електронним газетам, які є виданнями, що формують зміст своїх матеріалів на вивірених фактах і обґрунтованості підготовки та внутрішнього наповнення статей чи інших видів інформаційних повідомлень. Вони цілком відповідають якості професійної роботи журналістів. Такі електронні видання є офіційно зареєстрованими засобами масової інформації в нашій державі з визначенням їх найменування, логотипу, засновника видання, юридичної адреси та інших необхідних вихідних даних. У разі виникнення будь-яких спірних чи інших нез'ясованих питань за результатами викладеної журналістами неправдивої інформації фізична або юридична особа для відстоювання своїх прав зможе офіційно оскаржити такі дії у судовому порядку.

Інша ситуація з читачами та глядачами топових інформаційних мережевих каналів чи програм. Що ж у них подається, і який зміст тієї інформації?

Потрібно бути об'єктивним, оскільки є доволі багато мережевих каналів, які, піклуючись про власну репутацію, розмішують вивірену, достовірну інформацію змістовного і об'єктивного характеру. У таких матеріалах відчувається журналістській стиль виконання роботи або ж якісна професійна обробка інформації фахівцем конкретного напрямку діяльності, залученого до виробничого процесу електронної видавничої продукції. У викладених кореспондентами публікаціях чітко відображається структура побудови матеріалу, логіка і послідовність самого змісту поданої інформації, обґрунтування окремих журналістських позицій за потреби представлення відповідної аналітики і на завершення узагальнення мети всього того, на що була направлена авторська думка. Матеріали такого характеру, незалежно від їх цільової направленості, завжди виглядають змістовно, лаконічно і вишукано. Вони дають глибоке підґрунтя для роздумів людині, збага-

чення її новими даними, формування і оцінки для власних суджень, забезпечення діяльності щодо відповідних впливів на суспільну думку тощо. Водночас варто наголосити, що, попри збільшення в рази кількості цифрових послуг, можливості скористатися ними в нашій країні існують не скрізь, зокрема, інтернет-комунікації практично відсутні у малих населених пунктах, у гірських регіонах, а також тимчасово окупованих рф територіях. Загострюється проблема зі стабільністю роботи інтернету і через воєнні будні нашого сьогодення. Повномасштабна війна в Україні змусила переоцінити роль паперових газет, які на прифронтових і де-окупованих територіях залишаються єдиним джерелом правдивої інформації, «символом об'єднання, віри, натхнення українців до боротьби і перемоги» (*Газети на прифронтових*, 2023).

Як зазначив у своєму виступі голова Національної спілки журналістів України Сергій Томіленко під час участі у міжнародній конференції «Balkan Disinfo 2025» у Приштині (Республіка Косово), підтримка професійних місцевих медіа має вирішальне значення для безпеки інформації. Він зауважив на тому, що потрібно визнати: підтримка українських медіа – це не лише збереження журналістики. Це захист демократії від тероризму та агресії. Кожна газета, передача, онлайн-видання, які продовжують працювати, є перемогою в цій інформаційній війні. Місцеві журналісти, які залишаються у прифронтових громадах, активно протидіють російській пропаганді (*Сергій Томіленко*, 2025).

У розвиток цієї ж думки можна навести раніше висловлене аргументоване твердження К. Григоренка, який зазначав, що за вмілого поєднання різних платформ паперові видання матимуть свою аудиторію, свої теми, свої завдання, ефективні жанрові формати (*Газета має змінюватися*, 2020).

Повертаючись до питання загальної аналітичної діяльності теперішніх мережевих систем, які розміщують на своїх платформах різнопланову інформацію текстового або ж іншого характеру для споживання читачами чи глядачами, то наявний їх стан наводить до певних роздумів. Тобто, на противагу добросовісним утримувачам мережевих каналів, є ті, які практично займаються популістською діяльністю або ж несуть у маси негатив, зокрема натеper у і так непростий для українців час. Не секрет, що переважна більшість юридичних/фізичних осіб, які утворили ці інтернет-платформи і є носіями різнопланової інформації, жодним чином не належать до журналістської братії. Навіть мова не йде про їх фахову підготовку у цій сфері діяльності. Здебільшого отримання знань, хоча б основ журналістики, і відшліфування як такої професійної майстерності вони не проходили. Художні стилі, якими має оперувати фахівець журналістського профілю саме у написанні матеріалів та їх особливостях, їм практично невідомі. А звідси й виходить однобокість і сухість матеріалів, що побудовані на використанні тільки стилю замітки чи іншого інформаційного повідомлення, без глибини його аналізу. Недаремно в суспільстві уже сформувалася і побутує така стійка теза про те, що в умовах функціонування значної кількості та різноплановості електронних платформ для створення блогів та соціальних мереж кожен, хто публікує власні матеріали, може вважати себе журналістом. Однак це далеко не так. Для того щоб медійники були на вістрі висвітлення проблем і готували ефективні, глибокі матеріали, редакціям друкованих видань, теле- та радіокомпаній слід мати у своїх

колективах фахівців надзвичайно здібних, здатних за будь-яких умов виконувати свої журналістські завдання (Кобинець, 2023).

Праця журналіста є творчою та копіткою за своєю сутністю, і далеко не кожному, хто береться за неї, вона під силу. На глибоке переконання В. Портнікова, одного із учасників сайт-івену для журналістів локальних та регіональних медіа I-VIN, «...журналіст нового покоління має бути цікавим та креативним для своєї аудиторії» (Вінніченко, 2023).

Нагадаємо, що в період радянської доби побутував поширений вислів: «журналістика – це не просто професія, а спосіб життя творчої людини». Загальновідомо, що журналістський матеріал повинен уособлювати певну архітектуру, тобто гармонійне сполучення частин у єдине ціле. Обов'язково в ньому має бути присутня професійна логіка у викладенні інформації з обґрунтуванням конкретних фактів. Читач повинен поступово заглиблюватися у зміст викладеного журналістом матеріалу і тим самим проникнутися ним. Однак, на превеликий жаль, всього цього у більшості матеріалів, які виставляються дописувачами на електронні ресурси, немає. Їх публікації низькопробні та поверхневі і часто навіть зовсім неправдиві. Дописувачі інтернет-каналів глибоко не занурюються у суть тієї чи іншої інформації, яку вони подають. Для них головне – якнайшвидше розмістити її на свою сторінку в електронну мережу, як кажуть, «хайпнути від власної оперативності», а те, що зміст викладеної інформації є неперевіраним, то не важливо. Такі автори добре знають, що будь-якого виду юридичної чи іншої відповідальності до них ніхто не застосує. Репутаційна складова також навряд постраждає і суттєво не вплине на відтік користувачів, а якщо ж і так, то на зміну одним прийдуть інші. Так і народжуються фейки, які потім підхоплюються іншими дописувачами, коментаторами інформації і ретранслюються далі інтернет-системою. Мова вже не йде про цілеспрямовані фейкові новини, які ретельно готуються відповідними політтехнологами і запускаються в мережу для збудження настроїв громадян, підбурення суспільства до певних дій, у тому числі агресивного характеру тощо. Зрозуміло, що в електронній системі обміну інформацією її оператором (провайдером) застосовуються певні фільтри, які дають можливість виявити фейкові новини і якщо ж не повністю прибрати їх з етеру, то принаймні таке поширення заблокувати. Хоча можна деякою мірою і погодитися з позицією Наталії Антелави, журналістки, засновниці новинної онлайн-платформи Coda Story, яка наголошує на тому, що ми заціклені на виявленні фейків. Але це стосується не лише окремих фактично неправдивих інформаційних матеріалів, а й наративів. Те, як створюють наративи, набагато важливіше, ніж правильність окремих фактів. Інформація може бути правдивою, але наратив, коли цю інформацію представляють без контексту, коли створено хибний баланс, може бути маніпулятивним і фейковим (Процюк, 2023).

Назагал читач або ж глядач тих чи інших інтернет-ресурсів має самостійно проявляти пильність у споживанні інформації, що надходить електронними каналами зв'язку. Нерідко громадяни стають жертвами шахрайських схем, які запускаються в мережу недобросовісними особами під виглядом різноманітних ігор, термінових повідомлень, розіграшів призів та ін. Проявлений азарт, ігнорування безпечності і надмірна допитливість людей у пошуку чогось експресивного нового, занадто очікуваного, легкодоступного штовхає їх у нетрі проблемних ситуацій, у які вони потім і потрапляють. Особа залишається один на один зі своєю

проблемою, не розуміючи реально правильних шляхів виходу з неї. Однак не можна повністю звинувачувати електронні мережеві ресурси у всіх бідах, в які потрапляє людина, яка начиталася в інтернеті певної інформації чи надивилася якихось відеороликів, – провина лежить на ній самій. Кожний індивідуально і до того ж свідомо робить свій вибір на ознайомлення з конкретною електронною інформацією, і мережева система є не чим іншим, як інструментом, який допомагає людині оперативнo її отримати. Вибір інформації залежить від самої людини, її схильності та уподобань. На жаль, але наші громадяни не завжди дотримуються правил безпеки користування інформацією, яка міститься в електронній мережевій системі. Вони забувають золоте правило, що спокуса в гонитві за чимось екстремальним є не завжди виправданим результатом очікуваного, часто-густо вона стає для людини «гірким повчальним уроком» на майбутнє.

Який же вихід з усього цього? Бути обачним і зваженим у своїх діях і не потрапляти на гачок недобросовісних осіб, які через глобальну систему інтернет заволодівають розумом і свідомістю наших громадян, адресуючи їм шкідливу, небезпечну, ганебну, підривну чи будь-яку іншу негативну інформацію.

Як же захистити суспільство від інформаційного сміття, яке значною мірою заповнило мережеву систему? Потрібно реально оцінити ситуацію, в якій ми зараз перебуваємо, з позиції надання громадянам медійних послуг. Шкода, але вона далеко не краща від того, щоб хотілося, оскільки й дотепер у нашій державі не розроблено окремого законодавчого акта, який би регламентував діяльність електронних засобів масової інформації. Держава самоусунулася від цього процесу, відповідно пішов розквіт електронного піратства за чужою творчістю, який грубо порушує дотримання в Україні прав інтелектуальної власності добросовісних громадян, авторів та розробників такої продукції. Фактично – це один із можливих шляхів до знищення друкованих газетних видань в Україні, і не тільки їх, а значить, позбавлення певної частини наших співгромадян доступу до отримання об'єктивної, своєчасної і достовірної інформації.

З метою мінімізації негативних процесів, які відбуваються натеper у медійному просторі України, має бути відпрацьований конкретний алгоритм протидії таким антисоціальним явищам, а саме:

1. Постійний системний моніторинговий контроль за інформаційним потоком, який рухається через електронні канали зв'язку. Він має здійснюватися обопільно як конкретним провайдером, так і державними інституціями, діяльність яких повинна бути уповноваженою на виконання таких завдань.

2. Проявлена небайдужість суспільства в цілому, і кожного громадянина зокрема, в напрямі реагування на виявлення в електронній мережі шкідливих чи небезпечних програм, фейкових та загрозливих повідомлень. Таке інформування має бути адресованим провайдерам та іншим контролюючим інстанціям.

3. Оперативне реагування повноважних посадових осіб на звернення громадян щодо припинення/прибирання з етеру інформації, яка містить у собі недостовірні дані, в тому числі маніпулятивну складову, або ж є небезпечною чи загрозливою для розповсюдження у масах.

4. Термінове встановлення електронної адреси контенту, який розмістив на своєму чи чужому сайті фейкову інформацію або ж таку, що містить у собі шкідливий чи загрозливий характер для життєдіяльності суспільства, й інформування

про неї правоохоронних органів України з подальшим наданням такої інформації правової оцінки.

5. Розроблення юридичних механізмів для притягнення до відповідальності засновників сайту за їх неналежний контроль або ж ігнорування за вмістом трансльованої через їх канали інформації згубного для суспільства характеру.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумок вищевикладеному, вважаємо, що спільними зусиллями державних інституцій, громадськості, провайдерів тощо можна якщо ж і не в повному обсязі подолати хаос, який нині існує в електронному медійному просторі України, то хоча б мінімізувати практично неконтрольований потік різнопланової інформації. Власники і утримувачі мережевих каналів, на яких розміщується електронна інформація чи трансльована телепродукція, повинні піклуватися про тих, хто є користувачем їх контенту. Вони мають дбати про якість і достовірність викладеної інформації, а також чистоту і професійну порядність своїх дописувачів. Потрібно чітко пам'ятати, що електронна мережева інформація чи пропонувані відеосюжети може як позитивно, так і негативно впливати на людину, її настрої, наміри та подальші дії.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Василик, Л. (2021). Тенденції функціонування друкованих медіа в Україні. In J. Kowal, M. Patro-Kucab, & P. Podolska (Eds.), *W kregu prasy dawnej i wspolczesnej. Wybrane problemy* (Vol. 1, pp. 272–287). Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. https://doi.org/10.15584/978-83-7996-915-9_16
- Вінніченко, А. (2023, 7 червня). «Майбутнє журналістики формуватиметься через розвиток особистості журналіста» – Віталій Портников. I-VIN.INFO. <https://i-vin.info/news/maybutnye-zhurnalistiki-formuvatimetsya-cherez-rozvitok-osobistosti-zhurnalista-%E2%80%93vitaliy-portnikov-5681.html>
- Газета має змінюватися, як і звички людей: успіх видання – це присутність на всіх цифрових платформах. (2020, 12 червня). Національна спілка журналістів України. <http://surl.li/nbzpx>
- Газети на прифронтових і деокупованих територіях працюють в економному режимі – НСЖУ. (2023, 4 липня). Укрінформ. <http://surl.li/nbzqg>
- Горбань, Ю., & Олійник, О. (2024). Медіаграмотність як чинник захисту інформаційного простору від ворожої дезінформації в час війни. *Український інформаційний простір*, 1(13), 194–205. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(13\).2024.300896](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(13).2024.300896)
- Данькова, Н. (2022, 26 червня). «Народна армія» 2.0. Міноборони хоче відродити газету для військових – чи потрібна вона і що про цю ідею думають бійці. Детектор медіа. <http://surl.li/nbzqj>
- Дворянин, П. (2024). Розуміння стандарту: пошуки нових правил у журналістиці війни. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, 54–55, 43–57. <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2024.54-55.12146>
- Зикун, Н. (2022, 23 вересня). Локальні економічні онлайн-видання і формування іміджу ОТГ. В *Імідж і репутація: сучасні тенденції і виклики* [Матеріали конференції] (с. 105–107). Видавничий центр КНУКіМ.
- Кобинець, А. (2023, 24 листопада). Журналістика завтрашнього дня очима студентів інституту журналістики: проблеми, тенденції, перспективи. В Н. Желіховська, А. Волобуєва, І.

- Євдокименко, & Н. Сидоренко (Упоряд.), *Українська журналістика у світовому інформаційно-комунікаційному контексті: здобутки і перспективи* [Матеріали конференції] (с. 45–51). Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
- Комісія з журналістської етики (КЖЕ). (2023, 26 січня). *Чи можна дотриматись усіх журналістських стандартів у час війни?* [Відео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=5NY04oOskv4>
- Кундіренко, Г. (2011, 10 лютого). *Чи витіснить Інтернет друковану пресу?* BBC News Україна. https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/02/110210_press_vs_internet_hk
- Куншт. (2023, 12 серпня). *Пост правди. Епізод 6. Що робити з журналістськими стандартами під час війни?* [Епізод аудіоподкасту]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=YoBO8rq507k>
- Медіацентр Україна. (2022, 23 червня). *Дискусійна панель «Стандарти журналістики на війні» – СПЕЦЗАХІД* [Відео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=0hd8eyakNHs>
- Михайлин, І. Л. (2011). *Основи журналістики* (5-ге вид.). Центр учбової літератури.
- Пономаренко, Л. (2023, 24 листопада). Історія науки про журналістику крізь призму назви галузі. В Н. Желіховська, А. Волобуєва, І. Євдокименко, & Н. Сидоренко (Упоряд.), *Українська журналістика у світовому інформаційно-комунікаційному контексті: здобутки і перспективи* [Матеріали конференції] (с. 63–67). Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
- Процюк, А. (2023, 28 червня). *Наталія Антєлава з Coda Story про роль України у світі та майбутнє журналістики*. Lviv Media Forum. <https://lvivmediaforum.com/page/nataliya-antelava-z-coda-story-pro-rol-ukrayiny-u-sviti-ta-majbutnye-zhurnalistyky>
- Сергій Томіленко: «Люди чекають кожного випуску як хліба, читають газети разом у бомбосховищах під час повітряних тривог». (2025, 18 лютого). Національна спілка журналістів України. <https://nsju.org/novini/sergij-tomilenko-lyudy-chekayut-kozhnogo-vypusku-yak-hliba-chytayut-gazety-razom-u-bomboshovyshhah-pid-chas-povitryanyh-tryvog/>
- Сіренко, А. І. (2021, 9 лютого). *Яке воно життя газет у просторі сучасних ЗМІ?* УКРАЇНА ІНФОРМ. <http://surl.li/nbzsr>
- Тимошик, М. (2024). Тенденції розвитку журналістики на сучасному етапі. *Український інформаційний простір*, 1(13), 14–50. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(13\).2024.300817](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(13).2024.300817)

REFERENCES

- Dankova, N. (2022, June 26). “Narodna armia” 2.0. *Minoborony khoche vidrodyty hazetu dlia viiskovykh – chy potribna vona i shcho pro tsiu ideiu dumaiut biitsi* [“People’s Army” 2.0. The Ministry of Defense wants to revive a newspaper for the military – is it needed and what do the soldiers think about this idea]. Detektor Media. <http://surl.li/nbzqj> [in Ukrainian].
- Dvorianyn, P. (2024). Rozuminnia standartu: poshuky novykh pravyl u zhurnalistytsi viiny [Understanding the standard: Searching for new rules in war journalism]. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism*, 54–55, 43–57. <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2024.54-55.12146> [in Ukrainian].
- Hazeta maie zminiuvatysia, yak i zvychky liudei: uspih vydannia – tse prysutnist na vsikh tsyfrovyykh platformakh* [The newspaper must change, as must people’s habits: the success of the publication is its presence on all digital platforms]. (2020, June 12). National Union of Journalists of Ukraine. <http://surl.li/nbzpx> [in Ukrainian].
- Hazety na pryfrontovykh i deokupovanykh terytoriiakh pratsiuiut v ekonomnomu rezhymi – NSZhU* [Newspapers in the frontline and de-occupied territories work in a saving mode – NUJU]. (2023, July 4). Ukrinform. <http://surl.li/nbzqg> [in Ukrainian].
- Horban, Yu., & Oliinyk, O. (2024). Mediahramotnist yak chynnyk zakhystu informatsiinoho prostoru vid vorozhoi dezinformatsii v chas viiny [Media literacy as a factor of protecting the

- information space from hostile disinformation in wartime]. *Ukrainian Information Space*, 1(13), 194–205. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(13\).2024.300896](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(13).2024.300896) [in Ukrainian].
- Kobynets, A. (2023, November 24). Zhurnalistyka zavtrashnoho dnia ochyma studentiv instytutu zhurnalistyky: problemy, tendentsii, perspektyvy [Journalism of tomorrow through the eyes of students of the Institute of Journalism: Problems, trends, prospects]. In N. Zhelikhovska, A. Volobueva, I. Yevdokymenko, & N. Sydorenko (Comps.), *Ukrainska zhurnalistyka u svitovomu informatsiino-komunikatsiinomu konteksti: zdobutky i perspektyvy* [Ukrainian journalism in the global information and communication context: Achievements and prospects] [Conference proceedings] (pp. 45–51). Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian].
- Komisiia z zhurnalistskoi etyki (KZhE). (2023, January 26). *Chy mozna dotrymatys usikh zhurnalistykykh standartiv u chas viiny* [Is it possible to adhere to all journalistic standards in times of war]? [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=5NY04oOskv4> [in Ukrainian].
- Kundirenko, H. (2011, February 10). *Chy vytisnyt Internet drukovanu presu* [Will the Internet replace the printed press]? BBC News Ukraine. https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/02/110210_press_vs_internet_hk [in Ukrainian].
- Kunsht. (2023, August 12). *Post pravdy. Epizod 6. Shcho robyty z zhurnalistykykh standartamy pid chas viiny* [The post of truth. Episode 6. What to do with journalistic standards in times of war]? [Audio podcast episode]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=YoBO8rq507k> [in Ukrainian].
- Media Centre Ukraine. (2022, June 23). *Dyskusiina panel “Standarty zhurnalistyky na viini” – SPETsZAKHID* [Discussion panel “Standards of journalism in war” – SPECIAL EVENT] [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=0hd8eyakNHs> [in Ukrainian].
- Mykhailyn, I. L. (2011). *Osnovy zhurnalistyky* [Fundamentals of journalism] (5th ed.). Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
- Ponomarenko, L. (2023, November 24). *Istoriia nauky pro zhurnalistyku kriz pryzmu nazvy haluzi* [The history of the science of journalism through the prism of the name of the field]. In N. Zhelikhovska, A. Volobueva, I. Yevdokymenko, & N. Sydorenko (Comps.), *Ukrainska zhurnalistyka u svitovomu informatsiino-komunikatsiinomu konteksti: zdobutky i perspektyvy* [Ukrainian journalism in the global information and communication context: Achievements and prospects] [Conference proceedings] (pp. 63–67). Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian].
- Protsiuk, A. (2023, June 28). *Nataliia Antelava z Coda Story pro rol Ukrainy u sviti ta maibutnie zhurnalistyky* [Nataliia Antelava on Ukraine's role for the world and the future of journalism]. Lviv Media Forum. <https://lvivmediaforum.com/page/nataliya-antelava-z-coda-story-pro-rol-ukrayiny-u-sviti-ta-majbutnye-zhurnalistyky> [in Ukrainian].
- Serhii Tomilenko: “Liudy chekaiut kozhnogo vypusku yak khliba, chytaiut hazety razom u bomboskhovyshchakh pid chas povitrianykh tryvoh” [Serhiy Tomilenko: “People wait for each issue like bread, read newspapers together in bomb shelters during air raids”]. (2025, February 18). National Union of Journalists of Ukraine. <https://nsju.org/novini/sergij-tomilenko-lyudy-chekayut-kozhnogo-vypusku-yak-hliba-chytayut-gazety-razom-u-bomboskhovyshchah-pid-chas-povitrianykh-tryvog/> [in Ukrainian].
- Sirenko, A. I. (2021, February 9). *Yake vono zhyttia hazet u prostori suchasnykh ZMI* [What is the life of newspapers like in the modern media space]? UKRAINE INFORM. <http://surl.li/nbzs> [in Ukrainian].
- Tymoshyk, M. (2024). *Tendentsii rozvytku zhurnalistyky na suchasnomu etapi* [Journalism development tendencies at the present stage]. *Ukrainian Information Space*, 1(13), 14–50. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(13\).2024.300817](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(13).2024.300817) [in Ukrainian].
- Vasylyk, L. (2021). *Tendentsii funktsionuvannia drukovanykh media v Ukraini* [Tendencies in the functioning of printed media in Ukraine]. In J. Kowal, M. Patro-Kucab, & P. Podolska (Eds.),

- W kręgu prasy dawnej i współczesnej. Wybrane problemy* [In the circle of the ancient and contemporary press. Selected problems] (Vol. 1, pp. 272–287). Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. https://doi.org/10.15584/978-83-7996-915-9_16 [in Ukrainian].
- Vinnichenko, A. (2023, June 7). “*Maibutnie zhurnalistyky formuvatymentsia cherez rozvytok osobystosti zhurnalista*” – Vitalii Portnykov [“The future of journalism will be shaped by the development of the journalist’s personality” – Vitalii Portnykov]. I-VIN.INFO. <https://i-vin.info/news/maybutnye-zhurnalistiki-formuvatimetsya-cherez-rozvitok-osobistosti-zhurnalista-%E2%80%93-vitaliy-portnikov-5681.html> [in Ukrainian].
- Zykun, N. (2022, September 23). Lokalni ekonomichni onlain-vydannia i formuvannia imidzhu OTH [Local economic online editions and formation of the image of OTG]. In *Imidzh i reputatsiia: suchasni tendentsii i vyklyky* [Image and reputation: Modern trends and challenges] [Conference proceedings] (pp. 105–107). KNUCA Publishing Centre [in Ukrainian].

UDC 070-028.25-028.27:044.77

Oleksandr Motliakh,
Doctor of Law, Professor,
Honored Lawyer of Ukraine,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: motlyah27@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6135-9952

PRINTED AND ELECTRONIC NEWSPAPER PUBLICATIONS: STATE, ACHIEVEMENTS AND OMISSIONS OF THE JOURNALISTIC PROFILE OF ACTIVITY

The aim of the article is to reveal advantages of printed newspaper publications over electronic ones, as well as to outline ways of improving the preparation of electronic newspapers according to the journalistic profile of activity.

Research methods. To achieve the set goal, the following methods are applied: analysis, synthesis, analogy, comparison, description, structural-functional method and generalisation.

Scientific novelty. For the first time, the advantages of printed newspaper publications over electronic ones are grounded. The latter prevail in the media space and are significantly inferior to printed ones in terms of objectivity, timeliness, reliability of information presentation. They and influence the formation of proper vital processes of a human and society in total. An algorithm for improving electronic newspaper publications in accordance with the profile of journalistic activity, professionalism and skills is offered.

Main conclusions. Printed newspaper periodicals have been and still remain one of the most important form of publications in the mass media system. They have always contained up-to-date information about vital processes taking place in society, in the country as a whole or in a certain region. Each reader could find information of his own interest based on the subject matter and preferences.

The development of innovative technologies has virtually pushed printed newspapers out of the sphere of providing the population with news products and forced them to switch to electronic publications using the global Internet.

Simultaneously with electronic newspapers, other popular ones, so-called media platforms, blogging channels, etc., have begun to appear. Some of them do not quite meet the requirements of the journalistic profile of activity. Calling themselves journalists, the owners and contributors

of these electronic publications have practically discredited this profession and master skills of specialists in this field. Offered in this article algorithm for counteracting anti-social phenomena, spread by electronic newspaper publications, will allow to provide users with objective, timely and reliable information.

Keywords: printed newspaper publications; press; mass media; electronic resources; Internet; journalism; journalists.

Надійшла 28.01.2025

Прийнята 24.04.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

УДК 002.1-028.27:004.4
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335073

ЕФЕКТИВНІ ПРОГРАМНІ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ КЕРУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ

Марина Цілина,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: macilin@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-5339-5147

Ігор Кушнар'єв,
аспірант,
Київський університет культури
(Київ, Україна)
e-mail: pochta.2017@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-7516-6828

Для цитування:

Цілина, М., & Кушнар'єв, І. (2025). Ефективні програмні платформи для керування документацією. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 52–65. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335073>

Мета статті – виявити найбільш ефективні і бюджетні сучасні програмні платформи для керування документацією, з'ясувати їх переваги і недоліки, визначити функції, специфіку та можливості використання в різних сферах національного простору.

Методи дослідження, використані автором, сприяли розгляду проблеми. Описово-аналітичний метод було застосовано у процесі опрацювання профільної літератури та визначення теоретичного підґрунтя дослідження. Системний метод виявився результативним під час вивчення окремих зарубіжних студій, де розглянуто різні програмні платформи для керування документацією. Наукова публікація ґрунтувалася на принципах об'єктивності та цілісності.

Наукова новизна. Досліджено новітні практики у сфері програмного забезпечення для керування документацією. Розглянуто основні переваги та недоліки сучасних програмних платформ, поширених за кордоном. Установлено особливості та основні функції програмного забезпечення, можливості безпечного використання документної інформації.

Основні висновки. Нині програмне забезпечення для керування документацією перетворилося на потужний інструмент із багатьма функціями, що підвищують ефективність і спрощують завдання. Ці рішення пропонують, зокрема, складні можливості пошуку, безпечне зберігання документів і безперебійне спілкування.

За допомогою правильно обраного програмного забезпечення для керування документацією можна значно підвищити її безпеку, що гарантує захист конфіденційної інформації від несанкціонованого доступу та витоку. Конфіденційні дані зберігаються в безпеці за допомогою таких функцій, як журнали аудиту, шифрування та контроль доступу на основі ролей. Робочий процес покращено завдяки інтеграції з такими відомими програмами, як Google Workspace і Microsoft Office, які спрощують отримання та обмін документами.

Переглядаючи ці варіанти, можна вибрати ідеальне рішення, яке задовольнить будь-які потреби, оптимізує робочий процес і гарантує, що необхідні документи завжди будуть під рукою. Незалежно від того, належать файли невеликій організації чи окремій особі, ці бюджетні програми забезпечують функціональність і ефективність, необхідні для підтримки продуктивності та організації в епоху цифрових технологій.

Ключові слова: безпека документів; захист інформації; інтерфейс; програмне забезпечення для керування документацією; системи електронного документообігу.

ВСТУП

Ефективне управління документацією є особливо важливим для сучасного цифрового світу. Останнім часом поширеним і зручним є безоплатне або ж порівняно недороге програмне забезпечення для керування документацією, що передбачає такі розширені функції, як надійна безпека, краща співпраця та потужні можливості пошуку. Це є безкоштовним рішенням, адаптованим до відповідних потреб. Тому більше не треба витратити час на пошук файлів чи хвилюватися про безпеку документів. Найкращі інструменти управління документами значно спрощують життя та гарантують, що документи завжди можуть бути в доступі.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

Документація є важливою частиною діяльності будь-якої установи, організації чи підприємства та їх підрозділів. Нині бізнесу вже не потрібно витратити час та ресурси на ведення паперового документообігу. Значно ефективніше такі завдання може виконувати програмне забезпечення для керування документацією.

DMS, або програмне забезпечення для керування документацією, – це система для зберігання, керування та відстеження електронних документів і фотографій паперової інформації (Silwal, 2024). Вона покращує ефективність завдяки наданню інструментів для організації завдань, безпеки, оцифрування, позначення тегами, затвердження та завершення бізнес-файлів.

Програмне забезпечення для управління документацією стає у пригоді підприємцям, стартапам, невеликим організаціям та окремим користувачам.

Порушена тема розглядалася в українських наукових роботах, серед яких варто виокремити дисертацію Сергія Тукала (2021), в якій здійснено аналіз 32 українських та закордонних систем електронного документообігу, обґрунтовано стан і загальні тенденції розвитку систем електронного документообігу в західних країнах (Європа, США), країнах пострадянського простору. Ірина Березанська, Павло Дрок, Людмила Шимченко (2023) схарактеризували *сучасні системи електронного документообігу, що використовуються в державних установах*: Атлас ДОК, Мегаполіс, ДОК ПРОФ, АСКОД, FossDoc.

Водночас за кордоном є також низка публікацій зарубіжних практиків. Зокрема, ці аспекти розглядали Дінеш Сілвал (Silwal, 2024) – співзасновник і співгенеральний директор KrispCall; Мукеш Кушваха (2024) – провідний фахівець із вебхостингу та SEO-менеджер; Чарльз Мур (б.д.-а, б.д.-b) – старший бізнес-аналітик із всебічним досвідом у бізнес-аналізі, управлінні вимогами та процесами життєвого циклу розробки програмного забезпечення. Публікації цих авторів призначені для надання допомоги керівникам установ, організацій, власникам бізнесу, підприємцям в управлінні документацією та сприяють розвитку їх компаній, а матеріали статей стануть у пригоді для вибору програмного забезпечення для керування різними документами не лише за межами України, а й у національній практиці, наприклад, для управління новітніми проєктами. До того ж ці публікаційні студії є актуальними ще з огляду на те, що враховують аспект захисту до-

кументної інформації. Такі дослідження охоплюють сучасний часовий зріз, є новинками і трендами затребуваних галузей.

Мета статті – виявити найбільш ефективні і бюджетні сучасні програмні платформи для керування документацією, з'ясувати їх переваги і недоліки, визначити функції, специфіку та можливості використання в різних сферах національного простору.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологію дослідження склала сукупність загальнонаукових методів розгляду проблеми. Описово-аналітичний метод було застосовано у процесі опрацювання профільної літератури та визначення теоретичного підґрунтя дослідження. Системний метод виявився результативним під час вивчення окремих зарубіжних студій, де розглянуто різні програмні платформи для керування документацією. Наукова публікація ґрунтувалася на принципах об'єктивності та цілісності.

Джерельну основу дослідження склали публікації у профільних виданнях та контент вебсайтів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Безкоштовне або порівняно недороге програмне забезпечення для керування документацією економить час і гроші, а також надає багато інших переваг. Зокрема, однією з його головних переваг вважається простота використання. Багато із цих систем створено якомога простіше, тому навіть без тривалого навчання користувачі можуть застосовувати основні функції та орієнтуватися в інтерфейсі. Це особливо вигідно для стартапів чи малих підприємств без спеціалізованого IT-персоналу для підтримки складних систем.

У процесі роботи з конфіденційними документами важливо враховувати безпеку. Для захисту даних безкоштовні рішення DMS часто мають необхідні функції безпеки. Прикладами таких характеристик можуть бути контроль доступу на основі ролей, шифрування та журнали аудиту, які відстежують доступ до документів і зміни.

Ще однією важливою перевагою такого програмного забезпечення для керування документацією є його здатність взаємодіяти з іншими інструментами та системами. Чимало безкоштовних рішень DMS дають змогу підключатися до таких популярних програм, як Microsoft Office, Google Workspace та інших хмарних сховищ.

Для сучасного робочого процесу важлива співпраця. Програмне забезпечення для керування документацією часто містить її потужні інструменти. Завдяки цим можливостям кілька користувачів можуть одночасно працювати над одним документом, не турбуючись про втрату даних, а це значно полегшує контроль версій, співавторство та обмін документами в реальному часі.

Безкоштовні і бюджетні рішення DMS також пропонують важливу перевагу автоматизації документообігу. Завдяки оптимізації повторюваних процесів, таких як маршрутизація документів, затвердження та сповіщення, функції автоматизації економлять час і зусилля, порівнюючи із ручною обробкою. Це підвищує продуктивність, одночасно знижуючи ймовірність помилок і гарантуючи правильну та послідовну обробку документів.

Існує доступне за ціною програмне забезпечення, і вибір найкращого може бути більш вигідним для користувача. Аналізуючи публікації зарубіжних практиків, можемо виокремити 10 найкращих програм для керування документацією.

1. M-Files DMS

M-Files є безкоштовним програмним забезпеченням для керування документацією, повністю орієнтованим на керування електронним документообігом, часто використовується на підприємствах для покращення співпраці та оптимізації робочого процесу.

Платформа M-Files має інноваційну архітектуру на основі метаданих, вбудований механізм робочого процесу та вдосконалений штучний інтелект. Це дає змогу клієнтам усунути інформаційний хаос, підвищити результативність процесів, автоматизувати безпеку та відповідність вимогам. ШІ-технологія M-Files може автоматично впорядковувати дані, аналізувати контекст документів та обробляти текстові запити користувачів. Вона допомагає швидше шукати інформацію, резюмувати документи й перекладати тексти різними мовами (Андрєєв, 2023).

Програмній платформі M-Files властиве швидке завантаження документів через drag-and-drop інтерфейс, пошук за текстом і метатегами, автономний доступ, електронний підпис, сканування паперових документів та оптичне розпізнавання символів (OCR).

Особливостями цього програмного забезпечення є те, що M-Files дає можливість створювати власні робочі процеси на основі ваших бізнес-процесів.

M-Files також може інтегруватися з різними програмами та системами, зокрема Microsoft Office, Salesforce і DATEV DMS. Це забезпечує безперебійну співпрацю та потік інформації між різними платформами.

Користувачі отримують доступ до своїх документів у будь-який час і будь-де, незалежно від того, перебувають вони в офісі, вдома або в дорозі. Документи можна переглядати, редагувати та ділитися ними з будь-якого пристрою.

Переваги M-Files:

- зручний інтерфейс, що значно полегшує користувачам навігацію та використання програмного забезпечення;
- потужні можливості налаштування та адаптації програмного забезпечення до конкретних потреб користувачів;
- надійні функції співпраці та дозвіл командам безперебійно і безпечно працювати разом;
- безпека документів у єдиному сховищі для всіх документів, що полегшує захист важливої інформації;
- допомога компаніям продемонструвати відповідність нормативним вимогам, надаючи такі функції, як історія схвалень і аудиторські журнали.

Недоліки:

- як вважають деякі користувачі, застосовувати програмне забезпечення може бути складно через недружній інтерфейс;
- відсутність опції перетягування, що може ускладнити керування файлами у певний момент;
- за відгукami користувачів, більш зручний графічний інтерфейс був би корисним для визначення процесів;
- необхідність кращої документації та вичерпні зразки для M-Files API, щоб допомогти користувачам інтегрувати його з іншими програмами.

Ціни на послуги M-Files надаються за запитом. Для нових користувачів доступний безплатний пробний період на 30 днів. Загалом платформа має три пакети послуг із різними можливостями: M-Files Base, M-Files Team та M-Files Business.

Платформа M-Files отримала визнання кращої у 2024 році у звіті Gartner Magic Quadrant, що проводить глибокий аналіз конкретного ринку, надаючи чітке уявлення про позиції компаній (Litiko LLC. Digital Business Automation, б.д.). Завдяки графічній візуалізації та уніфікованим критеріям цей звіт дає змогу оцінити, наскільки успішно постачальники технологій реалізують свої стратегії та відповідають очікуванням ринку.

2. Monday.com

Monday.com є централізованою платформою для зберігання та організації документів, що робить це програмне забезпечення ефективним інструментом керування документацією. Користувачі можуть додавати документи до завдань, завантажувати файли та зберігати все впорядковано в різних дошках і папках.

Це програмне забезпечення полегшує обмін файлами та коментування документів, що покращує командну роботу. Робочі процеси, що можна налаштувати, спрощують обробку документів, а інструменти контролю версій дають змогу відстежувати зміни та зберігати історію документів. Інтеграція із зовнішніми програмами забезпечує легкий доступ до документів, що зберігаються за межами програми, наприклад, Dropbox і Google Drive.

Ця програмна платформа дає змогу зберігати та впорядковувати документи в рамках завдань і проєктів. Документами можна ділитися із членами команди та контролювати права доступу. Контроль версій дає можливість відстежувати зміни в документі та зберігати історію версій.

Можна також робити коментарі та оновлення в реальному часі, позначати членів команди для відгуків. Налаштовані шаблони використовуються для різних типів документів. Окрім цього, можна підключатися до Google Drive, Dropbox, OneDrive, Slack тощо. Існують розширений пошук і фільтри для швидкого пошуку документів.

Переваги програмного забезпечення:

- просте у використанні завдяки функції перетягування;
- покращує командну комунікацію та продуктивність;
- під'єднується до багатьох популярних інструментів;
- зручна організація та параметри перегляду;
- доступне в інтернеті та на мобільних пристроях;
- основні функції доступні безоплатно та підходять для невеликих команд.

Недоліки:

- обмежені функції безкоштовного плану до 2 користувачів і 500 МБ пам'яті;
- незначний обсяг пам'яті безкоштовного плану, може не вистачити для великих потреб;
- для вивчення деяких додаткових функцій може знадобитися час.

3. Confluence

Confluence є повнофункціональним програмним забезпеченням для керування знаннями, що полегшує структуроване і зручне створення шляхом спільного використання та архівування документів, протоколів зустрічей, планів проєктів та інших ресурсів командами. Можливі створення динамічного матеріалу, вклю-

чаючи текст, фотографії, таблиці та мультимедіа, інтуїтивно зрозумілого інтерфейсу і широкі засоби форматування, які сприяють творчості та командній роботі.

Confluence – це потужна платформа для командної співпраці, обміну знаннями та проектною документацією, що дає змогу організаціям оптимізувати свої робочі процеси, підвищити продуктивність і стимулювати інновації завдяки ефективній комунікації та управлінню інформацією.

Confluence заохочує командну відповідальність і відкритість, забезпечуючи продуктивну командну роботу та контроль над конфіденційними даними. Програмне забезпечення пропонує такі функції, як відстеження історії версій, детальне керування дозволами та коментування. Окрім цього, плавне керування робочим процесом стає можливим завдяки інтеграції з іншими програмами Atlassian, такими як Jira, яка пов'язує документацію проєкту із завданнями, помилками і спринтами для покращеної видимості та відстеження.

Особливостями Confluence є те, що платформа служить централізованим сховищем для зберігання і впорядкування документів, нотаток зустрічей, планів проєктів та інших ресурсів. Редагування можна здійснювати в режимі реального часу: кілька користувачів можуть одночасно працювати над одним документом, зміни також відображаються в режимі реального часу. Це сприяє командній роботі та усуває проблеми з контролем версій. Confluence надає налаштовані шаблони для різних типів вмісту, включаючи нотатки зустрічей, плани проєктів і вимоги до продуктів, що дає можливість командам стандартизувати свою документацію та робочі процеси. Адміністратори можуть визначати детальні дозволи для користувачів і груп, контролюючи, хто може переглядати, редагувати та видаляти вміст у просторі Confluence, забезпечуючи безпеку і конфіденційність даних.

Переваги Confluence:

- надає інструменти для відстеження завдань і налаштовані шаблони, що дають змогу командам залишатися організованими та оптимізувати процеси;
- надає точний контроль над дозволами, забезпечуючи конфіденційність і безпеку даних між командами та проєктами;
- забезпечує потужні функції пошуку, що можуть спростувати швидкий пошук потрібної інформації у великому сховищі вмісту;
- надає командам інструменти аналітики і звітності, необхідні для моніторингу взаємодії та активності користувачів, а це дає можливість їм оцінювати продуктивність і оптимізувати процеси.

Недоліки:

- проблеми із застарілим дизайном і доступністю, з архаїчним і громіздким інтерфейсом;
- громіздке адміністрування та обмежені налаштування, а саме для форматування документів;
- ціна може бути непомірною для деяких компаній;
- труднощі з керуванням користувачами, особливо для хмарної версії ліцензії на користувача.

Безкоштовний план цієї програми для керування документацією (до 10 користувачів) дає можливість створювати необмежену кількість просторів і сторінок, підтримує програми та інтеграції, а також дає до 2 ГБ місця у хмарному середовищі. Пакет Standart (\$5.75 на місяць за користувача) підтримує до 50 000

користувачів та дає до 250 ГБ простору. Тариф Premium (\$11 на місяць за користувача) додатково надає безлімітну хмару, аналітику, командні календарі, контроль доступу за IP та преміум-підтримку. Для великих компаній (від 800 співробітників) є план Enterprise з індивідуальними умовами.

4. Google Workspace

Google Workspace – це програмне забезпечення для керування документацією, що пропонує 14-денне безкоштовне пробне користування. Воно дає змогу до 10 користувачам досліджувати його функції, включаючи платформу для відеоконференцій і онлайн-сховище. Пробний період надається для того, щоб допомогти користувачам оцінити пакет, перш ніж оформити платну передплату.

Google Workspace являє собою набір хмарних опцій продуктивності та співпраці. У ньому є кілька інструментів, зокрема Gmail, Календар, Диск, Meet та інші, призначених для ефективної командної роботи в організаціях будь-якого розміру. Пакет надає низку програм, призначених для задоволення різних потреб компаній – від стартапів до великих корпорацій.

Особливостями платформи є:

- Диск Google – служба, що дає можливість зберігати та отримувати доступ до файлів у хмарі з будь-якого місця;
- Google Docs, Sheets і Slides – це вебпрограми для створення та редагування документів, електронних таблиць і презентацій;
- Календар Google – це програма-календар для планування зустрічей і подій;
- Google Sites – інструмент для створення внутрішніх і зовнішніх вебсайтів;
- Google Forms – інструмент для створення та керування формами для збору даних і опитувань;
- Google Tasks – інструмент керування завданнями для організації та визначення пріоритетів завдань.

Переваги Google Workspace:

- дає змогу легко й ефективно ділитися та спільно працювати над документами, аркушами, формами і слайдами, а це робить його ідеальним для віртуальних команд;
- пропонує гарне співвідношення ціна-якість завдяки моделі ціноутворення на основі обсягу використання та зберігання;
- дає можливість легко використовувати власне доменне ім'я для електронної пошти та календаря, забезпечуючи зручність і гнучкість;
- має низку інтегрованих програм, зокрема календар, електронну пошту, завдання та нотатки.

Недоліки:

- труднощі зв'язку зі службою підтримки Google Workspace через тривалий час очікування та повільні відповіді на запити;
- значна частота оновлень, що заважають робочому процесу користувачів;
- інколи користувачі помічали відсутність певних функцій, доступних в іншому подібному програмному забезпеченні, зокрема Microsoft Office;
- повідомлення деяких користувачів про проблеми із записуванням зустрічей у Google Workspace, що є важливим для компаній.

5. OneDrive

Користувачі можуть отримати 5 ГБ безкоштовного хмарного сховища через OneDrive. Файли, зображення та документи можна зберігати в цьому безкоштовному сховищі, що також пропонує інструменти для спільної роботи, обмін файлами та автоматичне резервне копіювання. Також можна отримати до 5 ГБ безкоштовного сховища, використовуючи мобільні програми OneDrive для автоматичного завантаження зображень і рекомендувати нових користувачів у OneDrive.

OneDrive має схожість із хмарними службами зберігання, такими як Dropbox. Однак його інтеграція з екосистемою Microsoft сильніша. Хоча SharePoint в основному зосереджено на сайтах інтрамережі та співпраці компаній, він пропонує персональні рішення для зберігання.

Особливостями цього програмного забезпечення є те, що воно дає можливість файлам бути доступними на всіх пристроях, зокрема завдяки синхронізації на вимогу, доступній у Windows 10 і новіших версіях; надає можливість резервного копіювання файлів; дозволяє надсилати папки іншим і ділитися файлами з людьми без необхідності зв'язуватися з ними; підтримує співпрацю в реальному часі та доступ до тих самих файлів кількома людьми; пропонує 1 ТБ хмарного сховища на користувача з можливістю збільшення до 25 ТБ залежно від плану ліцензування.

Переваги:

- забезпечення миттєвого доступу до даних із будь-якого пристрою;
- забезпечення безпечного зберігання даних із надійним шифруванням;
- спрощення обміну файлами: користувачі можуть ділитися файлами з іншими безпосередньо;
- обмеження доступу адміністратора до файлів на основі пристрою чи користувача;
- дозвіл користувачам установлювати обмеження пропускну здатності для завантажень;
- можливість користувачам отримувати доступ до файлів без необхідності їх завантажувати, зменшуючи використання пам'яті;
- включає преміум-послуги, такі як необмежений доступ до сховища OneDrive, захист паролем тощо.

Недоліки:

- пропонує тільки 5 ГБ безкоштовного хмарного сховища, що менше, порівнюючи з іншими популярними програмами для обміну файлами;
- необхідний платний план для відновлення версій документів і файлів за останні 30 днів;
- обмеження розміру файла становить 250 ГБ, навіть із платними планами;
- інколи може припинити роботу на короткий проміжок часу;
- хоча й нечасто, але може змінювати шрифт документів;
- можливість важкої підтримки синхронізації в реальному часі з усіма пристроями.

6. OnlyOffice

Безплатний інструмент для співпраці з відкритим вихідним кодом під назвою OnlyOffice Community Server дає можливість обробляти електронні листи, проекти, документи та здійснювати взаємодію із клієнтами в одному міс-

ці. В OnlyOffice Docs можна редагувати та спільно працювати над документами, електронними таблицями і презентаціями.

OnlyOffice Docs дає можливість командам співпрацювати над текстовими документами та іншими файлами, пропонує три типи кімнат для співпраці: загальнодоступні, спеціальні та приватні; надає плагіни для кращої інтеграції з іншими інструментами, такими як ChatGPT, Google Translate, Speech Input, Zoom і Zotero. OnlyOffice інтегрується із хмарними службами зберігання для легкого доступу та спільного використання файлів.

Переваги:

- є ефективнішим із погляду економії, ніж багато його конкурентів, забезпечуючи всі необхідні офісні утиліти як для професійного, так і для особистого використання;
- програмне забезпечення є доступним на різних платформах, зокрема мобільних пристроях, що дає можливість легко отримати доступ до роботи чи електронної пошти з будь-якого місця;
- OnlyOffice має режим співпраці, де кілька користувачів можуть переглядати та редагувати документи одночасно, таким чином підвищуючи продуктивність і ефективність команди;
- надає широкі можливості редагування в одній програмі, полегшуючи перемикання між документами та підвищуючи продуктивність користувача.

Недоліки:

- OnlyOffice буває й дорогим, особливо для малих підприємств чи окремих осіб, яким потрібні лише базові можливості редагування документів;
- цьому програмному забезпеченню не вистачає деяких розширених функцій, наприклад, візуальної інформаційної панелі для звітів про продажі чи панелі, необхідної для керування проектами;
- за повідомленнями деяких користувачів, програмне забезпечення може запускатися повільно, що може бути неприємним для спроби швидкого доступу до документів.

7. OpenDocMan

OpenDocMan є безкоштовною вебсистемою керування документацією (DMS) із відкритим вихідним кодом, що відповідає стандартам керування документацією OIE та ISO 17025. Ця платформа автоматизовано встановлює та оновлює централізовану систему зберігання документів і точного контролю доступу.

Вона працює на будь-якому вебсервері з підтримкою PHP5 (Apache2, IIS тощо), на всіх сучасних операційних системах, таких як Linux, Unix, Mac Os X, Windows 2000, Windows XP, Windows 2003, Windows Vista, Windows. До системи можна додати будь-який тип файлу.

Переваги:

- установлення та використання програмного забезпечення є простим процесом;
- існує жорстке керування користувачами та дозволами;
- підключено до багатьох сторонніх програм, наприклад, Microsoft.

Недоліки:

- обмежені функції, порівнюючи із більш надійними системами керування документацією;

- застарілий чи менш інтуїтивно зрозумілий інтерфейс користувача;
- можливі обмеження щодо масштабованості та налаштування для великих або спеціалізованих потреб керування документацією.

8. Dropbox Business

Dropbox є одним із найвідоміших сервісів для хмарного зберігання даних, що налічує понад 16 мільйонів користувачів. Окрім стандартного набору інструментів, тут є корпоративна версія Dropbox Business із розширеними можливостями для компаній та робочих груп. Саме вона вважається популярною програмою для керування документацією, яку використовують понад 500 000 бізнес-клієнтів.

Dropbox Business – хмарна платформа для обміну файлами та співпраці, призначена для малих і великих організацій. Цьому програмному забезпеченню доступні численні функції, які покращують продуктивність, безпеку та командну роботу.

Dropbox Business пропонує до 1000 ТБ спільного сховища для всієї команди. Кожна з них має додаткові активно використовувані ліцензії, що дають додаткові 3 ТБ. Dropbox Replay дає можливість завантажувати до 10 файлів, а Dropbox Capture – записувати необмежений час.

Переваги:

- забезпечує плавний доступ до файлів із будь-якого місця, що полегшує віддалену роботу та співпрацю;
- пропонує надійні функції безпеки для захисту конфіденційних даних;
- полегшує співпрацю в реальному часі та відстеження версій;
- забезпечує автоматичне резервне копіювання та відновлення.

Недоліки:

- для більшості організацій цього буде недостатньо, якщо в безкоштовному плані доступно тільки 2 ГБ пам'яті;
- для великих команд платні передплати можуть бути дорогими, особливо якщо включені інші функції та покращення пам'яті;
- деякі користувачі можуть вагатися щодо розміщення особистої інформації у хмарі;
- можлива відсутність певних інтеграцій. Завантаження дуже великих файлів може зайняти деякий час залежно від швидкості інтернету.

9. Notion

Багатофункціональна all-in-one платформа Notion призначена для зберігання проєктів та документів, їх організації і спільної роботи з ними. Програмне забезпечення оптимально підходить для ефективного керування корпоративною чи командною документацією.

Система електронного документообігу Notion дає змогу переглядати документи (та інші типи файлів), редагувати їх і керувати ними в єдиному робочому просторі, що надає можливості пошуку даних та контролю версій (Агатіна, 2024).

Переваги:

- підтримує понад 50 типів контенту, а саме сніпети коду, розділи, що згортаються, зображення і відео, математичні формули та інше;
- є можливість гнучко налаштувати та кастомізувати DMS, упорядковуючи документи і файли, інтегруючи її з панелями моніторингу, дорожніми картами проєктів, документацією процесів та ін. Для того, щоб створити систему документації, треба зареєструватися в Notion, запросити учасників команди, створити

бази даних і завантажити до неї документи та файли із зазначенням їхніх властивостей. Потім необхідно визначити рівні доступу колег;

- віртуальний асистент Notion AI гнучко автоматизує завдання, що повторюються, і здатний аналізувати нотатки та створювати на їх основі висновки, складати резюме упродовж 30 секунд, проводити мозковий штурм, виокремити важливе з контенту різних типів (текстів, записів дзвінків тощо);
- функція спільної роботи дає змогу легко і швидко запрошувати інших учасників команди для складання, редагування та коментування документів. Їх лише потрібно згадати за допомогою символу @, щоб долучити до групової роботи або обговорення.

Недоліки:

- надто складна платформа для багатьох користувачів;
- немає офлайн-доступу;
- бракує багатьох функцій.

Платформа Notion пропонує безплатну версію Free (до 10 учасників, із необмеженою кількістю блоків для індивідуальних користувачів та обмеженою – для команд). Стандартний тариф Plus (від \$10 на місяць за користувача) передбачає необмежену кількість блоків для команд та завантажень файлів, даючи можливість приєднувати до 100 учасників. План Business (від \$18 на місяць за користувача) підтримує до 250 учасників, приватні простори для команд, розширену аналітику та інші функції.

Зв'язати сервіс Notion зі сторонніми програмами та системами можна завдяки інтеграціям. Створення інтеграцій для Notion здійснюється без кодингу, спеціальних знань не потрібно.

10. DocuWare Cloud

Програмна платформа поєднує в собі функціонал для електронного документообігу та автоматизації робочих процесів. Підходить як для невеликих і середніх компаній чи команд, так і для великих корпорацій.

Особливості:

- здійснює автоматичний збір, централізацію та обробку інформації;
- автоматизація типових бізнес-процесів, що включає обробку рахунків, керування контрактами, оформлення нових працівників;
- зручна спільна робота над проектами із підтримкою географічно розподілених чи мобільних команд;
- безшовна інтеграція із CRM/ERP системами або іншим програмним забезпеченням;
- оптимізована обробка профілів співробітників, бізнес-документації та інших даних у єдиній хмарній системі документообігу;
- усі документи і файли, збережені в базі, захищаються комплексною системою безпеки, яку гарантують мережа дата-центрів (США, ЄС, Японія, Австралія), AES-шифрування та поділ даних;
- функціонал системи може легко масштабуватися, виходячи із завдань та чисельності команди;
- стабільний розподіл навантаження, регулювання продуктивності, безперервне логування, контроль безпеки в режимі реального часу, підтримка 24/7.

Недоліки:

- обмежена інтеграція;

- деякі функції потребують окремого завантаження;
- функції спільного доступу потребують доопрацювання.

Розглянуті програмні платформи є популярними нині й упродовж попередніх років і мають значну кількість користувачів. Звісно, вони не вичерпують увесь можливий перелік програмного забезпечення з управління документацією. Ці платформи можна обирати за функціоналом, фінансовими можливостями або ж для використання у певних сферах, наприклад, у підприємництві, маркетингу соціальних мереж, навчанні, програмуванні, редагуванні. У галузі державного управління в Україні очевидну перевагу має система електронної взаємодії органів виконавчої влади, що призначена для автоматизації ділових процесів електронних документів та копій паперових документів в електронному вигляді з використанням електронного цифрового підпису. Система є ефективною та оперативною для ухвалення управлінських рішень, веборієнтованою, має інтуїтивно зрозумілий вебінтерфейс, уміщує великий обсяг даних, що передаються, та має єдине сховище документів.

ВИСНОВКИ

Нині програмне забезпечення для керування документацією перетворилося на потужний інструмент із багатьма функціями, що підвищують ефективність і спрощують завдання. Ці рішення пропонують, зокрема, складні можливості пошуку, безпечне зберігання документів і безперебійне спілкування.

За допомогою правильно обраного програмного забезпечення для керування документацією можна значно підвищити її безпеку, що гарантує захист конфіденційної інформації від несанкціонованого доступу та витоку. Конфіденційні дані зберігаються в безпеці за допомогою таких функцій, як журнали аудиту, шифрування та контроль доступу на основі ролей. Робочий процес покращено завдяки інтеграції з такими відомими програмами, як Google Workspace і Microsoft Office, які спрощують отримання та обмін документами.

Переглядаючи ці варіанти, можна вибрати ідеальне рішення, яке задовольнить будь-які потреби, оптимізує робочий процес і гарантує, що необхідні документи завжди будуть під рукою. Незалежно від того, належать файли невеликій організації чи окремій особі, ці бюджетні програми забезпечують функціональність і ефективність, необхідні для підтримки продуктивності та організації в епоху цифрових технологій.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Агатіна, К. (2024, 1 липня). *Notion: найкраща програма для планування*. Top AI. <https://top-ai.com.ua/marketyng-ta-shi/optymizaczziya-roboty/oglyad-notion-najkrashha-programa-dlya-planuvannya/>
- Андрєєв, А. (2023, 29 вересня). 5 найкращих програм для керування документами у 2023 році. *ApiX-Drive*. <https://apix-drive.com/ua/blog/reviews/programy-dlja-keruvannja-dokumentami-2023>
- Березанська, І., Дрок, П., & Шимченко, Л. (2023). Електронний документообіг інформаційних відділів державних установ в умовах розбудови інформаційного суспільства. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія «Соціальні комунікації»*, 19, 37–59. <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2023-19-37-59>

- Кушвах, М. (2024, 7 жовтня). 10 найкращих безкоштовних програм для керування проектами для команд 2025. *GoogieHost*. <https://googiehost.com/uk/блoзi/безкоштовне-програмне-забезпечення-для-управління-проектами/>
- Мур, Ч. (б.д.-а). *8 найкращих безкоштовних програм для електронних підписів (2025)*. Guru99. Взято 20 січня 2025 з <https://www.guru99.com/uk/free-electronic-signature-software.html>
- Мур, Ч. (б.д.-б). *11 найкращих програм для керування документами у 2025 році*. Guru99. Взято 20 січня 2025 з <https://www.guru99.com/uk/best-document-management-software.html>
- Тукало, С. М. (2021). *Організаційно-педагогічні засади впровадження в наукових установах електронного документообігу на платформі SharePoint* [Дисертація кандидата педагогічних наук, Інститут інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України].
- Litiko LLC. Digital Business Automation. (б.д.). *Головна* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 21 січня 2025 з <https://www.facebook.com/LITIKO.LLC/>
- Silwal, D. (2024, June 11). Best free documentation management software in 2025: A complete guide. *KrispCall*. <https://krispcall.com/blog/best-free-document-management-software/>

REFERENCES

- Ahatina, K. (2024, July 1). *Notion: naikrashcha prohrama dlia planuvannia* [Notion: the best app for planning]. Top AI. <https://top-ai.com.ua/marketyng-ta-shi/optymizacziya-roboty/oglyad-notion-naikrashha-programa-dlya-planuvannya/> [in Ukrainian].
- Andrieiev, A. (2023, September 29). 5 naikrashchykh prohram dlia keruvannia dokumentamy u 2023 rotsi [5 best document management software in 2023]. *ApiX-Drive*. <https://apix-drive.com/ua/blog/reviews/programy-dlja-keruvannja-dokumentami-2023> [in Ukrainian].
- Berezanska, I., Drok, P., & Shymchenko, L. (2023). Elektronnyi dokumentoobih informatsiinykh viddiliv derzhavnykh ustanov v umovakh rozbudovy informatsiinoho suspilstva [Electronic document management of information units of state institutions in the context of information society development]. *Society. Document. Communication. Series "Social Communications"*, 19, 37–59. <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2023-19-37-59> [in Ukrainian].
- Kushwaha, M. (2024, October 7). 10 naikrashchykh bezkoshtovnykh prohram dlia keruvannia proektamy dlia komand 2025 [The 10 best free project management software for teams in 2025]. *GoogieHost*. <https://googiehost.com/uk/блoзi/безкоштовне-програмне-забезпечення-для-управління-проектами/> [in Ukrainian].
- Litiko LLC. Digital Business Automation. (n.d.). *Holovna* [Home] [Facebook page]. Facebook. Retrieved January 21, 2025, from <https://www.facebook.com/LITIKO.LLC/> [in Ukrainian].
- Moore, Ch. (n.d.-a). *8 naikrashchykh bezkoshtovnykh prohram dlia elektronnykh pidpysiv (2025)* [8 best free electronic signature software (2025)]. Guru99. Retrieved January 20, 2025, from <https://www.guru99.com/uk/free-electronic-signature-software.html> [in Ukrainian].
- Moore, Ch. (n.d.-b). *11 naikrashchykh prohram dlia keruvannia dokumentamy u 2025 rotsi* [11 best document management software in 2025]. Guru99. Retrieved January 20, 2025, from <https://www.guru99.com/uk/best-document-management-software.html> [in Ukrainian].
- Silwal, D. (2024, June 11). Best free documentation management software in 2025: A complete guide. *KrispCall*. <https://krispcall.com/blog/best-free-document-management-software/> [in English].
- Tukalo, S. M. (2021). *Orhanizatsiino-pedahohichni zasady vprovadzhennia v naukovykh ustanovakh elektronnoho dokumentoobihu na platformi SharePoint* [Organizational and pedagogical principles of implementation of electronic document management in scientific institutions on the SharePoint platform] [PhD Dissertation, Institute of Information Technologies and Learning Tools of The National Academy of Educational Sciences of Ukraine] [in Ukrainian].

UDC 002.1-028.27:004.4

Maryna Tsilyna,
*PhD in Philological Sciences, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: macilin@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-5339-5147*

Ihor Kushnarov,
*PhD Student,
Kyiv University Culture
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: pochta.2017@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-7516-6828*

EFFECTIVE SOFTWARE PLATFORMS FOR DOCUMENTATION MANAGEMENT

The aim of the article is to identify the most effective and budgetary modern software platforms for managing documentation, to find out their advantages and disadvantages, to determine their functions, specifics and possibilities of use in different spheres of the national space.

The research methods used by the author contribute to the studying of the problem. A descriptive and analytical method is applied during processing the relevant literature and determining the theoretical basis of this research. A systematic method proves to be effective in the process of researching certain foreign works, where various software platforms for documentation management are studied. The scientific publication is based on the principles of objectivity and integrity.

Scientific novelty. The latest practices in the software sphere for document management are studied. The main advantages and disadvantages of modern software platforms common abroad are considered. The peculiarities and main functions of the software, the possibilities of safe use of document information are established.

Main conclusions. Nowadays, document management software becomes a powerful tool with many functions that increase efficiency and simplify tasks. Among others, these solutions offer sophisticated search capabilities, secure document storage and seamless communication. With the help of the right documentation management software, it is possible to significantly increase its security, which ensures that confidential information is protected from unauthorised access and leakage. Confidential data is kept safe with such functions as audit logs, encryption and role-based access control. The working process is enhanced by integration with popular applications, such as Google Workspace and Microsoft Office, which simplify document retrieval and sharing.

By reviewing these options, one can choose a perfect solution that will meet any needs, optimise workflow and ensure that necessary documents can be always at hand. Whether these are files of some small organisation or a certain individual, such budget-friendly programmes provide the functionality and efficiency one needs to maintain productivity and organisation in the digital era.

Keywords: document security; information protection; interface; documentation management software; systems of electronic document circulation.

Надійшла 27.01.2025

Прийнята 25.03.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

**БІБЛІОТЕКА
У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

LIBRARY IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

УДК 027.7"20":[005.336.6:005.591.6:004
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335075

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Юрій Горбань,
кандидат культурології, професор,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: y.i.gorban@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5837-4409

Владислав Касьян,
кандидат філософських наук, доцент,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: kasjanvv@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0539-4531

Наталія Гайсинюк,
кандидатка педагогічних наук, професорка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: n_gaysunuk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-7959-9751

Для цитування:

Горбань, Ю., Касьян, В., & Гайсинюк, Н. (2025). Формування іміджу бібліотеки закладу вищої освіти в цифрову епоху. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 68–81. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335075>

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз концепту іміджу бібліотеки закладу вищої освіти, виявити ключові чинники його формування в умовах цифровізації, а також обґрунтувати роль позитивного іміджу як стратегічного чинника розвитку сучасної університетської бібліотеки.

Методи дослідження. Дослідження базується на методах теоретичного аналізу та синтезу наукових публікацій у галузі бібліотекознавства, інформаційних наук, соціальних комунікацій і маркетингу. Застосовано системний підхід, концептуальне моделювання та аналіз кращих практик.

Наукова новизна полягає у розробленні інтегрованого підходу до розуміння формування іміджу бібліотеки закладу вищої освіти, що враховує синергію традиційних функцій та інноваційної діяльності з використанням цифрових інструментів. Обґрунтовано стратегічну роль імідж-менеджменту, запропоновано класифікацію засобів іміджетворення у цифровому контексті та визначено зв'язок іміджу з конкурентоспроможністю бібліотеки.

Основні висновки. Доведено, що імідж бібліотеки закладу вищої освіти є багатовимірним феноменом, що формується на перетині реальної діяльності, комунікацій і сприйняття стейкхолдерами (студентами, викладачами та ін.), а також засобом стратегічного розвитку, що впливає на залучення користувачів, ресурсне забезпечення, інтеграцію в університетське середовище та конкурентоспроможність. В епоху цифровізації, поряд із традиційними чинниками (фонди, комфорт, персонал), ключовими стають інноваційні аспекти: впровадження інформаційних технологій; зручні цифрові сервіси (е-каталоги,

бази даних, репозитарії); ефективна онлайн-комунікація (сайти, соцмережі); демонстрація інноваційності, гнучкості та адаптивності. Позитивний імідж дає змогу бібліотеці позиціонувати себе як прогресивний інформаційний, освітній і культурний центр, підвищує її цінність для університетської спільноти та партнерів і сприяє залученню ресурсів. Отже, цілеспрямоване управління іміджем із використанням цифрових інструментів є вагомим складником успішного розвитку сучасної бібліотеки закладу вищої освіти.

Ключові слова: бібліотека закладу вищої освіти; вебсайт; інноваційна діяльність бібліотек; імідж бібліотек; інформаційні технології; електронні ресурси; соціальні мережі; цифровізація.

ВСТУП

В умовах динамічної трансформації вищої освіти та стрімкої цифровізації суспільства університетські бібліотеки переживають період глибоких змін, переосмислюючи свою місію та шукаючи нові шляхи взаємодії зі своїми користувачами. Традиційна роль бібліотеки як сховища знань доповнюється функціями сучасного інформаційного, освітнього, наукового та культурного центру. У цьому контексті актуальність дослідження іміджу бібліотеки закладу вищої освіти (ЗВО) суттєво зростає. Саме сформований образ бібліотеки в очах студентів, викладачів, адміністрації та зовнішніх партнерів значною мірою визначає її затребуваність, конкурентоспроможність і здатність ефективно інтегруватися у стратегію розвитку навчального закладу. Позитивний імідж стає не просто бажаним атрибутом, а ключовим нематеріальним активом і стратегічним ресурсом. Однак проблема полягає в тому, що формування іміджу сучасної бібліотеки ЗВО є складним багатоаспектним процесом, який часто відбувається стихійно або без належного стратегічного управління. Існує потреба у глибокому теоретичному осмисленні самого концепту «імідж бібліотеки ЗВО» в умовах цифрової трансформації, а також у виявленні та систематизації ключових чинників, що впливають на його формування, – як традиційних, так і інноваційних, пов'язаних із впровадженням новітніх технологій та онлайн-комунікацій. Недостатньо розробленими залишаються питання синергії традиційних та цифрових інструментів в імідж-менеджменті бібліотек.

Зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями полягає у необхідності розроблення науково обґрунтованих підходів до управління іміджем бібліотеки ЗВО. З наукового погляду це сприятиме розвитку теорії бібліотекознавства, соціальних комунікацій і маркетингу послуг у специфічному контексті освітніх інституцій. Із практичного погляду результати дослідження можуть стати основою для розроблення конкретних стратегій і рекомендацій для бібліотек ЗВО щодо цілеспрямованого формування позитивного іміджу, що, відповідно, сприятиме залученню користувачів, оптимізації ресурсного забезпечення, підвищенню її статусу та ролі в університетському середовищі і, як наслідок, забезпеченню її сталого розвитку та конкурентоспроможності.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

Концепт іміджу є основою сучасної теорії організацій і стратегічного менеджменту, визнаним життєво важливим нематеріальним активом, що впливає на сприйняття стейкхолдерів, репутацію та успіх установи (Помилуйко, 2023). У контексті ЗВО імідж бібліотеки відіграє вирішальну, хоча іноді й недооцінену, роль

у формуванні академічного та культурного середовища (Пономаренко, 2023). Згідно з А. Кухаренко (2014), традиційно імідж бібліотек ЗВО значною мірою асоціювався з якістю та обсягом їхніх фізичних фондів, компетентністю і доброзичливістю персоналу, а також сприятливістю фізичного простору для навчання та досліджень. Ці чинники залишаються важливими, однак стрімкий розвиток інформаційних технологій та всеохопна цифровізація академічного життя докорінно змінили ландшафт, у якому функціонують бібліотеки ЗВО, та способи формування і сприйняття їхнього іміджу.

Як зазначає Я. Пен (2022), новітні наукові дослідження все частіше аналізують вплив цієї цифрової трансформації на бібліотечні послуги та очікування користувачів. Л. Величко та Л. Ігнатенко (2024) підкреслюють зростаючу важливість доступності цифрових ресурсів, зручності онлайн-інтерфейсів (таких як каталоги та бази даних) і віртуальної присутності бібліотеки як ключових компонентів сучасного користувацького досвіду. Впровадження інноваційних інформаційних технологій (від інституційних репозитаріїв і цифрових архівів до віртуальних довідкових служб та онлайн-тренінгів з інформаційної грамотності) безпосередньо впливає на те, як користувачі взаємодіють із бібліотекою та оцінюють її (Матвійчук & Сошинська, 2022). Взаємодія бібліотеки через цифрові канали комунікації, зокрема її вебсайт, присутність у соціальних мережах і цільові інформаційні кампанії стали значущим чинником у формуванні її видимості та сприйнятті її актуальності університетською спільнотою (Чернишов & Іванова, 2024). Дослідження також вказують на тенденцію до прийняття бібліотеками проактивних та інноваційних ролей за межами традиційних функцій, щоб стати центрами підтримки цифрових досліджень, медіаторчості та колаборативного навчання, що неминуче впливає на їхній інституційний імідж (Куліш, 2023).

Незважаючи на зростаючий обсяг досліджень у сфері цифрових бібліотечних послуг та інноваційної діяльності (Хрущ, 2022; Павленко, 2024), деякі аспекти потребують подальшої теоретичної консолідації. Хоча важливість позитивного іміджу визнається, часто існує розрив у чіткому пов'язуванні *конкретних* цифрових стратегій та інноваційних моделей обслуговування із *цілісним формуванням* іміджу бібліотеки ЗВО. Менш дослідженою залишається концептуалізація іміджу бібліотеки не просто як пасивного відображення послуг, а як активного стратегічного чинника, яким бібліотеки можуть свідомо керувати для стимулювання інституційного розвитку, посилення залученості користувачів та демонстрації цінності в конкурентному академічному середовищі. Синтезоване розуміння того, що такі чинники, як цифрова присутність, впровадження інноваційних послуг, ефективність комунікації та користувацький досвід, у *сукупності* сприяють формуванню стійкого та позитивного іміджу бібліотеки в сучасній складній інформаційній екосистемі, залишається недостатньо розробленим.

Метою статті є теоретичний аналіз концепту іміджу бібліотеки ЗВО, виявлення ключових чинників його формування в контексті цифровізації та інноваційної діяльності, а також обґрунтування ролі позитивного іміджу як стратегічного чинника розвитку сучасної університетської бібліотеки та посилення її взаємодії з користувачами.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження має теоретико-концептуальний характер. Основними методами, застосованими для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань, стали теоретичний аналіз і синтез. Такі методи дали змогу здійснити критичний огляд наявних наукових підходів до визначення поняття іміджу бібліотеки ЗВО, його структури та чинників формування, а також інтегрувати знання з дотичних галузей для побудови цілісного розуміння досліджуваної проблеми в сучасному контексті.

Для розгляду іміджу бібліотеки ЗВО як складної, багатокomпонентної системи, що динамічно взаємодіє із зовнішнім середовищем (університетським, інформаційним, соціальним), було застосовано системний підхід. Використання методів концептуального моделювання дало змогу визначити та візуалізувати ключові взаємозв'язки між складниками іміджу, чинниками впливу (зокрема, цифровізацією та інноваційною діяльністю) і стратегічними показниками розвитку бібліотеки. Порівняльний аналіз використовувався для зіставлення різних теоретичних поглядів на імідж і практик його формування, представлених у науковій літературі.

Джерельною базою дослідження (матеріалами) слугував масив наукових і науково-практичних публікацій (монографії, статті у фахових українських та зарубіжних періодичних виданнях, матеріали конференцій), що репрезентують сучасний стан наукової думки в галузі бібліотекознавства, інформаційних наук, теорії соціальних комунікацій, маркетингу послуг, організаційного менеджменту та суміжних дисциплін. Аналізувалися джерела, що стосуються проблематики формування іміджу та репутації організацій (зокрема, в освітній сфері), впливу процесів цифровізації на діяльність бібліотек, впровадження інноваційних бібліотечних послуг і стратегічного розвитку бібліотек ЗВО. Особливу увагу приділено аналізу як фундаментальних теоретичних праць із досліджуваної теми, так і сучасних досліджень, що відображають актуальні тенденції та гострі питання.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Представлене дослідження дає змогу обґрунтувати низку положень щодо формування іміджу бібліотеки ЗВО як ключового чинника її стратегічного розвитку в умовах сучасних технологічних інновацій і цифровізації. Основні результати аналізу структуровано за такими напрямками: 1) концептуалізація іміджу бібліотеки ЗВО в цифрову епоху, 2) виявлення ключових іміджетворчих чинників, 3) аналіз стратегічного впливу іміджу на розвиток бібліотеки та ЗВО загалом, 4) синтез підходів до стратегічного управління іміджем.

Концептуалізація іміджу бібліотеки ЗВО в цифрову епоху

У сучасній теорії менеджменту та маркетингу імідж організації розглядається як комплексний феномен – стійкий, емоційно забарвлений образ, що формується у свідомості цільових аудиторій і суттєво впливає на їхнє ставлення та поведінку (Меньшеніна, 2015). Щодо бібліотеки ЗВО, то її діяльність є вагомою частиною іміджу навчального закладу, проте має власну специфіку, обумовлену її унікальними функціями та роллю в академічному середовищі (Решетілова, 2022). Традиційно цей імідж будувався навколо матеріальних аспектів (фонди, приміщення) та якості безпосереднього обслуговування.

Однак тотальна цифровізація зумовлює кардинальні зміни, які вказують на необхідність визнання стратегічного значення цифрових бібліотек у сучасному сві-

ті та активної підтримки їх розвитку в кожній країні (Долбенко & Горбань, 2017). Аналіз показує, що структура іміджу бібліотеки ЗВО сьогодні обов'язково включає віртуальний вимір. Сприйняття бібліотеки тепер значною мірою формується через онлайн-взаємодію: якість вебсайту, активність у соціальних мережах, доступність та зручність електронних ресурсів і сервісів стають не менш важливими, ніж фізичний простір (Толмач, 2022). Когнітивний компонент іміджу (знання про бібліотеку) тепер містить обізнаність про її цифрові можливості; афективний (емоційне ставлення) – залежить від досвіду взаємодії з онлайн-сервісами та комунікаціями; конативний (поведінковий) – проявляється у готовності використовувати цифрові ресурси та рекомендувати їх (Кутуза, 2022). Важливо також розрізняти імідж (сприйняття аудиторією), репутацію (оцінка діяльності на основі минулого досвіду) та бренд (цілеспрямовано сформована ідентичність), хоча ці поняття тісно взаємопов'язані в контексті бібліотеки (Стожкова & Сергієнко, 2021).

Ключові чинники формування сучасного іміджу бібліотеки ЗВО

Формування іміджу є результатом впливу багатьох чинників, які можна систематизувати за кількома напрямками, враховуючи синергію традиційних та інноваційних елементів. Фундаментом позитивного іміджу залишається відповідність ресурсів і послуг інформаційним потребам користувачів. Це стосується як повноти та актуальності друкованих фондів, так і, що особливо важливо сьогодні, обсягу та зручності доступу до електронних ресурсів, передплачених баз даних. Якість традиційних довідково-бібліографічних послуг і консультаційної допомоги, що надається компетентним та комунікабельним персоналом, також залишається значущим чинником (Овсієнко, 2021). Проте вирішального значення набуває якість цифрових послуг: інтуїтивно зрозумілий інтерфейс електронного каталогу та репозитарію, стабільна робота віддаленого доступу, оперативність віртуальної довідки безпосередньо формують сприйняття бібліотеки як сучасної та орієнтованої на користувача (Мохнаткіна & Царева, 2023). Невідповідність цифрових сервісів очікуванням може нівелювати позитивне враження від інших аспектів діяльності.

Активне та грамотне використання інформаційних технологій є самостійним засобом іміджетворення. Вебсайт бібліотеки – це її головне віртуальне представництво. Його дизайн, структура, контент, функціональність (наприклад, інтегрований пошук, особистий кабінет) суттєво впливають на когнітивний та афективний компоненти іміджу. Не менш важливою є присутність та стратегічна комунікація в соціальних мережах. Це не просто канал інформування, а інструмент для діалогу, формування спільноти, демонстрації «людського обличчя» бібліотеки, що позитивно впливає на її сприйняття, особливо молоддю (Силенко, 2020). Використання мобільних застосунків, чат-ботів, інструментів онлайн-бронювання також свідчить про інноваційність і зручність, покращуючи імідж, що, відповідно, мотивує користувачів до частішого використання бібліотечних сервісів, налагодження співпраці у сфері проведення наукових досліджень і знайомства зі специфікою роботи її окремих відділів (Горбань & Скаченко, 2019).

Імідж сучасної бібліотеки ЗВО значною мірою залежить від її здатності до інноваційної діяльності та вміння не обмежуватися традиційними функціями. Позиціонування бібліотеки як центру підтримки науки та освіти (наприклад, послуги з наукометрії, академічного письма, управління дослідницькими даними), простору для творчості та колаборації (наприклад, мейкерспейси, коворкінги), освітнього хабу (тренінги з інформаційної, медіа-, цифрової грамотності) формує образ про-

гресивної та незамінної інституції. Впровадження й активне просування інноваційних послуг, навіть експериментальних, демонструє динамізм та адаптивність бібліотеки, що позитивно сприймається академічною спільнотою (Марченко, 2021).

Цілеспрямована комунікація є ключовим інструментом управління іміджем. Це включає як зовнішні (PR, співпраця зі ЗМІ, представлення на університетських заходах), так і внутрішні (інформування користувачів про ресурси та послуги, новини, події через різні канали) комунікації (Чубукова & Марциновський, 2019). Важливу роль відіграють маркетингові інструменти, спрямовані на просування конкретних послуг і формування позитивного образу.

Однак ключовою залишається безпосередня взаємодія персоналу з користувачами – її якість (професіоналізм, ввічливість, готовність допомогти) є одним із чинників формування лояльності та позитивного афективного компонента іміджу.

Навіть в епоху цифровізації фізичний простір бібліотеки має важливе значення для формування іміджу установи. Сучасний, комфортний, функціонально зонований (місця для тихої роботи, групових занять, відпочинку), естетично привабливий і технологічно оснащений простір формує позитивне сприйняття бібліотеки як привабливого місця для навчання, роботи та спілкування (Кулик, 2014). Атмосфера відкритості, доступності та інтелектуального стимулювання також є важливим компонентом іміджу. Для систематизації розглянутих ключових чинників, що формують імідж сучасної бібліотеки ЗВО в умовах цифровізації, та їх впливу на різні компоненти сприйняття пропонується класифікаційна таблиця (табл. 1).

Таблиця 1

**Ключові чинники формування іміджу бібліотеки ЗВО
в цифровому контексті**

Чинник іміджу	Традиційні аспекти	Цифрові та інноваційні аспекти	Вплив на компоненти іміджу (приклади)
Ресурси	Якість, повнота, актуальність друкованих фондів	Доступність, обсяг, релевантність е-ресурсів, передплатних БД, інституційного репозитарію	<i>Когнітивний:</i> обізнаність про фонди; <i>Афективний:</i> довіра до джерел, задоволеність; <i>Поведінковий:</i> частота використання ресурсів
Послуги	Якість довідково-бібліографічного обслуговування, МБА	Зручність е-каталогу, віртуальної довідки, онлайн-замовлення; нові послуги (підтримка науки, медіаграмотність, мейкерспейси)	<i>Когнітивний:</i> знання спектра послуг; <i>Афективний:</i> задоволеність сервісом, відчуття підтримки; <i>Поведінковий:</i> використання послуг, участь у заходах
Персонал	Компетентність, ввічливість, готовність допомогти	Цифрова грамотність персоналу, вміння консулювати онлайн, навички роботи з новими технологіями, SMM-активність	<i>Когнітивний:</i> уявлення про кваліфікацію; <i>Афективний:</i> довіра, симпатія, комфорт взаємодії; <i>Поведінковий:</i> звернення за допомогою, позитивні відгуки
Цифрова присутність	Мінімальна або відсутня	Якість вебсайту (юзабіліті, контент, дизайн), активність і стиль комунікації в соцмережах, мобільні застосунки	<i>Когнітивний:</i> обізнаність про онлайн-можливості; <i>Афективний:</i> сприйняття як сучасної/відкритої установи; <i>Поведінковий:</i> онлайн-взаємодія, підписка на сторінки

Продовження табл. 1

Інноваційна діяльність	Консервативний підхід	Впровадження нових технологій (AI, VR), участь у проєктах, відкрита наука, адаптивність до змін, проактивність	<i>Когнітивний:</i> уявлення про прогресивність; <i>Афективний:</i> інтерес, повага, відчуття актуальності; <i>Поведінковий:</i> участь в інноваційних проєктах/заходах
Комунікації	Інформування (оголошення, бюлетені)	Цілеспрямований PR, маркетинг послуг, таргетовані розсилки, зворотний зв'язок онлайн, управління репутацією в мережі	<i>Когнітивний:</i> поінформованість про діяльність; <i>Афективний:</i> лояльність, позитивне ставлення; <i>Поведінковий:</i> реакція на комунікації, участь у діалозі
Фізичний простір	Функціональність читальних залів, сховищ	Сучасний дизайн, комфорт, зонування (тихі/гучні зони, коворкінг), технологічне оснащення, доступність, естетика	<i>Когнітивний:</i> уявлення про умови; <i>Афективний:</i> комфорт, затишок, бажання перебувати у просторі; <i>Поведінковий:</i> відвідуваність, використання простору

Джерело: розроблено авторами на базі аналізу наукових публікацій із бібліотекознавства, теорії іміджу та маркетингу (Кухаренко, 2014; Овсієнко, 2021; Пономаренко, 2023; Стожкова & Сергієнко, 2021; Толмач, 2022)

Стратегічний вплив іміджу бібліотеки на розвиток ЗВО

Позитивний імідж бібліотеки ЗВО є не самоціллю, а важливим стратегічним ресурсом, що має вимірюваний вплив на її розвиток і діяльність навчального закладу загалом. Дослідження показують кореляцію між позитивним сприйняттям бібліотеки та активністю її використання студентами і викладачами. Сучасний відкритий та інноваційний імідж сприяє подоланню стереотипів і залученню ширшої аудиторії до використання як фізичних, так і віртуальних бібліотечних ресурсів та послуг. Позитивний досвід взаємодії, підкріплений відповідним іміджем, формує лояльність користувачів, які використовують ресурси бібліотеки для навчання та досліджень.

Сформований позитивний імідж бібліотеки як важливого та ефективного підрозділу підвищує її шанси на отримання належного фінансування від керівництва навчального закладу для оновлення фондів, впровадження технологій і розвитку персоналу. Бездоганна репутація та видимість інноваційної діяльності також сприяють залученню зовнішніх ресурсів – грантів, участі в міжнародних проєктах, спонсорської підтримки та налагодженню партнерств з іншими організаціями. Крім того, імідж сучасної динамічної організації робить бібліотеку більш привабливим роботодавцем для талановитих фахівців. Імідж бібліотеки є вагомим складником загального іміджу та бренду ЗВО. Сучасна добре оснащена та інноваційна бібліотека сприймається як показник якості освіти та наукових досліджень у ньому (Василенко, 2018). Це, відповідно, може позитивно впливати на його позиції в національних і міжнародних рейтингах. Привабливий імідж бібліотеки також може позначатися на виборі навчального закладу абітурієнтами та залученні провідних науковців і викладачів.

Стратегічний вплив сформованого іміджу бібліотеки на ключові показники її розвитку та ефективності діяльності ЗВО можна представити у вигляді матриці взаємозв'язків (табл. 2).

Таблиця 2

**Матриця впливу компонентів іміджу бібліотеки ЗВО
на ключові показники розвитку**

	Залученість і лояльність користувачів	Залучення ресурсів (фінанси, кадри, партнери)	Внесок у репутацію та конкурентоспроможність ЗВО
Сприйняття ресурсів та послуг (якість, доступ)	Підвищення частоти використання фондів/сервісів; формування образу надійного джерела інформації; задоволення потреб	Обґрунтування бюджетних запитів на фонди/технології; демонстрація ефективності використання ресурсів	Позитивний вплив на показники забезпеченості ресурсами в рейтингах; підвищення привабливості ЗВО для студентів/науковців
Сприйняття інноваційності та адаптивності	Залучення прогресивної аудиторії; інтерес до нових форматів роботи; подолання стереотипу «застарілості»	Підвищення шансів на отримання грантів / участь у проєктах; залучення інноваційних партнерів; привабливість для молодих фахівців	Формування образу ЗВО як інноваційного центру; демонстрація відповідності світовим трендам
Сприйняття комунікацій та сервісу	Покращення інформованості користувачів; формування спільноти; позитивний досвід взаємодії; лояльність; отримання зворотного зв'язку	Демонстрація відкритості та клієнтоорієнтованості адміністрації ЗВО / партнерам; підвищення привабливості для спонсорів	Покращення внутрішніх комунікацій в університеті; формування позитивного образу ЗВО в медіа-просторі
Сприйняття простору та атмосфери	Збільшення фізичної відвідуваності; використання бібліотеки як місця для навчання/роботи/спілкування; позитивні емоції	Обґрунтування інвестицій в інфраструктуру; привабливість для проведення заходів, залучення партнерів	Покращення кампусної інфраструктури; формування образу комфортного та сучасного навчального закладу

Джерело: розроблено авторами на базі аналізу наукових публікацій зі стратегічного менеджменту, бібліотечного маркетингу та теорії брендингу (Василенко, 2018; Кухаренко, 2014; Пономаренко, 2023; Стожкова & Сергієнко, 2021; Чернишов & Іванова, 2024)

На шляху до стратегічного управління іміджем

Проведений аналіз чинників формування та стратегічного впливу іміджу бібліотеки ЗВО підкреслює нагальну необхідність переходу від пасивного сприйняття іміджу як результату діяльності до його активного, цілеспрямованого і стратегічного формування та управління. Імідж має розглядатися не як побічний продукт, а як керований актив та інструмент досягнення стратегічних цілей бібліотеки і ЗВО. Ефективне управління іміджем у сучасних умовах потребує інтегрованого підходу, який гармонійно поєднує роботу над покращенням реальних

аспектів діяльності (ресурси, послуги, простір, персонал) із продуманими комунікаційними та маркетинговими стратегіями, особливо в цифровому просторі. Важливо забезпечити автентичність іміджу, його відповідність реальній діяльності, щоб уникнути розриву між декларованим і справжнім.

Ключовими принципами сучасного імідж-менеджменту бібліотеки ЗВО є: орієнтація на потреби та очікування цільових аудиторій, проактивність у комунікаціях і впровадженні інновацій, адаптивність до змін у технологічному та освітньому середовищі, послідовність у повідомленнях і діях, використання сучасних цифрових інструментів для взаємодії та аналізу, а також регулярний моніторинг та оцінка ефективності іміджевих заходів (Мудроха, 2019).

Критично важливою є інтеграція стратегії управління іміджем бібліотеки в загальну стратегію розвитку ЗВО. Успішний імідж бібліотеки посилює його бренд, водночас бренд сприяє позитивному сприйняттю бібліотеки.

Лише за умови такої синергії та стратегічного підходу бібліотека ЗВО зможе повною мірою реалізувати свій потенціал як ключовий інформаційний, освітній і культурний центр сучасного навчального закладу.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження доводить, що імідж бібліотеки ЗВО в цифрову епоху є складним динамічним конструктом, що формується під впливом комплексу чинників: якості ресурсів і послуг (традиційних і цифрових), ефективності цифрової присутності, інноваційної діяльності та комунікації. Сформований імідж є стратегічним складником розвитку, що впливає на залучення користувачів, ресурсне забезпечення, інтеграцію в академічне середовище та конкурентоспроможність бібліотеки.

У дослідженні проаналізовано підходи до визначення іміджу, класифіковано його сучасні чинники, концептуалізовано зв'язок іміджу та розвитку бібліотеки, а також синтезовано принципи управління іміджем. Наукова новизна роботи полягає в інтегрованому підході до розуміння іміджу бібліотеки ЗВО як результату синергії традиційних функцій та інноваційної діяльності в цифровому середовищі, а також в обґрунтуванні необхідності стратегічного імідж-менеджменту. Практичне значення результатів полягає у наданні теоретичного підґрунтя для розроблення стратегій управління іміджем бібліотек ЗВО з використанням цифрових інструментів для підвищення їхньої цінності та видимості.

У статті окреслено перспективи подальших наукових розвідок. Актуальними є емпірична верифікація запропонованої моделі чинників іміджу в українських ЗВО, порівняльні дослідження іміджевих стратегій, вивчення впливу новітніх технологій (ШІ, VR/AR) на сприйняття бібліотеки. Важливими напрямками також є розроблення методик оцінки ефективності імідж-менеджменту та дослідження специфіки формування іміджу серед різних цільових аудиторій із розробленням диференційованих комунікаційних підходів.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Василенко, В. Ю. (2018). Сучасний стан дослідження процесу формування іміджу закладу вищої освіти: теоретичний аспект. *Вісник Харківського національного університету*

- імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціальні комунікації», 13, 20–27. <https://periodicals.karazin.ua/sc/article/view/14995>
- Величко, Л. Ю., & Ігнатенко, Л. Ю. (2024). Вплив цифровізації та впровадження електронних публічних реєстрів на організаційну культуру та публічно-управлінську діяльність в органах судової влади України. *Державне будівництво*, 2(36), 10–33. <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-01>
- Горбань, Ю., & Скаченко, О. (2019). Бібліотека у грі: навчання інформаційної грамотності та запобігання плагіату. *Бібліотечний вісник*, 5, 26–33. <https://doi.org/10.15407/bv2019.05.026>
- Долбенко, Т. О., & Горбань, Ю. І. (2017). *Документні ресурси бібліотек*. Видавництво Ліра-К.
- Кулик, Є. (2014). Формування віртуального бібліотечного простору для бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва. *Вісник Книжкової палати*, 12, 28–31.
- Куліш, Ю. О. (2023). Наукометричний інструментарій університетської бібліотеки в системі наукових комунікацій. *Sciences of Europe*, 120, 45–49. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8129175>
- Кутуза, Н. (2022). Фактор інтерактивної актуалізації в алгоритмі медіавпливу: теоретичні основи. *Образ*, 2(39), 6–14. [https://doi.org/10.21272/Obraz.2022.2\(39\)-6-14](https://doi.org/10.21272/Obraz.2022.2(39)-6-14)
- Кухаренко, А. Л. (2014). Гуманістичний імідж бібліотек у сучасному комунікаційному просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 30–36.
- Марченко, Т. В. (2021). *Міжнародні інноваційні програми як інструмент євроінтеграції України*. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.
- Матвійчук, О. Є., & Сошинська, Я. Є. (Упоряд.). (2022). *Сучасні форми і методи забезпечення інформаційних потреб користувачів освітянських бібліотек* [Методичні рекомендації]. Нілан-ЛТД. https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/Method_Modern_forms_and_methods.pdf
- Меньшеніна, А. Є. (2015). Базові засади реалізації теорії державного брендингу. *Гілея: науковий вісник*, 97, 401–404.
- Мохнаткіна, Т. Є., & Царева, О. С. (2023). Адаптація чисельних методів до програмної реалізації прикладних та інженерних задач в сфері UX/UI дизайну. *Методи та прилади контролю якості*, 1(50), 72–80. [https://doi.org/10.31471/1993-9981-2023-1\(50\)-72-80](https://doi.org/10.31471/1993-9981-2023-1(50)-72-80)
- Мудроха, В. (2019). Система підвищення кваліфікації бібліотечного персоналу Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 56, 190–200. <https://doi.org/10.15407/nr.56.190>
- Овсієнко, А. (2021). Адаптація бібліотек до реалій цифрового простору. *Соціум. Документ. Комунікація*, 12, 255–269.
- Павленко, Т. (2024). Упровадження цифрових ресурсів у роботу освітянських бібліотек: виклики та можливості. *Вісник Книжкової палати*, 11, 34–41. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.11\(340\).34-41](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.11(340).34-41)
- Пен, Я. (2022). *Наукові бібліотеки закладів вищої освіти КНР: розвиток у цифровому суспільстві* [Дисертація доктора філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, Харківська державна академія культури].
- Помилуйко, Є. О. (2023). *Фінансове забезпечення інноваційного розвитку в Україні* [Дисертація доктора філософії, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана].
- Пономаренко, Л. О. (2023). Освітянські бібліотеки в умовах цифрової трансформації суспільства (реферативний огляд). *Аналітичний вісник у сфері освіти й науки*, 18, 80–95.
- Решетілова, О. М. (2022). Сучасні бібліотеки як центри інформативного забезпечення соціальних інформаційних баз. *Вчені записки кафедри документознавства та інформаційної діяльності*, 4, 9–14.

- Силенко, Н. Г. (2020, 30 вересня). Сторінка бібліотеки у Facebook як елемент SMM діяльності на прикладі наукової бібліотеки Маріупольського державного університету. В С. Янковський (Упоряд.), *Феномен бібліотек у сучасному світі* [Матеріали конференції] (Ч. 2, с. 64–66). Маріупольський державний університет.
- Стожкова, А. Д., & Сергієнко, Т. І. (2021, 11 березня). Брендинг як основний інструмент маркетингу. В *Бренд-менеджмент: маркетингові технології* [Матеріали конференції] (с. 248–250). Київський національний торговельно-економічний університет. <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/869a861e10a5e8636d95d861b6ca498e.pdf#page=249>
- Толмач, М. (2022). Цифрова компетентність бібліотечних фахівців як чинник діяльності бібліотек в умовах цифрової трансформації. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 9, 57–69. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259152>
- Хрущ, С. (2022). Інноваційний медіапростір сучасної бібліотеки: аксіологічні орієнтири функціонування. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 9, 70–78. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259153>
- Чернишов, Д. С., & Іванова, С. А. (2024). Огляд можливостей підвищення ефективності онлайн-комунікації сучасних бібліотек. In *The current state of the organization of scientific activity in the world* [Conference proceedings] (pp. 19–23). European Conference.
- Чубукова, О. Ю., & Марциновський, В. В. (2019). Інтегровані маркетингові комунікації: актуальні питання теорії. *Формування ринкових відносин в Україні*, 6, 62–72.

REFERENCES

- Chernyshov, D. S., & Ivanova, S. A. (2024). Ohliad mozhlyvostei pidvyshchennia efektyvnosti onlain-komunikatsii suchasnykh bibliotek [Review of possibilities for increasing the effectiveness of online communication in modern libraries]. In *The current state of the organization of scientific activity in the world* [Conference proceedings] (pp. 19–23). European Conference [in Ukrainian].
- Chubukova, O. Yu., & Martsynovskiy, V. V. (2019). Intehrovani marketynhovi komunikatsii: aktualni pytannia teorii [Integrated marketing communications: Relevant questions of the theory]. *Market Relations Development in Ukraine*, 6, 62–72 [in Ukrainian].
- Dolbenko, T. O., & Horban, Yu. I. (2017). *Dokumentni resursy bibliotek* [Documentary resources of libraries]. Vydavnytstvo Lira-K [in Ukrainian].
- Horban, Yu., & Skachenko, O. (2019). Biblioteka u hri: navchannia informatsiinoi hramotnosti ta zapobihanniu plahiatu [A Library in the game: Teaching information literacy and preventing plagiarism]. *Bibliotechnyi visnyk*, 5, 26–33. <https://doi.org/10.15407/bv2019.05.026> [in Ukrainian].
- Khrushch, S. (2022). Innovatsiyni mediaprostir suchasnoi biblioteki: aksiolohichni oriientyry funktsionuvannia [Innovative media space of the modern library: Axiological guidelines of functioning]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 9, 70–78. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259153> [in Ukrainian].
- Kukhareno, A. L. (2014). Humanistychnyi imidzh bibliotek u suchasnomu komunikatsiinomu prostori [Humanistic image of libraries in modern communication space]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 30–36 [in Ukrainian].
- Kulish, Yu. O. (2023). Naukometrychni instrumentarii universytetskoï biblioteki v systemi naukovykh komunikatsii [Scientometric toolkits of the university library in the system of scientific communications]. *Sciences of Europe*, 120, 45–49. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8129175> [in Ukrainian].
- Kulyk, Ye. (2014). Formuvannia virtualnoho bibliotechnoho prostoru dlia bibliotechno-informatsiinoho obsluhovuvannia yunatstva [Formation of a virtual library space for library and information services for youth]. *Bulletin of the Book Chamber*, 12, 28–31 [in Ukrainian].

- Kutuza, N. (2022). Faktor interaktyvnoi aktualizatsii v alhorytmi mediavplyvu: teoretychni osnovy [Interactive update factor in the algorithm of media impact: Theoretical foundations]. *Obraz*, 2(39), 6–14. [https://doi.org/10.21272/Obraz.2022.2\(39\)-6-14](https://doi.org/10.21272/Obraz.2022.2(39)-6-14) [in Ukrainian].
- Marchenko, T. V. (2021). *Mizhnarodni innovatsiini prohramy yak instrument yevrointehratsii Ukrainy* [International innovative programs as a tool for European integration of Ukraine]. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University [in Ukrainian].
- Matviichuk, O. Ye., & Soshynska, Ya. Ye. (Comps.). (2022). *Suchasni formy i metody zabezpechennia informatsiinykh potreb korystuvachiv osvitianskykh bibliotek* [Modern forms and methods of ensuring the information needs of users of educational libraries] [Methodological recommendations]. Nilan-LTD. https://dnbp.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/Method_Modern_forms_and_methods.pdf [in Ukrainian].
- Menshenina, A. Ye. (2015). Bazovi zasady realizatsii teorii derzhavnoho brendynhu [Basic principles of implementation theory of state branding]. *Hileya: Scientific Bulletin*, 97, 401–404 [in Ukrainian].
- Mokhnatkina, T. Ye., & Tsareva, O. S. (2023). Adaptatsiia chyselnykh metodiv do prohramnoi realizatsii prykladnykh ta inzhenernykh zadach v sferi UX/UI dyzainu [Adaptation of numerical methods to the software implementation of applied and engineering tasks in the field of UX/UI design]. *Methods and Devices of Quality Control*, 1(50), 72–80. [https://doi.org/10.31471/1993-9981-2023-1\(50\)-72-80](https://doi.org/10.31471/1993-9981-2023-1(50)-72-80) [in Ukrainian].
- Mudrokha, V. (2019). Systema pidvyshchennia kvalifikatsii bibliotechnoho personalu Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka [Qualification system for librarian personnel of the Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv]. *Academic Papers of Vernadskyi National Library of Ukraine*, 56, 190–200. <https://doi.org/10.15407/np.56.190> [in Ukrainian].
- Ovsienko, A. (2021). Adaptatsiia bibliotek do realii tsyfrovoho prostoru [Adaptation of libraries to the realities of digital space]. *Society. Document. Communication*, 12, 255–269 [in Ukrainian].
- Pavlenko, T. (2024). Uprovadzhennia tsyfrovyykh resursiv u robotu osvitianskykh bibliotek: vyklyky ta mozhlyvosti [Integration of digital resources into the work of educational libraries: Challenges and opportunities]. *Bulletin of the Book Chamber*, 11, 34–41. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.11\(340\).34-41](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.11(340).34-41) [in Ukrainian].
- Peng, Y. (2022). *Naukovi biblioteky zakladiv vyshchoi osvity KNR: rozvytok u tsyfrovomu suspilstvi* [Scientific libraries of higher education institutions of the People's Republic of China: Development in a digital society] [PhD Dissertation, Kharkiv State Academy of Culture] [in Ukrainian].
- Pomyliuko, Ye. O. (2023). *Finansove zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku v Ukraini* [Financial support of innovative development of Ukraine] [PhD Dissertation, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman] [in Ukrainian].
- Ponomarenko, L. O. (Comp.). (2023). Osvitianski biblioteky v umovakh tsyfrovoi transformatsii suspilstva (referatyvnyi ohliad) [Educational libraries in the conditions of digital transformation of society (reference review)]. *Analytical Herald in the Sphere of Education and Science*, 18, 80–95 [in Ukrainian].
- Reshetilova, O. M. (2022). Suchasni biblioteky yak tsentry informatyvnoho zabezpechennia sotsialnykh informatsiinykh baz [Modern libraries as centers of information support for social information bases]. *Vcheni zapysky kafedry dokumentoznavstva ta informatsiinoi diialnosti*, 4, 9–14 [in Ukrainian].
- Stozhkova, A. D., & Serhiienko, T. I. (2021, March 11). Brendynh yak osnovnyi instrument marketynhu [Branding as the main marketing tool]. In *Brend-menedzhment: marketynhovi tekhnolohii* [Brand management: Marketing technologies] [Conference proceedings] (pp. 248–250). Kyiv National University of Trade and Economics. <https://knute.edu.ua/file/MjI xNw==/869a861e10a5e8636d95d861b6ca498e.pdf#page=249> [in Ukrainian].

- Sylenko, N. H. (2020, September 30). Storinka biblioteky u Facebook yak element SMM diialnosti na prykladi naukovoï biblioteky Mariupolskoho derzhavnoho universytetu [Library page on Facebook as an element of SMM activity on the example of the scientific library of Mariupol State University]. In S. Yankovskyi (Comp.), *Fenomen bibliotek u suchasnomu sviti* [The phenomenon of libraries in the modern world] [Conference proceedings] (Pt. 2, pp. 64–66). Mariupol State University [in Ukrainian].
- Tolmach, M. (2022). Tsyfrova kompetentnist biblioteknykh fakhivtsiv yak chynnyk diialnosti bibliotek v umovakh tsyfrovoi transformatsii [Digital competence of librarians as a factor of library activity in the context of digital transformation]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 9, 57–69. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259152> [in Ukrainian].
- Vasylenko, V. Yu. (2018). Suchasnyi stan doslidzhennia protsesu formuvannia imidzhu zakladu vyshchoi osvity: teoretychnyi aspekt [The current situation of the research process in the sphere of the higher education institution's image creation: The theoretical aspect]. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Social Communications*, 13, 20–27. <https://periodicals.karazin.ua/sc/article/view/14995> [in Ukrainian].
- Velychko, L. Yu., & Ihnatenko, L. Yu. (2024). Vplyv tsyvrovizatsii ta vprovadzhennia elektronnykh publichnykh reiestriv na orhanizatsiinu kulturu ta publichno-upravlinsku diialnist v orhanakh sudovoï vlady Ukrainy [The impact of digitalization and the introduction of electronic public registers on organizational culture and public administration in Ukraine's judiciary]. *State Formation*, 2(36), 10–33. <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-01> [in Ukrainian].

UDC 027.7"20":[005.336.6:005.591.6:004

FORMATION OF A LIBRARY IMAGE OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION IN THE DIGITAL EPOCH

Yurii Horban,
PhD in Cultural Studies, Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: y.i.gorban@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5837-4409

Vladyslav Kasian,
PhD in Philosophy, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: kasjanvv@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0539-4531

Nataliia Haisnyiuk,
PhD in Pedagogical Sciences, Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: n_gaysunuk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-7959-9751

The aim of the article is to carry out a theoretical analysis of a library image concept of a higher education institution, to identify key factors of its formation in the context of digitalisation, as well as to ground the role of a positive image as a strategic factor in the development of a modern university library.

Research methods. The study is based on the methods of theoretical analysis and synthesis of scientific publications in the spheres of library science, information science, social communications and marketing. A systematic approach, conceptual modelling and analysis of best practices are applied.

The scientific novelty lies in the development of an integrated approach to understanding the formation of the library image of the higher education institution, which takes into account the synergy of traditional functions and innovative activities with using digital tools. The strategic role of image management is substantiated; a classification of image-making tools in the digital context is offered, and the relationship between the image and library competitiveness is determined.

Main conclusions. It is proved that the library image of the higher education institution is a multidimensional phenomenon that is formed at the intersection of real activities, communications and stakeholders' perception (students, lecturers, et al.), as well as a means of strategic development that affects users' engagement, resource provision, integration into the university environment and competitiveness. In the epoch of digitalisation, along with traditional factors (funds, comfort, personnel), innovative aspects are becoming key ones: implementing of information technologies; convenient digital services (e-catalogues, databases, repositories); effective online communication (websites, social networks); demonstration of innovation, flexibility and adaptability. The positive image allows the library to be presented as a progressive information, educational and cultural centre, increases its value for the university community and partners, and helps to attract resources. Thus, targeted image management with the digital tools use is an important component of the successful development of the modern library of the higher education institution.

Keywords: library of a higher education institution; website; innovative activity of libraries; library image; information technologies; electronic resources; social networks; digitalisation.

Надійшла 19.02.2025

Прийнята 24.05.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 027.7(477):[001.103-025.28:316.77:004.77
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335079

БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ: ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ВЛАСНИХ ПРАКТИК ВІДКРИТОЇ НАУКИ

Наталія Кобижча,
кандидатка культурології, доцентка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: shtefanka@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-1683-3325

Людмила Прокопенко,
кандидатка культурології, доцентка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: lyudmila976@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9095-8428

Для цитування:

Кобижча, Н. & Прокопенко, І. (2025). Бібліотеки закладів вищої освіти у забезпеченні відкритого доступу: від концепції до впровадження власних практик відкритої науки. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 82–99. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335079>

Мета статті – визначити форми та види електронних інформаційних ресурсів і сервісів бібліотек закладів вищої освіти України, що відображають цільове призначення та змістове навантаження політики відкритої науки.

Методи дослідження ґрунтуються на застосуванні загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема системно-структурного підходу, що уможливив вивчення відкритого доступу як складної цілісної системи; порівняльного аналізу, за допомогою якого зіставлено різні підходи та практики щодо забезпечення доступу до електронних інформаційних ресурсів в академічних бібліотеках закладів вищої освіти; історичний, статистичний методи аналізу та синтезу, емпіричний підхід дали змогу комплексно вивчити різноманітні аспекти досліджуваного питання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні основних складників та етапів впровадження концепції відкритого доступу у бібліотеках закладів вищої освіти України.

Основні висновки. Бібліотеки закладів вищої освіти України є вагомим складником системи наукових комунікацій і, відповідно, роблять значний внесок у впровадження концепції відкритої науки, забезпечуючи розвиток електронних ресурсів, функціонування репозитаріїв, створення електронних бібліотек на основі власних краєзнавчих ресурсів, оцифрованих документів. Стан інформаційної представленості бібліотек у науково-освітньому просторі закладів вищої освіти сьогодні відображається через наявність вебсторінки бібліотеки, інформації про електронний каталог, електронний архів, оцифрування рідкісних видань, а відкритий доступ до передплачених наукометричних, реферативних, повнотекстових, цифрових платформ та інструментів здебільшого охоплює авторитетні наукометричні бази даних, доповнені іншими галузевими і тематичними ресурсами, сформованими відповідно до профілю закладу вищої освіти. Попри розвиток технологій та інновацій академічна бібліотека залишається одним зі значущих компонентів інформаційно-освітньої системи закладу освіти, що постійно шукає нові способи взаємодії та комунікації із користувачами.

Ключові слова: відкрита наука; бібліотека закладу вищої освіти; класичні університети; інформаційні ресурси відкритого доступу; віртуальні виставки; віртуальна довідка.

ВСТУП

Сучасний науково-дослідницький простір зазнає суттєвих трансформацій під впливом концепції відкритої науки, яка охоплює такі аспекти, як відкритий доступ до наукових публікацій, відкриті дослідницькі дані, громадянська наука, відкрита дослідницька інфраструктура. Ці принципи докорінно змінюють підходи до організації наукових досліджень, оприлюднення їхніх результатів і доступу до отриманих наукових набутків. Стрімке зростання обсягів наукових потоків, їх цифровізація та необхідність в оперативному обміні ними висувають нові вимоги до освітньої, науково-дослідницької діяльності закладів вищої освіти.

Особливе значення у цьому процесі належить бібліотекам закладів вищої освіти, які відіграють ключову роль у інформаційно-аналітичній підтримці відкритої науки, забезпечуючи постійний доступ до електронних ресурсів, репозитаріїв, впроваджують цифрові сервіси та удосконалюють практики «цифрового кураторства» (Ярошенко, 2024).

Вихідною основою концепції відкритої науки (OS) прийнято вважати Будапештську ініціативу відкритого доступу (БІВД) – громадську ініціативу щодо принципів відкритого доступу до наукової літератури, оприлюднену для громадськості 14 лютого 2002 року (Budapest Open Access Initiative, 2002).

Зауважимо, що змістовно близькою до БІВД за термінологічними орієнтирами є Бетесдинська декларація (*Bethesda statement*, 2003) про відкритий доступ до публікацій, серед учасників якої були представлені наукові публічні бібліотеки Стенфордського, Каліфорнійського університетів та публічна бібліотека Товариства Макса Планка (Німеччина). Особливу увагу слід звернути на те, що в її рамках було створено робочу групу «Бібліотеки та видавці» для активізації зусиль бібліотекарів у пропагування відкритого доступу до наукової інформації.

В зазначеному контексті дослідження практик наукових бібліотек закладів вищої освіти у впровадженні принципів відкритої науки є важливим для розуміння сучасних тенденцій та розроблення дійових моделей їхньої діяльності. У Звіті Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА) «Про тенденції 2024» акцентовано увагу на намаганнях бібліотек, які «докладають зусилля для узгодження ідеалів відкритого доступу з реаліями цифрового суспільства» (Dezuanni & Osman, 2024, p. 27).

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Зазначене питання розглядається згідно із авторитетними міжнародними деклараціями «Будапештська ініціатива відкритого доступу», «Bethesda statement on open access publishing», Рекомендаціями ЮНЕСКО щодо відкритого доступу, Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» та іншими нормативними актами, Національним планом щодо відкритої науки, Дорожньою картою «Про інтеграцію науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору», Поста-

новою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних».

В оприлюдненій Декларації до 10-річчя Будапештської ініціативи відкритого доступу викладено сценарії подальшого розвитку політик відкритого доступу (Budapest Open Access Initiative, 2012), а саме: ліцензування і повторне використання даних, розвиток інфраструктури та стійкість URL-адрес, заснованих на відкритих стандартах, адвокація і координація.

До 20-річчя БІВД широкій громадськості було представлено рекомендації щодо управління відкритою інфраструктурою на основі Декларації про оцінювання досліджень (DORA) (*San Francisco Declaration*, n.d.); підтримки Лейденського маніфесту по оцінюванню показників досліджень (Hicks et al., 2015); надання грантів для тих організацій, які підтримують принципи DORA (Budapest Open Access Initiative, 2022).

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) у 2020 р. приймає перший проєкт (варіант) Рекомендацій з відкритої науки (OS). У II розділі Рекомендацій визначено зміст терміна «відкрита наука», що розуміється і як рамкова концепція, що об'єднує різні рухи і форми діяльності, спрямовані на те, щоб зробити наукові знання, методи, дані й факти відкритими і доступними для всіх, розширити наукову співпрацю і обмін інформацією на користь науки і суспільства, зробити процес створення і розповсюдження наукових знань для всіх суб'єктів соціуму, які не входять в інституційне співтовариство; і, по-друге, як багатofункціональне утворення, що поєднує наступні ключові елементи: *відкритий доступ*, що інтерпретується через змістові складові: повний і безперешкодний доступ до результатів наукових досліджень, які можна багаторазово використовувати без будь-яких обмежень на безоплатній для користувачів основі; *відкриті дані* визначаються через такі ознаки: вільне багаторазове використання і поширення будь-якими особами, дотримання належних правил щодо зазначення джерела, *атрибуції та цитування*; *інфраструктура відкритої науки* розуміється як цифрова інфраструктура, необхідна для підтримки відкритої науки і забезпечення потреб різних спільнот (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2020).

В наступному програмному документі «Рекомендації ЮНЕСКО щодо відкритої науки», оприлюдненому в 2021 р., визначення термінів концепції відкритої науки набуває більш конкретних обрисів та наповнюється інформативно більшим спектром відтінків. Так, термін «відкриті наукові знання» розширює множину об'єктів доступу: дослідницькими метаданими, програмним забезпеченням, вихідним кодом, що є у відкритому доступі і захищені авторським правом на основі відкритої ліцензії. Окрім того, зауважимо, що в ньому визначається пріоритетне значення в реалізації принципів відкритої науки, з-поміж інших «суб'єктів відкритої науки», бібліотекарів, заохочення «бібліорізноманіття» з огляду на диверсифікацію форматів і засобів публікацій (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2021).

Звертаючи увагу на відкритість як сутнісну властивість Руху відкритого доступу, наведемо інші визначення «відкритості» щодо різних аспектів науки. До прикладу, сайт Open Definition (<https://opendefinition.org/>) визначає зміст терміна так: «Відкриті дані та вміст можуть вільно використовуватися, змінюватися та ділитися з будь-ким для будь-яких цілей». Знову ж таки охоплено наступні сфе-

ри наукових досліджень: відкритий доступ до публікацій, відкриті дослідницькі дані, програмне забезпечення та інструменти з відкритим кодом, відкриті робочі процеси, громадянська наука, відкриті освітні ресурси та альтернативні методи оцінки досліджень, зокрема відкрите рецензування (Center for Open Science, n.d.).

Значення і внесок бібліотек у розвиток Руху відкритого доступу визнаються на найбільш авторитетному рівні. З огляду на вищенаведені положення та з метою фіксації «відповідального» підходу до репрезентації наявного досвіду імплементації положень відкритої науки в поліфункціональній діяльності наукових бібліотек закладів вищої освіти проведемо аспектну порівняльну характеристику за відповідними напрямками її впровадження.

На думку дослідника І. Жияєва (2021), «у світі є дві основні «OS-концепції». Перша група представлена розробленням національних стратегій/планів дій країн ЄС у рамках парасолькової/рамкової концепції відкритої науки; і друга розробляється ЮНЕСКО і має рекомендаційний характер. У межах нашого дослідження застосовується в синтезованому вигляді європейська та світова практики» (Жияєв, 2021, с. 135).

Значущість концепції відкритої науки відображається у кількості публікацій на тему «відкрита наука», «відкритий доступ», «відкриті дослідницькі дані», «дослідницька інфраструктура» та інших термінах і похідних поняттях. Спробуємо поглянути на внесок зарубіжних і вітчизняних дослідників, які з'явилися в науковому просторі за останні роки в галузі освітніх, інформаційних та бібліографічних наук у руслі нашої розвідки.

Структуруємо окремі джерела наукової інформації у розрізі відкритої науки за кількома інформаційними блоками.

Перший блок вміщує праці теоретичного, методологічного та науково-інформаційного характеру, більшою мірою це системні дослідження стосовно впровадження практик відкритої науки, котрі підсумовують аналітичні рефлексії, емпірично підтверджені та теоретично узагальнені дані наукових досліджень. Зокрема, в науковому доробку дослідниці О. Бруй (2022) є праці про внесок наукових бібліотек у реалізацію політики відкритого доступу в університетському середовищі.

Узагальнення тенденцій у сфері відкритої науки, особливості впровадження відповідних політик, сервісів та ресурсів академічними бібліотеками у їхніх дослідницьких стратегіях стали предметом спільної наукової розвідки Т. Ярошенко, О. Сербіна та О. Ярошенко (2022). Результати дослідження проблеми створення багатофункціональної Web-орієнтованої екосистеми на основі програмного забезпечення із відкритим вихідним кодом для розширення інформаційного середовища наукової бібліотеки представлені у спільній розвідці І. Ключник, Т. Колесникової та О. Шаповал (Kliushnyk et al., 2019).

З-поміж значної кількості бібліотекознавчих студій дослідника С. Назаровця (2013) розглянемо одну з його праць, що стосується результатів соціологічного дослідження серед фахівців бібліотечної справи, проведеного з метою виявлення мотиваційних та стримуючих чинників стосовно поширення ідей відкритого доступу.

Стратегічним напрямом розвитку наукової бібліотеки, на думку В. Копаневої (2017), слід визнати формування інформаційної бази відкритої науки для сприяння функціональній трансформації бібліотеки з елементу наукової інфраструктури в учасника дослідницької діяльності.

Другий блок локалізує публікації фахівців у сфері бібліотечної справи щодо розроблення та впровадження практик відкритої науки просвітницького і практичного спрямування в академічних бібліотеках. У тезовому викладі наведемо основні аспекти праць зазначеного напрямку. У спільній публікації Л. Влащенко, Т. Грищенко та О. Нікітченко (2021) проведено ретроспективний огляд поняття «відкрита наука» та її складових, зацентровано на значущості проєктування власних практик відкритої науки з огляду на галузевий профіль закладу вищої освіти.

Висвітлення досвіду роботи наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. Пирогова в руслі використання інформаційних інструментів відкритого доступу проведено В. Коваленко (2021).

В полі дослідницької уваги науковців А. Ржеуського та Н. Кунанець (2023) опинилися електронні інформаційні ресурси наукових бібліотек класичних університетів, що диференційовано за критеріями вебометричного представлення як бібліотек, так і їх власних та зовнішніх інформаційних ресурсів. Метою наукового дослідження, проведеного О. Гулаї та Г. Герасимчук (Hulai & Herasymchuk, 2024), стало здійснення контент-аналізу імплементації положень відкритої науки в освітньому процесі, науково-дослідницької діяльності та проєктної діяльності Луцького національного університету. У дослідженні Н. Калюжної та К. Хаушке (Kaliuzhna & Hauschke, 2024) проведено бібліометричний аналіз відкритості наукових публікацій, оприлюднених авторами, афілійованими з українськими закладами вищої освіти та науковими установами.

3-поміж публікацій зарубіжних науковців викликає зацікавлення з'ясування підходів до змісту двовекторної взаємодії та балансу із включення наукової бібліотеки в синтетичне середовище функціонування відкритої науки і необхідності її бізнес-адаптації, представлене дослідницею С. Цановою (Tzanova, 2020). Декларування особливої ролі бібліотечних установ, на думку науковиці, дещо вирівнює, урівноважує цей період шляхом трансформації наявних практик.

Мета статті – визначити форми та види електронних інформаційних ресурсів і сервісів бібліотек закладів вищої освіти України, що відображають цільове призначення та змістове навантаження політики відкритої науки.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Пропонована розвідка спирається на застосування методів емпіричного рівня, як-от: пояснення, порівняння, описовий аналіз; контент-аналіз вебсайтів наукових бібліотек; загальнологічні методи: аналіз, синтез, індукція, аналогія. У процесі проведення дослідження вважаємо за необхідне виокремити законодавчо-нормативну складову, до якої належать «Рекомендації ЮНЕСКО щодо відкритої науки», рекомендації до 20-річчя БІВД, Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану щодо відкритої науки».

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Визнаючи пріоритетність євроінтеграційного поступу України на досить тернистому шляху, розроблення та удосконалення нормативно-законодавчого забезпечення просування принципів відкритої науки визнається одним зі стратегічних векторів на загальнонаціональному рівні. Закцентуємо увагу на розумінні

поняття «політика», що асоціюється в більшості громадян України з діяльністю ідеологічних, державних та інших надбудов. Отже, приймаємо до уваги визначення політики (policy), яке подане в Cambridge dictionary: «політика (policy) – набір ідей або план того, що потрібно робити в конкретних ситуаціях і про що офіційно погодилася група людей, бізнес-організація, уряд чи політична партія, під політикою розвитку відкритої науки в Європейському дослідницькому просторі та Європейському просторі вищої освіти будемо розуміти набір ідей та план заходів з імплементації концепції «Відкрита наука», офіційно узгоджених на європейському рівні» («Policy», n.d.).

Отже, зробимо більш детальний екскурс у розроблення законодавчих та нормативних документів України в руслі відкритої науки. В Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» описано етапи проведення Національної політики розвитку інформаційного суспільства: в пп. 1 і 4 «Основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства» визначено «сприяння становленню відкритого демократичного суспільства», «створення ... засобів комп'ютеризації та комп'ютерних програм з відкритими кодами» основними орієнтирами створення інформаційної інфраструктури (Верховна Рада України, 2007).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» фіксує необхідність дотримання такої норми: «вільно копіювати, публікувати, поширювати, використовувати, зокрема в комерційних цілях, у поєднанні з іншою інформацією або шляхом включення до складу власного продукту *відкриті дані* з обов'язковим посиланням на джерело їх отримання» (Кабінет Міністрів України, 2015).

Пришвидшення руху в напрямі відкритої науки відбулося завдяки низці законодавчих ініціатив, результатом яких стало схвалення Національного плану щодо відкритої науки і впровадження Дорожньої карти з інтеграції наукової системи до європейського дослідницького простору.

В Національному плані щодо відкритої науки (Кабінет Міністрів України, 2022) наведено перелік заходів, направлених на виконання різноаспектних завдань упродовж 2022–2030 рр.: забезпечення відкритого доступу до наукових результатів; забезпечення відкритого доступу до дослідницької інфраструктури; створення умов для проведення ефективної роботи з науково-технічною інформацією та об'єктами дослідницької інфраструктури; популяризація науки, поширення наукових знань та залучення громадян до участі в науковій діяльності.

В Дорожній карті «Про інтеграцію науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору» визначено набір пріоритетів і цільових орієнтирів у процесі впровадження політики відкритої науки стосовно необхідності її застосування на всіх етапах «життєвого циклу» наукових досліджень; передбачено і гарантовано вільний доступ вчених до національних та європейських дослідницьких інфраструктур. Кожна з цілей, заявлених у Дорожній карті, має завданневий блок та розроблену систему індикаторів (Міністерство освіти і науки України, 2021).

Враховуючи наведений вище огляд наукових джерел із питань впровадження практик відкритої науки, зазначимо, що заклади вищої освіти України підтримують і пропагують принципи відкритої науки, незважаючи на те, що цей процес не був достатньо підкріплений на законодавчому рівні. Найбільш розповсюдженою

в цьому напрямі стала стратегія створення та інформаційно-методична підтримка функціонування інституційних репозитаріїв у структурі наукових бібліотек ЗВО. Окрім названого напрямку, є ведення наукових рецензованих журналів на платформі Open Journal Systems.

Для виконання мети розвідки нами сформовано вибірку закладів вищої освіти, в яку увійшли шість університетів за результатами рейтингу закладів вищої освіти «Топ-200 Україна 2024», складеного на основі міжнародних та національних показників, як-от: проведення академічної, науково-видавничої діяльності, оцінювання науково-дослідницьких досягнень у розрізі виконання Цілей сталого розвитку ООН (*Рейтинг університетів України*, 2024). До уваги було взято той факт, що п'ять університетів, що увійшли до вибірки, є керівними центрами зональних методичних об'єднань бібліотек закладів вищої освіти (рис. 1).

До вибірки увійшли так звані «класичні університети» відповідно до типології закладів вищої освіти, наведеної в Законі України «Про вищу освіту». В ст. 25 Закону подано визначення основних закладів вищої освіти, з-поміж яких класичний університет тлумачиться як «багатопрофільний вищий навчальний заклад четвертого рівня акредитації, що провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації широкого спектра природничих, гуманітарних напрямів науки» (Верховна Рада України, 2014).

[illegible]

Рис. 1. Рейтинг університетів України 2024

Джерело: (Рейтинг університетів України, 2024) <https://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=8252>

Одним із основних структурних підрозділів класичних університетів є бібліотеки, які, відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», є спеціальними (академічними) бібліотеками, що задовольняють професійні (на-

укові, навчальні) інформаційні потреби відповідної категорії користувачів (Верховна Рада України, 2021).

У таблиці 1 подано короткі відомості про університети і наукові (академічні) бібліотеки названих вище закладів.

Таблиця 1

Перелік наукових (академічних) бібліотек закладів вищої освіти

№ п/п	Назва закладу вищої освіти	Офіційний вебпортал (сайт) бібліотеки закладу вищої освіти
1	Криворізький національний університет (ДВНЗ КНУ)	http://lib.knu.edu.ua/
2	Маріупольський державний університет (МДУ)	https://mu.edu.ua/library
3	Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника (ПНУ ім. В. Стефаника)	http://lib.pnu.edu.ua/
4	Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (ОНУ ім. І. Мечникова)	https://lib.onu.edu.ua/
5	Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (ХНУ ім. В. Каразіна)	http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr/
6	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (ЧНУ ім. Ю. Федьковича)	http://www.library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua

У таблиці 2 вміщено відомості про інформаційні ресурси та сервіси відкритого доступу бібліотек за рівнями інформаційної доступності, сервісного обслуговування користувачів, підтримки Руху Open Access.

Таблиця 2

Інформаційні ресурси та сервіси відкритого доступу академічних бібліотек

Академічні бібліотеки	Електр. каталог (запис.)	Електронний архів	Відео-консультації	Віртуальна довідка	Віртуальні виставки	Оцифрування рідкісних видань
Криворізький національний університет	5000	4887	6	9	6	–
Маріупольський державний університет	4228	7322	–	–	–	–
Одеський національний університет		35 300	–	371	200	257
Прикарпатський національний університет	561 269	20 274	1533	238 /	40	238
Харківський національний університет	140 000	16 836	15	13 808	80	11 215
Чернівецький національний університет	870 661	10 700	–	16	13	24 000

Викладеного достатньо, щоб сформувати певні уявлення щодо інформаційної представленості та доступності інформаційних ресурсів і сервісів. В академічній бібліотеці *Криворізького національного університету* (<http://lib.knu.edu.ua/>) в інституційному репозитарії є зібрання «Бібліотека», що містить інструктивні матеріали про основи розміщення матеріалів у репозитарії, оформлення профілю в Google Академія, використання платформи Web of Science, бібліографічного менеджера EndNote-online; у розділі «Віртуальна довідка» вміщено інформацію за типами, джерелами, терміном виконання запитів.

Архів виконаних довідок за період 2022–2025 рр. засвідчує наявність підготовлених і оприлюднених матеріалів за інформаційними запитами користувачів здебільшого галузевого характеру; в розділі «Відеоконсультації бібліотеки» унаочнено тематично орієнтований перелік консультацій про вибір журналу для публікації наукової статті; пошук інформації за допомогою Е-каталогу, репозитарію.

В бібліотеці *Маріупольського державного університету* (<https://mu.edu.ua/library>) упродовж 2023 р. організовано індивідуальні *онлайн-консультації* для викладачів університету за такими напрямками: створення і реєстрація наукового профілю в Google Академії; створення і поповнення авторської колекції в інституційному репозитарії; розроблені фахівцями бібліотеки методичні рекомендації зі створення профілю Publons, редагування профілю Google Scholar розміщено в зібранні «Матеріали до лекцій, тренінгів, інструкції з використання ІТ» (МДУ).

Академічною бібліотекою *Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника* (<http://lib.pnu.edu.ua/>) започатковано окремий фонд електронних повнотекстових «Наукових видань ПНУ», що становить 995 док. (здійснюється його перенесення до інституційного репозитарію). Однією зі складових інформаційно-бібліографічної діяльності бібліотеки є супровід і практична допомога з питань створення та підтримки профілів науковців на дослідницьких платформах Scopus, Web of Science, Google Scholar та ORCID і надання допомоги щодо вибору журналу, що індексуються у наукометричних базах (Scopus та Web of Science).

Розширення та поглиблення реалізації відкритої науки шляхом поповнення електронного каталогу, репозитарію, зареєстрованого в ROAR, *оцифрування рідкісних видань* та розміщення їх в електронній бібліотеці рідкісних видань визначено пріоритетними напрямками діяльності академічної бібліотеки *Одеського національного університету ім. І. Мечникова* (<https://lib.onu.edu.ua/>).

Тематичний спектр онлайн-консультацій, підготовлених фахівцями бібліотеки, сфокусовано на таких питаннях: пошукові властивості Google Академія та реєстру ORCID; індексування та впорядкування наукових публікацій; реєстрація та впорядкування профілів у БД Web of Science та Scopus; користування цифровими інструментами для перевірки власних показників публікаційної активності; пошук та відбір видань для публікації наукових праць за тематичними напрямками; редагування авторських записів користувачів репозитарію; аналіз журналів за фактором впливу Web of Science, квартилю.

Особливістю реалізації положень відкритої науки в академічній бібліотеці *Харківського національного університету ім. В. Каразіна* (<http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr/>) стало функціонування, окрім інституційного репозитарію, архіву рідкісних видань *eScriptorium* та архіву оцифрованих періодичних видань *Karazin. Back2News* для онлайн-доступу до перших харківських газет XIX – початку XX ст.

Проведення консультацій для першокурсників здійснюється на платформі *Zoom* і містить такий перелік питань: користування електронними ресурсами Центральної наукової бібліотеки та особливості пошуку і віддаленого доступу до баз даних, що входять до колекції *eLibraryUSA* та міжнародних баз даних.

Науково-методичне забезпечення відкритого доступу до інформаційних ресурсів *Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича* досягається шляхом підготовки та проведення онлайн-семінарів і тренінгів за такими темами: «Електронні науково-інформаційні ресурси», «Бібліографічні менеджери у діяльності науковця», «Ефективне представлення результатів досліджень у відкритому доступі», оприлюднених на сайті академічної бібліотеки (<http://www.library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua>); розробляється механізм збирання статистики використання порталу (*Google Analytics*) та включення інформації про портал, його метаданих до світових цифрових колекцій, зокрема *EUROPEANA*.

В таблиці 3 розміщено відомості про види діяльності академічних бібліотек репрезентованих університетів та уточнено деякі значимі складові в контексті вироблення підходів до власних практик відкритої науки, впроваджуваних академічними бібліотеками університетів.

Таблиця 3

**Основні напрями підтримки відкритої науки
академічними бібліотеками ЗВО**

Бібліотека	Ресурси відкритого доступу
Криворізький національний університет	Bentham Science, Web of Science, Scopus, ScienceDirect, Google Scholar, DOAJ, Ukrainica, Libraria, Research4Life, OpenDOAR, DOAB, AEA Journals, arXiv, ChemSpider, Search and Share chemistry, CiteSeerX
Маріупольський державний університет	ELibraryUSA та EBSCO, HathiTrust, DOAJ, DOAB, JSTOR, Web of Science и Scopus
Одеський національний університет	Web of Science, Science Direct, Scopus, EBSCOhost, ОЛДІ ПЛЮС, STATISTA.COM, Libraria, Slavic Humanities Index, Springer, Research4Life
Прикарпатський національний університет	Research4Life, електронні видання від Elsevier, Springer Nature, John Wiley & Sons, Taylor & Francis, Emerald, Sage Publications, Oxford University Press, Cambridge University Press, IOP Publishing; Edanz Learning Lab.
Харківський національний університет	Web of Science, Scopus, Science Direct, Springer Nature, eLibrary USA, Research4Life; медичні ресурси Elsevier, British Medical Journal, Journal of the Geological Society, Bentham Science
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича	Бібліометрика української науки, Профілі науковців Чернівецького університету в Google-Scholar, Scopus, ORCID, WoS, Scopus, ScienceDirect, SpringerLink, JSTOR.

Як бачимо, у структурі представлених ресурсів відкритого доступу вміщено відомості про наукометричні, реферативні, бібліографічні бази даних, довідники та каталоги відкритого доступу до журналів відкритого доступу.

Викладені матеріали доповнимо наступними даними, що стосуються напрямів діяльності бібліотеки щодо підтримки відкритої науки, а саме підтримка академічною бібліотекою грантової діяльності – цей напрям має досить потужну інформаційну підтримку академічної бібліотеки. Так, на вебсайті академічної бібліотеки Маріупольського державного університету створено відповідний розділ, в якому відображено відомості про участь наукової та студентської спільноти у проєкті ЄС «Відкритий освітній простір для студентів і громади» EDUSPACE, що слід розглядати як один із перших кроків колаборації із громадою. Зазначимо, що це переміщений університет, більшість спільних проєктів зорієнтовано на збереження «локальної ідентичності», за словами міністра освіти України Оксена Лісового. У 2023 р. Маріупольський державний університет став членом міжнародного консорціуму з імплементації проєкту «Відкрита наука для системи вищої освіти України» (Open4UA), мета якого полягає у всебічній підтримці розвитку знанневої економіки України після війни шляхом впровадження реформ у системі вищої освіти та акцентування уваги на відкритій науці на різних рівнях, від національного до індивідуального (*Звіт ректора*, 2024).

Розширення технічної підтримки електронних версій журналів «Бібліотечний Меркурій», «Бібліо-колегіум», зокрема, призначення ідентифікаторів DOI для статей, завантаження метаданих та публікація статей на платформі *Open Journal Systems*; перевірка метаданих, генерування відповідних файлів для депонування в базу даних Crossref – всі ці напрями є складовими видавничої, редакційної діяльності фахівців бібліотеки Одеського національного університету ім. І. Мечникова.

Окрім того, академічна бібліотека здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення науково-дослідницьких проєктів, розширює та поглиблює напрями реалізації відкритої науки шляхом поповнення електронного каталогу, репозитарію, зареєстрованого в ROAR, *оцифрування рідкісних видань*, розміщення їх в електронній бібліотеці рідкісних видань.

Важливим напрямом діяльності академічної бібліотеки є перевірка кваліфікаційних та наукових робіт на наявність елементів плагіату.

Для дотримання *академічної доброчесності* передбачено:

- підготовку інформаційно-рекомендаційних матеріалів;
- упорядкування нормативно-законодавчої бази;
- розроблення тематики заходів з академічної доброчесності;
- представлення слайд-лекції «Академічна доброчесність: нова академічна культура».

Проведення організаційно-консультативної роботи академічною бібліотекою Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича має різноаспектний характер, зокрема, в руслі академічної доброчесності:

- перевірка студентських робіт із внутрішньою базою даних та мережею інтернет;
- перевірка кандидатських і докторських робіт;
- перевірка статей, навчальних посібників, підручників, методичних рекомендацій.

Другий напрям у діяльності бібліотеки орієнтовано на проведення онлайн-семінарів за такими темами:

- електронні ресурси (відкритий доступ: інституційні, тематичні репозитарії, журнали відкритого доступу);
- робота із науковими джерелами;
- використання засобів сучасної наукової комунікації.

ВИСНОВКИ

Отже, враховуючи викладені вище тенденції впровадження елементів відкритої науки у зміст інформаційно-бібліографічної, довідкової, науково-дослідницької, організаційно-методичної діяльності академічних бібліотек класичних університетів України, беручи до уваги законодавчі документи, що унормовують кроки в напрямі вироблення власної моделі (практики) відкритої науки, напрацьований досвід у визначеному контексті, можемо зробити узагальнення, що підсумовують вищезазначене.

По-перше, інформаційна представленість бібліотек у науково-освітньому просторі університетів відображається через наявність вебсторінки бібліотеки, інформації про електронний каталог, електронний архів, оцифрування рідкісних видань. У цьому сегменті спостерігаємо такі закономірності: переважання електронних документів у структурі фонду; представлення вебресурсу «Краєзнавство» (КНУ); функціонування окремих електронних архівів оцифрованих стародруків, рідкісних видань; електронного архіву газет XIX–XX ст. (ХНУ ім. В. Каразіна); оцифрування рідкісних видань із занесенням у наукову електронну бібліотеку (ЧНУ ім. Ю. Федьковича). Зазначені факти відображають різностороннє розширення тематичного представлення електронних ресурсів в інформаційному просторі.

По-друге, довідкові сервіси академічних бібліотек у вигляді «Віртуальна довідка» представлені на сайтах п'яти бібліотек із відомостями про архів наданих довідок із різними хронологічними межами, тематично-змістовий спектр представляє біографічні, інформаційно-бібліографічні видання, підготовлені фахівцями бібліотек.

По-третє, відкритий доступ до передплачених наукометричних, реферативних, повнотекстових, цифрових платформ і інструментів практично кожною бібліотекою надається таким чином, що «ядро» цього переліку становлять авторитетні наукометричні бази даних, доповнене іншими галузевими та тематичними ресурсами, сформованими відповідно до профілю університету.

По-четверте, проведення онлайн-відеоконсультацій бібліотеками, вебінарів щодо академічної доброчесності відбувається в руслі оволодіння навичками роботи з наукометричними базами даних, формування навичок роботи з бібліографічними менеджерами, особистим профілем науковців в ORCID, Google Scholar, WoS, Scopus та інших платформах.

Академічні бібліотеки класичних університетів роблять вагомий внесок у впровадження ідей відкритої науки, забезпечуючи розвиток електронних ресурсів, функціонування репозитаріїв, створення електронних бібліотек на основі власних краєзнавчих ресурсів, надаючи відкритий доступ до міжнародних баз даних, проведення навчальних та наукових заходів для студентів і викладачів, сприяючи підвищенню наукового потенціалу університетів. Подальше удосконалення зазначених напрямів, спираючись на накопичений академічними бібліотеками досвід, створить якісно нові курси впровадження базових положень відкритої науки.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бруй, О. М. (2022). Роль бібліотеки у розробленні та реалізації політики відкритої науки університету. На прикладі КПІ ім. Ігоря Сікорського. В *University Library at a New Stage of Social Communications Development* [Матеріали конференції]. Наукова бібліотека Українського державного університету науки і технологій. http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library_2022/paper/view/26789/15271
- Верховна Рада України. (2007, 9 січня). *Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки* (Закон № 537-V). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>
- Верховна Рада України. (2014, 1 липня). *Про вищу освіту* (Закон № 1556-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Верховна Рада України. (2021, 8 вересня). *Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»* (Постанова № 1722-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1722-20#Text>
- Влащенко, Л., Грищенко, Т., & Нікітенко, О. (2021). Відкрита наука у технічному університеті. В *Бібліотека і покоління: виклики, проєкції, очікування* [Матеріали конференції] (с. 26–35). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. <http://surl.li/slumcv>
- Жиляєв, І. (2021). Теоретичні основи формування правового та економічного забезпечення дослідницької діяльності закладів вищої освіти в контексті імплементації концепції відкритої науки. В В. Луговий & О. Петров (Ред.), *Теоретичні основи підвищення дослідницької спроможності університетів України в контексті імплементації концепції «Відкрита наука»* (с. 131–161). Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України. https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/doslidn-univ_2021-206p.pdf#page=132
- Звіт ректора Маріупольського державного університету кандидата політичних наук, професора Микола Трофименка за 2023 рік.* (2024). Маріупольський державний університет. <http://surl.li/vsjsoj>
- Кабінет Міністрів України. (2015, 21 жовтня). *Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних* (Постанова № 835). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#n12>
- Кабінет Міністрів України. (2022, 8 жовтня). *Про затвердження Національного плану щодо відкритої науки* (Розпорядження № 892-р). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text>
- Коваленко, В. (2021, 26–27 жовтня). Роль університетської бібліотеки у підтримці наукових досліджень та наукової комунікації. В *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* [Матеріали конференції] (с. 52–58). Харківський національний медичний університет. <https://repo.knmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6695e566-20b1-4524-9d08-a661eac7dddd/content>
- Копанева, В. О. (2017). Наукова комунікація: від відкритого доступу до відкритої науки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 35–45.
- Міністерство освіти і науки України. (2021, 10 лютого). *Про затвердження дорожньої карти з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору* (Наказ № 167). <http://surl.li/vhojli>
- Назаровець, С. (2013). Підтримка руху відкритого доступу в українському бібліотекознавстві. *Вісник Книжкової палати*, 2, 24–27.
- Рейтинг університетів України «Топ-200 Україна 2024».* (2024, 17 червня). ЄвроОсвіта. <https://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=8252>

- Ржеуський, А., & Кунанець, Н. (2023). Дистанційні послуги наукових бібліотек класичних університетів України в умовах карантину та воєнного стану. *Бібліотечний вісник*, 2, 18–27. <https://doi.org/10.15407/bv2023.02.018>
- Ярошенко, Т. (2024). Управління дослідницькими даними: можливості та виклики для бібліотек України. В *Відкрита наука та інновації в Україні 2024* [Матеріали конференції]. Державна науково-технічна бібліотека України. <http://surl.li/ahgrtk>
- Ярошенко, Т., Сербін, О., & Ярошенко, О. (2022). Відкрита наука: роль університетів та бібліотек у сучасних змінах наукової комунікації. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 5(2), 277–292. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132>
- Bethesda statement on open access publishing*. (2003). Earlham College. <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>
- Budapest Open Access Initiative. (2002, 14 лютого). *Будапештська ініціатива відкритого доступу* (А. Ю. Василенко, пер.). <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/ukrainian-translation/>
- Budapest Open Access Initiative. (2012, 12 вересня). *Десять років Будапештській ініціативі відкритого доступу: запроваджуючи відкритість за замовчуванням* (А. Ю. Василенко, пер.). <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai10/ukrainian-translation/>
- Budapest Open Access Initiative. (2022, March 15). *The Budapest Open Access Initiative: 20th anniversary recommendations*. <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai20/>
- Center for Open Science. (n.d.). *Open Science*. Retrieved December 1, 2024, from <https://www.cos.io/open-science>
- Dezuanni, M., & Osman, K. (2024). *IFLA Trend Report 2024: Facing the future of information with confidence*. International Federation of Library Associations and Institutions. <https://repository.ifla.org/items/ae4dfcc0-8def-4318-8c4c-7f0507d15609>
- Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., de Rijcke, S., & Rafols, I. (2015). Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*, 520, 429–431. <https://doi.org/10.1038/520429a>
- Hulai, O., & Herasymchuk, H. (2024). Principles of open science in the activities of a technical University. *Economics & Education*, 9(1), 28–34. <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2024-1-5>
- Kaliuzhna, N., & Hauschke, C. (2024). Open access in Ukraine: Characteristics and evolution from 2012 to 2021. *Quantitative Science Studies*, 5(4), 1022–1041. https://doi.org/10.1162/qss_a_00324
- Kliushnyk, I. A., Kolesnykova, T. O., & Shapoval, O. S. (2019). Unified digital infrastructure of the modern scientific library on the basis of Web-technologies. *Science and Transport Progress*, 1(79), 64–80. <https://doi.org/10.15802/stp2019/160434>
- Policy. (n.d.). In *Cambridge Dictionary*. Retrieved December 1, 2024, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/policy?q=policy>
- San Francisco Declaration on Research Assessment*. (n.d.). DORA. Retrieved December 1, 2024, from <https://sfdora.org/read/>
- Tzanova, S. (2020). Changes in academic libraries in the era of Open Science. *Education for Information*, 36(3), 281–299. <https://content.iospress.com/articles/education-for-information/efi190259>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2020). *First draft of the UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374837>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://doi.org/10.54677/MNMH8546>

REFERENCES

- Bethesda statement on open access publishing*. (2003). Earlham College. <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm> [in English].

- Brui, O. M. (2022). Rol biblioteki u rozroblenni ta realizatsii polityky vidkrytoi nauky universytetu. Na prykladi KPI im. Ihoria Sikorskoho [The library role in the development and implementation of the open science policy of the university. On the example of the Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute]. In *University Library at a New Stage of Social Communications Development* [Conference proceedings]. Scientific Library Ukrainian State University of Science and Technologies. http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library_2022/paper/view/26789/15271 [in Ukrainian].
- Budapest Open Access Initiative. (2002, February 14). *Budapeshtska initsiatyva vidkrytoho dostupu* [Budapest Open Access Initiative] (A. Yu. Vasylenko, Trans.). <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/ukrainian-translation/> [in Ukrainian].
- Budapest Open Access Initiative. (2012, September 12). *Desiat roktiv Budapeshtskii initsiatyvi vidkrytoho dostupu: zaprovadzhuiuchy vidkrytist za zamovchuvanniam* [Ten years of the Budapest Open Access Initiative: Making openness the default] (A. Yu. Vasylenko, Trans.). <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai10/ukrainian-translation/> [in Ukrainian].
- Budapest Open Access Initiative. (2022, March 15). *The Budapest Open Access Initiative: 20th anniversary recommendations*. <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai20/> [in English].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2015, October 21). *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro nabori danykh, yaki pidliahaiut opryliudnenniu u formi vidkrytykh danykh* [On approval of the Regulation on data sets subject to publication in the form of open data] (Resolution No. 835). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#n12> [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022, October 8). *Pro zatverdzhennia Natsionalnoho planu shchodo vidkrytoi nauky* [On approval of the National plan for open science] (Order. No. 892-r). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Center for Open Science. (n.d.). *Open Science*. Retrieved December 1, 2024, from <https://www.cos.io/open-science> [in English].
- Dezuanni, M., & Osman, K. (2024). *IFLA Trend Report 2024: Facing the future of information with confidence*. International Federation of Library Associations and Institutions. <https://repository.ifla.org/items/ae4dfcc0-8def-4318-8c4c-7f0507d15609> [in English].
- Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., de Rijcke, S., & Rafols, I. (2015). Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*, 520, 429–431. <https://doi.org/10.1038/520429a> [in English].
- Hulai, O., & Herasymchuk, H. (2024). Principles of open science in the activities of a technical University. *Economics & Education*, 9(1), 28–34. <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2024-1-5> [in English].
- Kaliuzhna, N., & Hauschke, C. (2024). Open access in Ukraine: Characteristics and evolution from 2012 to 2021. *Quantitative Science Studies*, 5(4), 1022–1041. https://doi.org/10.1162/qss_a_00324 [in English].
- Kliushnyk, I. A., Kolesnykova, T. O., & Shapoval, O. S. (2019). Unified digital infrastructure of the modern scientific library on the basis of Web-technologies. *Science and Transport Progress*, 1(79), 64–80. <https://doi.org/10.15802/stp2019/160434> [in English].
- Kopanieva, V. O. (2017). Naukova komunikatsiia: vid vidkrytoho dostupu do vidkrytoi nauky [Scientific communication: From open access to open science]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 35–45 [in Ukrainian].
- Kovalenko, V. (2021, October 26–27). Rol universytetskoï biblioteki u pidtrymtsi naukovykh doslidzhen ta naukovoï komunikatsii [The role of the university library in supporting scientific research and scientific communication]. In *Biblioteki i suspilstvo: rukh u chasi ta prostori* [Libraries and society: Movement in time and space] [Conference proceedings] (pp. 52–58). Kharkiv National Medical University. <https://repo.knmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6695e566-20b1-4524-9d08-a661eac7d4dd/content> [in Ukrainian].

- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021, February 10). *Pro zatverdzhennia dorozhnoi karty z intehtatsii naukovy-innovatsiinoi systemy Ukrainy do yevropeiskoho doslidnytskoho prostoru* [On approval of the roadmap for the integration of the scientific and innovative system of Ukraine into the European research area] (Order No. 167). <http://surl.li/vhojli> [in Ukrainian].
- Nazarovets, S. (2013). Pidtrymka rukhu vidkrytoho dostupu v ukrainskomu bibliotekoznavstvi [Support for the open access movement in Ukrainian library science]. *Bulletin of the Book Chamber*, 2, 24–27 [in Ukrainian].
- Policy. (n.d.). In *Cambridge Dictionary*. Retrieved December 1, 2024, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/policy?q=policy> [in English].
- Reitynh universytetiv Ukrainy "Top-200 Ukraina 2024" [Ranking of Ukrainian universities "Top 200 Ukraine 2024"]. (2024, June 17). EuroOsvita. <https://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=8252> [in Ukrainian].
- Rzheuskyi, A., & Kunanets, N. (2023). Dystantsiini posluhy naukovykh bibliotek klasychnykh universytetiv Ukrainy v umovakh karantynu ta voiennoho stanu [Remote services of scientific libraries of classical universities of Ukraine under quarantine and martial state]. *Biblioteknyi visnyk*, 2, 18–27. <https://doi.org/10.15407/bv2023.02.018> [in Ukrainian].
- San Francisco Declaration on Research Assessment. (n.d.). DORA. Retrieved December 1, 2024, from <https://sfedora.org/read/> [in English].
- Tzanova, S. (2020). Changes in academic libraries in the era of Open Science. *Education for Information*, 36(3), 281–299. <https://content.iospress.com/articles/education-for-information/efi190259> [in English].
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2020). *First draft of the UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374837> [in English].
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://doi.org/10.54677/MNMH8546> [in English].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2007, January 9). *Pro Osnovni zasady rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini na 2007–2015 roky* [On the Basic principles for the development of an information-oriented society in Ukraine for 2007–2015] (Law No. 537-V). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2014, July 1). *Pro vyshchu osvitu* [On higher education] (Law No. 1556-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2021, September 8). *Pro pryiniattia za osnovu proektu Zakonu Ukrainy pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro biblioteky i biblioteknu spravu"* [On adoption as a basis of the draft Law of Ukraine on amendments to the Law of Ukraine "On libraries and library affairs"] (Resolution No. 1722-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1722-20#Text> [in Ukrainian].
- Vlashchenko, L., Hryshchenko, T., & Nikitenko, O. (2021). Vidkryta nauka u tekhnichnomu universyteti [Open science in Technical University]. In *Biblioteka i pokolinnia: vyklyky, proektsii, ochikuvannia* [Library and generation: challenges, projections, expectations] [Conference proceedings] (pp. 26–35). V. N. Karazin Kharkiv National University. <http://surl.li/slumcv> [in Ukrainian].
- Yaroshenko, T. (2024). Upravlinnia doslidnytskymy danymy: mozhlyvosti ta vyklyky dlia bibliotek Ukrainy [Research data management: Opportunities and challenges for Ukrainian libraries]. In *Vidkryta nauka ta innovatsii v Ukraini 2024* [Open science and innovation in Ukraine 2024] [Conference proceedings]. The State Scientific and Technical Library of Ukraine. <http://surl.li/ahgrtk> [in Ukrainian].
- Yaroshenko, T., Serbin, O., & Yaroshenko, O. (2022). Vidkryta nauka: rol universytetiv ta bibliotek u suchasnykh zminakh naukovi komunikatsii [Open science: The role of universities and libraries in modern changes in scientific communication]. *Digital Platform: Information*

- Technologies in Sociocultural Sphere*, 5(2), 277–292. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132> [in Ukrainian].
- Zhyliayev, I. (2021). Teoretychni osnovy formuvannia pravovoho ta ekonomichnoho zabezpechennia doslidnytskoi diialnosti zakladiv vyshchoi osvity v konteksti implementatsii kontseptsii vidkrytoi nauky [Theoretical foundations of the formation of legal and economic support for research activities of higher education institutions in the context of the implementation of the concept of open science]. In V. Luhovyi & O. Petroie (Eds.), *Teoretychni osnovy pidvyshchennia doslidnytskoi spromozhnosti universytetiv Ukrainy v konteksti implementatsii kontseptsii "Vidkryta nauka"* [Theoretical foundations of increasing the research capacity of Ukrainian universities in the context of implementing the concept of "Open science"] (pp. 131–161). Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/doslidn-univ_2021-206p.pdf#page=132 [in Ukrainian].
- Zvit rektora Mariupolskoho derzhavnoho universytetu kandydata politychnykh nauk, profesora Mykola Trofymenka za 2023 rik* [Report of the rector of Mariupol State University, candidate of political sciences, professor Mykola Trofymenko for 2023]. (2024). Mariupol State University. <http://surl.li/vsjsoj> [in Ukrainian].

UDC 027.7(477):[001.103-025.28:316.77:004.77

Nataliia Kobyzhcha,
*PhD in Cultural Studies, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: shtefanka@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-1683-3325*

Liudmyla Prokopenko,
*PhD in Cultural Studies, Associate Professor
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: lyudmila976@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9095-8428*

ACADEMIC LIBRARIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN PROVIDING OPEN ACCESS: FROM CONCEPT TO IMPLEMENTATION OF OWN OPEN SCIENCE PRACTICES

The aim of the article is to identify forms and types of electronic information resources and services prepared and published by academic libraries of higher education institutions of Ukraine which, accordingly, reflect the purpose and content of the goals, values and policies of the Open Science Movement (OSM).

The research methods ground on the application of a systemic and structural approach, which makes it possible to perceive the subject under consideration as a holistic multifaceted entity, its connections, relations, which are also a combination of a certain number of elements.

Scientific novelty. It is assumed that the presented overview and description of the main components of the Open Access Movement, explicated in a variety of services and information resources, provides free access to scientific data, publications, promotes and ensures the availability and dissemination of knowledge without spatial and temporal restrictions.

Main conclusions. Academic libraries of Ukrainian higher education institutions make a significant contribution to the implementation of the Open Science concept. The state of information representation of libraries in the scientific and educational space of universities has been determined, which is reflected in the availability of the library's website, information about the electronic catalogue, electronic archive, and digitisation of rare publications. In this segment, we observe the following patterns: predominance of electronic documents in the structure of the collection; presentation of the web resource «Local History» (KNU); functioning of separate electronic archives of digitised old printed books, rare editions; electronic archive of newspapers of the 19th–20th centuries (V. Karazin Kharkiv National University); digitisation of rare editions with their inclusion in the scientific digital library (Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University). These facts reflect the diverse expansion of the thematic representation of electronic resources in the information space. It is established that almost every library provides open access to subscribed scientometric, abstract, full-text, digital platforms and tools in such a way that the “core” of this list is made up of authoritative scientometric databases, supplemented by other sectoral and thematic resources formed in accordance with the university profile.

The academic libraries of classical universities make a significant contribution to the implementation of the ideas of Open Science, ensuring the development of electronic resources, the functioning of repositories, the creation of digital libraries based on their own local history resources, and digitised documents.

Keywords: Open Science; academic libraries; classical universities; open access information resources; virtual exhibitions; virtual reference.

Надійшла 27.11.2024

Прийнята 26.02.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 027.022(477):[004:316.772.5
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335081

**ЦИФРОВА
МОДЕРНІЗАЦІЯ
ПУБЛІЧНИХ
БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ
ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ
МЕДІАСЕРЕДОВИЩА:
ДОСВІД ТА
ПЕРСПЕКТИВИ**

*Дмитро Румик,
аспірант,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: dmytrorumyk@gmail.com
ORCID ID: 0009-0001-3178-3832*

Для цитування:

Румик, Д. (2025). Цифрова модернізація публічних бібліотек України через призму медіасередовища: досвід та перспективи. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 100–110. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335081>

Мета статті – з'ясувати особливості функціонування сучасного медіасередовища публічних бібліотек України в умовах цифровізації та запропонувати шляхи пришвидшення цифрової модернізації українських книгозбірень.

Методи дослідження. При написанні статті застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, включаючи метод аналізу та синтезу, порівняльний метод, метод прогнозування, а також метод контент-аналізу.

Наукова новизна. Запропоновано вдосконалити модель інноваційного медіапростору бібліотеки шляхом включення до нього концепту цифрових ресурсів.

Основні висновки. Досліджено процеси цифрової модернізації публічних бібліотек України через призму медіасередовища. Виявлено поступову зміну традиційної моделі бібліотеки та впровадження у її роботу цифрових комунікацій. Проаналізовано проблеми впровадження цифрових технологій у роботу українських бібліотек. З'ясовано наявність диференціації у масштабах цифрової модернізації між різними видами бібліотек. Значний цифровий розрив спостерігається між всеукраїнськими, обласними та міськими, сільськими, селищними бібліотеками України. Встановлено, що нерівномірний розвиток бібліотечної системи впливає на якість обслуговування користувачів. Обґрунтовано необхідність розроблення державних програм для підтримки малих бібліотек або уніфікованих методичних рекомендацій для цифровізації, які можуть бути ними легко використані у роботі. Запропоновано включити цифрові ресурси бібліотеки до моделі інноваційного медіапростору бібліотек, що передбачає застосування підходу, відповідно до якого публічні бібліотеки України є активними учасниками створення та поширення цифрового контенту. Акцентовано увагу, що інтеграція українських книгозбірень у сучасний інформаційний простір дозволяє розширити можливості шляхом перетворення їх на платформи для колективної творчості, спільного створення контенту, а також поступово інтегрувати бібліотечно-інформаційні ресурси із глобальними інформаційними ресурсами.

Ключові слова: цифрова трансформація; публічні бібліотеки; медіасередовище; цифрові ресурси; соціальні мережі; сайт.

ВСТУП

Сучасний процес цифровізації, впровадження новітніх інформаційних технологій у різні сфери людської діяльності допомагають підвищити ефективність роботи багатьох організацій, змінюють особливості комунікації і проведення дозвілля та загалом радикально трансформують соціально-економічні процеси. Кардинальні перетворення характерні, зокрема, для медіасередовища, що виражається у пришвидшенні процесу створення та поширення контенту, активному використанні споживачами мобільних пристроїв, збільшенні ролі соціальних мереж у розповсюдженні інформації.

Адаптація до нового цифрового медіасередовища є справжнім викликом для публічних бібліотек України. Хоча цифрова модернізація книгозбірень створює для них нові можливості, проте робота у цій сфері характеризується інертністю і наявністю багатьох проблемних моментів технологічного, фінансового, організаційного та іншого характеру. Водночас медіасередовище надає можливість бібліотекам змінити підхід до надання послуг, ще більше поширювати знання та взаємодіяти з читачами.

Дослідження проблематики розвитку медіасередовища бібліотеки сприяє переосмисленню наявного досвіду та виявленню перспектив розвитку бібліотечної справи в Україні. Вивчення особливостей роботи публічних бібліотек у медіасередовищі дозволяє розробити дійові стратегії залучення нових користувачів та підвищити ефективність медіадіяльності книгозбірень.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

Переосмислення медіасередовища публічних бібліотек України в умовах цифрової трансформації знайшло відображення у працях окремих науковців. Так, у дисертації О. Мар'їної (2018) обґрунтовано способи адаптації бібліотек до цифрового медіасередовища та запропоновано використання книгозбірнями контент-стратегії розвитку у досліджуваному просторі.

Сучасний медіапростір бібліотеки вивчала О. Петренко (2024), зробивши висновок, що він суттєво змінює роль та функції книгозбірень. Адаптація українських бібліотек до нинішніх викликів і розвитку цифрових технологій зумовлює вдосконалення процесу надання бібліотечних послуг.

Досліджуючи розвиток цифрового середовища університетської бібліотеки, Ю. Куліш (2023) дійшла висновку про включення до неї нових компонентів, зокрема, блокчейну, робототехніки. Крім того, науковиця зазначила, що цифровізація сприяє формуванню інклюзивного бібліотечного простору, вдосконаленню цифрових платформ, створенню спільних з іншими закладами проєктів.

Модель медіапростору бібліотеки запропоновано С. Хрущ (2022b), в якій вона визначила складові елементи, такі як цифрові технології, компетентності бібліотечних фахівців, завдання соціально-комунікативної роботи книгозбірні у цифровому медіасередовищі.

Головні тренди, проблеми та можливості, пов'язані з цифровізацією, та її вплив на роботу бібліотек по формуванню сучасного медіапростору доволі детально охарактеризували Ю. Горбань та Н. Гайсинюк (2023).

А. Боярин (2018) проаналізовано медіасередовище публічних бібліотек України, особливості популяризації їх послуг завдяки сайтам та соціальним мережам, досліджено взаємодію українських книгозбірень із засобами масової інформації.

У монографії В. Струнгар (2021) розкрито особливості застосування бібліотеками соціальних медіа, напрями їх використання та визначено способи вдосконалення комунікаційної діяльності книгозбірень у контексті формування інтерактивного медіасередовища. Специфіку комунікації бібліотек із читачами із застосуванням соціальних мереж, звертаючи увагу на їх значення у поліпшенні іміджу книгозбірень та популяризації читання, проаналізувала Т. Яворська (2023). Т. Биркович та Я. Морозова (2024) провели детальний аналіз сторінок у соціальних мережах публічних бібліотек України та акцентували увагу на публікацію не якісних матеріалів, нерегулярне оновлення даних окремими книгозбірнями.

Н. Маранчак (2022), досліджуючи застосування українськими бібліотеками мережі TikTok, зазначила, що ця платформа дозволяє позиціонувати книгозбірню як сучасний заклад, популяризувати її послуги і покращувати імідж. Перевагою соціальної мережі TikTok є невеликі відео, які дають змогу комунікувати із цільовою аудиторією.

Незважаючи на наявність наукових робіт, у яких досліджено роль медіасередовища (медіапростору) у процесах цифрової трансформації публічних бібліотек України, подальше вивчення зазначеного питання дозволяє виявити сучасний стан медіасередовища бібліотек, що сприятиме розробленню ефективних стратегій розвитку бібліотечної справи.

Мета статті – з'ясувати особливості функціонування сучасного медіасередовища публічних бібліотек України в умовах цифровізації та запропонувати шляхи пришвидшення цифрової модернізації українських книгозбірень.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поставлена мета була досягнута завдяки методу аналізу та синтезу, порівняльному методу, методу прогнозування, а також контент-аналізу. Так, за допомогою контент-аналізу досліджено позиції науковців, представлені у наукових працях, проаналізовано медіасередовище публічних бібліотек України. Всебічному розгляду проблеми медіасередовища бібліотек сприяло використання методу аналізу та синтезу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасний стан цифрової модернізації публічних бібліотек України характеризується неоднорідністю процесів оновлення та змін. Сьогодні бібліотеки працюють над подальшим формуванням електронних каталогів, оцифруванням фондів. Одночасно розвивається сфера онлайн-послуг, формуються цифрові колекції, що робить бібліотеки доступними для всіх.

Книгозбірні використовують цифрові інструменти, створюють цифрові ресурси, віртуальні форми інформаційних продуктів, застосовують нові медіа. Зміни у сфері інформаційних технологій призводять до розширення медіасередовища публічних бібліотек України, сприяють залученню молоді, яка активно використовує ці технології у щоденному житті. Впровадження інновацій у роботу бібліотек свідчить про відхід від традиційної моделі книгозбірні та поступове опанування бібліотечними фахівцями системи цифрових комунікацій (Мар'їна, 2018, с. 132).

На сьогодні одним із важливих напрямів роботи бібліотек є застосування цифрових медіа. Публічні бібліотеки України віддають перевагу веденню власно-

го сайту, каналу на YouTube, сторінок на Facebook, Twitter, Instagram, використання різних блог-платформ (Мар'їна, 2018, с. 141).

Досвід Харківської обласної універсальної наукової бібліотеки демонструє важливі тенденції цифрової трансформації публічних бібліотек України. Так, на її сайті представлений ресурс «Бібліотеки Харківської області», присвячений висвітленню роботи публічних бібліотек області та їх досягнень. Бібліотечний сайт також містить електронний каталог, блог, інформацію про новини українських бібліотек, конкурси, законодавство тощо (Харківська обласна універсальна наукова бібліотека, б.д.).

Заслуговує на увагу досвід Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки (б.д.) в контексті розвитку медіаосвіти. Бібліотека, зокрема, проводить заходи з медіаграмотності та створила на своєму сайті розділ «Медіа/Інтерактив». Бібліотечні фахівці розміщують інформацію про нові надходження, ведуть блоги, зокрема, блог «Книжковий континент».

Медіасередовище Публічної бібліотеки імені Лесі Українки для дорослих м. Києва демонструє відхід від традиційної моделі бібліотечного обслуговування та трансформацію закладу у сучасний інформаційно-культурний центр, що характеризується активною присутністю у цифровому просторі. Для просування своїх послуг бібліотека розвиває різні канали комунікації та підтримує зв'язок із читачами. Відомості про послуги, ресурси, анонси подій відображені на бібліотечному сайті. Слід зазначити, що сайт регулярно оновлюється та відзначається сучасним дизайном (Публічна бібліотека імені Лесі Українки, б.д.).

Бібліотека присутня у Facebook, Instagram та YouTube, Telegram, де вона розміщує фотозвіти, відеоматеріали, рекомендації щодо читання, інформацію про нові надходження, повідомлення про заходи. Важливо, що книгозбірня має електронний каталог та надає доступ до цифрових ресурсів, що є складовою частиною медіасередовища в умовах цифровізації. Аналізуючи контент, який розміщується Публічною бібліотекою імені Лесі Українки для дорослих м. Києва, можна виокремити головні напрямки, які характерні для її контент-стратегії: популяризація читання, висвітлення подій, які відбуваються у книгозбірні, поширення освітнього контенту, краєзнавчих матеріалів, висвітлення творчого доробку Лесі Українки. Варто звернути увагу, що бібліотека забезпечує можливість зворотного зв'язку, зокрема, завдяки заповненню форми на сайті, проводить віртуальні виставки, створює контент з урахування інтересів різних вікових груп, організовує спільні проекти разом з іншими закладами та установами, що свідчить про адаптацію медіастратегії книгозбірні до вимог сучасності (Публічна бібліотека імені Лесі Українки, б.д.).

Таким чином, публічні бібліотеки України перетворюються на сучасні інформаційні центри, які виступають платформами для комунікації, поширення знань, формування медіаграмотності.

Особливе значення має робота українських бібліотек під час війни. Сьогодні бібліотека – це інформаційний та культурний центр, який сприяє розвитку національної свідомості. Слід відзначити позитивні зміни у різних напрямках функціонування публічних бібліотек України. Зараз бібліотечні фахівці вивчають досвід роботи зарубіжних бібліотек, покращують пошукові системи, набувають нових знань із метою вдосконалення професійної майстерності. Важливо, що бібліотекарі розміщують публікації про роботу книгозбірень на своїх сторінках у соціальних мережах та опановують медіасередовище бібліотеки (Петренко, 2024, с. 30).

А. Боярин (2018) відзначає, що особливу популярність серед українських бібліотек має соціальна мережа Facebook. На підставі проведеного аналізу роботи обласних бібліотек науковиця робить висновок, що інформація на цій платформі часто оновлюється зазначеними бібліотеками та є актуальною. Водночас дописи рідко мають коментарі та, як правило, отримують близько 30 вподобань. Характерно, що на платформі Twitter бібліотеки мають значно меншу кількість підписників. Також вчена відзначає, що інформація у різних соціальних мережах нерідко дублюється (с. 37).

Можна зробити висновок, що вебпроекти публічних бібліотек України здебільшого характеризуються незначною затребуваністю. Актуальними питаннями залишаються створення ефективної системи підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців, вкрай обмежене фінансування публічних бібліотек України.

Спостерігається значна різниця у процесах цифрової модернізації у бібліотеках з великими фондами, зокрема, всеукраїнських чи обласних, та бібліотеках малих громад. Так, перші мають більший бюджет для впровадження інновацій, розширений штат працівників, частіше беруть участь у міжнародних проєктах. Міські, районні, селищні та сільські бібліотеки стикаються із проблемою поєднання бібліотечними фахівцями різних функцій та відповідними складнощами у залученні професіоналів, наділених необхідними цифровими компетентностями.

Розглянемо особливості роботи невеликих українських книгозбірень на прикладі Центральної бібліотеки для дорослих Уманської централізованої системи бібліотек. Проведений аналіз медіасередовища зазначеної бібліотеки дає підстави для висновку про наявність ускладненої комунікації з потенційними користувачами, оскільки на сайті відсутній номер телефону книгозбірні (Уманська міська централізована система бібліотек, б.д.-б). На сторінці Уманської міської централізованої системи бібліотек (б.д.-а) на Facebook міститься неактуальний контент, характерна також низька частота оновлення інформації, що свідчить про відсутність системного підходу до медіакомунікації. Для вирішення виявлених проблем слід оновити структуру сайту, додати контактну інформацію, публікувати більш різноманітний контент.

Сьогодні в Україні, згідно з даними Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, працює 12 908 публічних бібліотек, із них 10 770 – у сільській місцевості. Загалом наявні 24 503 комп'ютери, з них 8406 – у сільських та селищних бібліотеках (*Статистична аналітика – 2023*, б.д.). Тобто близько 78 % сільських та селищних бібліотек комп'ютеризовані. Як справедливо зазначає С. Денбовецький (2022), забезпечення громадянам доступу до комп'ютерів у сільській місцевості зменшить цифровий розрив. Крім того, наявність техніки дає змогу бібліотекам бути сучасними, оцифровувати фонди, формувати тематичні бази даних, проводити краєзнавчу роботу, поширювати інформацію про свою місцевість, зрештою, бути затребуваними (с. 29).

На підставі проведеного дослідження бібліотек різного виду можна зробити висновок про значний цифровий розрив між міськими, сільськими, селищними бібліотеками та всеукраїнськими і обласними, які мають найбільші фонди. У зв'язку із наявним розривом значно різняться умови надання послуг для користувачів та процеси цифрової трансформації. Для подолання цієї нерівності важливе розроблення державних програм для підтримки малих бібліотек або рекомендацій для цифровізації, які можуть бути ними легко використані.

У контексті дослідження цифрової модернізації публічних бібліотек України особливого значення набуває розроблення моделі медіасередовища, яка дасть змогу концептуалізувати її процеси. Так, наприклад, С. Хрущ (2022а) створено модель медіапростору бібліотеки та запропоновано використовувати у науковому обігу поняття «інноваційний медіапростір сучасної бібліотеки», який вчена визначає як сформований внаслідок цифрових трансформацій комплекс техніко-технологічних та програмних засобів бібліотеки, що забезпечують задоволення інформаційних потреб користувачів, підтримку їх соціальної комунікації, сприяння професійному розвитку, забезпечення освітніх потреб, організацію дозвілля та особистісне зростання (с. 70).

Для повноцінного розуміння цієї складної системи необхідно розглядати її через призму трьох взаємопов'язаних сфер: соціально-комунікативної як середовища взаємодії, техніко-технологічної, що представлена різноманітним інструментарієм, а також професійної як сукупності компетенцій (Хрущ, 2022а, с. 70).

На думку С. Хрущ (2022b), головною складовою медіасередовища бібліотеки є цифрові технології та процес цифровізації. При цьому цифровізація включає не тільки впровадження нових технологій, але й передбачає зміну культури та управління. Тому інноваційна робота з розвитку медіасередовища бібліотеки включає не лише технологічну складову. Важливою є також організаційно-управлінська робота, яка вимагає від бібліотечних фахівців знань щодо використання методів проєктного менеджменту. Другим концептом моделі медіапростору бібліотеки науковиця називає завдання її соціально-комунікативної діяльності у сучасному цифровому світі. Так, робота книгозбірень призначена для задоволення інформаційних потреб суспільства. Водночас публічні бібліотеки України виконують також культурно-просвітницьку, розважальну, пізнавальну, комунікативно-організаційну функції. Використання можливостей цифрового медіапростору дозволяє надавати більш якісні послуги та ефективно задовольняти як інформаційні, так і соціально-культурні потреби громадськості. Третім концептом моделі визначено цифрові компетентності бібліотечного фахівця, що охоплюють знання технологій маркетингу, навички створення вебконтенту та ін. (с. 23).

Слід відзначити ґрунтовний підхід С. Хрущ (2022b) до створення моделі медіапростору бібліотеки, у якій виокремлено 3 концепти: цифрові технології, завдання соціально-комунікативної діяльності, цифрові компетентності. Характерно, що така система є динамічною, а її компоненти взаємодіють та впливають один на одного.

Водночас варто звернути увагу, що окреслена модель може бути розширена шляхом включення до неї ресурсного концепту, тобто цифрових ресурсів. Так, використання цифрових технологій передбачає створення технологічної платформи, що має нові цифрові можливості. Зазначена платформа забезпечує доступ до електронних ресурсів, можливість перегляду цифрових колекцій, мультимедійних матеріалів. Сьогодні важливою складовою роботи публічних бібліотек України має стати поступове впровадження у роботу штучного інтелекту, технологій віртуальної та доповненої реальності, які дозволяють персоналізувати досвід користувачів, проводити інтерактивні виставки, створювати віртуальні екскурсії та ін.

Слід зазначити, що штучний інтелект вже почав застосовуватись у роботі українських бібліотек. Наприклад, бібліотека НТТУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» використовує у своїй роботі систему ALEPH, завданням якої є автоматизація різноманітних процесів, зокрема, комплектування, інвента-

ризації, видачі книг та ін. (*Бібліотеки: трансформація*, 2017). Однак технології віртуальної та доповненої реальності у зв'язку із труднощами щодо їх впровадження книгозбірні в Україні інтегрують у свою діяльність доволі повільно (Маринич, 2020).

Завдання соціально-комунікативної діяльності як наступний концепт моделі інноваційного медіапростору бібліотеки передбачає перетворення сучасної бібліотеки на комунікаційний хаб для громадськості, що включає створення віртуального простору для взаємодії, організацію онлайн-заходів. Важливою складовою формування цифрового медіасередовища є цифрові компетентності бібліотечних фахівців. Розвиток цифрових навичок передбачає постійне підвищення кваліфікації.

Водночас включення до запропонованої С. Хрущ (2022а) моделі інноваційного медіапростору бібліотеки цифрових ресурсів дозволить переосмислити уявлення про бібліотечні ресурси та управління ними. Так, сьогодні вагоме значення має розвиток цифрових проєктів, формування цифрових колекцій, створення бібліотеками медіаконтенту та забезпечення зручного доступу до цифрових ресурсів.

Варто звернути увагу на необхідність розширеного розуміння поняття цифрових ресурсів публічних бібліотек України. Перспективним напрямом у контексті розвитку медіаресурсів українських книгозбірень є створення контенту спільно із користувачами. Крім того, бібліотеки є зберігачами унікальних колекцій, які мають літературне, наукове, красназавче або загальнокультурне значення. Такі бібліотечно-інформаційні ресурси мають бути інтегровані із глобальними ресурсами шляхом включення до цифрових бібліотек світу. Так, наприклад, сотні об'єктів українських бібліотек уже представлені у Світовій цифровій бібліотеці (*World Digital Library*, n.d.).

Таким чином, сучасні зміни в інформаційному просторі зумовлюють потребу у переосмисленні ролі та значення цифрових ресурсів публічних бібліотек України у розвитку медіасередовища і перетворення книгозбірень на активних учасників та творців цього простору.

Загалом модель медіасередовища має не тільки теоретичне значення для кращого розуміння нинішньої роботи бібліотек в умовах цифрової трансформації, але й вагоме значення для покращення практичної роботи книгозбірень. Зазначена модель є створенням підґрунтя для цифрової модернізації українських бібліотек з урахуванням реальних умов їх роботи та наявних технологічних можливостей. Вона може використовуватись як практичний інструмент для втілення проєктів цифрової трансформації книгозбірень.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження процесів цифрової модернізації публічних бібліотек України через призму медіасередовища демонструє поступову зміну традиційної моделі бібліотеки та впровадження у її роботу цифрових комунікацій.

Водночас наявна значна диференціація у масштабах цифрової модернізації між різними видами бібліотек. Спостерігається значний цифровий розрив між всеукраїнськими, обласними та міськими, сільськими, селищними бібліотеками України. Нерівномірний розвиток бібліотечної системи впливає на якість обслуговування користувачів. Особливо гостро ця проблема постає перед книгозбірнями малих громад, де бібліотечні фахівці змушені поєднувати різні функції. Для подолання цієї нерівності важливе розроблення державних програм для підтрим-

ки малих бібліотек або уніфікованих методичних рекомендацій для цифровізації, які можуть бути ними легко використані у роботі.

У контексті дослідження цифрової модернізації публічних бібліотек України особливого значення набуває розроблення моделі медіасередовища бібліотеки, що має як теоретичне, так і практичне значення. Запропоноване включення цифрових ресурсів бібліотеки до моделі інноваційного медіапростору бібліотек передбачає застосування підходу, відповідно до якого публічні бібліотеки України є активними учасниками створення та поширення цифрового контенту. Інтеграція українських книгозбірень у сучасний інформаційний простір дозволяє розширити можливості шляхом перетворення їх на платформи для колективної творчості, спільного створення контенту, а також поступово інтегрувати бібліотечно-інформаційні ресурси із глобальними інформаційними ресурсами.

Подальші дослідження необхідно спрямувати на вивчення можливостей інтеграції публічних бібліотек України у глобальний інформаційний простір, а також створення книгозбірнями контенту спільно зі своїми користувачами.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Биркович, Т. І., & Морозова, Я. А. (2024). Особливості використання соціальних мереж для просування бібліотечних ресурсів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 1, 56–62. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2024.302029>
- Бібліотеки: трансформація. (2017, 8 вересня). KMBS. <https://kmbs.ua/ua/article/biblioteki-transformaciya/>
- Боярин, А. А. (2018). Медіа-середовище сучасної бібліотеки. *Інтегровані комунікації*, 2(6), 33–40. <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2018.6.4>
- Горбань, Ю., & Гайсинюк, Н. (2023). Цифровий медіапростір сучасної бібліотеки закладу вищої освіти: трансформація ролі та функцій. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 6(1), 32–42. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283937>
- Денбновецький, С. О. (2022). Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 26–33. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257256>
- Куліш, Ю. (2023). Особливості цифрового середовища університетських бібліотек на сучасному етапі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 11, 10–20. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282651>
- Мар'їна, О. Ю. (2018). *Бібліотеки України в цифровому медіапросторі: теоретико-методологічні засади розвитку* [Дисертація доктора із соціальних комунікацій, Харківська державна академія культури].
- Маранчак, Н. (2022). Соціальна мережа TikTok як засіб інтернет-маркетингу бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 10, 22–35. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269440>
- Маринич, Т. О. (2020). Бібліотеки у цифровому середовищі: виклики та можливості. *V University library at a new stage of social communications development* [Матеріали конференції]. Науково-технічна бібліотека Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. http://confliib.dit.edu.ua/Conf_univ_Library2020/paper/viewFile/22325/11406
- Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека. (б.д.). *Головна*. Взято 11 лютого 2025 з <http://www.reglibrary.mk.ua/>

- Петренко, О. (2024). Медіа-простір для сучасної бібліотеки: нові можливості та виклики. *Освіта Сумщини*, 4(64), 28–31.
- Публічна бібліотека імені Лесі Українки. (б.д.). *Головна*. Взято 6 лютого 2025 з <https://luki.kyiv.ua/>
- Статистична аналітика – 2023*. (2024, 21 травня). Бібліотечному фахівцю. <https://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=11476>
- Струнгар, В. (2021). *Бібліотека в інтерактивному медіасередовищі: стан та перспективи*. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
- Уманська міська централізована система бібліотек. (б.д.-а). *Головна* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 10 лютого 2025 з https://www.facebook.com/uman.biblioteka/?locale=uk_UA
- Уманська міська централізована система бібліотек. (б.д.-б). *Центральна бібліотека для дорослих*. Взято 10 лютого 2025 з http://www.uman-csb.edukit.ck.ua/biblioteki_sistemi/centraljna_biblioteka_dlya_doroslih/
- Харківська обласна універсальна наукова бібліотека. (б.д.). *Головна*. Взято 11 лютого 2025 з <http://library.kharkov.ua/>
- Хрущ, С. (2022а). Інноваційний медіапростір сучасної бібліотеки: аксіологічні орієнтири функціонування. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 9, 70–78. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259153>
- Хрущ, С. (2022б). Концептуальна модель інноваційного медіапростору бібліотеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 20–26. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2022_3_5
- Яворська, Т. (2023). Соціальні мережі бібліотек як ефективний інструмент промоції книг і читання. *Вісник Книжкової палати*, 4, 21–27. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27)
- World Digital Library. About this collection*. (n.d.). Library of Congress. Retrieved February 10, 2025, from <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/about-this-collection/>

REFERENCES

- Biblioteky: transformatsiia* [Libraries: Transformation]. (2017, September 8). KMBS. <https://kmbs.ua/ua/article/biblioteki-transformaciya/> [in Ukrainian].
- Boiaryn, A. A. (2018). Media-seredovyshche suchasnoi biblioteki [Media environment of modern library]. *Integrated Communications*, 2(6), 33–40. <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2018.6.4> [in Ukrainian].
- Byrkovich, T. I., & Morozova, Ya. A. (2024). Osoblyvosti vykorystannia sotsialnykh merezh dlia prosuvannia biblioteknykh resursiv [Features of using social networks for the promotion of library resources]. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 1, 56–62. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2024.302029> [in Ukrainian].
- Denbnovetskyi, S. O. (2022). Tsyfrova transformatsiia ukrainskykh bibliotek v umovakh hlobalizatsiinykh peretvoren [Digital transformation of Ukrainian libraries in the conditions of globalization transformations]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 26–33. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257256> [in Ukrainian].
- Horban, Yu., & Haisyniuk, N. (2023). Tsyfrovyi mediaprostir suchasnoi biblioteki zakladu vyshchoi osvity: Transformatsiia roli ta funktsii [Digital media space in modern higher education libraries: Transformation of roles and functions]. *Digital Platform: Information Technologies in Sociocultural Sphere*, 6(1), 32–42. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283937> [in Ukrainian].
- Kharkivska oblasna universalna naukova biblioteka. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved February 11, 2025, from <http://library.kharkov.ua/> [in Ukrainian].

- Khrushch, S. (2022a). Innovatsiyni mediaprostir suchasnoi biblioteky: aksiolohichni oriientyry funktsionuvannia [Innovative media space of the modern library: Axiological guidelines of functioning]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 9, 70–78. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259153> [in Ukrainian].
- Khrushch, S. (2022b). Kontseptualna model innovatsiinoho mediaprostoru biblioteky [Conceptual model of innovative library media space]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 20–26. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2022_3_5 [in Ukrainian].
- Kulish, Yu. (2023). Osoblyvosti tsyfrovoho seredovyshcha universytetskykh bibliotek na suchasnomu etapi [Peculiarities of the digital environment of the university libraries on the modern stage]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 11, 10–20. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282651> [in Ukrainian].
- Lesia Ukrainka Public Library. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved February 6, 2025, from <https://lubl.kyiv.ua/> [in Ukrainian].
- Maranchak, N. (2022). Sotsialna merezha TikTok yak zasib internet-marketynhu bibliotek Ukrainy [TikTok social network as a means of internet marketing of libraries in Ukraine]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 10, 22–35. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269440> [in Ukrainian].
- Marina, O. Yu. (2018). *Biblioteky Ukrainy v tsyfrovomu mediaprostori: teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku* [Libraries of Ukraine in digital media space: Theoretical and methodological principles of development] [Doctoral Dissertation, Kharkiv State Academy of Culture] [in Ukrainian].
- Marynych, T. O. (2020). Biblioteky u tsyfrovomu seredovyshchi: vyklyky ta mozhlyvosti [Libraries in the digital environment: Challenges and opportunities]. In *University library at a new stage of social communications development* [Conference proceedings]. Scientific and Technical Library of the Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazarian. http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library2020/paper/viewFile/22325/11406 [in Ukrainian].
- Mykolaiv Regional Universal Scientific Library. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved February 11, 2025, from <http://www.reglibrary.mk.ua/> [in Ukrainian].
- Petrenko, O. (2024). Media-prostir dlia suchasnoi biblioteky: novi mozhlyvosti ta vyklyky [Media space for a modern library: New opportunities and challenges]. *Osvita Sumshchyny*, 4(64), 28–31 [in Ukrainian].
- Statystychna analityka – 2023 [Statistical analytics – 2023]. (2024, May 21). Bibliotechnomu fakhivtsiu. <https://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=11476> [in Ukrainian].
- Strunhar, V. (2021). *Biblioteka v interaktyvnomu mediasередovyshchi: stan ta perspektyvy* [Library in an interactive media environment: State and prospects]. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Umanska miska tsentralizovana systema bibliotek. (n.d.-a). *Holovna* [Home] [Facebook page]. Facebook. Retrieved February 10, 2025, from https://www.facebook.com/uman.biblioteka/?locale=uk_UA [in Ukrainian].
- Umanska miska tsentralizovana systema bibliotek. (n.d.-b). *Tsentralna biblioteka dlia doroslykh* [Central library for adults]. Retrieved February 10, 2025, from http://www.uman-csb.edukit.ck.ua/biblioteki_sistemi/centraljna_biblioteka_dlya_doroslih/ [in Ukrainian].
- World Digital Library. *About this collection*. (n.d.). Library of Congress. Retrieved February 10, 2025, from <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/about-this-collection/> [in English].
- Yavorska, T. (2023). Sotsialni merezhi bibliotek yak efektyvnyi instrument promotsii knyh i chytannia [Social networks of libraries as an effective tool for promotion of books and reading]. *Bulletin of the Book Chamber*, 4, 21–27. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27) [in Ukrainian].

UDC 027.022(477):[004:316.772.5

Dmytro Rumyk,
*PhD Student,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: dmytrorumyk@gmail.com
ORCID ID: 0009-0001-3178-3832*

DIGITAL MODERNISATION OF PUBLIC LIBRARIES IN UKRAINE THROUGH THE PRISM OF MEDIA ENVIRONMENT: EXPERIENCE AND PERSPECTIVES

The aim of the article is to study peculiarities of the modern media environment functioning in Ukrainian public libraries under digitalisation conditions, as well as to offer ways of increasing the digital modernisation of Ukrainian libraries.

Research methods. The article applies general scientific and special research methods, including analysis and synthesis, comparative method, prognostic method, and content analysis method.

Scientific novelty. It is offered to improve the model of the library's innovative media space by incorporating the concept of digital resources.

Main conclusions. The digital modernisation processes of Ukrainian public libraries are studied through in the context of media environment. Gradual changes in the traditional library model and implementation of digital communications in its work are identified. Problems of applying digital technologies in Ukrainian libraries' operations are analysed. Presence of differentiation in the scale of digital modernisation between different types of libraries is revealed. A significant digital division is observed between national, regional libraries and city, rural, township libraries of Ukraine. It is established that the uneven development of the library system affects the quality of user services. A necessity in developing state programmes to support small libraries or unified methodological recommendations for digitalisation that can be easily used in their work is grounded. It is suggested to include digital library resources in the model of innovative library media space, which involves applying an approach whereby Ukrainian public libraries are active participants in creating and distributing digital content. Emphasis is placed on the fact that the integration of Ukrainian libraries into the modern information space allows to expand opportunities by transforming them into platforms for collective creativity, joint content creation, and gradual integration of library and information resources with global information resources.

Keywords: digital transformation; public libraries; media environment; digital resources; social networks; website.

Надійшла 16.02.2025

Прийнята 15.05.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

**БІБЛІОТЕЧНА
ТА АРХІВНА ПРАКТИКА:
ІНФОРМАЦІЙНІ
ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ**

**LIBRARY AND ARCHIVE PRACTICE:
INFORMATIONAL AND SOCIO-CULTURAL ASPECTS**

УДК 316.472.4:004.774.6Блог+930.25](477):[316.7:303.446.2
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335083

БЛОГИ, БЛОГІНГ І АРХІВИ: ДОСВІД, ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ

Валентина Бездрабко,
докторка історичних наук, професорка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: valentbez@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3295-5277

Тетяна Новальська,
докторка історичних наук, професорка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: novalska@meta.ua
ORCID ID: 0000-0003-3093-3998

Для цитування:

Бездрабко, В., & Новальська, Т. (2025). Блоги, блогінг і архіви: досвід, особливості, перспективи. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 112–141. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335083>

Мета статті – охарактеризувати корпоративні й персональні блоги в архівістиці, з'ясувати особливості галузевого блогінгу, специфіку архівного сегмента блогосфери; визначити переваги теорії культурних вимірів Г. Гофстеда як дослідницької парадигми вивчення архівного блогінгу, перспективи його розвитку в Україні.

Методи дослідження. У статті застосовано загальнонаукові (універсальні) і спеціальні методи, зокрема історико-хронологічний, термінологічний, аналітичний, синтетичний, емпірично-описовий, системний та узагальнення.

Наукова новизна. Досліджено блоги, блогінг і сегмент архівної галузі у блогосфері в українському інформаційно-комунікаційному контексті. Розглянуто специфіку корпоративних і персональних архівних блогів. Через призму теорії культурних вимірів Г. Гофстеда встановлено закономірно зумовлені особливості українського архівного мікроблогінгу та перспективи розвитку архівної складової блогосфери в Україні. Сформульовано рекомендації щодо розвитку архівного класичного блогінгу.

Основні висновки. Сутність корпоративних і персональних блогів в архівістиці полягає в оновленні форм комунікації між надавачами та користувачами архівних послуг, репрезентації для професійної спільноти і широкого загалу архівів, історико-культурної спадщини, інформаційних продуктів і послуг, актуалізації розв'язання та вирішення нагальних проблем галузі, підтримки фахових іміджу й освіти.

Особливості архівного блогінгу зумовлені специфікою розвитку архівістики, статусом архівів у суспільстві, державною інформаційною політикою. Від цього залежить зміст і форма блогу, готовність установи до встановлення комунікації, підтримки зворотного зв'язку, бажання досягати успіху.

Специфікою архівного сегмента української блогосфери є мікроблогінг. Архівні блоги класичного зразка відсутні. Нерозв'язаними залишаються питання галузевого унормування правил їх ведення, архівування та користування. Також в Україні відсутня традиція присудження блогам унікального міжнародного стандартного номера, що використовується для ідентифікації друкованого або електронного періодичного видання (ISSN).

Архівне блогінгознавство – важливий напрям можливих у перспективі студій, спрямованих на з'ясування значущості для підтримки й розвитку соціокомунікаційної активності архівів, що особливо значущо в умовах виняткових правових станів. Обравши теорію Г. Гофстеда дослідницькою парадигмою, здебільшого можливо з'ясувати основні риси та властивості архівного блогінгу, залежні від крос-культурних чинників, визначити його значення для розвитку галузі загалом.

Ключові слова: архів; блог; мікроблог; архівний блог; блогінг; блогер; блогосфера; теорія культурних вимірів Г. Гофстеда; архівна інформація; архівний документ; інформаційно-комунікаційні технології.

ВСТУП

Невід'ємною рисою сьогодення є віртуальна комунікація, яка суттєво потіснила традиційну письмову і навіть усну. За масштабністю впливу вона не має рівних. Сучасні форми спілкування – соціальні мережі, форуми, чати, емейли, онлайн-зустрічі і конференції – винагороджують шанувальників багатьма перевагами. Ідеться про одночасну вербальну й невербальну організацію тексту, можливість його гіпертекстуальної розбудови; інтерактивний зворотний зв'язок учасників комунікації; потенційно широку аудиторію реагування на контент і синхронне його творення; *полі* -логічність, -суб'єктність і -функційність віртуальної взаємодії.

Важливою платформою для реалізації соціокомунікаційних потреб є блогосфера, що об'єднує традиційні класичні блоги, мікроблоги, блогерів, а також аудиторію їх користувачів. За останні двадцять п'ять років блоги перетворилися на один із вагомих і популярних об'єктів (каналів, майданчиків і механізмів) соціальної комунікації. Архіви, освоюючи програми Web 2.0, успішно експериментували з ними, знаходячи відповідне застосування й вирішуючи професійні завдання. Узятий чверть століття тому українськими архівістами курс на технологічні, комунікаційні інновації детермінував поступ теорії і практики архівної справи, а узагальнення цього досвіду важливо для сьогодення, перспектив галузі, суспільства й держави.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Теоретичні основи розвідки склали *концепції інформації та комунікації*, підвалини яких змуровано майже сторіччя тому. Ідеться про праці, пов'язані з вивченням природи інформації, її продукуванням, передачею різними каналами й засобами зв'язку та споживанням даних, їх значень у контексті можливих дискурсів: технічного, економічного, політичного, культурного, психологічного і т. ін.

Домінуючі міждисциплінарні моделі комунікації, що охоплюють розмаїття методів і підходів, так чи інакше повторюють і/чи доповнюють (але не заперечують) класичну формулу американського політолога, соціолога й теоретика комунікації Гарольда Ласвелла (Lasswell, 1948) із п'яти питальних слів: хто? що? як? кому? навіщо? (з яким ефектом?). Запропоновані згодом американськими математиками Клодом Шенноном і Ворреном Вівером (Shannon & Weaver, 1964), соціологами Теодором Ньюкомбом (Newcomb, 1950), Матильдою і Джоном Райлі (Riley & Riley, 1986), іншими дослідниками доповнення до моделі Г. Ласвелла в руслі теорій інформації та комунікації, попри різні критичні наративи, відгукнулися в науковому просторі новими ідеями. Висновки про інформаційні бар'єри, шуми (К. Шеннона, В. Вівера), особливості людської психології, заякореної в необхідності спілкування (Т. Ньюком-

ба), належність відправника та одержувача повідомлення одночасно до багатьох соціальних систем і залежність один від одного (М. і Дж. Райлі) мають важливе значення для розуміння механізму віртуальної комунікації.

Постмодерністський дискурс теорії комунікації представлений обширною історіографією, зокрема студіями французьких філософів Жана Бодріяра (2004), Жака Дерріди (2004), німецького інтелектуала Ганса Георга Гадамера (Gadamer, 1983) та ін. Вони розглядали текст як один із інформаційних об'єктів комунікації, узалежнюючи його від расових, гендерних, класових, вікових, професійних, соціальних категорій відмінностей. Учасники комунікації так само сприймалися «текстом», «інформацією», які при цьому набувають інших сенсів.

Перспективи теоретичного освоєння сучасних соціальних комунікацій відкривають праці Джона Стюарта (Stewart, 1991), який вважав, що вони розвиваються незалежно від цілей комуніканта, адже суб'єктність завжди прагне до ідентичності й пошуку подібності. Зроблені тут зауваги є важливими для розкриття змісту віртуальної комунікації, її об'єктів, суб'єктів, моделей реалізації, функцій і можливих значень. Інтенсивні роздуми про необхідність перегляду теорій і парадигм, які «змагаються» за домінування в гуманітарних, соціальних науках на зламі ХХ–ХХІ ст., демонструють численні підходи до комунікації поза можливостями їх інтеграції. Генерально фокус змістився з пошуку універсальної теоретичної моделі чи парадигми комунікації на з'ясування міждисциплінарних дослідницьких потенцій (Carter & Presnell, 1994). Це сформувало підґрунтя для розкриття її інтерактивної природи, що необхідно для розуміння особливостей комунікаційних процесів сьогодення.

Важливо також відзначити *теорію культурних вимірів* нідерландського соціолога, психолога Герта Гофстеда, що має значення для крос-культурного менеджменту (Hofstede, 2001). Він запропонував універсальну систему кількісного оцінювання культурних відмінностей між етносами, націями і країнами та їх впливу на управлінську культуру, продуктивність праці, економічний розвиток, політичну систему. Положення теорії Гофстеда, екстрапольовані на об'єкт дослідження, предметно розкривають особливості й перспективи архівного блогінгу залежно від особливостей професійної, національної культури загалом.

Мета статті – охарактеризувати корпоративні й персональні блоги в архівістиці, з'ясувати особливості галузевого блогінгу, специфіку архівного сегмента блогосфери; визначити переваги теорії культурних вимірів Г. Гофстеда як дослідницької парадигми вивчення архівного блогінгу, перспективи його розвитку в Україні.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні використано загальнонаукові (універсальні) і спеціальні методи, зокрема історико-хронологічний, термінологічний, аналітичний, синтетичний, емпірично-описовий, системний та узагальнення. Історико-хронологічний метод сприяв розкриттю еволюції блогів, блогінгу як явища в контексті розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Термінологічний метод допоміг виявити зміст і значення понять «блог», «блогінг», «блогосфера» та уникнути неточності у визначенні об'єктно-предметної сфери дослідження. Методи аналізу й синтезу застосовано для з'ясування інформаційного потенціалу історіографічної, джерельної бази теми. Емпірично-описовий метод послугував репрезентації блогів.

Системний метод визначив студіювання архівних блогів у контексті галузі. Метод узагальнення сприяв формулюванню на підставі проведеного дослідження результатів, висновків і рекомендацій щодо розвитку архівного блогінгу в Україні.

Джерельну основу розвідки склали корпоративні та персональні блоги, мікро-блоги, присвячені архівістиці, публікації в наукових фахових виданнях, контент вебпорталів (сайтів), YouTube та інших мультифункціональних онлайн-платформ.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Лінгвістична основа однокореневих слів від англійського *blog* започаткована у другій половині 1990-х рр. Досить швидко у віртуальному дискурсі, крім *блогу*, з'явилися інші терміни й поняття: *блогер(-ка)*, *блогінг*, *блогосфера*, *блогрол* та ін. Їхні значеннєві засади окреслилися фактично одразу й оформилися в короткі дефініції, що миттєво проникли в ужиток тієї частини суспільства, для якої цифрові соціальні комунікації є повсякденним явищем і невід'ємною частиною життя.

Хрестоматійним є факт про походження слова *блог* шляхом конверсії від скороченого варіанта *weblog*, що означало вебжурнал. Автором терміна вважають Джорна Барджера, котрий запропонував вживати його для означення онлайн-журналу. Із 1999 р. без втрат для семантичної частини терміна Пітер Мергольц став популяризувати його скорочену форму, тобто «блог». Відтоді уявити цифрове середовище без цієї лексеми чи того, що вона означає, неможливо.

Початково блоги сприймалися і тлумачилися як онлайн-щоденники. Хоча точної вказівки на джерело цього факту не існує, утім із тексту в текст перекочує твердження, що 1994 р. американський студент Джастін Голл започаткував один із перших блогів «Justin's Links from the Underground» за адресою *links.net*, який представляв собою простенького формату особистий сайт, де він ділився власною життєвою історією, думками, досвідом і корисними посиланнями на різні сайти (Hall, n.d.; Justin's Home Page, n.d.). Щоправда, існує й інший погляд на піонерство в блогінгу, згідно з яким першопроходцем варто вважати Роба Палмера (Palmer, 2022), котрий оприлюднив онлайн-записи на півроку раніше від Джастіна Голла – у червні 1993 р.

Додаткове студіювання питання про те, хто став першим блогером, породжує більше запитань, ніж відповідей, які варіюються залежно від термінологічних визначень блогу. Авторитетна енциклопедія Britannica, акцентуючи увагу на різниці дефініцій поняття, пропонує толерантне вирішення питання і містить ряд прізвиськ, які так само можуть претендувати на те, щоб називатися першим блогером у світі, зазначаючи при цьому різні дати появи цього явища (Dennis, n.d.).

Існує також і радикальний розв'язок дискусії про те, кого слід (чи можна) називати батьком блогінгу. Ідеться про те, щоб таким вважати британського фахівця з інформатики, «інтелектуального батька» World Wide Web та базового протоколу, який зробив інтернет доступним, Тіма Бернерса-Лі (*Tim Berners-Lee: Begründer*, n.d.; *Tim Berners-Lee*, n.d.). Спочатку відомий дослідник, авторитет якого у сфері цифрових комунікацій беззаперечний, 1989 р. запропонував систему WWW, перші специфікації для URL, HTTP, HTML, а згодом, наприкінці 1991 р., написав перші веббраузер, сервер і вебсторінку (*Where do I send*, n.d.). Він – автор першого вебсайту в історії людства, де, починаючи із грудня 1991 р., стали оприлюднюватися новини спочатку приватно, а згодом – для широкого загалу. У січні 1993 р. у загальному доступі з'явився перший у світі вебсайт за лінком: <http://info.cern.ch>.

На цих засадах, наприклад, подається інформація в онлайн-версії енциклопедії Britannica, а також на українськомовній сторінці Вікіпедії, присвяченій блогу. Те, що починалося просто як онлайн-щоденник, сьогодні перетворилося на потужний інструмент цифрової епохи.

Сучасні термінологічні словники тлумачать блог як: 1) часто оновлюваний вебсайт, зазвичай керований однією людиною, контент якого складається із особистих або корпоративних спостережень, роздумів, новин, розташованих у хронологічному порядку, уривків (витягів) із інших джерел, гіперпосилань на інші сайти, споряджений маркетинговими інструментами тощо; 2) онлайн-журнал чи щоденник (Quotation, n.d.).

При всьому розмаїтті тлумачень блогу спільними для дефініцій є кілька моментів. По-перше, це з певною періодичністю *оприлюднення дописів*; по-друге, *авторські тексти* (на кшталт думок, роздумів, досвіду тощо); по-третє, *читацька аудиторія* як основа для цільових настанов автора (чи авторів); по-четверте, *візуалізація інформації* та *додатковий* до основного *текст* публікації, який споряджено гіперпосиланнями, можливостями для зворотного зв'язку (коментарі, система «питання – відповідь») (Blog, n.d.-a). Також у новітніх тлумаченнях блогу віддзеркалився той факт, що він може бути частиною корпоративної вебкультури й управлятися колективно.

Крім того, багато дефініцій, які існують на сьогодні, містять у визначенні одну важливу особливість цього явища – типовий субкультурний «шарм» спілкування у блогосфері. Тому *не* зовсім (або: зовсім *не*) властиві для наукового тексту дефініції блогу на кшталт «розмови», «теревені» ні про що або ж «про мільйони різних речей» (Quotation, n.d.), «осередок обміну чутками», яким курирують товариства «розумних і технічно підкованих людей» (Blog, n.d.-b), видаються частиною специфічної естетики, культури блогінгу, що не потребують додаткових роз'яснень і є очевидними. Ведення блогу відрізняється своєрідним стилем і змістом викладу (Merriam-Webster, n.d.-b).

Зауважимо, що під *блогінгом* розуміють не лише діяльність, пов'язану з веденням онлайн-щоденника (Friedman, 2020) (дещо застаріле значення терміна), але й опосередковану блогом комунікацію автора чи комуніканта з читацькою аудиторією (зі зворотним зв'язком). Водночас середовище, створене із блогів будь-якого типу, разом із динамічною «екосистемою» блогерів і читачів (а також блогерів-читачів і читачів-блогерів) утворюють *блогосферу* (Nicole, 2024). Блогери створюють контент зі сподіванням інформувати, розважати, надихати читацьку аудиторію, вибудовуючи з нею через механізм відповідей і коментарів або ж іншим чином необхідну для успіху взаємодію.

Блоги з'явилися раніше соціальних мереж і контент-центрів (Siever, 2025). До їх поширення в інформаційному просторі вони перебували в зеніті популярності. І вже 2004 р. «блог» в англomовному середовищі стало словом року (Merriam-Webster, n.d.-a). Але й нині, незважаючи на масовість користування соціальними мережами, їх популярність залишається стабільно високою. У США, приміром, блоги є важливою частиною контент-маркетингу, зовнішньої комунікації (Sprung, 2024). На переконання провідних фахівців, вони можуть стати справжніми перлинами SEO, цінність яких при ретельно підібраній стратегії безперечна. Станом на 01.04.2025 року статтю під назвою «Блог» у Вільній е-енциклопедії (Вікіпедії) представлено 121 мовою, що

є показовим моментом популярності, цікавості до блогів і масштабності презентації інформації про це явище принаймні загального змісту (Блог, б.д.).

Більш ніж тридцятирічна історія блогу змінила його загальні характеристики, культуру, запити та вимоги читачів. Недавні статистичні дослідження свідчать, що понад 60 % користувачів інтернету постійно читають блоги (Santifgo, 2023), ще 77 % щодня їх переглядають (Ong, 2024). Також тримається тенденція зростання кількості читачів блогів у світі загалом і в окремих його регіонах (*Share of young people*, n.d.). За даними платформ WordPress, Blogger, Tumblr, Medium та особистих сайтів, станом на 01.04.2024 р. у світі існувало понад 600 млн блогів (Sprung, 2024). На сьогодні кожен третій вебсайт є блогом (Sprung, 2024). 33 % виробництва контенту в 2023 р. у світі припадало на блоги (Sprung, 2024). Близько 200 млн осіб активно ведуть власні блоги тієї чи іншої форми. Якщо ж сюди додати тих, хто час від часу робить публікації, але не є професійним блогером, то тоді кількість учасників блогосфери буде значно більшою. Звичайно, це лише цифри, однак вони красномовніші за будь-які твердження поза ними.

Тож блог може бути щоденником, «вітриною» установи, бізнесу чи платформою для спілкування з однодумцями (Siever, 2025). Його обов'язкові основні атрибути: допис і можливий до нього коментар (емоційний, аналітичний, погоджувальний, заперечувальний); «вікно» для миттєвого меседжа. Характерними рисами блогів є: інтерактивність (можливість спілкуватися в чаті, залишати коментарі до посту, ставити запитання й отримувати відповіді); гнучкість структури відповідно до запитів блогера; мультимедіа (зображення, відео, графіка тощо). Візуалізований різним чином контент також має піддаватися критичному осмисленню і компетентній подачі.

Типовий допис блогу складається із заголовку, вступу, основної частини в кілька абзаців і висновків чи резюме. Вступ відповідно до жанру публікації визначає рамки тексту, а висновок містить рекомендації й тези викладу. Переважна частина блогів не вирізняється довгими текстами. Однак останнім часом у світі зростає популярність повноцінних наративів, що пояснюється багатьма чинниками, зокрема втомою від лавини коротких текстів. Для комфортнішого читання дописів використовують аудіовізуальну інформацію, зокрема фото, відео, інфографіку, подкасти, інші мультимедійні елементи.

Блоги не є односторонніми каналами комунікації. Опції «Коментарі», «Запитання», «Зворотний зв'язок» – це додаткові професійні контакти, ведення діалогу, як наслідок, можливе розширення бачення проблеми та інші переваги спілкування з колегами або людьми, віддаленими від фаху блогера, а тому менш заангажованими. Врахування потреб цільової групи прямо впливає на успішність блогу (Hofmann, n.d.).

Опції «Архів дописів», «Пошук», «Ключові слова», «Хмара тегів», посилання на соціальні мережі значно розширюють можливості задовольняти інформаційні потреби читачів, взаємодіяти із блогером та поміж собою, формуючи тим самим відчуття спільноти, що в умовах фактично «атомарного» існування людини, інших екзистенційних викликів є важливим. Ключові слова до блогу підвищують видимість публікацій у пошукових системах, а панелі зі знаками соціальних мереж дозволяють ділитися дописами на інших платформах (Nicole, 2024). Тригерні генеральні лексеми гарантують сильну емоційну реакцію читачів («Die

Psychologie», 2025). Завдяки ключовим словам і посиланням блог виступає потужним SEO-симулятором.

Отже, для успішності блогу важливі: мета існування; тематика дописів (постів); стиль написання й ведення (інтригуюча назва, привабливий тизер, короткі речення, змістовність, розташування ключових слів у тексті); використання авторських або ж із посиланням на інших зображень і відео; просування блогу на різних онлайн-платформах (Lagler, 2024).

Для дизайну інтерфейсу також має значення колірна палітра. Кольори створюють емоційний резонанс читацької аудиторії: теплі червоний і жовтий – привертають увагу, а синій і зелений – збалансовують читацькі враження і відчуття. Важливим моментом є вміння компоновання візуальних об'єктів, окремих елементів сторінки. Як вважає засновниця проєкту bloggerabc, експертка з питань маркетингу в соціальних мережах Даніела Шпрунг (D. Sprung), у таких випадках діє «правило третин» (умовного поділу сторінки на третини), що спрямовує погляд читачів у потрібному руслі (Sprung, 2024; Bloggerabc, n.d.).

На думку знаної німецької вебдизайнерки Ані Фріч (A. Fritsch), основними тенденціями інтерфейсу блогів у цьому році є: проєктування їх на основі штучного інтелекту; графічний дизайн із футуристичними, кіберпанківськими сюжетами, темами Y3K, захоплююча естетика та домінуюча темна тема для стильності й екології читання; інтерактивні технології, зокрема LottieFiles, WebGL для динамічної та вражаючої анімації; чітка типографіка для мінімалістичного вигляду текстів тощо (Fritsch, 2025). Яскраві неонові кольори, голографічні спецефекти, абстрактні форми і надсучасна графіка, цифровий сюрреалізм створюють особливу естетику інтерфейсів блогів, власники яких цінують тренди.

Отже, блог і блогінг стали помітною складовою нашого часу, міцно увійшовши в життя пересічних осіб та тих, хто займається цим професійно. У 2010-х рр. в українському науковому просторі з'явилися перші обширні студії, присвячені цьому явищу, зокрема дисертації А. Досенко (2011), С. Зайцевої (2015), О. Землякової (2010), О. Михайлової (2016), К. Плещенка (2014), І. Пожидаєвої (2013), І. Тиرون (2014) та ін. Українська художня література поповнилася різного жанру «онлайн-текстами на папері» (Бердинських, 2014; Вінницький блогер № 2, 2018; Дністровий, 2010; Жук, 2024; Винничук та ін., 2015), а освітні програми закладів вищої освіти – оригінальними пропозиціями та навчально-методичними працями (Басов та ін., 2018; Рудик, 2022). До всього ж, блогінг, блоги, блогери стали невід'ємною частиною масової культури (документальні (Mars, 2023), художні (Harder, 2022; Spicer, 2017; Ephron, 2009; Coppola, 2020; Dubois, 2011; Kapnek, 2014; Macdonald, 2009; von Horn, 2020) фільми; телевізійні серіали (van Aart, 2022), побутового повсякдення (посуд, аксесуари, одяг із зображенням і відповідними надписами (Рис. 1–6)), а їхні жаргонізми (Robinson, 2025; *Retrouvez tout le*, n.d.; Churt, 2022; Stewart, 1991) – не просто одиницею інформації, але й віддзеркаленням субкультурного мислення, суспільної взаємодії, комунікації. Отже, повторимося за класиком української поезії Юрієм Іздриком (2018), «вже ніколи не буде так, як раніше», оскільки блоги змінили інформаційний простір, соціальну комунікацію та безпосередньо її дійових осіб.

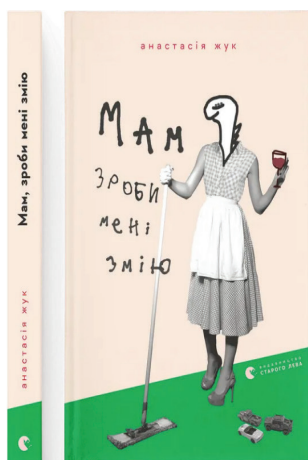

Рис. 1. Обкладинка книжки Анастасії Жук «Мам, зроби мені змію» (зібрання дописів блогу про материнство), 2024 р. (Жук, 2024)

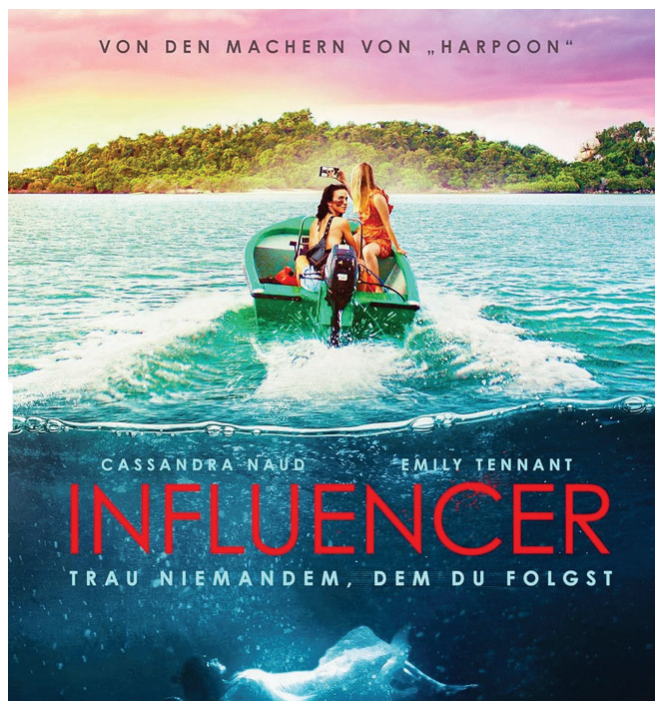

Рис. 2. Постер фільму «Інфлюенсер», 2022 р. (Harder, 2022)

Рис. 3. Футболка із написом «Я – інфлюенсерка. Я маю підписників»
(*Influencer T-Shirt für Kinder*, n.d.)

Рис. 4. Чашка з написом «Блогер» (*La Blogger*, n.d.)

Рис. 5. Подарункові аксесуари для блогера (*Blogger Geschenk*, n.d.)

Рис. 6. Кадр із мультиплікаційного фільму «Блогер у біді».
Напис на табличці: «Блоги про все, що завгодно. За гроші»
(*Social Media Cartoon*, n.d.)

Одним із найскладніших теоретичних питань, акцентованих на блогах, є їх класифікування. Сьогодні фахівці запропонували різні варіанти диференціації чи типологічної інтеграції блогів (Elgersma & Rijke, 2008; Haim, 2025; Hoffmann, 2012; Ni et al., 2007; Qu et al., 2006; Srba & Bielikova, 2016; Virik et al., 2016). Найпопулярнішими з них є ті, що орієнтовані на особливості контенту й авторство. Посилаючись на це, фахівці виокремлюють такі дихотомічні пари: корпоративні/особисті (персональні); професійні/любительські; загальні/нішеві; інформативні/афективні (або емотивні) та ін. Вебінструменти дозволяють проводити блискавичний аналіз контенту, синтезуючи інформацію про його структуру, тематику, лексичні, морфологічні, синтаксичні, авторсько-психологічні та інші відмінності.

Розглянувши напрацювання із класифікування блогів, оберімо ті, що орієнтовані на автора-власника контенту. Йдеться про виокремлення із них таких кластерів: корпоративні й особисті (чи персональні). Найпростіший дихотомічний поділ за *авторським* критерієм (або критерієм належності) при системному підході доповнюється сукупністю підсистем, які можна виокремити об'єктивно й евристично, керуючись прагматичністю пізнання та універсальністю практик. Представлення автора блогу залежить від конкретних налаштувань вебплатформ, на яких він створений та обслуговується. Це відкриває, безперечно, широкі можливості для варіацій, а також канонізує окремі обов'язкові опції їх виконання (*Create and manage*, 2025). Тож *автором* може бути юридична/фізична особа, котра є власницею блогу, здійснює наповнення контенту та керує ним. *Співавторами*, на думку віце-президентки Wise Ink Media Ханни Келдбйєрг (Kjeldbjerg, 2025), резонно вважати коментаторів дописів, творчих, професійних, фінансових чи інших конкурентів автора блогу.

Загалом авторський маркетинг залишається одним зі злободенних напрямів розвитку блогу. Можливості іменного (особистого) брендингу, онлайн-інструментів, генераторів продуктивності автора, результативні професійні практики письма й ін. теми доволі широко представлені в публікаціях знаних зарубіжних та українських експертів (Кузнецова, 2023; «12 ідей», 2025; Morgan, n.d.; The Write Practice, n.d.; Writers helping writers, n.d.). Фронтальні міркування про це репрезентовано в розвідках О. Михайлової (2014, 2016), Ю. Половинчак (2015), В. Недбая (2009, 2014) та ін., у яких описано класичні засади функціонування блогів у цифровому просторі, їхню специфіку як інформаційних ресурсів.

А от корпоративний чи особистий блогінг у бібліотечній, музейній або ж архівній галузі – дискурс, дещо обділений увагою дослідників. Найбільше з цього переліку пощастило бібліотечній галузі, представники якої доволі часто виступають рушіями багатьох прогресивних починань, пов'язаних із соціальними комунікаціями, та потужними адептами інформаційних технологій у закладах культури (Адаменко, 2017); (Грет, 2014); (Пригорницька, 2014); (Трачук, 2012). На думку німецької блогерки-експертки із соціальних медіа Марлен Гофман (M. Hofmann), архівний і музейний блогінг перебувають далеко не у вигірній позиції, порівнюючи із бібліотечним (Hofmann, 2014). Важко не погодитися із цим твердженням, хоча, зрозуміло, кількісні та якісні показники успішності архівного або музейного блогінгу в західноєвропейському, американському чи будь-якому іншому географічному контекстах можуть відрізнятися та по-різному співвідноситися.

Тож при всій різноманітності блогів предметну зацікавленість склали ті, що належать українським архівним установам, архівістам або ж працівникам архівної галузі чи дотичних до неї сфер. Зазначена тут цільова рамка оберігає об'єктно-предметну сферу розвідки від «розщеплення» до безкінечності та позбавляє читачів марних очікувань.

Окремі аспекти архівного блогінгу в Україні розглядалися у студіях В. Бездрабко (2021), О. Левчук (2020) та ін. Подана ними статистика важлива, аби зробити висновок про динаміку архівного блогінгу. У працях також представлено докладний тематичний зріз публікацій дописів архівних мікроблогів, визначено основні тенденції і перспективи їх розвитку.

На сьогодні Державна архівна служба України (Укрдержархів) як орган виконавчої влади, центральні й обласні державні, галузеві, міські архіви та архіви територіальних громад, науково-дослідні інститути, що перебувають у підпорядкуванні Укрдержархіву, не мають блогів класичного зразка. Щоправда, пошуковий запит на офіційному вебпорталі Державної архівної служби України за ключовим словом «блог» видає 7 позицій, 4 з яких присвячено публікаціям із зарубіжної україніки. Є також опція з однойменною назвою «Блог», при відкритті якої маємо перехідні посилання на соціальні мережі, зокрема Facebook, X, LinkedIn, Google+, Instagram, YouTube (Рис. 7).

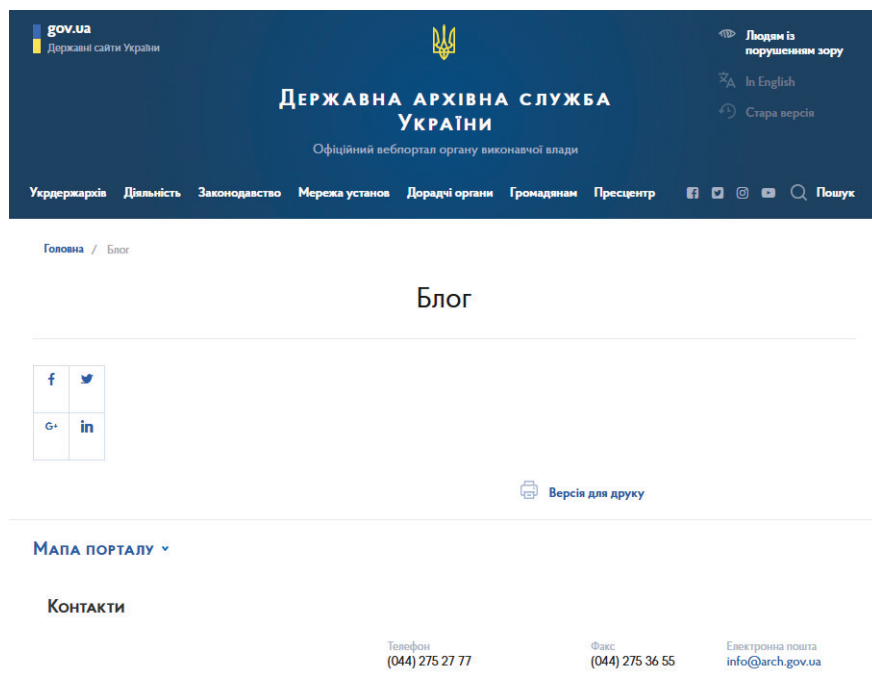

Рис. 7. Скріншот зі сторінки офіційного вебпорталу
Державної архівної служби України, квітень 2025 р.
(Державна архівна служба України, б.д.)

Відзначимо також, що Укрдержархів, центральні, обласні державні архіви, інші архівні установи мають власні сторінки в соціальних мережах, тобто мікроблоги, контент яких із певною періодичністю оновлюється, доповнюється і жанрово збагачується дописами різної тематики, тексти інформативно візуалізуються, підтримується зворотний зв'язок, практика коментувань, інші елементи комунікаційної маркетингової стратегії. Традиційними позиціями загальної характеристики мікроблогу є: дата заснування; кількість підписників і щотижневих повідомлень, дописів; жанрово-видовий зміст постів (Бездрабко, 2021, с. 20).

Найпопулярнішою платформою мікроблогінгу архівних установ залишається Facebook, а кількість підписників тут за останні роки помітно зростає (Рис. 8). У поданій нижче діаграмі зафіксовано показники кількості підписників станом на 01.08.2021 р. та 01.04.2025 р. Майже в 4 і 6 разів розширилася аудиторія шанувальників мікроблогів Укрдержархіву й Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства відповідно. Мікроблоги центральних державних архівів, що функціонують у Facebook, так само демонструють високу динаміку й темп приросту показників кількості підписників.

Рис. 8. Динаміка зростання кількості підписників архівних мікроблогів на платформі Facebook упродовж 2021–2025 рр.

(Ряд 1 – станом на 01.08.2021 р., Ряд 2 – станом на 01.04.2025 р.).

Діаграма укладена авторами

Це зробило їх більш видимими в інформаційному просторі, а отже, соціально впливовішими. Безперечно, цілеспрямована політика Укрдержархіву, а також особиста позиція голови служби А. Хромова, котрий проводить діяльну (і дійову) медійну дипломатію, сфокусовані на популяризації архівів, архівної справи та фаху, також позначилися на цьому. Із-поміж чинників зазначимо зростання якості контенту,

його релевантності, інформативності, точності, читабельності. Послугування, крім органічного трафіка, ще й мікроблогами галузевих партнерів, співпраця з ними завдяки соціальним мережам, медіа значно розширили читацьку аудиторію, поступово нарощуючи її доброзичливість до архівної галузі та підтримку. Коментуючи тематику мікроблогів, відзначимо домінування новин про архіви, архівні заходи (виставки, зустрічі, конференції), публікування цифрових копій документів.

Звичайно, динамічні зміни архітектури, контенту інформаційного простору, модифікацій його технологічних умов функціонування, недовговічність вебінструментів, що стрімко морально зношуються, вимагають гнучкості стратегій і тактичних дій для реалізації головної мети архівного блогінгу – підтримки інтересу читачів заради галузі.

Крім мікроблогів архівних установ, укажемо на сторінки в соціальних мережах професійних істориків, архівістів і любителів архівної справи, які з різною періодичністю оприлюднюють тематичні дописи, що демонструють залученість до дослідницьких практик і популяризації архівної спадщини, високу громадянську позицію й небайдужість до архівів. Такими є, наприклад, мікроблоги авторів цифрового контенту Ярослава Калакури (б.д.), Соф'ї Каменевої (б.д.), Лариси Левченко (Levchenko, б.д.), Володимира Маслійчука (б.д.), Олексія Новікова (б.д.), Андрія Парамонова (Paramonov, б.д.), Оксани Юркової (б.д.), Анатолія Хромова (Khromov, б.д.), а також профільних груп «Доступ до архівів» (б.д.), «Дослідження в архівах України» (б.д.), HISTORIANS.IN.UA (б.д.), Спілки архівістів України (б.д.), кафедр, що займаються підготовкою фахівців із навчальної спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», і т. ін.

Для вивчення якісних параметрів архівного мікроблогінгу прийнятною методологічною основою, на нашу думку, може бути *теорія культурних вимірів Г. Гофстеда*. Передусім вона може стати опертям для вивчення корпоративних блогів. Головна її ідея полягає в тому, що існують критично важливі категорії, цінності, які є визначальними для поступу суспільств, держав і загалом людства. Ідеться про індивідуалізм/колективізм; мотивацію до досягнень та успіху; дистанціювання влади; уникнення невизначеності, тобто стабільність; довгострокову або короткострокову орієнтації; індекс щастя (поблажливість/стриманість). Керуючись засадничими принципами культурної та міжкультурної психології, видатний соціолог твердив, що історично сформовані зв'язки між розвитком соціуму та окремого його індивіду, між культурою та способом індивідуального й колективного мислення є визначальними для наших вчинків, дій, а головне – вибору. Саме ці виміри, на думку вченого, формують нас і все, що з нами пов'язано (Hofstede, n.d.). Згідно з вибором цінностей, ми є тими, ким є, і маємо той досвід, який одержали завдяки власним волі й наданню переваг. Від цього залежить усе, з чим ми маємо справу, і те, чим ми займаємося. Розглянемо децю докладніше виокремлені ученим категорії в руслі нашого наукового інтересу.

По-перше, важливе значення для блогінгу має **індекс дистанціювання влади**. Мова йде про особливості стосунків між керівництвом, менеджерами архівної служби чи архівних установ, підрозділів (і далі по низхідній лінії) і підлеглими, з одного боку, а з іншого, між Укрдержархівом і центральними органами виконавчої влади, Кабінетом Міністрів України. Тобто йдеться про готовність тих, хто в ієрархії влади перебуває на верхніх щаблях, чути думку підлеглих та реагувати

на неї. Поважне ставлення менеджера вищого рангу до думки пересічного архівіста чи будь-якої особи, відкритість до реальної співпраці з ними є важливим моментом у розумінні поведінки, мотивів ухвалення організаційних рішень, зокрема на користь заснування, підтримки блогу, вибору редактора, визначення редакторської політики, цільових установок щодо культури спілкування з читачами, формування традицій зворотного зв'язку, тону коментарів, звички відповідати чи залишати запитання, репліки поза увагою тощо. Продуктивний діалог між авторами дописів та його читачами – головний мотив побутування блогу. Проте без реакції або за умов негативного реагування на співавторів (коментаторів) втрачається не лише ефективність його функціонування, але і сенс існування.

Коментуючи дистанціювання влади, зробимо також ще одне слушне зауваження. Керівний персонал Укрдержархіву, директори українських центральних, обласних державних архівів, завідувачі відділів, секторів, наприклад, є державними службовцями, що передбачає неухильне дотримання ними положень Закону України «Про державну службу» (Верховна Рада України, 2015), «Етичного кодексу державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» (Національне агентство України з питань державної служби, 2019). При цьому керівники архівів практично всі вихідці з «архівної системи», тобто є професійними архівістами. Це створює виняткову ситуацію глибинного розуміння керівним «ешелоном» механізму функціонування архіву, його повсякденних потреб, стратегічно пріоритетних завдань, чіткого бачення шляхів їх реалізації. Поеднання в архівній установі двох професійних культур – державного службовця й архівіста, безперечно, відіграє важливу роль у мінімізації індексу дистанціювання влади.

По-друге, характерною рисою архівної галузі України є історично зумовлений **колективізм**, коли інтереси колективу понад усе. Це впливає на ухвалення управлінських рішень. Збереження професійної команди, а особливо у виняткових правових умовах, ускладнених кадровим «голодом», – прерогатива будь-якого менеджера. За таких обставин архів стає «монолітом», що додає архівній системі також консерватизму. Останній виступає в ролі «гаранта» стабільності. Тому, наприклад, ми багато пишемо про архіви чи бібліотеки в умовах війни, проте мало обговорюємо тему «Архівіст (або бібліотекар) у надзвичайних умовах», а в новинах про архіви, бібліотеки «губляться» їх працівники. І це доволі показово для тих культур, які обирають колективізм.

По-третє, **гендерний аспект** відчутно впливає на психологію спілкування і психоемоційний мікроклімат у колективі. Станом на 01.01.2025 р. точної загальної кількості працівників архівних установ в Україні, а також даних про їх поділ за ознакою статі в офіційних статистичних джерелах не оприлюднено. Проте архівна галузь традиційно вважається «жіночою» за принципом переважання статі в кадровому складі. Масова поява жіноцтва на ринку праці на початку ХХ ст. спонукала його орієнтуватися на ті сфери, які поступово полишали чоловіки через низький рівень заробітної плати або інші чинники. Тоді ж жінки з'явилися в архівах, а з часом склали більший відсоток від загальної кількості їх працівників.

Сучасні знання засвідчують вплив гендерних характеристик на соціальну поведінку людей. Про це багато написано і сказано, а останнім часом дослідники через завантаження у «хмари» даних (передусім організаційно-розпорядчої, планової та звітної документації) про діяльність тієї чи іншої установи намагаються

дізнатися в ШІ її гендерний портрет та порівняти машинний результат із вихідними даними. Подібні експерименти проводяться не заради розваги, а з метою з'ясування оптимальної моделі командної роботи з найвищими коефіцієнтами продуктивності та її специфіки, залежно від домінуючої статі.

Переважаання жіноцтва в колективі робить його менш претензійним, скромнішим і консервативнішим (Lian, 2015). Зауважимо також, що архівні колективи за ознакою статі мають змішану природу. На думку фахівців із поведінкової економіки Доротеї Кюблер і Радосвети Іванової-Штенцель, колективи з гендерною різноманітністю працюють ефективніше, ніж інші (Ivanova-Stenzel & Kübler, 2005). Звичайно, зважати слід також на інші чинники, наприклад, який відсоток чоловіків, жінок перебувають на керівних посадах, співвідношення представників обох статей загалом і в міні-командах, вікові показники тощо. Все це разом впливає на внутрішню та зовнішню професійну комунікацію. Тож гендерний портрет архіву, стаття автора наративу впливають так само на контент блогу та психологію спілкування з його читачами.

По-четверте, складні умови існування архівів (дефіцит кадрів, хронічне недофінансування, застаріла матеріально-технічна база та ін.) спонукають першочергово вирішувати поточні питання, часто діяти ситуативно. **Короткострокові ефекти** виявляються популярнішими, ніж довгострокові стратегічні плани галузі. До всього шестиразова зміна де-юре керівництва вищого органу виконавчої влади галузі лише за останні 20 років так само розбалансувала співвідношення між коротко- і довгостроковими перспективами стратегії розвитку архівістики в Україні. Динаміка позитивних зрушень у цьому напрямі була загальмована в лютому 2022 р., оскільки російська агресія проти України потребувала ситуативного (знову ж таки) реагування.

Якісний блог потребує величезних організаційних, інтелектуальних зусиль, часу, продуманого та спланованого бачення перспектив еволюції, професійних кадрів, правил і положень його функціонування, належного фінансування. Наслідки і результати блогінгу для архівної установи, як і для будь-якої іншої, відчуються не відразу. До всього швидкість розвитку інформаційно-комунікаційних технологій породжує ризики, пов'язані зі стійкістю блогів.

По-п'яте, **уникнення** навіть тимчасової **невизначеності**, притаманне загалом архівістиці, незалежно від географії й регіону чи історичних традицій, через консерватизм галузі уповільнює природним чином упровадження інновацій будь-якого кшталту. Тому перші архівні мікроблоги з'явилися в Україні на початку 2010-х рр., а для масового їх поширення знадобилося майже десятиліття.

По-шосте, **індекс стриманості** (або щастя), тобто наскільки кожен із нас може дозволити собі переживати публічно (чи приховано) радість, емпатію, бути задоволеним власним і суспільним добробутом, станом навколишнього середовища, перспективами персонального розвитку та ін. аспектами життя. Високий рівень стриманості властивий для суспільств, які завдяки встановленим соціальним нормам чітко регламентують і регулюють свободу дій, реалізацію устремлінь громадян. Основними соціальними рисами за таких умов є: відсутність в особі відчуття контролю над власним життям; мала ініціативність; занижена «планка очікувань»; пріоритетність роботи, порівнюючи з іншими цінностями; інтроверсія та ін. Можна по-різному ставитися до Міжнародного індексу щастя, проте, на нашу думку, тонкі психоемоційні щоденні враження людини накладають відби-

ток на її світогляд та світосприйняття. Це так само впливає на все, чим вона займається, зокрема у професійному плані. Тому, перефразовуючи Сергія Жадана, якщо не боятися свободи і не триматися меж, «щастя не оминеш» (Жадан, б.д.). Направду, щасливі люди творять щасливі тексти, а їх зміст, тональність визначає успішність віртуальної комунікації.

Отже, вивчаючи якісні характеристики архівного блогінгу, доцільно звернути увагу на таке: природа, юридичний статус, підпорядкування, організаційна структура архівної установи; визнання та зважання влади на повноваження, функції архіву; конкретні досягнення й успіхи архівної установи як мотив до дій і їхня цінність для суспільства, держави; пріоритетність для архіву інтересів індивідуума/колективу; ймовірність ризику стабільністю установи в умовах наперед невизначених наслідків; залежність від традицій; першість короткострокових досягнень чи таких, що пролонговані в часі; гендерний аспект; психоемоційний стан фахової спільноти.

Такий підхід є важливим, аби досягнути певних умовиводів щодо особливостей українського архівного блогінгу. Чи є вивчення його зовнішніх і внутрішніх, кількісних і якісних характеристик актуальним науковим напрямом сьогодення? Безумовно, оскільки це впливає не лише на ефективність функціонування архівів, але й на модель мислення та алгоритм дій, спрямованих на забезпечення виробничих процесів, комунікації галузі, на архівну культуру суспільства як одного з важелів «колективного програмування розуму» (за Г. Гофстедом).

Має сенс також порівняти архівний блогінг із музейним, бібліотечним чи іншим спорідненим і, що особливо важливо, сформулювати бажання соціуму володіти, контролювати та керувати інформацією. При посередництві блогінгу, інших інформаційних технологій архівна спільнота матиме дійові можливості для зміцнення авторитету архівів, нарощування престижності архівного фаху, професійної культури, культивування етики, адвокації, плекання корпоративних цінностей. Необхідність кроків у цьому напрямі – безперечна.

ВИСНОВКИ

Сутність корпоративних і персональних блогів в архівістиці полягає в оновленні форм комунікації між надавачами і користувачами архівних послуг, презентації для професійної спільноти і широкого загалу архівів, історико-культурної спадщини, інформаційних продуктів і послуг, актуалізації розв'язання та вирішення нагальних проблем галузі, підтримки фахових іміджу й освіти.

Особливості архівного блогінгу зумовлені специфікою розвитку архівістики, статусом архівів у суспільстві, державною інформаційною політикою. Від цього залежить зміст і форма блогу, готовність установи до встановлення комунікації, підтримки зворотного зв'язку, бажання досягати успіху. Будь-який блог потребує цілісного бачення доцільності існування, чітко розроблених стратегії та карти тактичних заходів для виконання ним місії, заради якої його створено.

Основними чинниками позитивної динаміки розвитку блогу є: редакційний календарний план для забезпечення потоку публікацій; якісний контент; просування за допомогою різних маркетингових інструментів, активний зворотний зв'язок, продуманий дизайн, адаптивність до мобільних застосунків та ін. Крім організаційних заходів, будь-який блог потребує фінансової та часової ресурсності.

Специфікою архівного сегмента української блогосфери є мікроблогінг. Архівні блоги класичного зразка відсутні. Нерозв'язаними залишаються питання галузевого унормування правил їх ведення, архівування та користування. Також в Україні відсутня традиція присудження блогам унікального міжнародного стандартного номера, що використовується для ідентифікації друкованого або електронного періодичного видання (ISSN).

Архівне блогінгознавство – важливий напрям можливих у перспективі студій, спрямованих на з'ясування значущості для підтримки й розвитку соціокомунікаційної активності архівів, що особливо важливо в умовах виняткових правових станів. Обравши теорію Г. Гофстеда дослідницькою парадигмою, здебільшого можливо з'ясувати основні риси та властивості архівного блогінгу, залежні від крос-культурних чинників, визначити його значення для розвитку галузі загалом.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Адаменко, М. П. (2017, 16 лютого). Бібліотечний блог. В *Українська бібліотечна енциклопедія*. <https://bit.ly/3HXWAwM>
- Басов, В. Є., Ботушанська, О. Ф., Жимолостнова, В. В., & Ямроз, Л. С. (2018). *Корпоративний блог як сучасний спосіб реклами й модифікації іміджу бібліотеки*. ТЕС.
- Бездрабко, В. (2021). Соціальні мережі й архівні практики. *Архіви України*, 3(328), 16–35. <https://doi.org/10.47315/archives2021.328.016>
- Бердинських, К. (2014). *Є люди. Теплі історії з Майдану*. Стар Паблішинг.
- Блог. (б.д.). В *Wikipedia*. Взято 8 березня 2025 з <https://bit.ly/3TkoSUi>
- Бодріяр, Ж. (2004). *Симулякри і симуляція* (В. Ховкун, пер.). Видавництво Соломії Павличко «Основи». https://shron1.chtyvo.org.ua/Jean_Baudrillard/Symuliakry_i_symuliatsiia.pdf
- Верховна Рада України. (2015, 10 грудня). *Про державну службу* (Закон № 889-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
- Винничук, Ю., Гендин, Е., Гордиенко, М., Жадан, С., Кабанов, А., Курков, А., & Стяжкина, Е. (2015). *2014. Хроника года. Блоги. Колонки. Дневники*. Фолио.
- Вінницький блогер №2. (2018). *Іронічно про Вінницю і не тільки*. Козлов Р. А.
- Грет, М. Я. (2014). Блогосфера і бібліотечні блоги в Україні. *Наукові записки Української академії друкарства*, 3, 51–56.
- 12 ідей для створення контенту, який сподобається вашим читачам. (2025, 28 лютого). *AG.Marketing*. <https://ag.marketing/blog/12-idey-dlya-stvorenniya-kontentu/>
- Державна архівна служба України. (б.д.). *Блог*. Взято 9 березня 2025 з <https://archives.gov.ua/ua/%d0%b1%d0%bb%d0%be%d0%b3/>
- Дерріда, Ж. (2004). *Письмо та відмінність* (В. Шовкун, пер.). Основи.
- Дністровий, А. (2010). *Письмо з околиці. З нотаток, блогу і записок*. Грані-Т.
- Досенко, А. К. (2011). *Медійність і психолінгвістична характеристика моделі блогів людей, які живуть із ВІЛ/СНІД* [Автореферат дисертації кандидата наук із соціальних комунікацій, Класичний приватний університет].
- Дослідження в архівах України. (б.д.). *Обговорення* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 11 березня 2025 з <https://www.facebook.com/groups/1223409394343379>
- Доступ до архівів. (б.д.). *Обговорення* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 11 березня 2025 з <https://www.facebook.com/groups/dostup.do.arhiviv>
- Жадан, С. (б.д.). *Тексти*. Розділові. Взято 23 березня 2025 з <https://rozdilovi.org/ua/lyrics/shchastia-ne-omynesh>
- Жук, А. (2024). *Мам, зроби мені змію* (В. Стах, пер.). Видавництво Старого Лева.

- Зайцева, С. В. (2015). *Лексико-стилістичні та словотвірні особливості українськомовного блогу* [Автореферат дисертації кандидата філолософських наук, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара].
- Землякова, О. О. (2010). *Лінгвостилістичні характеристики жанру англomовного корпоративного блогу* [Автореферат дисертації кандидата філолософських наук, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна].
- Іздрик, Ю. (2018). *Ліниві і ніжні. Аба-ба-ба-га-ла-ма-га*.
- Калакура, Я. (б.д.). *Дописи* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 25 березня 2025 з <https://www.facebook.com/kalajar>
- Каменєва, С. А. (б.д.). *Дописи* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 24 березня 2025 з <https://www.facebook.com/sa.kameneva>
- Кузнецова, А. (2023, 31 липня). Як покращити ваш корпоративний блог за допомогою 11 інструментів. *WebPromoExperts*. <https://webpromoexperts.net/ua/blog/yak-pokrashchiti-vash-korporativniy-blog-za-dopomogoyu-11-instrumentiv/>
- Левчук, О. (2020). Архівні електронні інформаційні ресурси як джерело історичної інформації. *Архіви України*, 4(325), 52–70. <https://doi.org/10.47315/archives2020.325.052>
- Маслійчук, В. (б.д.). *Головна* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 26 березня 2025 з <https://www.facebook.com/volodymyr.masliychuk>
- Михайлова, О. Ю. (2014). Блогосфера як історичне джерело: до постановки проблеми. *Український історичний журнал*, 5, 191–197.
- Михайлова, О. Ю. (2016). *Громадянська ідентичність у дискурсі української блогосфери (2005–2015 рр.): політико-аксіологічний вимір* [Автореферат дисертації кандидата політичних наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова].
- Національне агентство України з питань державної служби. (2019, 5 серпня). *Етичний кодекс державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування*. <https://nads.gov.ua/news/etichnij-kodeks-derzhavnih-sluzhbovciv-ta-posadovih-osib-miscevogo-samovryaduvannya>
- Недбай, В. (2009). Блог як феномен політичної комунікації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Питання політології»*, 14(839), 156–162.
- Недбай, В. (2014). Інтернет-блоги як феномен політичної комунікації в інформаційному середовищі. *Evropský politický a právní diskurz*, 1(6), 296–308.
- Новіков, О. (б.д.). *Дописи* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 12 березня 2025 з <https://www.facebook.com/oal2012>
- Плещенко, К. В. (2014). *Низові Інтернет-блоги в Україні: діалогізування, структурування, функціонування* [Дисертація кандидата наук із соціальних комунікацій, Київський національний університет імені Тараса Шевченка].
- Пожидаєва, І. В. (2013). *Лінгвопрагматичний аспект маніпулятивного дискурсу блогосфери (на матеріалі англійської, російської, української й французької мов)* [Автореферат дисертації кандидата філологічних наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка].
- Половинчак, Ю. М. (2015). Особливості функціонування української блогосфери. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, 3(7), 42, 99–102.
- Пригорницька, О. Г. (2014). Бібліотечні блоги як інструмент просування бібліотеки у віртуальному просторі. В *Місце і роль бібліотеки у формуванні національного інформаційного простору* [Матеріали конференції]. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/340>
- Рудик, М. (2022). *Сучасна блогосфера: особливості контенту*. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
- Спілка архівістів України. (б.д.). *Головна* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 30 березня 2025 з <https://www.facebook.com/profile.php?id=100066924888385>

- Тиرون, І. В. (2014). *Експресивний синтаксис у дискурсі англомовної блогосфери* [Автореферат дисертації кандидата філологічних наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка].
- Трачук, Л. Д. (2012). Бібліотечний блог як прояв концепції «Бібліотека 2.0». *Вісник Книжкової палати*, 9, 22–24.
- Юркова, О. (б.д.). *Головна* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 25 березня 2025 з <https://www.facebook.com/oksana.yurkova>
- Blog. (n.d.-a). In *Cambridge Dictionary*. Cambridge University Press & Assessment. Retrieved March 3, 2025, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/blog>
- Blog. (n.d.-b). In *Oxford English dictionary*. Oxford University Press. Retrieved March 1, 2025, from <https://doi.org/10.1093/OED/3789439763>
- Blogger Geschenk, Blogger Schlüsselanhänger, Blogger Schlüsselanhänger, Blogging Geschenk, Social Media, Internet, Schriftsteller, Blog, Journalist, Laptop, Geschenk für Blogger*. (n.d.). Etsy. Retrieved March 12, 2025, from <https://www.etsy.com/de/listing/224059532/blogger-geschenk-blogger>
- Bloggerabc. (n.d.). *Home*. Retrieved March 9, 2025, from <https://www.bloggerabc.de/>
- Carter, K., & Presnell, M. (Eds.). (1994). *Interpretive Approaches to Interpersonal Communication*. State University of New York Press.
- Churt, R. (2022, October 11). *Glossary: 39 Blogging Terms to Know*. HubSpot. <https://blog.hubspot.com/blog/tabid/6307/bid/6063/glossary-39-blogging-terms-to-know.aspx>
- Coppola, G. (Director). (2020). *Mainstream* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt9224288/>
- Create and manage your blog authors*. (2025, June 11). HubSpot. <https://knowledge.hubspot.com/blog/create-and-manage-your-blog-authors>
- Dennis, M. A. (n.d.). Blog. In *Britannica*. Retrieved March 1, 2025, from <https://www.britannica.com/topic/blog>
- Die Psychologie hinter einem erfolgreichen Social-Media-Post. (2025, April 15). *Texterkolonie*. <https://www.texterkolonie.de/blog/2025/04/15/die-psychologie-hinter-einem-erfolgreichen-social-media-post>
- Dubois, T. (Director). (2011). *No Surrender* [Film]. IMDb. https://www.imdb.com/title/tt1826780/?ref=mv_close
- Elgersma, E., & Rijke, M. D. (2008). Personal vs non-personal blogs: Initial classification experiments. In *Proceedings of 31st annual international ACM SIGIR conference on Research and development in information retrieval* (pp. 723–724). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/1390334.1390471>
- Ephron, N. (Director). (2009). *Julie & Julia* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt1135503/>
- Friedman, J. (2020, April 23). *How to start blogging: A definitive guide for authors*. Jane Friedman. <https://janefriedman.com/blogging-for-writers/>
- Fritsch, A. (2025, March 5). Webdesign: Die spannendsten Trends für 2025. *hosttech*. <https://www.hosttech.de/blog/website/webdesign-trends/>
- Gadamer, H.-G. (1983). *Dialogue and dialectic: Eight hermeneutical studies on Plato*. Yale University Press. <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300029833/dialogue-and-dialectic/>
- Haim, I. (2025, February 16). What is a blog? Types, benefits, and why you need one. *Elementor*. <https://elementor.com/blog/what-is-a-blog/>
- Hall, J. (n.d.). *Autobio*. Justin Hall. Retrieved March 7, 2025, from <https://www.links.net/vita/>
- Harder, K. D. (Director). (2022). *Influencer* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt13309170/>
- HISTORIANS.IN.UA. (б.д.). *Головна*. Взято 8 березня 2025 з <https://www.facebook.com/groups/3268459944002408>
- Hoffmann, C. R. (2012). *Cohesive Profiling: Meaning and interaction in personal weblogs*. John Benjamins Publishing. <https://doi.org/10.1075/pbns.219>
- Hofmann, M. (2014, January 27). Bloggende Museen & Archive: Warum Bloggen keine Zeitverschwendung sein muss. *CreativeWWW*. <https://www.marlenehofmann.com>

- de/blog/2014/01/28/bloggende-museen-archive-warum-bloggen-keine-zeitverschwendung-sein-muss/
- Hofmann, S. (n.d.). Was ist ein Blog und ist er 2024 wirklich noch sinnvoll? *STARTS*. Retrieved March 4, 2025, from <https://starts.design/was-ist-ein-blog/>
- Hofstede, G. (n.d.). *The 6-D model of national culture*. Geert Hofstede. Retrieved March 24, 2025, from <https://geerthofstede.com/culture-geert-hofstede-gert-jan-hofstede/6d-model-of-national-culture/>
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations* (2nd ed.). Sage.
- Influencer T-Shirt für Kinder, Meerjungfrau-Shirt, Fische, Ich bin Influencerin, lustiges Social Media Shirt, Blogger-Shirt, witzig, T-Shirt*. (n.d.). Etsy. Retrieved March 12, 2025, from <https://bit.ly/45NPXGY>
- Ivanova-Stenzel, R., & Kübler, D. (2005). *Courtesy and Idleness: Gender Differences in Team Work and Team Competition* (Discussion Paper No. 1768). IZA. <https://docs.iza.org/dp1768.pdf>
- Justin's Home Page. (n.d.). *Home*. Retrieved March 7, 2025, from <https://www.links.net/vita/web/original.html>
- Kapnek, E. (Executive Producer). (2014). *Selfie* [TV Series]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt3549044/>
- Khromov, A. (б.д.). *Допуси* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 21 березня 2025 з <https://www.facebook.com/anatoly.khromov>
- Kjeldbjerg, H. (2025, April 29). *Reimagining Your Competitors as Collaborators*. Jane Friedman. <https://janefriedman.com/reimagining-your-competition-as-collaborators/>
- La Blogger the blogger funny home office work coffe mug Mexican Spanish pride gift white glossy cup yellow card mug*. (n.d.). Mexicada. Retrieved March 15, 2025, from <https://mexicada.shop/fr/collections/best-sellers/products/la-blogger-the-blogger-funny-home-office-work-coffee-mug-mexican-spanish-pride-bingo-lottery-gift-white-glossy-cup-yellow-card-mug>
- Lagler, S. (2024, 13 November). Bloggen: Unsere 5 Tipps zum Erfolg. *hosttech*. <https://www.hosttech.de/blog/website/bloggen-5-tipps/>
- Lasswell, H. D. (1948). *The structure and function of communication in society*. In L. Bryson (Ed.), *The communication of ideas, a series of addresses* (pp. 37-51). Institute for Religious and Social Studies.
- Levchenko, L. (б.д.). *Допуси* [Сторінка Facebook]. Facebook. Retrieved March 24, 2025, from <https://www.facebook.com/levchenko.larysa.3>
- Lian, Z. (2015). Archives microblogs and archival culture in China. *The American Archivist*, 78(2), 357–374. <https://doi.org/10.17723/0360-9081.78.2.357>
- Macdonald, K. (Director). (2009). *State of Play* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt0473705/>
- Mars, R. (2023, July 4). J'ai réalisé un film documentaire sur le blogging. *Vie Universitaire*. Retrieved March 18, 2025, from <https://vieestudiantine.mondoblog.org/jai-realise-un-film-documentaire-sur-le-blogging/>
- Merriam-Webster. (n.d.-a). Blog. In *Merriam-Webster dictionary*. Wayback Machine. Retrieved March 14, 2025, from <https://web.archive.org/web/20121021032242/http://www.merriam-webster.com/dictionary/blog>
- Merriam-Webster. (n.d.-b). Blogging. In *Merriam-Webster dictionary*. Retrieved March 3, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/blogging>
- Morgan, L. (n.d.). "ProWritingAid makes my writing better". ProWritingAid. Retrieved March 10, 2025, from https://prowritingaid.com/?utm_source=Leverage+Creative+Group&utm_medium=affiliates-legacy
- Newcomb, T. M. (Ed.). (1950). *Social psychology*. Holt, Rinehart and Winston. <https://archive.org/details/socialpsychology00innewc>

- Ni, X., Xue, G.-R., Ling, X., Yu, Y., & Yang, Q. (2007, May 8–12). Exploring in the Weblog Space by Detecting Informative and Affective Articles. In *Proceedings of the 16th International Conference on World Wide Web (WWW 2007)* (pp. 281–290). <https://www.cse.ust.hk/~qyang/Docs/2007/wwwni2007.pdf>
- Nicole. (2024, October 17). *Was ist Bloggen, und warum ist es wichtig?* Aspiration Marketing. <https://blog.aspiration.marketing/de/what-is-blogging-and-why-does-it-matter>
- Ong, S. Q. (2024, April 23). 73 Blogging Statistics for 2024. *Ahrefs*. <https://ahrefs.com/blog/blogging-statistics/>
- Palmer, R. (2022). How i became the World's first blogger & digital nomad pioneer. *Rob Palmer*. <https://robpalmer.com/how-i-became-the-worlds-first-blogger-digital-nomad-pioneer/>
- Paramonov, A. (б.д.). *Головна* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 21 березня 2025 з <https://www.facebook.com/andrey.paramonov.2025>
- Qu, H., La Pietra, A., & Poon, S. (2006). Automated blog classification: Challenges and pitfalls. In *AAAI Spring Symposium: Computational approaches to analyzing weblogs* [Conference proceedings] (184–186). <https://cdn.aaai.org/Symposia/Spring/2006/SS-06-03/SS06-03-037.pdf>
- Quotation. (n.d.). In *Oxford English dictionary*. Oxford University Press. Retrieved March 2, 2025, from <https://www.oed.com/search/advanced/Quotations?textTermText0=blog&textTermOpt0=WordPhrase&dateOfUseFirstUse=false&page=1&sortOption=AZ>
- Retrouvez tout le vocabulaire d'internet dans notre dictionnaire*. (n.d.). Clémentine. Retrieved March 1, 2025, from <https://www.clementine.jobs/vocabulaire-du-web/>
- Riley, M., & Riley, J. (1986). Longevity and Social Structure. *Daedalus*, 115(1), 51–75.
- Robinson, R. (2025, May 3). 231 Blogging Terms You Need to Know in 2025 The Ultimate Blogging Glossary & List of Definitions (to Help You Blog Smarter). *Ryan Robinson*. <https://www.ryrob.com/blogging-terms/>
- Santifgo, E. (2023, October 2). *Do people still read blogs? We Asked consumers [new data]*. HubSpot. <https://blog.hubspot.com/marketing/do-people-read-blogs>
- Shannon, C. E., & Weaver, W. (1964). *The mathematical theory of communication*. Urbana: The University of Illinois Press. https://pure.mpg.de/rest/items/item_2383164_3/component/file_2383163/content
- Share of young people reading blogs in the United Kingdom (UK) from 2010 to 2022*. (n.d.). Statista. Retrieved March 4, 2025, from <https://www.statista.com/statistics/299097/blog-reading-by-young-people-in-the-uk/>
- Siever, F. (2025, February 6). *Was ist ein Blog? Und lohnt es sich 2025*. exovia. <https://www.exovia.de/journal/was-ist-ein-blog/>
- Social Media Cartoon #09. Aus unserer Reihe: Die besten Social Media Cartoons. “Blogger in Not”. (n.d.). *dw Magazin*. Retrieved March 17, 2025, from <https://www.digitalwelt.org/themen/social-media/social-media-cartoon-09>
- Spicer, M. (Director). (2017). *Ingrid Goes West* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt5962210/>
- Sprung, D. (2024, April 1). Blogs sind tot, lang leben Blogs. Abgerufen am 17. *bloggerabc*. <https://www.bloggerabc.de/blogs-tot/>
- Srba, I., & Bielikova, M. (2016). A Comprehensive Survey and Classification of Approaches for Community Question Answering. *ACM Transactions on the Web*, 10(3), Article 18. <https://doi.org/10.1145/2934687>
- Stewart, J. (1991). A postmodern look at traditional communication postulates. *Western Journal of Speech Communication*, 55(4), 354–379. <https://doi.org/10.1080/10570319109374393>
- The Write Practice. (n.d.). *Home*. Retrieved March 11, 2025, from <https://thewritepractice.com/>
- Tim Berners-Lee. (n.d.). W3C. Retrieved March 1, 2025, from <https://www.w3.org/People/Berners-Lee/>

- Tim Berners-Lee: *Begründer des World Wide Web*. (n.d.). Gesellschaft für Informatik. Retrieved March 1, 2025, from <https://gi.de/persoenlichkeiten/tim-berners-lee>
- van Aart, I. (Director). (2022). *Serial Blogueuse* [Film]. Allocine. https://www.allocine.fr/film/fichefilm_gen_cfilm=290384.html
- Virik, M., Simko, M., & Bielikova, M. (2016). Blog style classification: Refining affective blogs. *Computing and Informatics*, 35(5), 1027-1049. <https://www.cai.sk/ojs/index.php/cai/article/view/3121/787>
- von Horn, M. (Director). (2020). *Sweat* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt12443946/>
- Where do I send comments about the W3C website? (n.d.). W3C. Retrieved March 21, 2025, from <https://www.w3.org/help/#invention>
- Writershelpingwriters. (n.d.). *Home*. Retrieved March 31, 2025, from <https://writershelpingwriters.net/>

REFERENCES

- Adamenko, M. P. (2017, February 16). Bibliotechnyi blog [Library blog]. In *Ukrainska bibliotechna entsyklopediia* [Ukrainian library encyclopedia]. <https://bit.ly/3HXWAwM> [in Ukrainian].
- Basov, V. Ye., Botushanska, O. F., Zhymolostnova, V. V., & Yamroz, L. S. (2018). *Korporatyvnyi bloh yak suchasnyi sposib reklamy y modyfikatsii imidzhu biblioteki* [Corporate blog as a modern way of advertising and modifying the image of a library]. TES [in Ukrainian].
- Baudrillard, J. (2004). *Symuliakry i symuliatsiia* [Simulacra and simulation] (V. Khovkun, Trans.). Osnovy Publishing named after S. Pavlychko. https://shron1.chtyvo.org.ua/Jean_Baudrillard/Symuliakry_i_symuliatsiia.pdf [in Ukrainian].
- Berdynskykh, K. (2014). *Ye liudy. Teply istorii z Maidanu* [There are people. Warm stories from the Maidan]. Star Publishing [in Ukrainian].
- Bezdrabko, V. (2021). Sotsialni merezhi y arkhivni praktyky [Social networks and archival practices]. *Archives of Ukraine*, 3(328), 16–35. <https://doi.org/10.47315/archives2021.328.016> [in Ukrainian].
- Blog. (n.d.-a). In *Cambridge Dictionary*. Cambridge University Press & Assessment. Retrieved March 3, 2025, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/blog> [in English].
- Blog. (n.d.-b). In *Oxford English dictionary*. Oxford University Press. Retrieved March 1, 2025, from <https://doi.org/10.1093/OED/3789439763> [in English].
- Blogger Geschenk, Blogger Schlüsselanhänger, Blogger Schlüsselanhänger, Blogging Geschenk, Social Media, Internet, Schriftsteller, Blog, Journalist, Laptop, Geschenk Für Blogger* [Blogger gift, blogger keychain, blogger keyring, blogging gift, social media, internet, writer, blog, journalist, laptop, gift for blogger]. (n.d.). Etsy. Retrieved March 12, 2025, from <https://www.etsy.com/de/listing/224059532/blogger-geschenk-blogger> [in German].
- Bloggerabc. (n.d.). *Home*. Retrieved March 9, 2025, from <https://www.bloggerabc.de/> [in German].
- Bloh [Blog]. (n.d.). In *Wikipedia*. Retrieved March 8, 2025, from <https://bit.ly/3TkoSUi> [in Ukrainian].
- Carter, K., & Presnell, M. (Eds.). (1994). *Interpretive Approaches to Interpersonal Communication*. State University of New York Press [in English].
- Churt, R. (2022, October 11). *Glossary: 39 Blogging Terms to Know*. HubSpot. <https://blog.hubspot.com/blog/tabid/6307/bid/6063/glossary-39-blogging-terms-to-know.aspx> [in English].
- Coppola, G. (Director). (2020). *Mainstream* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt9224288/> [in English].
- Create and manage your blog authors*. (2025, June 11). HubSpot. <https://knowledge.hubspot.com/blog/create-and-manage-your-blog-authors> [in English].
- Dennis, M. A. (n.d.). Blog. In *Britannica*. Retrieved March 1, 2025, from <https://www.britannica.com/topic/blog> [in English].

- Derrida, Zh. (2004). *Pysmo ta vidminnist* [Writing and difference] (V. Shovkun, Trans.). Osnovy [in Ukrainian].
- Die Psychologie hinter einem erfolgreichen Social-Media-Post [The psychology behind a successful social media post]. (2025, April 15). *Texterkolonie*. <https://www.texterkolonie.de/blog/2025/04/15/die-psychologie-hinter-einem-erfolgreichen-social-media-post> [in German].
- Dnistrovyyi, A. (2010). *Pysmo z okolytsi. Z notatok, blohu i zanachok* [Writing from the suburbs. From notes, blog and stash]. Hrani-T [in Ukrainian].
- Dosenko, A. K. (2011). *Mediinst i psykholinhvystychna kharakterystyka modeli blohiv liudei, yaki zhyvut iz VIL/SNID* [Medianess and psycholinguistic Characteristics of the blog model of people living with HIV/AIDS] [Abstract of PhD Dissertation, Classic Private University] [in Ukrainian].
- Dostup do arkhiviv. (n.d.). *Obhovorennia* [Discussion] [Facebook page]. Facebook. Retrieved March 11, 2025, from <https://www.facebook.com/groups/dostup.do.arhiviv> [in Ukrainian].
- Dubois, T. (Director). (2011). *No Surrender* [Film]. IMDb. https://www.imdb.com/title/tt1826780/?ref=mv_close [in English].
- Elgersma, E., & Rijke, M. D. (2008). Personal vs non-personal blogs: Initial classification experiments. In *Proceedings of 31st annual international ACM SIGIR conference on Research and development in information retrieval* (pp. 723–724). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/1390334.1390471> [in English].
- Ephron, N. (Director). (2009). *Julie & Julia* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt1135503/> [in English].
- Friedman, J. (2020, April 23). *How to start blogging: A definitive guide for authors*. Jane Friedman. <https://janefriedman.com/blogging-for-writers/> [in English].
- Fritsch, A. (2025, March 5). Webdesign: Die spannendsten Trends für 2025 [Web design: The most exciting trends for 2025]. *hosttech*. <https://www.hosttech.de/blog/website/webdesign-trends/> [in German].
- Gadamer, H.-G. (1983). *Dialogue and dialectic: Eight hermeneutical studies on Plato*. Yale University Press. <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300029833/dialogue-and-dialectic/> [in English].
- Haim, I. (2025, February 16). What is a blog? Types, benefits, and why you need one. *Elementor*. <https://elementor.com/blog/what-is-a-blog/> [in English].
- Hall, J. (n.d.). *Autobio*. Justin Hall. Retrieved March 7, 2025, from <https://www.links.net/vita/> [in English].
- Harder, K. D. (Director). (2022). *Influencer* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt13309170/> [in English].
- HISTORIANS.IN.UA. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved March 8, 2025, from <https://www.facebook.com/groups/326845994002408> [in Ukrainian].
- Hoffmann, C. R. (2012). *Cohesive Profiling: Meaning and interaction in personal weblogs*. John Benjamins Publishing. <https://doi.org/10.1075/pbns.219> [in English].
- Hofmann, M. (2014, January 27). Bloggende Museen & Archive: Warum Bloggen keine Zeitverschwendung sein muss [Blogging museums and archives: Why blogging doesn't have to be a waste of time]. *CreativeWWW*. <https://www.marlenehofmann.de/blog/2014/01/28/bloggende-museen-archive-warum-bloggen-keine-zeitverschwendung-sein-muss/> [in German].
- Hofmann, S. (n.d.). Was ist ein Blog und ist er 2024 wirklich noch sinnvoll [What is a Blog and is it still useful in 2024]? *STARTS*. Retrieved March 4, 2025, from <https://starts.design/was-ist-ein-blog/> [in German].
- Hofstede, G. (n.d.). *The 6-D model of national culture*. Geert Hofstede. Retrieved March 24, 2025, from <https://geerthofstede.com/culture-geert-hofstede-gert-jan-hofstede/6d-model-of-national-culture/> [in English].

- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations* (2nd ed.). Sage [in English].
- Hret, M. Ya. (2014). Blohosfera i bibliotechni blohy v Ukraini [Blogosphere and library blogs in Ukraine]. *Scientific Papers (Ukrainian Academy of Printing)*, 3, 51–56 [in Ukrainian].
- Influencer T-Shirt für Kinder, Meerjungfrau-Shirt, Fische, Ich bin Influencerin, lustiges Social Media Shirt, Blogger-Shirt, witzig, T-Shirt*. [Influencer T-shirt for kids, mermaid shirt, fish, I am an influencer, funny social media shirt, blogger shirt, funny, T-shirt]. (n.d.). Etsy. Retrieved March 12, 2025, from <https://bit.ly/45NPXGY> [in German].
- Ivanova-Stenzel, R., & Kübler, D. (2005). *Courtesy and Idleness: Gender Differences in Team Work and Team Competition* (Discussion Paper No. 1768). IZA. <https://docs.iza.org/dp1768.pdf> [in English].
- Izdryk, Yu. (2018). *Lynyvi i nizhni* [Lazy and tender]. Aba-ba-ba-ha-la-ma-ha [in Ukrainian].
- Justin's Home Page. (n.d.). *Home*. Retrieved March 7, 2025, from <https://www.links.net/vita/web/original.html> [in English].
- Kalakura, Ya. (n.d.). *Dopysy* [Posts] [Facebook page]. Facebook. Retrieved March 25, 2025, from <https://www.facebook.com/kalajar> [in Ukrainian].
- Kamenieva, S. A. (n.d.). *Dopysy* [Posts] [Facebook page]. Facebook. Retrieved March 24, 2025, from <https://www.facebook.com/sa.kameneva> [in Ukrainian].
- Kapnek, E. (Executive Producer). (2014). *Selfie* [TV Series]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt3549044/> [in English].
- Khromov, A. (n.d.). *Dopysy* [Posts] [Facebook page]. Facebook. Retrieved March 21, 2025, from <https://www.facebook.com/anatoly.khromov> [in Ukrainian].
- Kjeldbjerg, H. (2025, April 29). *Reimagining Your Competitors as Collaborators*. Jane Friedman. <https://janefriedman.com/reimagining-your-competition-as-collaborators/> [in English].
- Kuznetsova, A. (2023, July 31). Yak pokrashchyty vash korporatyvnyi bloh za dopomohoiu 11 instrumentiv [How to improve your corporate blog with 11 tools]. *WebPromoExperts*. <https://webpromoexperts.net/ua/blog/yak-pokrashchiti-vash-korporativniy-blog-za-dopomogoyu-11-instrumentiv/> [in Ukrainian].
- La Blogger the blogger funny home office work coffe mug Mexican Spanish pride gift white glossy cup yellow card mug*. (n.d.). Mexicada. Retrieved March 15, 2025, from <https://mexicada.shop/fr/collections/best-sellers/products/la-blogger-the-blogger-funny-home-office-work-coffee-mug-mexican-spanish-pride-bingo-lottery-gift-white-glossy-cup-yellow-card-mug> [in English].
- Lagler, S. (2024, 13 November). Bloggen: Unsere 5 Tipps zum Erfolg. *hosttech*. <https://www.hosttech.de/blog/website/bloggen-5-tipps/> [in English].
- Lasswell, H. D. (1948). *The structure and function of communication in society*. In L. Bryson (Ed.), *The communication of ideas, a series of addresses* (pp. 37-51). Institute for Religious and Social Studies [in English].
- Levchenko, L. (n.d.). *Dopysy* [Posts] [Facebook page]. Facebook. Retrieved March 24, 2025, from <https://www.facebook.com/levchenko.larysa.3> [in Ukrainian].
- Levchuk, O. (2020). Arkhivni elektronni informatsiini resursy yak dzherelo istorychnoi informatsii [Archival electronic information resources as a source of historical information]. *Archives of Ukraine*, 4(325), 52–70. <https://doi.org/10.47315/archives2020.325.052> [in Ukrainian].
- Lian, Z. (2015). Archives microblogs and archival culture in China. *The American Archivist*, 78(2), 357–374. <https://doi.org/10.17723/0360-9081.78.2.357> [in English].
- Macdonald, K. (Director). (2009). *State of Play* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt0473705/> [in English].
- Mars, R. (2023, July 4). J'ai réalisé un film documentaire sur le blogging [I made a documentary film about blogging]. *Vie Universitaire*. Retrieved March 18, 2025, from <https://vieestudiantine.mondoblog.org/jai-realise-un-film-documentaire-sur-le-blogging/> [in French].

- Masliichuk, V. (n.d.). *Holovna* [Home] [Facebook page]. Facebook. Retrieved March 26, 2025, from <https://www.facebook.com/volodymyr.masliychuk> [in Ukrainian].
- Merriam-Webster. (n.d.-a). Blog. In *Merriam-Webster dictionary*. Wayback Machine. Retrieved March 14, 2025, from <https://web.archive.org/web/20121021032242/http://www.merriam-webster.com/dictionary/blog> [in English].
- Merriam-Webster. (n.d.-b). Blogging. In *Merriam-Webster dictionary*. Retrieved March 3, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/blogging> [in English].
- Morgan, L. (n.d.). "ProWritingAid makes my writing better". ProWritingAid. Retrieved March 10, 2025, from https://prowritingaid.com/?utm_source=Leverage+Creative+Group&utm_medium=affiliates-legacy [in English].
- Mykhailova, O. Yu. (2014). Blohosfera yak istorychne dzherelo: do postanovky problem [Blogosphere as a historical source: To the problem statement]. *Ukrainian Historical Journal*, 5, 191–197 [in Ukrainian].
- Mykhailova, O. Yu. (2016). *Hromadianska identychnist u dyskursi ukrainskoi blohosfery (2005–2015 rr.): polityko-aksiolohichniy vymir* [Civic identity in Ukrainian blogosphere discourse (2005–2015): Axiological dimension] [Abstract of PhD Dissertation, National Pedagogical Dragomanov University] [in Ukrainian].
- National Agency of Ukraine on Civil Service. (2019, August 5). *Etychnyi kodeks derzhavnykh sluzhbovtiv ta posadovykh osib mistsevoho samovriaduvannia* [Code of Ethics for civil servants and local government officials]. <https://nads.gov.ua/news/etichniy-kodeks-derzhavnih-sluzhbovciv-ta-posadovih-osib-miscevogo-samovryaduvannya> [in Ukrainian].
- Nedbai, V. (2009). Bloh yak fenomen politychnoi komunikatsii [Blog as a phenomenon of political communication]. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University. Issues of Political Science*, 14(839), 156–162 [in Ukrainian].
- Nedbai, V. (2014). Internet-blohy yak fenomen politychnoi komunikatsii v informatsiinomu seredovyshchi [Internet blogs as a phenomenon of political communication in the information environment]. *European Political and Law Discourse*, 1(6), 296–308 [in Ukrainian].
- Newcomb, T. M. (Ed.). (1950). *Social psychology*. Holt, Rinehart and Winston. <https://archive.org/details/socialpsychology00innewc> [in English].
- Ni, X., Xue, G.-R., Ling, X., Yu, Y., & Yang, Q. (2007, May 8–12). Exploring in the Weblog Space by Detecting Informative and Affective Articles. In *Proceedings of the 16th International Conference on World Wide Web (WWW 2007)* (pp. 281–290). <https://www.cse.ust.hk/~qyang/Docs/2007/wwwni2007.pdf> [in English].
- Nicole. (2024, October 17). *Was ist Bloggen, und warum ist es wichtig* [What is blogging and why is it important]? Aspiration Marketing. <https://blog.aspiration.marketing/de/what-is-blogging-and-why-does-it-matter> [in German].
- Novikov, O. (n.d.). *Dopysy* [Posts] [Facebook page]. Facebook. Retrieved March 12, 2025, from <https://www.facebook.com/oal2012> [in Ukrainian].
- Ong, S. Q. (2024, April 23). 73 Blogging Statistics for 2024. *Ahrefs*. <https://ahrefs.com/blog/blogging-statistics/> [in English].
- Palmer, R. (2022). How i became the World's first blogger & digital nomad pioneer. *Rob Palmer*. <https://robpalmer.com/how-i-became-the-worlds-first-blogger-digital-nomad-pioneer/> [in English].
- Paramonov, A. (n.d.). *Holovna* [Home] [Facebook page]. Facebook. Retrieved March 21, 2025, from <https://www.facebook.com/andrey.paramonov.2025> [in Ukrainian].
- Pleshchenko, K. V. (2014). *Nyzovi Internet-blohy v Ukraini: dialohizuvannia, strukturuvannia, funktsionuvannia* [Grassroots Internet blogs in Ukraine: Dialogization, structuring, functioning] [PhD Dissertation, Taras Shevchenko National University of Kyiv] [in Ukrainian].

- Polovynchak, Yu. M. (2015). Osoblyvosti funktsionuvannya ukraïnskoi blohosfery [Features of functioning of Ukrainian blogosphere]. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, 3(7), 42, 99–102 [in Ukrainian].
- Pozhydaieva, I. V. (2013). *Linhvoprahamatychnyi aspekt manipulyatyvnoho dyskursu blohosfery (na materialy anhliiskoi, rosiiskoi, ukraïnskoi y frantsuzkoi mov)* [Linguopragmatic aspect of the manipulative discourse of the blogosphere (based on English, Russian, Ukrainian and French languages)] [Abstract of PhD Dissertation, Taras Shevchenko National University of Kyiv] [in Ukrainian].
- Pryhornytska, O. H. (2014). Bibliotekni blohy yak instrument prosuvannya biblioteky u virtualnomu prostori [Library blogs as a tool for library promotion in the virtual space]. In *Mistse i rol bibliotek u formuvanni natsionalnoho informatsiinoho prostoru* [The place and role of libraries in the formation of the national information space] [Conference proceedings]. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/340> [in Ukrainian].
- Qu, H., La Pietra, A., & Poon, S. (2006). Automated blog classification: Challenges and pitfalls. In *AAAI Spring Symposium: Computational approaches to analyzing weblogs* [Conference proceedings] (184–186). <https://cdn.aaai.org/Symposia/Spring/2006/SS-06-03/SS06-03-037.pdf> [in English].
- Quotation. (n.d.). In *Oxford English dictionary*. Oxford University Press. Retrieved March 2, 2025, from <https://www.oed.com/search/advanced/Quotations?textTermText0=blog&textTermOpt0=WordPhrase&dateOfUseFirstUse=false&page=1&sortOption=AZ> [in English].
- Research in the archives of Ukraine. (n.d.). *Obhovorennia* [Discussion] [Facebook page]. Facebook. Retrieved March 11, 2025, from <https://www.facebook.com/groups/1223409394343379> [in Ukrainian].
- Retrouvez tout le vocabulaire d'internet dans notre dictionnaire* [Find all the internet vocabulary in our dictionary]. (n.d.). Clémentine. Retrieved March 1, 2025, from <https://www.clementine.jobs/vocabulaire-du-web/> [in French].
- Riley, M., & Riley, J. (1986). Longevity and Social Structure. *Daedalus*, 115(1), 51–75 [in English].
- Robinson, R. (2025, May 3). 231 Blogging Terms You Need to Know in 2025 The Ultimate Blogging Glossary & List of Definitions (to Help You Blog Smarter). *Ryan Robinson*. <https://www.ryrob.com/blogging-terms/> [in English].
- Rudyk, M. (2022). *Suchasna blohosfera: osoblyvosti kontentu* [Modern blogosphere: content features]. Publishing centre at Ivan Franko Lviv National University [in Ukrainian].
- Santigo, E. (2023, October 2). *Do people still read blogs? We Asked consumers [new data]*. HubSpot. <https://blog.hubspot.com/marketing/do-people-read-blogs> [in English].
- Shannon, C. E., & Weaver, W. (1964). *The mathematical theory of communication*. Urbana: The University of Illinois Press. https://pure.mpg.de/rest/items/item_2383164_3/component/file_2383163/content [in English].
- Share of young people reading blogs in the United Kingdom (UK) from 2010 to 2022*. (n.d.). Statista. Retrieved March 4, 2025, from <https://www.statista.com/statistics/299097/blog-reading-by-young-people-in-the-uk/> [in English].
- Siever, F. (2025, February 6). *Was ist ein Blog? Und lohnt es sich 2025* [What is a blog? And is it worth it in 2025]. exovia. <https://www.exovia.de/journal/was-ist-ein-blog/> [in German].
- Social Media Cartoon #09. Aus unserer Reihe: Die besten Social Media Cartoons. “Blogger in Not” [Social media cartoon #09. From our series: The best social media cartoons. “Bloggers in need”]. (n.d.). *dw Magazin*. Retrieved March 17, 2025, from <https://www.digitalwelt.org/themen/social-media/social-media-cartoon-09> [in German].
- Spicer, M. (Director). (2017). *Ingrid Goes West* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt5962210/> [in English].
- Spilka arkhivistiv Ukrainy. (n.d.). *Holovna* [Home] [Facebook page]. Facebook. Retrieved March 30, 2025, from <https://www.facebook.com/profile.php?id=100066924888385> [in Ukrainian].

- Sprung, D. (2024, April 1). Blogs sind tot, lang leben Blogs [Blogs are dead, long live blogs]. *bloggerabc*. <https://www.bloggerabc.de/blogs-tot/> [in German].
- Srba, I., & Bielikova, M. (2016). A Comprehensive Survey and Classification of Approaches for Community Question Answering. *ACM Transactions on the Web*, 10(3), Article 18. <https://doi.org/10.1145/2934687> [in English].
- State Archival Service of Ukraine. (n.d.). *Bloh* [Blog]. Retrieved March 9, 2025, from <https://archives.gov.ua/ua/%d0%b1%d0%bb%d0%be%d0%b3/> [in Ukrainian].
- Stewart, J. (1991). A postmodern look at traditional communication postulates. *Western Journal of Speech Communication*, 55(4), 354–379. <https://doi.org/10.1080/10570319109374393> [in English].
- The Write Practice. (n.d.). *Home*. Retrieved March 11, 2025, from <https://thewritepractice.com/> [in English].
- Tim Berners-Lee. (n.d.). W3C. Retrieved March 1, 2025, from <https://www.w3.org/People/Berners-Lee/> [in English].
- Tim Berners-Lee: Begründer des World Wide Web [Tim Berners-Lee: Founder of the World Wide Web]. (n.d.). Gesellschaft für Informatik. Retrieved March 1, 2025, from <https://gi.de/persoenlichkeiten/tim-berners-lee> [in German].
- Trachuk, L. D. (2012). Bibliotechnyi bloh yak proiav kontseptsii "Biblioteka 2.0" [Library blog as a manifestation of the concept of "Library 2.0"]. *Bulletin of the Book Chamber*, 9, 22–24 [in Ukrainian].
- 12 idei dlia stvorennia kontentu, yakyi spodobaietsia vashym chytacham [12 content ideas readers will love (and how to use them)]. (2025, February 28). *AG.Marketing*. <https://ag.marketing/blog/12-idey-dlya-stvorenniya-kontentu/> [in Ukrainian].
- Tyron, I. V. (2014). *Ekspresyvnii syntaksys u dyskursi anhlo movnoho blohosfery* [Expressive syntax in the discourse of the English-language blogosphere] [Abstract of PhD Dissertation, Taras Shevchenko National University of Kyiv] [in Ukrainian].
- van Aart, I. (Director). (2022). *Serial Blogueuse* [Serial blogger] [Film]. Allocine. https://www.allocine.fr/film/fichefilm_gen_cfilm=290384.html [in French].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2015, December 10). *Pro derzhavnu sluzhbu* [On civil service] (Law No. 889-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> [in Ukrainian].
- Vinnichuk, Yu., Gendin, E., Gordienko, M., Zhadan, S., Kabanov, A., Kurkov, A., & Styazhkina, E. (2015). 2014. *Khronika goda. Blogi. Kolonki. Dnevniky* [2014. Chronicle of the year. Blogs. Columns. Diaries]. Folio [in Ukrainian].
- Vinnytskyi blogger №2. (2018). *Ironichno pro Vinnytsiu i ne tilky* [Ironically about Vinnytsia and not only]. Kozlov R. A. [in Ukrainian].
- Virik, M., Simko, M., & Bielikova, M. (2016). Blog style classification: Refining affective blogs. *Computing and Informatics*, 35(5), 1027–1049. <https://www.cai.sk/ojs/index.php/cai/article/view/3121/787> [in English].
- von Horn, M. (Director). (2020). *Sweat* [Film]. IMDb. <https://www.imdb.com/title/tt12443946/> [in English].
- Where do I send comments about the W3C website? (n.d.). W3C. Retrieved March 21, 2025, from <https://www.w3.org/help/#invention> [in English].
- Writershelpingwriters. (n.d.). *Home*. Retrieved March 31, 2025, from <https://writershelpingwriters.net/> [in English].
- Yurkova, O. (n.d.). *Holovna* [Home] [Facebook page]. Facebook. Retrieved March 25, 2025, from <https://www.facebook.com/oksana.yurkova> [in Ukrainian].
- Zaitseva, S. V. (2015). *Leksyko-stylistychni ta slovotvirni osoblyvosti ukrainskomovnoho blohu* [Lexical-stylistic and word-formation features of the Ukrainian-language blog] [Abstract of PhD Dissertation, Oles Honchar Dnipro National University] [in Ukrainian].
- Zemliakova, O. O. (2010). *Linhvostylistychni kharakterystyky zhanru anhlo movnoho korporatyvnoho blohu* [Linguistic-stylistic characteristics of the genre of the English-language corporate

blog] [Abstract of PhD Dissertation, V. N. Karazin Kharkiv National University] [in Ukrainian].

Zhadan, S. (n.d.). *Teksty* [Texts]. Rozdilovi. Retrieved March 23, 2025, from <https://rozdilovi.org/ua/lyrics/shchastia-ne-omynesh?> [in Ukrainian].

Zhuk, A. (2024). *Mam, zroby meni zmiuu* [Mom, make me a snake] (V. Stakh, Trans.). Vydavnytstvo Staroho Leva [in Ukrainian].

UDC 316.472.4:004.774.6Bloh+930.25](477):[316.7:303.446.2

Valentyna Bezdrabko,
DSc in History, Professor,
Kyiv National University
of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: valentbez@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3295-5277

Tetiana Novalska,
DSc in History, Professor,
Kyiv National University
of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: novalska@meta.ua
ORCID ID: 0000-0003-3093-3998

BLOGS, BLOGGING AND ARCHIVES: EXPERIENCE, PECULIARITIES, PERSPECTIVES

The aim of the article is to characterise corporate and personal blogs in archival science, to find out peculiarities of industry blogging, specifics of the archival segment of the blog sphere; to determine advantages of G. Hofstede's theory of cultural dimensions as a research paradigm for studying archival blogging and prospects for its development in Ukraine.

Research methods. In this article general scientific (universal) and special methods are applied, in particular historical-chronological, terminological, analytical, synthetic, empirical-descriptive, systemic and generalisation.

Scientific novelty. Blogs, blogging and the segment of the archival field in the blog sphere in the Ukrainian information and communication context are studied. The specifics of corporate and personal archival blogs are considered. In the aspect of G. Hofstede's theory of cultural dimensions, the naturally determined features of Ukrainian archival microblogging and the perspectives for the development of the archival component of the blog sphere in Ukraine are established. Recommendations are formulated for the development of archival classical blogging.

Main conclusions. The essence of corporate and personal blogs in archival sphere is to update forms of communication between providers and users of archival services, representation for the professional community and the general number of archives, historical and cultural heritage, information products and services, actualising the solution and resolution of urgent problems of the industry, support of professional image and education.

The peculiarities of archival blogging are determined by the specifics of the archival science development, the status of archives in society and state information policy. The content and form of the blog, the readiness of the institution to establish communication, support feedback and the desire to achieve success depend on this.

The specifics of the archival segment in the Ukrainian blog sphere is microblogging. Archival blogs of the classic type are not presented. The issues of industry standardisation of the rules for their maintenance, archiving and using remain unresolved. Additionally, in Ukraine there is no tradition of assigning blogs a unique international standard number, which is used to identify printed or electronic periodical (ISSN).

Archival blogging studies are an important direction of possible future researches aimed at clarifying the significance of archives for the support and development of socio-communicative activity, which is especially important in exceptional legal states. Having chosen the theory of G. Hofstede as a research paradigm, it is possible to clarify the main peculiarities and perspectives of archival blogging, depending on cross-cultural factors, and to determine its role for the development of the industry in total.

Keywords: archive; blog; microblog; archival blog; blogging; blogger; blog sphere; G. Hofstede's theory of cultural dimensions; archival information; archival document; information and communication technologies.

Надійшла 02.04.2025

Прийнята 27.05.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 930.25:004]:316.422:159.922.4(=161.2)
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335086

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АРХІВНИХ УСТАНОВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ В ЕПОХУ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Олена Веремчук,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Мукачівський державний університет
(Мукачево, Україна)
e-mail: overemchukpopchuk@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2514-8733

Олена Постельжук,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
Дубенська філія Університету «Україна»
(Дубно, Україна)
e-mail: olena.postelzhuk@gmail.com
ORCID ID: 0009-0006-2961-792X

Для цитування:

Веремчук, О., & Постельжук, О. (2025). Цифровізація архівних установ: виклики та перспективи збереження національної пам'яті в епоху технологічних трансформацій. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 142–153. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335086>

Мета статті – дослідити зміни в організації та функціонуванні архівних установ під впливом цифрових технологій, зокрема проблеми зберігання, доступу та автентичності цифрових архівних документів у цифрову епоху.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети застосовано методи аналізу і синтезу (виявлення специфіки впливу цифрових технологій на діяльність архівних установ), контент-аналіз (вивчення джерел інформації із теми статті з метою подальшої інтерпретації результатів), структурно-функціональний (опис і пояснення трансформації ключових функцій архівних установ під впливом цифровізації) та узагальнення (фіксація загальних ознак модернізаційних процесів у діяльності архівних установ).

Наукова новизна. Обґрунтовано твердження про збереження, за умови трансформації, оновлення, ключових функцій архівних установ в епоху цифрових технологій.

Основні висновки. В епоху цифрових технологій архіви як установи, що зберігають пам'ять, не втратять своїх функцій, які все ж необхідно трансформувати з огляду на об'єктивну потребу пристосовуватися до змін у технологічній і соціальній сферах та державному управлінні. Йдеться, зокрема, про потребу оцифрування процесу пошуку і доступу до архівних документів, забезпечення цілісності та автентичності цифрових архівних документів за допомогою поєднання технології штучного інтелекту і блокчейн тощо. Прагнення державних архівних установ зберегти статус установ пам'яті разом із підтвердженням практичної користі від своєї діяльності вимагає ефективного використання усіх можливостей новітніх цифрових технологій, оскільки архівна установа, не здатна пристосовуватися до вимог цифрової епохи, рано чи пізно втратить свій століттями сформований статус і може опинитися в «архіві архівних установ» минулого.

Ключові слова: державні архівні установи; цифрові архівні документи; цифрові технології; оцифрування; функції архівних установ.

ВСТУП

Архівні установи виконують фундаментальну місію – зберігають «документовану інформацію про минуле й сьогодення для вічності», є транслятором «національної пам'яті з минулого у майбуття» (Новохатський, 2006). Справді, архівні документи, які вони збирають і зберігають, використовуються з метою вивчення, аналізу минулого та сьогодення, а передумовою для цього є їхнє надійне зберігання, забезпечення доступності і придатності для використання у будь-який час. Ці архівні документи, які ще зовсім недавно створювалися в усіх сферах життєдіяльності суспільства і приймалися державними архівами для зберігання та використання, були переважно на паперовій основі, але через технічний прогрес способи їх створення змінюються: вони стають цифровими, а їхня кількість експоненційно зростає. Цифрові технології зумовлюють генерування величезної кількості цифрових документів, які можуть мати кілька копій у кількох версіях, зберігатися у різних місцях, під різними іменами й у різних форматах, що збільшує ризик їх втрати. Внаслідок цих змін архівування стає дедалі складнішим процесом – виникає проблема зі збиранням, зберіганням цифрових архівних документів, їх використанням, забезпеченням їх цілісності й автентичності. Хоча радше це не проблема, а виклик, потреба адаптувати «цифрову» діяльність архівних установ до можливостей цифрових технологій, тобто максимально їх використовувати, модернізуючи свої функції і пропонуючи нові сервіси.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

Особливості цифровізації в архівних установах є предметом наукового студіювання українських дослідників тривалий час, упродовж якого накопичено чималий обсяг теоретичного матеріалу і проаналізованого практичного досвіду діяльності державних архівів України. Так, теоретичні засади оцифрування національної архівної спадщини розглянуто у працях В. Бездрабко (2018) (готовність архівних установ до викликів, пов'язаних зі створенням цифрових архівів), В. Бондаренко (2006) (переваги, можливості, планування, створення, використання цифрового архіву на прикладі проекту «Ірмос»), Г. Боряка (2002) (проблеми репрезентації електронних архівних публікацій в інтернеті), М. Васильченка (2011) (стан і перспективи розвитку електронних ресурсів обласних державних архівів України в мережі Інтернет), Я. Калакури та М. Палієнко (2021) (спроба концептуалізації електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства) та ін. Сучасний стан цифрових архівів в Україні, які «є платформами цифрового (електронного) контенту, що забезпечують доступ до різноманітних архівних ресурсів у глобальному інформаційному просторі та підтримують світову концепцію цифровізації найціннішої архівної спадщини», досліджено Н. Коржик (2022).

Відмінність між поняттями «цифровий архів» та «електронний архів» простежено у статті Л. Філіпової (2018). Як зазначає дослідниця, у «цифровому архіві» зберігаються цифрові джерела (фотозображення, звукозаписи, кінофільми, ноти, ілюстрації тощо), тобто оцифровані архівні матеріали, які відскановані, розпізнані та відповідають усім умовам оцифрування документів. В «електронному архіві» збираються електронні колекції, які охоплюють і оцифровані документи, і електронні документи, які вже були створені за допомогою комп'ютерної техніки та інформаційно-комунікаційних технологій (с. 10–11).

Процес організації оцифрування (діджитизації) архівних документів в архівних установах України досліджено у статті М. Боздаган'яна (2024). Автор також розглядає алгоритм процесу реалізації стратегії впровадження цифрових технологій та оцифрування в архівних установах, акцентує на перевагах і проблемах (недоліках) оцифрування архівних документів. Так, запропонований алгоритм включає такі етапи:

- оцінку потреб;
- вибір технології для оцифрування;
- визначення стандартів і нормативів, пов'язаних із цифровим зберіганням документів;
- створення системи метаданих;
- процес сканування;
- забезпечення конфіденційності та безпеки;
- вирішення проблеми зберігання та управління даними, забезпечення доступу до цифрових ресурсів для різних користувачів (с. 53).

Досвід діяльності Державного архіву Полтавської області щодо збереження історико-культурної спадщини шляхом оцифрування архівних документів різного періоду проаналізовано Л. Чередник та І. Панченко (2023). Авторки значну увагу приділяють вивченню процесу «оцифрування науково-довідкового апарату архіву для публікації матеріалів на сайті установи з метою інформування користувачів щодо наявних в архіві фондів і документів» (с. 75), описують результати співпраці Державного архіву Полтавської області «з американською корпорацією Family Search International щодо оцифрування документів генеалогічного характеру (метричні книги і записи реєстрації актів громадянського стану, списки, особові справи тощо)» (с. 75).

Аналіз імплементації процесу модернізації системи управління архівною галуззю на основі засобів та інструментів цифровізації архівних установ здійснено у спільній праці Д. Василенко та Л. Бутко (2021). Зокрема, авторками проаналізовано елементи архівної цифровізації в контексті модернізаційних перетворень суспільства й держави і відзначено, що «основне протиріччя в архівній діяльності прослідковується у відносинах традиційного та інноваційного методів роботи архівів. Причиною цього є потреба в стійких компонентах для стабілізації процесу розвитку архіву, які згодом складаються в обов'язкові інновації» (с. 32).

Це далеко не повний перелік теоретичних праць із проблематики функціонування архівних установ в епоху цифрових технологій, утім, наведені дослідження показово свідчать про значний і протяжний у часі науковий інтерес і суттєві напрацювання фахівців-архівістів щодо оцифрування документів, залучення партнерів, вивчення закордонного досвіду, опрацювання питань зберігання цифрових даних тощо. Проте ця проблема далека від свого розв'язання, зважаючи на масштаби і темпи появи новітніх цифрових технологій і розширення їхніх можливостей, які можуть бути використані в архівних установах із метою модернізації своєї діяльності.

Мета статті – дослідити зміни в організації та функціонуванні архівних установ під впливом цифрових технологій, зокрема проблеми зберігання, доступу та автентичності цифрових архівних документів у цифрову епоху.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цифрові технології сприяли появі нових типів документів, які передаються та зберігаються в державних архівах, а також зумовили значний технологічний по-

тенціал для управління і збереження архівних фондів. Утім, це викликає питання про те, які цифрові архівні документи, на відміну від паперових, є оригіналом. Крім того, великі обсяги нецифрових документів оцифровуються з метою більш зручного та швидкого використання, але це може означати, що один і той самий документ зберігається в аналоговій і водночас цифровій формі. Тобто йдеться про потребу комбінованого зберігання, що вимагає різних підходів і процедур, починаючи від прийому таких документів на зберігання, способу їх зберігання, а також забезпечення пошуку та подальшого використання. Додаткова проблема пов'язана з тим фактом, що не всі цифрові архівні документи представлені у доступній, зручній для людини формі, тож необхідно вирішити, яким чином вони будуть оброблятися та готуватися для подальшого використання, беручи до уваги технічні можливості кінцевого користувача (наприклад, наявність комп'ютера чи гаджета з певними технічними характеристиками). Різноманітна природа цифрових архівних документів (формати документів, електронна пошта, мультимедіа, набори даних, програмні коди) та різні технології, які допомагають користувачам отримувати доступ до цих документів і використовувати їх (від настільних комп'ютерів до різних гаджетів), створюють додаткові проблеми.

Водночас, враховуючи рівень розвитку технологій, користувачі очікують, що послуги доступу та використання цифрових архівних документів будуть інтуїтивно зрозумілими, транзакції – простими, а результати – миттєвими. Для державних архівів усе це створює додаткові виклики, пов'язані із прийняттям рішення щодо того, які цифрові архівні документи потрібно не просто зберігати, а робити це безпечно, щоб користувачі могли знайти потрібні їм документи у будь-який час. Державні архіви також повинні надавати послуги, які відповідають очікуванням користувачів, а також змінити способи доступу та використання цифрових архівних документів. Здатність державних архівів зберігати і пропонувати їх для використання, незалежно від їх формату, визначить, які документи, дані будуть доступні в майбутньому, порівнюючи із сьогоденням.

Д. Василенко та Л. Бутко (2021) елементами архівної цифровізації вважають:

- створення єдиної електронної системи описів архівних фондів;
- оцифрування масивів документів, що перебувають на зберіганні в архівній установі;
- онлайн-систему подачі запитів від фізичних і юридичних осіб;
- передачу до архіву двох типів документів – цифрового і паперового;
- популяризацію діяльності архівної установи на онлайн-платформах (с. 34).

Зокрема, одним із перших кроків до новітньої епохи розвитку архівних установ, на переконання дослідниць, є «створення єдиної електронної системи описів архівних фондів, це надало б можливість громадянам працювати в онлайн-системі і не витрачати час на ручний пошук необхідних справ на усіх вебсайтах архівних установ» (Василенко & Бутко, 2021, с. 34). Чи не найголовнішим аспектом створення цифрового архівного простору вони вважають «переведення в “цифру” масивів архівних документів, що перебувають на зберіганні у фондах». Акцентуючи на специфіці оцифрування, науковиці стверджують, що «під час оцифрування документів з'являється нове нагальне питання щодо того, яким способом і на яких носіях цифрової інформації мають зберігатися оцифровані документи» (Василенко & Бутко, 2021, с. 35). Тобто авторки акцентують на потребі «імплементатії заходів щодо

створення, розповсюдження і збереження цієї [пов'язаної зі збереженням культурної різноманітності і традицій. – О. В., О. П.] інформації в цифровій формі, що дозволить зберігати культурну спадщину для майбутніх поколінь» (Василенко & Бутко, 2021, с. 36). Таким чином, розвиток архівних установ – це подолання протиріччя між традиційним та інноваційним в архівній діяльності, яке виникає унаслідок потреби «в стійких компонентах для стабілізації процесу розвитку архівів, які згодом складаються в обов'язкові інновації» (Василенко & Бутко, 2021, с. 36). І справді, з моменту свого створення державні архіви постійно адаптувалися до соціальних і технологічних змін та піддавалися різним трансформаціям у різний час. Уникнути цього вони не можуть і в цифрову епоху. І навпаки, настав час, коли їм потрібно трансформувати свою діяльність, використовуючи новітні цифрові технології, як-от хмарні обчислення, Інтернет речей, 3D-друк, штучний інтелект, робототехніку, мобільні технології, соціальні мережі та ін.

Ці інновації та можливості їх застосування у практиці архівних установ активно обговорюються професійною спільнотою на численних наукових і дискусійних форумах, щоб не лише вкотре звернути увагу на важливість цифровізації державних послуг як важливого кроку у розвитку сучасного суспільства, спрямованого «на полегшення взаємодії громадян із державними установами та підвищення ефективності надання публічних послуг», але й привернути увагу до змін у діяльності державних архівів в епоху цифровізації. Показовий приклад – регіональний форум «Цифровізація в Україні 2024», організований Львівською обласною військовою адміністрацією за сприяння Міністерства цифрової трансформації України в партнерстві із Програмою розвитку ООН (ПРООН) в Україні за підтримки Уряду Великої Британії в межах проекту «Посилення стійкості громад у регіонах України», що відбувся 18–20 січня 2024 року у Львові (Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів, 2024). Сьогодні серед реалізованих заходів із метою прискорення процесів оцифрування та цифровізації архівних установ затверджено графік кількісних показників (од. зб. / од. обл., файлів, описів) оцифрування архівних ресурсів за видами: документи за паперовими носіями, науково-технічна документація, документи особового походження, кінодокументи, фонові документи, фотодокументи та відеодокументи (Державна архівна служба України, 2021). Зокрема, у звіті про виконання Програми оцифрування необхідно зазначати факт оцифрованих архівних інформаційних ресурсів та кількісний показник оприлюднених документів, наприклад, ЦДІАК України за період із червня 2020-го по жовтень 2023 р. опублікував 745 031 оцифровану копію архівних документів та 2429 архівних справ із 49 фондів (Центральний державний історичний архів України, м. Київ, б.д.). Архівні установи в Україні, поза сумнівом, уже набули досвіду реалізації цифрових архівних проєктів, що пропонують різноманітний контент (оцифровані документи, фото, аудіо, відео тощо). Як відзначають дослідники, «ці архівні колекції різноманітні за тематикою й типо-видовим складом фондів. Вони мають стати основою загальнонаціонального корпоративного проєкту, що об'єднає зусилля з оцифрування архівних фондів центральних державних архівних установ України» (Коржик, 2022, с. 37). Найпоширенішими варіантами колекцій є:

- електронні архіви архівних установ;
- електронні архіви установ і підрозділів підприємств та організацій;

- електронні архіви відкритого доступу (репозитарії), а саме архіви закладів вищої освіти, бібліотек;
- електронні архіви музейних колекцій; електронні архіви тематичних чи галузевих колекцій;
- електронні архіви певних сфер (банківські, медичні, юридичні тощо) (Коржик, 2022, с. 37).

Людство генерує усе більше документів виключно в цифровій формі. Так, як інформувала Міжнародна корпорація даних (IDC), що є провідним глобальним постачальником інформації про ринок, даних і подій для ринків інформаційних технологій, телекомунікацій і споживчих технологій, до 2025 року глобальна датасфера зросте до 163 зетабайтів (тобто трильйона гігабайтів), що вдсятеро перевищує 16,1 ZB даних, згенерованих у 2016 році (Reinsel et al., 2017). Усі ці дані відкривають унікальний досвід користувачів і новий світ можливостей для різних галузей та сфер діяльності. Однак найбільшою проблемою є навіть не обсяг цифрових документів, оскільки сьогодні їх зберігання не потребує таких великих витрат, як багато років тому. Більш серйозне питання полягає в тому, що ці документи щодня втрачаються і їхніми творцями, і архівними установами – за даними, наприклад, Дж. Дежардена (Desjardins, 2019), із 2013 року було втрачено або вкрадено 14 717 618 286 записів, з яких 3 353 172 708 записів лише у першій половині 2018 року. Вочевидь, певна частина цих даних має архівну цінність, що є переконливим свідченням величезного розриву між кількістю записів, які вимагають гарантування безпеки, і кількістю записів, які захищені фактично, і цей розрив збільшуватиметься. IDC прогнозувала, що вже до 2025 року майже 90 % усіх даних, створених у глобальній сфері даних, вимагатимуть певного рівня безпеки, але, на жаль, захищеними будуть менше половини (Desjardins, 2019).

Враховуючи, що повідомлення в соціальних мережах можуть глибоко впливати на суспільство загалом, частину з них доцільно розглядати як важливе першоджерело для дослідників у майбутньому. Тому державні архіви повинні якнайшвидше з'ясувати, чи мають цінність записи, розміщені в соціальних мережах державними установами, компаніями, знаменитостями, окремими особами та ін., і якщо мають, то яку. Наприклад, чи можна вважати рекламу у соціальних мережах важливим джерелом інформації про культуру та суспільство на конкретний момент часу. Тож державним архівам необхідно ретельно продумати, які записи варто зберігати і як довго (через необхідність їхнього подальшого повторного використання як докази чи письмову культурну спадщину), відповідно, контент вебсайтів та соціальних мереж якнайшвидше має стати предметом професійних архівних досліджень і обговорень із погляду їх оцінювання та пошуку способу довгострокового збереження і, що не менш важливо, їхнього використання у майбутньому.

Цифрові технології вдосконалювалися з роками, і державні архіви накопичили величезний обсяг знань та досвід в управлінні цифровими архівами. Це хороше підґрунтя для їхньої діяльності у майбутньому, але вже сьогодні їм необхідно постійно адаптувати свою «цифрову» роботу до розвитку цифрових технологій та оптимально, ефективно їх використовувати. Так, державним архівам необхідно забезпечити користувачам (окремим особам, організаціям) можливість створювати новий контент і завантажувати його на віддалені сервери та у хмару (зрозуміло, що місткість цих сховищ повинна бути необмеженою) і при цьому пропонувати корис-

тувачам не лише дисковий простір, а й програмне забезпечення, що уможливить обробку завантаженої інформації: 1) ділитися, змінювати, завантажувати та тиражувати у необмеженій кількості копій; 2) сортувати і групувати відповідно до системи, визначеної користувачем, з можливістю додавання описових даних до різних одиниць. Причому потрібно уможливити доступ до завантаженого контенту, який можна було б отримати в будь-якому місці та в будь-який час (але з певною обмовкою – користувачі, які завантажили контент, мають право обмежити доступ до нього). Поеднання цього окремо завантаженого контенту за різними критеріями, зокрема контекстом, повинні забезпечувати сучасні інструменти аналізу даних.

Усі ці зміни і можливості пропонують, зрештою, прості, ефективні та недорогі рішення, утім, водночас викликають закономірне запитання щодо того, яким буде державний архів і які функції він виконуватиме у «цифровому» світі. Відповідь очевидна: у найближчі десятиліття державні архіви продовжуватимуть виконувати покладені на них функції. На користь такого твердження варто навести кілька аргументів. Так, архіви як установи, що зберігають пам'ять, вкорінені у культурній «тканині» суспільства, тож їх функціонування є необхідністю державного управління і водночас культурною цінністю, яка відіграє важливу роль в освіті та створенні художніх продуктів, у міжнародних відносинах і, у ширшому значенні, у підтримці та формуванні суспільної ідентичності. Хоча більшість людей сьогодні фізично не відвідують архівні установи і, швидше за все, не робитимуть цього в майбутньому, все ж вони цінують зручність, швидкість, простоту онлайн-доступу до архівних документів або принаймні вважають їх основними вимогами і перевагами. Крім того, відносна сталість адміністративних структур, внутрішньо- та міжорганізаційних традицій, індивідуальні та суспільні інтереси є потужними стабілізуючими чинниками, що забезпечують подальшу потребу і функціонування архівних установ, які зберігають пам'ять.

Архівні установи, як і раніше, виконуватимуть функції, притаманні їм протягом тривалого часу, оскільки документи, які вони зберігають, залишилися незмінними. Зрозуміло, що через соціальну та економічну еволюцію функції архівних установ трансформуються, стаючи більш спеціалізованими, але при цьому вони демонструють тривалу постійність, адже принципи зберігання паперового чи електронного носія нічим не відрізняються. Для збереження, пошуку, класифікації та опису архівного документа були розроблені широко використовувані архівні стандарти (ДСТУ 2732:2023 Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять; ДСТУ 4331:2004 Правила описування архівних документів (ISAD (G):1999, NEQ); ДСТУ 7361:2013 Відеодокументи. Правила зберігання національного архівного фонду. Технічні вимоги; ДСТУ ISO 11799:2018 (ISO 11799:2015, IDT) Інформація та документація. Вимоги до зберігання архівних та бібліотечних матеріалів; ДСТУ 8889:2019 Документи з паперовими носіями. Правила зберігання Національного архівного фонду. Технічні вимоги; СОУ 92.5-22892594-001-2004 Галузева система науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства. Структура та основні напрями функціонування та ін.), нормативно-правові акти та методичні рекомендації, а інформація, що міститься в документах, як і у минулі століття, виконує те саме призначення, яке державні архіви реалізовували протягом тривалого часу.

Як і раніше, архівні установи в епоху цифрових технологій зобов'язані зберігати документи в аналоговій формі. Справді, оцифрування означає більше, ніж просто створення цифрових копій для резервного копіювання; цей процес є також передумовою для дослідників для виконання їхньої роботи в разі, якщо вони не мають доступу до використання оригінального обладнання, необхідного для перегляду мікрофільмів, фотографій тощо. Але навіть якщо документ оцифровано з високою роздільною здатністю (чіткість зображення, глибина кольору та ін. параметри), користувачам архівних установ усе ж необхідно ознайомитися з оригіналом, щоб отримати уявлення про всі його деталі та водночас культурну цінність. Тож архівні установи повинні забезпечити довготривалу збереженість оригіналів документів у належному стані. Адже архіви, діяльність яких підкріплена високим рівнем експертизи і професійними традиціями, – це найкраще місце для зберігання, експертного збереження, аналогового та цифрового копіювання оригіналів архівних документів. Особливо це актуально, зважаючи на те, що все більш складні носії інформації, схоже, мають дедалі коротші терміни експлуатації, що потребує постійної уваги архівістів – термін використання носіїв (DVD, вінчестерів та ін.) та період функціонування формату є обмеженим, і це вимагає постійного оновлення носіїв. Виготовлення та безпечне зберігання цифрових копій разом із захистом оригіналів документів необхідні ще й з огляду на суто об'єктивні ризики – війни та стихійні лиха тощо, що можуть призвести до знищення колекції.

Ще один аргумент на користь твердження про виконання державними архівами й у «цифровому» світі своїх ключових функцій пов'язаний із контекстом. Часто користувачі, шукаючи цифрову копію конкретного документа, залишають поза увагою контекст, в якому він був створений. Утім, саме контекст, взаємозв'язок між даними та документами дає змогу включити у вивчення змісту конкретного документа історію його походження та архівну історію. Навіть коли йдеться про цифрові копії, архівні установи за допомогою комп'ютерних баз даних та систем управління контентом здатні забезпечити створення і доступність додаткових контекстів, що відповідатимуть вимогам і методам пошуку онлайн-користувачів. Так, цифрові репозитарії пропонують можливість переглядати документи різними шляхами, що визначаються різною логікою, фактично не втрачаючи контексти, пов'язані із цими документами в архівній структурі. Такі дії, до речі, можуть навіть сприяти розкриттю взаємозв'язків між документами, які зберігаються в різних архівних установах, що робить їхню діяльність та їхніх дослідників інтерактивними. Цю функцію здатні забезпечити саме архівні установи, бо сам по собі інтернет спроможний лише надавати доступ до контекстів, розкритих та збережених у них.

Таким чином, технологічний прогрес одночасно спрощує й ускладнює діяльність архівів. Наприклад, різні застосунки і сервіси значно полегшують роботу архівістів, так само, як інтерфейси користувача, відповідно, полегшують роботу останніх. Поява нових типів документів, експоненційно зростаючий обсяг цифрової інформації, що підлягає зберігання, з одного боку, а також змінювані очікування користувачів, з іншого, створюють нові виклики для архівної професії та вчених-архівістів. Користувачі архівних установ із різним рівнем знань, умінь і навичок дедалі більше віддають перевагу віддаленому доступу до архівних фондів. Більшість користувачів архівних установ відвідують їх тільки в особливих випадках, наприклад, якщо матеріали, що розглядаються, ще не були оцифровані, або якщо їм потрібна

особиста консультація під час дослідження. Тож, вочевидь, потреба в архівних установах збережеться й у «цифровому» світі, принаймні, в найближчому майбутньому, і про втрату ними своїх функцій сьогодні не йдеться.

ВИСНОВКИ

В епоху цифрових технологій архіви як установи, що зберігають пам'ять, не втратитимуть свої функції, які все ж необхідно трансформувати з огляду на об'єктивну потребу пристосовуватися до змін у технологічній і соціальній сферах та державному управлінні. Йдеться, зокрема, про потребу оцифрування процесу пошуку і доступу до архівних документів, забезпечення цілісності та автентичності цифрових архівних документів за допомогою поєднання технології штучного інтелекту і блокчейн тощо. Ця потреба модернізації, оновлення функцій торкається усіх аспектів функціонування архівних установ – від теоретичних засад їхньої діяльності до обслуговування користувачів. Прагнення державних архівних установ зберегти статус установ пам'яті разом із підтвердженням практичної користі від своєї діяльності вимагає ефективного використання усіх можливостей новітніх цифрових технологій, оскільки архівна установа, не здатна пристосуватися до вимог цифрової епохи, рано чи пізно втратить свій століттями сформований статус і може опинитися в «архіві архівних установ» минулого.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бездрабко, В. (2018, 17–19 травня). Електронний архів: чи готові ми до нових викликів? В *Інформація, комунікація, суспільство 2018* [Матеріали конференції] (с. 123–124). Видавництво Львівської політехніки.
- Боздаган'ян, М. (2024). Організація оцифрування документів в архівних установах України. В *Збірник праць молодих науковців ЦНТУ* (Вип. 14, ч. 1, с. 50–55). Центральноукраїнський національний технічний університет.
- Бондаренко, В. (2006). Цифровий архів: переваги, можливості, планування, створення, використання (на прикладі проекту «Ірмос»). *Вісник Львівського університету. Серія: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*, 1, 231–248.
- Боряк, Г. В. (2002). Електронні архівні публікації в Інтернеті: проблеми репрезентації інформаційних ресурсів. *Архіви України*, 4–6, 141–169.
- Василенко, Д. П., & Бутко, Л. В. (2021). Пріоритетні напрями цифровізації архівної справи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 32–38. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2021.249322>
- Васильченко, М. М. (2011). Електронні ресурси обласних державних архівів України в мережі Інтернет: стан і перспективи розвитку в сучасному соціально-комунікаційному середовищі. *Вісник Харківської державної академії культури*, 32, 159–167.
- Державна архівна служба України. (2021, 29 грудня). *Про затвердження Програми оцифрування архівних інформаційних ресурсів на 2022–2025 роки* (Наказ № 165). https://srp.archives.gov.ua/tmp/1445_2.pdf
- Калакура, Я., & Палієнко, М. (2021). Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства. *Архіви України*, 3(328), 36–65. <https://doi.org/10.47315/archives2021.328.036>
- Коржик, Н. (2022). Цифрові архіви України: стан, проблеми, перспективи. *Вісник Книжкової палати*, 4, 35–39. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.4\(309\).35-39](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.4(309).35-39)

- Новохатський, К. (2006). Гуманітарна місія архівів і реформування архівної справи в Україні. *Константи*, 1(12), 5–9.
- Філіпова, Л. Я. (2018). Цифрові архіви в сучасному суспільстві: термінологічний та змістовний аспект. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 6–11.
- Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів. (2024, 24 січня). *Архіви в епоху цифровізації*. <https://tsdaea.archives.gov.ua/2024/01/24/arhivy-v-epohu-cyfyrovizaciyi/>
- Центральний державний історичний архів України, м. Київ. (б.д.). *E-Archive*. Взято 22 грудня 2024 з https://cdiak.archives.gov.ua/full_files/
- Чередник, Л., & Панченко, І. (2023). Упровадження новітніх інформаційних технологій у Державному архіві Полтавської області. *Архіви України*, 3(336), 74–86. <https://doi.org/10.47315/archives2023.336.074>
- Desjardins, J. (2019, June 27). *The 15 biggest data breaches in the last 15 years*. Visual Capitalist. <https://www.visualcapitalist.com/the-15-biggest-data-breaches-in-the-last-15-years/>
- Reinsel, D., Gantz, J., & Rydning, J. (2017). *Data Age 2025: The evolution of data to life-critical. Don't focus on big data; focus on the data that's big* [White paper]. International Data Corporation. <https://www.seagate.com/files/www-content/our-story/trends/files/Seagate-WP-DataAge2025-March-2017.pdf>

REFERENCES

- Bezdrabko, V. (2018, May 17–19). Elektronnyi arkhiv: chy hotovi my do novykh vyklykiv [Electronic archive: are we ready for new challenges]? In *Informatsiia, komunikatsiia, suspilstvo 2018* [Information, Communication, Society 2018] [Conference proceedings] (pp. 123–124). Lviv Polytechnic Publishing House [in Ukrainian].
- Bondarenko, V. (2006). Tsyfrovyi arkhiv: perevahy, mozhlyvosti, planuvannia, stvorennia, vykorystannia (na prykladi proiektu "Irmos") [Digital archive: Advantages, possibilities, planning, creating, using (by the "Irmos" project)]. *Visnyk of the Lviv University. Series Bibliology, Library Studies and Informtions Tehnologies*, 1, 231–248. [in Ukrainian].
- Boriak, H. V. (2002). Elektronni arkhivni publikatsii v Interneti: problemy reprezentatsii informatsiinykh resursiv [On-line archival publications on the Internet: Challenges facing information technology]. *Archives of Ukraine*, 4–6, 141–169. [in Ukrainian].
- Bozdahanian, M. (2024). Orhanizatsiia otsyfruvannia dokumentiv v arkhivnykh ustanovakh Ukrainy [Organisation of digitisation of documents in archival institutions of Ukraine]. In *Zbirnyk prats molodykh naukotsiv TsNTU* (Iss. 14, Pt 1, pp. 50–55). Central Ukrainian National Technical University [in Ukrainian].
- Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv. (n.d.). *E-Archive*. Retrieved December 22, 2024, from https://cdiak.archives.gov.ua/full_files/ [in Ukrainian].
- Cherednyk, L., & Panchenko, I. (2023). Uprovadzhennia novitnikh informatsiinykh tekhnolohii u Derzhavnomu arkhivi Poltavskoi oblasti [The implementation of the latest information technologies in the State Archives of Poltava Region]. *Archives of Ukraine*, 3(336), 74–86. <https://doi.org/10.47315/archives2023.336.074> [in Ukrainian].
- Desjardins, J. (2019, June 27). *The 15 biggest data breaches in the last 15 years*. Visual Capitalist. <https://www.visualcapitalist.com/the-15-biggest-data-breaches-in-the-last-15-years/> [in English].
- Filipova, L. Ya. (2018). Tsyfrovi arkhivy v suchasnomu suspilstvi: terminolohichni ta zmistovnyi aspekt [Digital archives in the modern society: Terminological and content aspects]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 6–11. [in Ukrainian].
- Kalakura, Ya., & Paliienko, M. (2021). Kontseptualizatsiia elektronnoho arkhivoznavstva v konteksti tsyfyrovizatsii ukrainskoho suspilstva [The conceptualization of electronic

- archives in the context of digitalization of Ukrainian society]. *Archives of Ukraine*, 3(328), 36–65. <https://doi.org/10.47315/archives2021.328.036> [in Ukrainian].
- Korzhyk, N. (2022). Tsyfrovі arkhivy Ukrainy: stan, problemy, perspektyvy [Digital archives of Ukraine: State, problems, prospects]. *Bulletin of the Book Chamber*, 4, 35–39. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.4\(309\).35-39](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.4(309).35-39) [in Ukrainian].
- Novokhatskyi, K. (2006). Humanitarna misiia arkhiviv i reformuvannia arkhivnoi spravy v Ukraini [Humanitarian mission of archives and reform of archival affairs in Ukraine]. *Konstanty*, 1(12), 5–9. [in Ukrainian].
- Reinsel, D., Gantz, J., & Rydning, J. (2017). *Data Age 2025: The evolution of data to life-critical. Don't focus on big data; focus on the data that's big* [White paper]. International Data Corporation. <https://www.seagate.com/files/www-content/our-story/trends/files/Seagate-WP-DataAge2025-March-2017.pdf> [in English].
- State Archival Service of Ukraine. (2021, December 29). *Pro zatverdzhennia Prohramy otsyfruvannia arkhivnykh informatsiinykh resursiv na 2022–2025 roky* [On approval of the Programme for digitisation of archival information resources for 2022–2025] (Order No. 165). https://srpi.archives.gov.ua/tmp/1445_2.pdf [in Ukrainian].
- Tsentrалnyi derzhavnyi audiovizualnyi ta elektronnyi arkhiv. (2024, January 24). *Arkhivy v epokhu tsyfrovizatsii* [Archives in the era of digitalization]. <https://tsdaea.archives.gov.ua/2024/01/24/arhivy-v-epohu-zyfrovizacziyi/> [in Ukrainian].
- Vasylchenko, M. M. (2011). Elektronni resursy oblasnykh derzhavnykh arkhiviv Ukrainy v merezhi Internet: stan i perspektyvy rozvytku v suchasnomu sotsialno-komunikatsiinomu seredovyshchi [Electronic resources of regional state archives of Ukraine on the Internet: State and prospects of development in the modern social and communication environment]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 32, 159–167. [in Ukrainian].
- Vasylenko, D. P., & Butko, L. V. (2021). Priorytetni napriamy tsyfrovizatsii arkhivnoi spravy [Priority areas of archive branch digitalization]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 32–38. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2021.249322> [in Ukrainian].

UDC 930.25:004]:316.422:159.922.4(=161.2)

Olena Veremchuk,

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Mukachevo State University*

(Mukachevo, Ukraine)

e-mail: overemchukpopchuk@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2514-8733

Olena Postelzhuk,

PhD in Social Communications,

Dubno Branch of the University "Ukraine"

(Dubno, Ukraine)

e-mail: olena.postelzhuk@gmail.com

ORCID ID: 0009-0006-2961-792X

DIGITALISATION OF ARCHIVAL INSTITUTIONS: CHALLENGES AND PROSPECTS FOR MAINTAINING NATIONAL MEMORY IN THE TECHNOLOGICAL TRANSFORMATIONS EPOCH

The aim of the article is to study changes in organising and functioning of archival institutions under the influence of digital technologies, including the problems of storage, access and authenticity of digital archival documents in the digital time.

Research methods. To achieve the set goal, the methods of analysis and synthesis (identifying the specifics of the influence of digital technologies on the activity of archival establishments), content analysis (studying sources of information on the topic of this article for the purpose of further interpreting the results), structural and functional (describing and explaining the transformation of key functions of archival institutions under the digitalisation influence) and generalisation (fixing the general features of modernised processes in the activity of archival establishments) are used.

Scientific novelty. The statement about the preservation according to transformation, updating, key functions of archival institutions in the epoch of digital technologies is grounded.

Main conclusions. In the time of digital technologies, archives, as memory institutions that keep memory will not lose their functions, which still need to be transformed in view of the objective necessity to adapt to changes in the technological and social spheres and public administration. In particular, it is about the need in digitising the process of search and access to archival documents, ensuring the integrity and authenticity of digital archival documents by combining artificial intelligence technology and blockchain, etc. The desire of state archival establishments to maintain the status of memory institutions, together with the confirmation of practical benefit from its activity, requires the effective usage of all the possibilities of innovative digital technologies, since archival institutions that is not able to adapt to the requirements of the digital epoch, sooner or later will lose their conquered status and can be in “the archives of archival establishments” of the past.

Keywords: state archival institutions; digital archival documents; digital technologies; digitisation; functions of archival institutions.

Надійшла 03.02.2025

Прийнята 11.04.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 027.625(477):[316.7:004:005.591.6]:37
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335087

КРЕАТИВНІ ПРОСТОРИ У ДИТЯЧИХ БІБЛІОТЕКАХ: СУТНІСТЬ, МОЖЛИВОСТІ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ

Юрій Гайдай,
здобувач освітньо-наукового рівня
доктора філософії,
спеціальність 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: yuriy.gaidai@gmail.com
ORCID ID: 0009-0007-7627-4365

Для цитування:

Гайдай, Ю. (2025). Креативні простори у дитячих бібліотеках: сутність, можливості та український досвід реалізації. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 154–163. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335087>

Актуальність теми статті зумовлена стрімким переосмисленням ролі бібліотек у сучасному суспільстві, зокрема потребою трансформувати дитячі бібліотеки відповідно до культурних, освітніх та цифрових викликів XXI століття. Формування креативних просторів у бібліотеках для дітей є відповіддю на запит громади на інклюзивні, інтерактивні, міждисциплінарні формати культурної взаємодії та розвитку.

Мета статті – виявити передумови появи, сутність креативних просторів у бібліотеках та можливості, що ними надаються, а також розкрити напрями розвитку креативних просторів у дитячих бібліотеках України.

Методи дослідження: аналітичний метод – для вивчення наукової літератури з питань функціонування дитячих бібліотек, модернізації бібліотечного простору та впровадження інноваційних підходів у роботі з дитячою аудиторією; описовий метод – для фіксації та узагальнення практик створення креативних просторів у бібліотеках для дітей в Україні.

Наукова новизна полягає у з'ясуванні сутності креативних просторів у бібліотеках та можливостей, що ними надаються, а також в окресленні перспективних напрямів удосконалення креативних просторів у дитячих бібліотеках; виявленні основних функцій креативного простору у дитячій бібліотеці як мультифункціонального середовища, що поєднує освітній, культурний, технологічний та соціальний аспекти; обґрунтуванні потенціалу креативного простору як чинника дитиноцентричної моделі діяльності бібліотеки, що відповідає вимогам сталого соціокультурного розвитку громади.

Основні висновки. Підсумовано, що інновації у діяльності бібліотеки – це інструмент зміни її ролі у сучасному суспільстві, що відбувається за рахунок урізноманітнення платформ та напрямів комунікації з користувачами, що, зі свого боку, призводить до збільшення кількості учасників креативних подій у бібліотеці. Креативний простір бібліотеки визначено як різновид просторів бібліотечних послуг, які повністю або частково зосереджені на створенні нетекстового контенту (малюнки і фотографії, аудіоматеріали, відео, вебмедіа та багато іншого), а не тільки на його споживанні. Зокрема, акцентовано, що креативні простори у дитячих бібліотеках – це не просто інноваційний формат роботи, а нова парадигма взаємодії з користувачем, яка ґрунтується на принципах співтворчості, гнучкості, інклюзивності та доступності.

Ключові слова: дитяча бібліотека; креативний простір; культура участі; спільна творчість; дитиноцентрична модель діяльності бібліотеки.

ВСТУП

Бібліотеки, які тривалий час розглядалися як суто книгосховища і водночас місця надання інформації, в епоху цифрових технологій активно розширюють свої функції. Книгозбірні не просто варіюють послуги, збільшують кількість, урізноманітнюють і змістовно наповнюють орієнтовані на користувачів творчі заходи, а й трансформують свій простір, гнучко реагуючи на суспільні очікування. У контексті загального оновлення функцій бібліотек особливо актуальним постає питання створення креативного простору саме у дитячих бібліотеках, які традиційно виконують важливу роль у соціалізації, навчанні, сприянні набуттю дітьми творчих і комунікативних навичок. Сучасна дитяча бібліотека перетворюється на динамічний, інтерактивний простір, де дитина може не лише читати, а й створювати, експериментувати, спілкуватися. Така модернізація функцій дитячих бібліотек уособлює одночасну реалізацію різних напрямів діяльності бібліотек, що зумовлено зміною моделі сприйняття інформації у дітей, які живуть у світі стрімкого технологічного розвитку, мультимедійного контенту й коротких форматів взаємодії. Креативний простір у бібліотеці – це відповідь на ці виклики, спроба переформатувати культурно-освітній заклад відповідно до реальних потреб дитини XXI століття. У бібліотеках для дітей це означає ігровий підхід, особливий інтер'єр, використання технологій та ін., що істотно модернізує культурні практики цієї цільової аудиторії.

Таким чином, актуальність вивчення досвіду створення та функціонування креативних просторів у бібліотеках для дітей зумовлена трансформацією їхньої ролі в умовах цифрової доби, необхідністю переосмислення традиційних функцій та форм діяльності бібліотек у відповідь на зміни у сфері сприйняття, комунікації та освітньо-культурних запитів дитячої аудиторії. Формування креативного простору постає як закономірний крок модернізації бібліотечної інфраструктури, спрямований на забезпечення багатовекторного розвитку дитини завдяки поєднанню інтелектуальної, емоційної та соціальної складових освітнього процесу.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Вивчення сутності та можливостей креативних просторів загалом та у бібліотеках зокрема передбачає звернення до праць, в яких розкрито «роль та можливості бібліотек у задоволенні постійно зростаючих інформаційних потреб користувачів, а також відповідність бібліотечної діяльності новим викликам сучасного інформаційного суспільства» (Кузьменко & Загуменна, 2020), проведено дослідження хабів, їх особливостей і місця «в ієрархії сучасного соціокультурного простору» (Сенько, 2022). Щодо наукових розвідок, в яких ґрунтовно проаналізовані безпосередньо створення креативних та розвивальних просторів для дітей, робіт вкрай мало. Серед окремих спроб узагальнення інноваційної діяльності бібліотек варто виокремити праці В. Ільницького (2023), присвячені вивченню сучасних бібліотечних технологій у дитячому середовищі, а також роботу Г. Бородіної та Л. Прус (2019), в якій акцентовано на соціокультурній функції бібліотеки як простору для розвитку дитини. Важливим також є концептуальний підхід, запропонований у моделі «Чотири простори бібліотеки», який передбачає створення креативного, навчального, натхненного та комунікативного середовищ у межах однієї установи (Українська бібліотечна асоціація, 2020). На особливу увагу заслуговує дисертація А. Гордієнко

(2018), присвячена «дитячій бібліотеці як культуротворчому феномену, діяльність якої підпорядкована збереженню й використанню культурної спадщини як основи національно-культурної ідентичності». Як слушно зазначає дослідниця, «здатність дитячої бібліотеки моделювати сучасну суспільну культуру, відображаючи складом свого фонду найбільш соціально значущі риси культурної реальності, дає підстави розглядати дитячу бібліотеку як соціокультурний інститут як необхідний елемент суспільної структури, одну з форм регулювання суспільного життя. Отже, місія або загальна настанова для сучасної дитячої бібліотеки полягає в сприянні соціокультурному становленню особистості через створення контенту саморозвитку, який передбачає доступність сукупного знання людства і формування системи цінностей, що ґрунтується на принципах гуманізму» (Гордієнко, 2018, с. 3). Безперечною цінністю цієї роботи є розроблена «модель діяльності дитячої бібліотеки як відкритої культурної інституції, призначеної для сприяння використанню накопиченого людством знання шляхом вільного доступу до нього, зберігання документованого знання як суспільного надбання, забезпечення дітям оптимальних умов для культурного розвитку, формування і задоволення їхніх освітніх, комунікативних та інших потреб» (Гордієнко, 2018, с. 5).

Отже, сучасна українська бібліотекознавча думка демонструє усвідомлення необхідності створення креативного простору як інструменту трансформації бібліотеки відповідно до викликів часу. Утім, досвід створення та функціонування креативних просторів у дитячих бібліотеках в Україні все ще потребує узагальнення, аналізу та вироблення відповідних пропозицій з їх покращення.

Мета статті – виявити передумови появи, сутність креативних просторів у бібліотеках та можливості, що ними надаються, а також розкрити напрями розвитку креативних просторів у дитячих бібліотеках України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Бібліотеки все частіше переформатовують свою діяльність, створюючи креативні простори – місця для неформального та спільного проведення часу з певною метою, наприклад, для дозвілля. Водночас креативний простір – це простір, що підтримує, культивує принцип залученості, відповідно до якого у бібліотеках не лише забезпечуються можливості для художнього самовираження та громадянської активності, а й надається потужна підтримка створенню та розповсюдженню власних творів відвідувачів, а також, що вкрай важливо, деяким типам неформального наставництва, за допомогою якого те, що відомо найдосвідченішим, передається новачкам. Це так звана культура участі, коли внесок кожного важливий, коли кожен відчуває залученість, тісний соціальний зв'язок. Культура участі за своєю суттю корелює із принципами технології Web 2.0 і вище, що позбавив інтернет статусу статичного засобу продукування контенту, створеного в основному фахівцями, експертами та ін., і перетворив його на платформу для користувацького контенту.

Тож закономірно, що завдяки таким своїм характеристикам, як експериментування, впровадження інновацій, створення певної атмосфери тощо, креативні простори лише за останнє десятиліття стали важливим трендом в усьому світі. Головне, що їх вирізняє, – концепція DIY (англ. DIY – do it yourself), або «зроби сам», концепція «третього місця» (за Р. Олдебургом) (Oldenburg, 1999) – простір, альтер-

нативний дому (перше місце) і роботі/навчанню (друге місце), де люди можуть вільно спілкуватися, взаємодіяти і розбудовувати громаду, відповідно до якої велика увага приділяється запитам і потребам відвідувачів (Ніколайчук, 2024), та ін.

Як навчальні простори для різних майстерень креативні простори пропонують заняття із цифрових та інших технологій, мистецтва, ремесел тощо, що відповідають запитам і потребам відвідувачів різних вікових груп, із різними освітами та навичками. Один із показових прикладів – B-Zone – новий креативний простір для дітей у бібліотеці-філії № 9 для дітей Полтавської міської ЦБС, який включає «арт-зону, відеолокацію, місця для відпочинку, ігор та навчання; тематичну програму заходів (природничі та етнографічні студії, творчість, критичне мислення); новий дизайн та зручні меблі; куточок для дозвілля найменших» (B-Zone, 2021). Водночас це місце для дистанційної роботи, навчання, проведення ділових зустрічей тощо. Надаючи матеріали, технології і територію, креативні простори пропонують нові можливості для навчання, збільшують залучення громади та забезпечують доступ, привабливий для різних користувачів. Тобто при створенні креативного простору бібліотеки, у широкому сенсі, зосереджені на тому, щоб сприяти взаємодії «бібліотека-громада» за рахунок розширення своєї традиційної послуги – надання інформації та ресурсів, які люди, можливо, не могли б собі дозволити за інших обставин.

Креативні простори володіють потужним потенціалом для розширення соціальних зв'язків, налагодження співпраці та спільної творчості, сприяння розвитку культури і підсилення соціально-економічних переваг громади, яка їх використовує. Водночас у сучасній бібліотеці креативний простір повинен бути гнучким до очікувань користувачів та здатним адаптуватися до мінливих соціальних і суспільних вимог та тенденцій. Наприклад, бібліотеки стають бібліохабами (наприклад, проект «Сучасний бібліотечний простір – «БібліоHUB» (Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека, 2021)) та хабами цифрової грамотності (Лось, 2023), місцем для налагодження соціальних зв'язків тощо. Справді, бібліотека у своїй діяльності усе більше тяжіє до виконання функцій центру знань, які передаються за допомогою не лише книг, а й досвіду, яким обмінюються між собою її користувачі. Це навчання впродовж усього життя, і розвиток такої культури у громадах, безумовно, є найбільшою перевагою креативних просторів у бібліотеках. Креативні простори надають людям нові різноманітні можливості для об'єднання, а спільний інтерес у навчанні чи набутті навичок стає поштовхом і можливістю для тих, хто прагне розширити соціальні зв'язки. Один із показових прикладів – громадський простір Potapsi HUB, створений у в межах конкурсу грантів «Час діяти, Україно» від благодійного фонду «МХП-Громаді». У цьому просторі проводять «лекції з психологічної допомоги, плетуть маскувальні сітки, малюють, беруть участь у майстер-класах тощо. Тут також приймали та надавали гуманітарну допомогу переселенцям, робили обереги для військових та збирали для них продукти» (*Від старої бібліотеки*, 2023).

Зрештою, надання бібліотекою можливості користування обладнанням, інструментами і програмним забезпеченням, які зазвичай були б недоступні через вартість або відсутність доступу до них певних категорій користувачів, надає громаді засоби для залучення до творчості та генерування ідей. Технологічні креативні простори, зокрема, надають доступ тим, хто не може дозволити собі нові

дорогі гаджети, обладнання та програмне забезпечення, і дають людям можливість набувати навички, які в іншому випадку їм було б важко отримати. Застосування інструментів, практичного навчання та ресурсів дозволяє людям експериментувати, вдосконалювати свої продукти, створювати прототипи, виготовляти кінцевий продукт і навіть виходити безпосередньо на ринок.

Дитячі бібліотеки в Україні активно включені у процес створення креативних просторів, і таких прикладів чимало, що свідчить про їхню активну адаптацію до нових соціокультурних умов. Дитячі бібліотеки пропонують дітям простір не лише для читання, а й для творчості, самовираження, технологічної грамотності, зокрема:

- Національна бібліотека України для дітей (м. Київ, <https://chl.kiev.ua/>) має простір «Бібліотека майбутнього», де функціонує медіастудія, проводяться воркшопи з робототехніки, 3D-моделювання та VR-заняття. Важливо, що діти беруть участь не лише як слухачі, а й як творці контенту;

- Львівська обласна бібліотека для дітей (<https://lodb.org.ua/>) активно реалізує програму «Бібліотека + Місто = Діти» – це серія творчих ініціатив, серед яких інтерактивні читання з елементами театру, створення мультиплікацій, графічних новел і колажів;

- Харківська обласна бібліотека для дітей (<http://bibl.kharkiv.ua/>) пропонує STEAM-простір для дітей віком 6–14 років, тут можна працювати з мікрокомп'ютерами, проводити досліди, програмувати роботів. Проєкт реалізовано за підтримки місцевої влади та громадських організацій;

- Черкаська обласна бібліотека для дітей (<https://chobd.cck.ua/>) реалізує ініціативу «Креативна кімната», де дітей знайомлять із різними видами мистецтва – від живопису до ленд-арту, інтегруючи це з вивченням літератури.

Таким чином, креативні простори у дитячих бібліотеках дають змогу реалізувати нові форми взаємодії з дитячою аудиторією, сприяють не лише популяризації читання, а й розвитку творчого потенціалу, критичного мислення, набуттю комунікативних навичок, формуванню емоційної стійкості дітей. Досвід реалізації креативних просторів у бібліотеках для дітей в Україні засвідчує прагнення бібліотечної галузі оперативно реагувати на виклики часу, адаптуватися до потреб громади, впроваджувати інноваційні практики і створювати інклюзивне, безпечне та натхненне середовище для зростання юного користувача. Прикладами таких ініціатив, реалізованих у бібліотеках різних регіонів України, є:

- у межах проєкту «СпівДія заради Дітей» створено безпечний простір для надання психоемоційної підтримки дітям через неформальну освіту, творчі заняття та взаємодію з іншими дітьми і дорослими (Городничий, 2022);

- на базі центральної бібліотеки імені Андрія Малишка в Овручі відкрито центр спільнототворення «Креативний Kolohub», метою якого є залучення різних соціальних груп до життя громади, що постраждала внаслідок російських обстрілів (Центри спільнототворення, 2024);

- у Білгород-Дністровському створено сучасний молодіжний центр на базі бібліотеки-філії імені Івана Франка, де проводяться творчі зустрічі та майстер-класи для молоді (Касапова, 2024);

- у Бахмутській дитячій бібліотеці було відкрито ігровий арт-простір «Zone kids», реалізований завдяки перемозі у проєкті «Бюджет участі 2020» та підтримці спонсорів (Лагута, 2020);

– у Хмельницькій обласній бібліотеці для дітей імені Тараса Шевченка презентовано інклюзивний креативний простір «FreeDreams», де проводяться тренінги та заняття за участю школярів і дітей з особливими потребами (Ковалик, 2021);

– у Києві функціонують сучасні бібліохаби, зокрема у Центральній бібліотеці імені Тараса Шевченка для дітей, яка пропонує ігровий простір, терасу, виставки та майстер-класи (Гулюк, 2023).

Отже, напрямками розвитку креативних просторів у дитячих бібліотеках є створення медіа- та STEM-лабораторій, зон для інтерактивного навчання та емоційної взаємодії, розвиток інклюзивних програм, формування бібліохабів і просторів спільнототворення. Наведені приклади функціонування креативних просторів у дитячих бібліотеках України свідчать про активне оновлення бібліотечної інфраструктури в напрямку дитиноцентричності, інтерактивності й міждисциплінарності. Залучення технологій, розвиток ігрових, творчих та інклюзивних компонентів, активна взаємодія із громадою – усе це демонструє нову модель дитячої бібліотеки як культурного хабу, простору підтримки, розвитку і натхнення. Ця модель **діяльності бібліотеки повинна передбачати** організацію бібліотечного простору, послуг і програм, у центрі якого перебуває дитина як активний учасник культурного, пізнавального та соціального життя. Така модель передбачає врахування вікових, інтелектуальних, емоційних і творчих потреб дитини, забезпечення безпечного, інклюзивного й мотивуючого середовища для її всебічного розвитку.

Розглянуті ініціативи підтверджують, що креативний простір у бібліотеці – не лише оновлення просторового оформлення чи візуального стилю, а насамперед зміна концептуального підходу до комунікації з дитиною як користувачем бібліотеки. Успішний досвід створення таких просторів засвідчує високий потенціал бібліотек у формуванні творчого відкритого до знань і комунікації середовища.

ВИСНОВКИ

Інновації у діяльності бібліотеки – це інструмент зміни її ролі у сучасному суспільстві, що відбувається за рахунок урізноманітнення платформ та напрямів комунікації з користувачами, що, зі свого боку, призводить до збільшення кількості учасників креативних подій у бібліотеці. Завдяки своїм численним перевагам креативні простори зміцнюють соціально-економічну і соціокультурну цінність бібліотеки; вони не лише транслюють головне її призначення, а й є можливістю модернізувати бібліотечну діяльність у нових соціокультурних умовах, адаптувати послуги до суспільних очікувань. Креативний простір бібліотеки – це різні види просторів бібліотечних послуг, які повністю або частково зосереджені на створенні нетекстового контенту (малюнки та фотографії, аудіоматеріали, відео, вебмедіа та багато іншого), а не тільки на його споживанні. Такі простори зазвичай пропонують не просто спеціально виділений і відповідно облаштований простір, а й інструменти, матеріали та обладнання для використання відвідувачами, а також певний рівень підтримки (персонал, фахівці, активісти та ін.).

Креативні простори у дитячих бібліотеках – це інноваційний формат роботи, а також нова парадигма взаємодії з користувачем, яка ґрунтується на принципах співтворчості, гнучкості, інклюзивності та доступності. Розширення функцій бібліотек, створення інноваційних майданчиків, інтеграція технологій та мистецтва – все це дає змогу дітям навчатися у природний для них спосіб: граючи, до-

сліджуючи, взаємодіючи. Водночас такі креативні простори сприяють тому, що дитяча бібліотека стає не лише культурною інституцією, а й осередком креативного розвитку особистості в межах громади. Перспективними напрямками удосконалення креативних просторів у дитячих бібліотеках можуть стати інтеграція цифрових технологій з акцентом на критичне мислення і креативність, розширення інклюзивного компоненту, залучення місцевих громад до ко-менеджменту бібліотечного середовища, розроблення програм неформальної освіти з урахуванням вікових та соціокультурних особливостей дітей.

Подальші перспективи полягають у поглибленому дослідженні ефективності креативних форматів у процесі формування читацької, медіа- та інформаційної грамотності дітей, у вивченні взаємозв'язку між соціально-емоційним розвитком дитини та інноваційним бібліотечним середовищем, а також у розробленні методик оцінювання впливу креативних просторів на культурну інтеграцію громади.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бородіна, Г. Г., & Прус, Л. М. (2019). Роль та значення Вінницької обласної бібліотеки для дітей ім. І. Я. Франка в соціокультурному просторі регіону. *Молодий вчений*, 9(73). 285–288. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-62>
- Від старої бібліотеки – до сучасного хабу: як на Канівщині розвивають креативний простір завдяки конкурсу від «МХП-Громаді».* (2023, 5 травня). Про все. <https://provce.ck.ua/iak-na-kanivshchyni-rozvyvaiut-kreatyvnyy-prostir-zavdiaky-konkursu-vid-mkhp-hromadi/>
- Гордієнко, А. І. (2018). *Дитяча бібліотека як культуротворчий феномен: український досвід* [Дисертація кандидата культурології, Національна музична академія України імені П. І. Чайковського]. <https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/Disertatsiya-1.pdf>
- Городничий, В. (2022, 12 грудня). *Проект «СнівДія заради Дітей» у бібліотеці*. Житомирська обласна бібліотека для дітей та юнацтва. <https://www.libertyspace.org.ua/2022/12/12/proiekt-spivdiia-zarady-ditej-u-bibliotetsi/>
- Гулюк, С. (2023, 1 лютого). *Як пройти в бібліотеку: 5 сучасних бібліохабів Києва*. БЖ. <https://bzh.life.ua/mesta-i-veshi/kak-projti-v-biblioteku-5-sovremennyh-bibliohabov-kieva/>
- Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека. (2021, 20 вересня). *Бібліохаб як сучасний бібліотечний простір*. <https://zounb.zp.ua/resourse/zaporizkyy-kray/zaporizhzhya-bibliotechnne/fahova-osvita/bibliohab-yak-suchasnyy-bibliotechnnij-prostir>
- Ільницький, В. А. (2023). Дослідження інноваційних бібліотечних технологій та діяльності бібліотек для дітей у дисертаційних працях українських науковців. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 84–90. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.294080>
- Касапова, Н. (2024, 25 жовтня). Від мрії до реальності: як створили сучасний молодіжний центр у бібліотеці. *Інтент*. <https://intent.press/publications/society/2024/noviy-kreativnij-prostir-u-bilgorod-dnistrovskomu-istoriya-peretvorennnya-biblioteki/>
- Ковалик, С. (2021, 29 жовтня). *Інклюзивний креативний простір презентували у Хмельницькій обласній бібліотеці для дітей*. Є. https://ye.ua/syspilstvo/56438_inklyzivniy_kreativniy_prostir_prezentovali_u_hmelnickiy_oblasniy_biblioteci_dlya_ditey.html
- Кузьменко, О. І., & Загуменна, В. В. (2020). Бібліотека як соціокультурний публічний простір: трансформаційні зміни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 24–31. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2020.227084>

- Лагута, Л. (2020, 11 серпня). У Бахмутській дитячій бібліотеці з'явився ігровий арт-простір «Zone kids». *Публічна бібліотека територіальної громади*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=4021>
- Лось, О. О. (Уклад). (2023). *Діяльність публічних бібліотек як Хабів цифрової грамотності* [Методичні поради]. Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка» Черкаської обласної ради. <http://new.library.ck.ua/images/ounb/pdf/2023/Activities%20of%20public%20libraries.pdf>
- Ніколайчук, А. (2024). Концепція «третього місця» в контексті модернізації бібліотечного простору. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 13, 20–28. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307112>
- Сенько, Т. В. (2022). Хаби як інноваційна складова соціокультурного простору. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 4, 35–41. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2022.269426>
- Українська бібліотечна асоціація. (2020). *Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності*. <https://ula.org.ua/pro-nas/proiekty/4600-chotyry-prostory-biblioteky-innovatsiy-na-model-diialnosti>
- Центри спільнототворення у громадах: в Овручі відкрили креативний простір на базі бібліотеки*. (2024, 12 квітня). Cedos. <https://cedos.org.ua/news/czentry-spilnototvorennya-u-gromadah-v-ovruchi-vidkryly-kreatyvnyj-prostir-na-bazi-biblioteky/>
- B-Zone – новий креативний простір для дітей в Полтаві*. (2021, 26 січня). Бібліотечна країна. <https://livelibrary.com.ua/success-stories/b-zone/>
- Oldenburg, R. (1999). *The great good place: cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. Marlowe & Company. https://raggeduniversity.co.uk/wp-content/uploads/2025/01/1_x_ThegreatgoodplaceRayOldenburg2nded.-NewYork-compressed.pdf

REFERENCES

- Borodina, H. H., & Prus, L. M. (2019). Rol ta znachennia Vinnytskoi oblasnoi biblioteky dlia ditei im. I. Ya. Franka v sotsiokulturnomu prostori rehionu [The role and importance of the Vinnytsa regional library for children named after I. Franko in the socio-cultural space of the region]. *Young Scientist*, 9(73). 285–288. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-62> [in Ukrainian].
- B-Zone – novyi kreatyvnyi prostir dlia ditei v Poltavi* [B-Zone – a new creative space for children in Poltava]. (2021, January 26). Library Country. <https://livelibrary.com.ua/success-stories/b-zone/> [in Ukrainian].
- Hordiienko, A. I. (2018). *Dytiacha biblioteka yak kulturotvorchyiy fenomen: ukrainskyi dosvid* [Children's library as a cultural-phenomenon: Ukrainian experience] [PhD Dissertation, Ukrainian National Chaikovskiy Academy of Music]. <https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/Disertatsiya-1.pdf> [in Ukrainian].
- Horodnychyi, V. (2022, December 12). *Proiekt "SpivDiia zarady Ditei" u bibliotetsi* [The project "Singing for Children" in the library]. Zhytomyr Regional Library for Children and Youth. <https://www.libertyspace.org.ua/2022/12/12/proiekt-spivdiia-zarady-ditei-u-bibliotetsi/> [in Ukrainian].
- Huliuk, S. (2023, February 1). *Yak proity v biblioteku: 5 suchasnykh bibliokhabiv Kyieva* [How to get to the library: 5 modern library hubs of Kyiv]. BZh. <https://bzh.life/ua/mesta-i-veshi/kak-projti-v-biblioteku-5-sovremennyh-bibliohabov-kieva/> [in Ukrainian].
- Ilnytskyi, V. A. (2023). *Doslidzhennia innovatsiinykh biblioteknykh tekhnolohii ta diialnosti bibliotek dlia ditei u dysertatsiinykh pratsiakh ukrainskykh naukovtsiv* [Research of innovative library technologies and activities of libraries for children in dissertation works]

- of Ukrainian scientists]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 84–90. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.294080> [in Ukrainian].
- Kasapova, N. (2024, October 25). Vid mrii do realnosti: yak stvoryly suchasnyi molodizhnyi tsentr u bibliotetsi [From dreams to reality: How a modern youth center was created in a library]. *Intent*. <https://intent.press/publications/society/2024/novij-kreativnij-prostir-u-bilgorod-dnistrovskomu-istoriya-peretvorennya-biblioteki/> [in Ukrainian].
- Kovalyk, S. (2021, October 29). *Inklyuzivnyi kreatyvnyi prostir prezentuvaly u Khmelnytskii oblasnii bibliotetsi dlia ditei* [Inclusive creative space was presented in the Khmelnytskyi Regional Library for Children]. Ye. https://ye.ua/syspilstvo/56438_inklyuzivnyi_kreatyvnyi_prostir_prezentuvali_u_hmelnickiy_oblasnii_biblioteci_dlya_ditey.html [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O. I., & Zahumenna, V. V. (2020). Biblioteka yak sotsiokulturnyi publichnyi prostir: transformatsiini zminy [Library as sociocultural public space in conditions of transformation]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 24–31. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2020.227084> [in Ukrainian].
- Lahuta, L. (2020, August 11). U Bakhmutskii dytiachii bibliotetsi z'явилося ihrovy art-prostir "Zone kids" [A play art space "Zone kids" appeared in the Bakhmut Children's Library]. *Publichna biblioteka terytorialnoi hromady*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=4021> [in Ukrainian].
- Los, O. O. (Comp.). (2023). *Diialnist publichnykh bibliotek yak Khabiv tsyfrovoi hramotnosti* [Activities of public libraries as digital literacy hubs] [Methodological advice]. Komunalnyi zaklad "Oblasna universalna naukova biblioteka imeni Tarasa Shevchenka" Cherkaskoi oblasnoi rady. <http://new.library.ck.ua/images/ounb/pdf/2023/Activities%20of%20public%20libraries.pdf> [in Ukrainian].
- Nikolaichuk, A. (2024). Kontsepsiia "tretoho mistsia" v konteksti modernizatsii biblioteknoho prostoru [The concept of "the third place" in the context of modernising the library space]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 13, 20–28. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307112> [in Ukrainian].
- Oldenburg, R. (1999). *The great good place: cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. Marlowe & Company. https://raggeduniversity.co.uk/wp-content/uploads/2025/01/1_x_ThegreatgoodplaceRayOldenburg2nded.-NewYork-compressed.pdf [in English].
- Senko, T. V. (2022). Khabyyak innovatsiina skladova sotsiokulturnoho prostoru [Hubs as innovative element of sociocultural space]. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 4, 35–41. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2022.269426> [in Ukrainian].
- Tsentry spilnototvorennia u hromadakh: v Ovruchi vidkryly kreatyvnyi prostir na bazi biblioteky [Community building centers in hromadas: Library-based creative space opened in Ovruch]. (2024, April 12). Cedoss. <https://cedos.org.ua/news/czentry-spilnototvorennia-u-gromadah-v-ovruchi-vidkryly-kreatyvnyi-prostir-na-bazi-biblioteky/> [in Ukrainian].
- Ukrainian Library Association. (2020). *Chotry prostory biblioteky: innovatsiina model diialnosti* [Four spaces of the library: An innovative model of activity]. <https://ula.org.ua/pro-nas/proiekty/4600-chotry-prostory-biblioteky-innovatsiy-na-model-diialnosti> [in Ukrainian].
- Vid staroi biblioteky – do suchasnoho khabu: yak na Kanivshchyni rozvyvaiut kreatyvnyi prostir zavdiaky konkursu vid "MKhP-Hromadi" [From the old library to the modern hub: how the Kaniv region develops a creative space thanks to the competition from "MHP-Hromadi"]. (2023, May 5). Pro vse. <https://provce.ck.ua/iak-na-kanivshchyni-rozvyvaiut-kreatyvnyi-prostir-zavdiaky-konkursu-vid-mkhp-hromadi/> [in Ukrainian].
- Zaporizhzhia Regional Universal Scientific Library. (2021, September 20). *Bibliokhab yak suchasnyi biblioteknyi prostir* [Bibliohub as a modern library space]. <https://zounb.zp.ua/resource/zaporizkyy-kray/zaporizhzhya-bibliotekne/fahova-osvita/bibliokhab-yak-suchasnij-biblioteknij-prostir> [in Ukrainian].

UDC 027.625(477):[316.7:004:005.591.6]:37

Yurii Haidai,
*Education Seeker for the scientific level
of Doctor of Philosophy,
speciality 029 "Information, Library
and Archival Affairs",
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: yuriy.gaidai@gmail.com
ORCID ID: 0009-0007-7627-4365*

CREATIVE SPACES IN CHILDREN'S LIBRARIES: ESSENCE, OPPORTUNITIES AND UKRAINIAN EXPERIENCE OF IMPLEMENTATION

The relevance of the theme of the article is due to the rapid rethinking of the role of libraries in modern society, in particular, the necessity to transform children's libraries in accordance with the cultural, educational and digital challenges of the 21st century. The formation of creative spaces in libraries for children is a response to the community's demand for inclusive, interactive and interdisciplinary formats of cultural interaction and development.

The aim of the article is to define the prerequisites for the emergence, the essence of creative spaces in libraries and the opportunities they provide, as well as to reveal the directions of development of creative spaces in Ukrainian children's libraries.

Research methods: analytical method – to study the scientific literature on the functioning of children's libraries, modernisation of library space and the introduction of innovative approaches in working with children's audiences; descriptive method – to record and generalise the practices of creating creative spaces in libraries for children in Ukraine.

The scientific novelty grounds on clarifying the essence of creative spaces in libraries and the opportunities they provide, as well as in outlining promising areas for improving creative spaces in children's libraries; identifying the main functions of the creative space in a children's library as a multifunctional environment that combines educational, cultural, technological and social aspects; substantiating the potential of the creative space as a factor in a child-centered model of library activity that meets the requirements of sustainable socio-cultural development of the community.

Main conclusions. It is summarised that innovations in library activities are a tool for changing its role in modern society, which occurs due to the diversification of platforms and areas of communication with users, which, in turn, leads to an increase in the number of participants in creative events in the library. The creative space of the library is defined as various types of library service spaces that are fully or partially focused on the creation of non-text content (drawings and photographs, audio materials, videos, web media, etc.), and not only on its consumption. Particularly, it is emphasised that creative spaces in children's libraries are not just an innovative format of work, but a new paradigm of interaction with the user, which is based on the principles of co-creation, flexibility, inclusivity and accessibility.

Keywords: children's library; creative space; culture of participation; joint creativity; child-centered library activity model.

Надійшла 30.01.2025

Прийнята 28.04.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 021.7:316.663]-042.3-053.6:316.422:021(477+100)

DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335088

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ БІБЛІОТЕКИ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Олег Гришко,
аспірант,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: gelo@ukr.net
ORCID ID: 0009-0005-7780-4343

Для цитування:

Гришко, О. (2025). Формування іміджу бібліотеки в молодіжному середовищі: український та світовий досвід. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 164–174. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335088>

Мета статті – здійснити порівняльний аналіз українського та світового досвіду формування іміджу бібліотеки в молодіжному середовищі, виявити головні тенденції у трансформації книгозбірні відповідно до потреб та інтересів молодіжної аудиторії.

Методи дослідження. При підготовці статті використані такі загальнонаукові методи: аналізу та синтезу при вивченні досвіду формування іміджу українських і зарубіжних бібліотек; порівняльний метод для зіставлення вітчизняної та світової практики; контент-аналізу при дослідженні наукової літератури; метод узагальнення для формулювання висновків щодо існуючих тенденцій у сфері формування іміджу бібліотеки в молодіжному середовищі.

Наукова новизна. Вперше здійснено порівняльний аналіз українського та світового досвіду формування іміджу бібліотек у молодіжному середовищі, виявлено спільні й відмінні тенденції у досліджуваній проблемі.

Основні висновки. Встановлено, що сучасний імідж бібліотеки серед молоді створюється завдяки перетворенню її на багатофункціональний простір та поєднанню традиційних функцій бібліотеки з інноваційними формами діяльності. Порівняльний аналіз українського та світового досвіду формування іміджу бібліотек у молодіжному середовищі дає змогу визначити як загальні тенденції, так і відмінності в роботі сучасних книгозбірень. Виявлено наступні спільні тенденції: зміна бібліотечного простору відповідно до потреб молодіжної аудиторії; впровадження нових послуг бібліотек, що виходять за межі традиційного уявлення про бібліотечне обслуговування; посилення цифрової присутності книгозбірень; використання соціальних мереж для взаємодії з молоддю. З'ясовано, що відмінність українського досвіду формування бібліотечного іміджу від світового полягає у повільніших темпах трансформації, що зумовлено, зокрема, обмеженістю фінансових ресурсів, меншою технологічною оснащеністю закладів та нижчим рівнем сформованих професійних компетенцій бібліотечних фахівців у сфері роботи з молоддю. Запропоновано здійснювати адаптацію зарубіжного бібліотечного досвіду шляхом винайдення цікавого та корисного контенту, забезпечення взаємодії з користувачами із застосуванням популярних серед молодіжної аудиторії платформ, впровадження практики співпраці з молоддю при створенні та вдосконаленні бібліотечних ресурсів, використання простору бібліотеки для проведення навчальних заходів.

Ключові слова: імідж бібліотеки; молодь; молодіжне середовище; вікові межі; потреби; бібліотечне обслуговування; цифрова присутність; зарубіжний досвід.

ВСТУП

В результаті сучасної трансформації бібліотеки традиційне сприйняття її як книгосховища та місця для читання змінюється на бачення бібліотеки як багатофункціонального закладу, який відповідає різноманітним потребам громадськості: інформаційним, освітнім, творчим, комунікаційним. Сьогодні значну увагу бібліотека має приділяти формуванню привабливого іміджу, особливо серед молоді, яка є найбільш вимогливою категорією користувачів із динамічними потребами.

Молодь вирізняється віковими та соціально-психологічними особливостями. У п. 17 ст. 1 Закону України «Про основні засади молодіжної політики» зазначено, що молодь – це особи віком від 14 до 35 років, які є громадянами України, іноземцями і особами без громадянства та які перебувають в Україні на законних підставах (Верховна Рада України, 2021).

Сучасна молодь відзначається високим рівнем цифрової грамотності, багато-задачністю, прагненням до швидкого доступу до інформації, що формує відповідні очікування від бібліотеки та створює для неї певні виклики.

Проблема формування іміджу бібліотеки серед молодіжної аудиторії набуває особливої актуальності в контексті наявної тенденції зменшення інтересу молоді до бібліотечних послуг. Виникає необхідність пошуку ефективних стратегій створення привабливого іміджу бібліотеки серед молодіжної аудиторії, враховуючи світовий досвід та особливості функціонування бібліотечної системи України.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Проблематика формування іміджу бібліотеки розглядалась у працях багатьох науковців, зокрема, вивчалась Р. Вороніною (2017), А. Гончар (2016), Т. Костирко (2011). Проблему створення іміджу книгозбірні серед молоді досліджували Н. Вовк та С. Жаворонко (2021), К. Котенко (2024).

У своїй праці Т. Костирко (2011) акцентує увагу на необхідності розвитку бібліотечної іміджології, створення іміджу керівника бібліотеки та всіх бібліотечних фахівців. Як слушно зазначає вчена, позитивний імідж бібліотекарів сприяє зростанню лояльності громадськості. Водночас для його формування необхідне підвищення кваліфікації, налагодження співпраці з колегами з різних областей України та різних країн, проведення роботи над вдосконаленням соціально-психологічного клімату всередині бібліотеки, покращення наявних форм та способів управління. Такий підхід допомагає підвищити якість обслуговування користувачів, сприяє роботі книгозбірні у розбудові культурного простору.

Т. Кулієва (2017) звертає увагу на зв'язок формування іміджу бібліотеки з її PR-діяльністю, а також акцентує увагу на необхідності активної взаємодії з користувачами завдяки соціальним медіа. Комунікація за допомогою соціальних медіа робить послуги книгозбірні більш привабливими, а сам заклад – доступним, відкритим для нових користувачів, здатним оперативно адаптуватись до мінливих потреб цільової аудиторії, зокрема, молоді.

Формування іміджу бібліотеки із застосуванням соціальних мереж досліджувала Р. Вороніна (2017), яка зробила висновок, що вони сприяють створенню групи користувачів за інтересами, допомагають проаналізувати зв'язки між користувачами, поширювати різноманітний контент одночасно на кількох платформах.

А. Гончар (2016) проаналізувала рекламу як засіб створення іміджу книгозбірні. Як справедливо зазначає вчена, на ефективність реклами впливає зростання кількості користувачів закладу, а також те, як часто вони звертаються за бібліотечними послугами.

Науковці приділяють значну увагу проблемі формування іміджу бібліотеки з використанням інструментів маркетингу. Наприклад, Н. Вовк (2017) вказує на потребу активнішого використання бібліотеками соціальних мереж, застосування в роботі таких засобів маркетингу, як буккросинг, буктрейлер, buzz-маркетинг. Як зауважує вчена, вищезазначені засоби дають змогу привернути до книгозбірень увагу молоді, особливо школярів та студентів. Крім того, на думку науковиці, соціальні медіа є найбільш ефективними каналами для просування продуктів та послуг бібліотеки. Сьогодні не лише молодь, але й інші соціальні групи значну частину свого вільного часу проводять в інтернеті. Зважаючи на це, ефективне використання соціальних мереж може допомогти залучити нових користувачів, зокрема, молодіжну аудиторію.

Особливості практичного застосування українськими бібліотеками таких інструментів створення іміджу, як буктрейлер та буккросинг, розкрила К. Дейкун (2015). Проблемні питання використання книгозбірнями соціальної мережі TikTok висвітлила Н. Маранчак (2022), яка зробила висновок про недостатнє застосування цієї платформи, незважаючи на те, що вона має велику кількість переваг.

Варто звернути увагу на наукові роботи, у яких проаналізовано специфіку розроблення дійових бібліотечних маркетингових стратегій для формування іміджу. Так, С. Ростовцев (2017) зауважив на необхідності створення плану дій, виборі найкращих методів та інструментів для досягнення мети, яка визначена бібліотекою, з урахуванням наявного бюджету. Науковець виокремив серед важливих інструментів маркетингу, які є незамінними у роботі книгозбірні, вебсайти, блоги, соціальні мережі.

Питанню просування книгозбірні в молодіжному інтернет-середовищі приділили увагу Н. Вовк та С. Жаворонко (2021), зробивши висновок про необхідність спілкування з молоддю «її мовою» та використання при цьому соціальних мереж. Анонси подій, новини, інформація про нові надходження, популярні книги, швидкі відповіді на питання користувачів допомагають сформувати позитивний імідж закладу.

Проблему створення іміджу бібліотеки серед школярів вивчала К. Котенко (2024), зазначивши особливу роль бібліотечного сайту, сторінок у соціальних мережах та застосування відеомаркетингу.

Окремі науковці досліджували особливості побудови іміджу на прикладі зарубіжних бібліотек. Наприклад, на підставі проведеного аналізу закордонного досвіду роботи бібліотек С. Ростовцев (2015) зробив висновок, що однією із ключових проблем у формуванні іміджу книгозбірні є відсутність послідовного системного процесу роботи. Водночас науковець наголосив, що на сьогодні одним із важливих напрямів роботи бібліотек у цій сфері став інтернет-маркетинг. Створення позитивного образу бібліотеки потребує комплексного підходу, що включає використання як інструментів інтернет-маркетингу, так і інших засобів, які допомагають створити унікальний імідж книгозбірні, демонструючи її місію, цілі та цінності.

Проаналізувавши особливості маркетингових стратегій бібліотеки Гданського університету, Р. Самотий (2009) відзначила, що на імідж бібліотеки значною мі-

рою вплинули наступні заходи: запровадження посади бібліотекаря-менеджера, організація інформаційних пунктів онлайн, ефективна організація роботи бібліотечних фахівців для створення та розміщення інформації на бібліотечному сайті. На думку науковиці, імідж бібліотеки Гданського університету формується також завдяки систематичному підвищенню кваліфікації працівників, виданню різноманітних публікацій, закупівлі сучасного програмного забезпечення. На образ бібліотеки також впливає організація її простору, окремих кімнат, надання зручного доступу до її фондів.

Незважаючи на наявність інтересу науковців до проблематики формування іміджу бібліотеки в молодіжному середовищі, порівняльні дослідження українського та світового досвіду є недостатньо розробленими. Особливе значення має проведення таких досліджень в умовах цифрової трансформації суспільства.

Мета статті – здійснити порівняльний аналіз українського та світового досвіду формування іміджу бібліотеки в молодіжному середовищі, виявити головні тенденції у трансформації книгозбірні відповідно до потреб та інтересів молодіжної аудиторії.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення мети дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, що дозволило проаналізувати сучасні тенденції формування іміджу бібліотеки в молодіжному середовищі. Метод контент-аналізу застосовано при вивченні наукової літератури із проблематики формування іміджу книгозбірень, маркетингу бібліотечних послуг для з'ясування сучасних концепцій у досліджуваній сфері. Порівняльний аналіз використано для зіставлення досвіду роботи українських та зарубіжних бібліотек у контексті створення позитивного іміджу серед молодіжної аудиторії. Методи аналізу та синтезу дозволили розглянути процес формування іміджу бібліотеки серед молоді як цілісну систему різних напрямів її роботи.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Існують відмінності у визначенні вікових меж молоді у різних державах та міжнародних документах. Якщо в законодавстві України молоддю визнаються особи віком від 14 до 35 років (Верховна Рада України, 2021), то в міжнародній практиці, наприклад, за визначенням Організації Об'єднаних Націй, молоддю є особи віком від 15 до 24 років (Робоча група ООН у справах молоді, 2019).

Слід зазначити, що для цілей формування бібліотекою іміджу серед молоді, здійснення бібліотечного обслуговування необхідно враховувати не лише вікові характеристики цільової аудиторії. Так, молодь вирізняється також психологічними, поведінковими особливостями. Тому молодіжну аудиторію можливо поділити на такі підгрупи, які відрізнятимуться потребами та очікуванням від книгозбірень: учнівська молодь віком від 14 до 17 років, студентська – віком від 17 до 24 років та працююча молодь, вік якої становить переважно від 24 до 35 років.

Варто звернути увагу, що незалежно від вікової підгрупи молодь сьогодні відзначається тим, що прагне швидко отримати інформацію, відповіді на запитання, віддає перевагу візуальному контенту, комфортному простору для навчання та роботи, а також прагне бути активним учасником, а не пасивним спостерігачем різних подій.

Проведений аналіз українського та зарубіжного досвіду формування іміджу бібліотеки в молодіжному середовищі дозволяє визначити головні тенденції створення привабливого образу книгозбірні для молодіжної аудиторії.

Передусім слід зазначити, що саме цифрові інструменти комунікації та сучасні форми взаємодії з молоддю стають ключовими факторами, які визначають успішність бібліотек як в Україні, так і за кордоном.

Аналіз цифрової присутності українських бібліотек свідчить про суттєвий прогрес у цьому напрямі, хоча все ще спостерігається відставання від провідних зарубіжних практик. Успішним прикладом формування іміджу бібліотеки в молодіжному середовищі є вебсайт та сторінки у соціальних мережах Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого. Так, наприклад, сторінка бібліотеки в Instagram сьогодні має 955 підписників. Деякі публікації книгозбірні надзвичайно оригінальні, отримують велику кількість вподобайок, а також коментарів (Національна бібліотека імені Ярослава Мудрого, б.д.).

Важливою тенденцією є суттєва модернізація як українських, так і зарубіжних бібліотечних сайтів, які перетворюються із простих платформ на багатофункціональні з можливістю онлайн-доступу до цифрових колекцій, що сприяє зростанню привабливості бібліотек для молоді.

На підставі проведеного аналізу мобільних версій сайтів українських бібліотек Я. Бондарчук (2019) зробила висновок, що книгозбірні поступово адаптуються до сучасних тенденцій у вебпросторі. Бібліотеки надають зручний доступ до інформаційних ресурсів, створюють сайти, які є простими для користування та мають інтуїтивно зрозумілу навігацію, що сприяє формуванню позитивного образу бібліотечної системи України та має вагоме значення для налагодження комунікації з молодим поколінням. Так, застосовуючи 360-градусне відео, українські бібліотеки дають змогу здійснити віртуальну подорож до закладів. Тенденцією, яка розвивається, є також включення до бібліотечного сайту чи сторінки у соціальних мережах чат-бота, який швидко надає відповіді на питання користувачів, зберігає їх уподобання, може допомогти забронювати потрібний простір (с. 13–14).

Зарубіжні бібліотеки також приділяють значну увагу розробленню сайту та інших ресурсів, що сприяє створенню привабливого іміджу та збільшенню продуктивності використання бібліотечних послуг. Наприклад, вдосконалення інтерфейсу бібліотечного сайту залежить від втілення сучасних та креативних ідей, що відповідають особливостям роботи певної бібліотеки (Бондарчук, 2019, с. 14).

Сайт бібліотек університету McGill (McGill University, n.d.) – зразковий приклад формування позитивного іміджу серед молодіжної аудиторії. Зазначений вебресурс має мінімалістичний дизайн, зрозумілу навігацію. Користування сайтом цієї бібліотеки миттєво створює образ технологічно прогресивного закладу. Колірна гама сайту поєднує фірмові кольори університету з нейтральними, що створює професійний вигляд.

Головна сторінка бібліотечного сайту демонструє орієнтованість на потреби студентів. Центральний пошуковий блок відповідає необхідності у швидкому та зручному отриманні інформації. Розділи про актуальні заходи та новини створюють враження динамічної сучасної бібліотеки, яка функціонує у ритмі зі студентською спільнотою. Мобільна версія сайту та інтеграція цього ресурсу із соці-

альними мережами, можливість онлайн-бронювання простору для навчання ще більше підкреслюють орієнтованість закладу на молодь.

Слід звернути особливу увагу на використання елементів гейміфікації та інтерактивності, зокрема, віртуальних турів, онлайн-квестів, що перетворює взаємодію із закладом на захопливий досвід, подібний до формату комп'ютерних ігор (McGill University, n.d.).

Іншою важливою складовою формування іміджу книгозбірні в молодіжному середовищі є розвиток бібліотечної блогосфери. Як зазначає Є. Кулик (2015), приблизно кожен десятий бібліоблог в Україні призначений для молодіжної аудиторії (с. 49). За тематикою такі блоги науковиця поділяє на навчальні, дозвіллеві, краєзнавчі, блоги про читання, бібліотечні новини та мікс-блоги (с. 50).

На підставі проведеного аналізу 30 блогів, які ведуть бібліотечні фахівці Державної бібліотеки України для юнацтва та обласних бібліотек для юнацтва (молоді), Є. Кулик (2015) зробила висновок, що лише частина блогів є по-справжньому цікавими та привабливими для цільової аудиторії. Поширеною причиною низької популярності блогів є публікація контенту, який орієнтований більше на старшу аудиторію, ніж на молодь (с. 50).

Науковці звертають увагу, що для юнацької аудиторії характерна мобільність, низький рівень концентрації уваги, швидке ознайомлення з контентом, у зв'язку з чим дописи, які призначені для юнацтва, мають бути короткими та інформативними (Волян, 2013, с. 8).

Для зарубіжної бібліоблогосфери характерні часті посилання на популярні книги, ресурси, які можуть бути корисними для читачів, блоги інших бібліотек. Варто також відзначити дружню атмосферу, яка створюється зарубіжними бібліотечними фахівцями. Нерідко автори блогів повідомляють про свої авторські права на розміщений контент, публікують відгуки тільки після їхнього схвалення (Кулик, 2015, с. 51).

Слід звернути увагу, що у блогах українських бібліотек трапляються надто довгі або нелогічно структуровані тексти. Проблемою є також відсутність частих публікацій, а також прив'язки блогу до інших ресурсів бібліотеки.

Натомість зарубіжні бібліотечні блоги демонструють значно вищу ефективність. Вони відзначаються більшою кількістю переглядів, персоналізацією контенту. Так, бібліотечні фахівці діляться особистими враженнями, ідеями, що сприяє налагодженню дружніх стосунків із читачами та розвитку комунікації.

Зарубіжні блоги нерідко мають теги та посилання на корисні ресурси. Автори приділяють увагу питанням інтелектуальної власності. Слід відзначити різницю у веденні блогів, яка полягає у підході до подання інформації: зарубіжні автори діляться власним досвідом і створюють атмосферу взаємодії, тоді як українські блоги можуть виглядати формальними і мати менше коментарів.

Варто звернути увагу на такі тенденції у роботі зарубіжних бібліотек, обізнаність про які може бути корисною для вдосконалення роботи українських книгозбірень. Так, провідні бібліотеки світу трансформують свій простір відповідно до потреб та очікувань сучасної молоді. Наприклад, Публічна бібліотека м. Орхус (Данія) працює відповідно до концепції «чотирьох просторів»: для комунікації, відпочинку, гри та роботи. Завдяки зонуванию простору з виокремленням приміщень для індивідуальної та колективної роботи, творчості, належною технологіч-

ною оснащеністю, доступністю бібліотечних послуг для різних категорій користувачів бібліотека має привабливий образ для молодіжної аудиторії (Dokk1, n.d.).

Важливою тенденцією у формуванні іміджу зарубіжних бібліотек є їхня співтворчість із молодіжною аудиторією. Так, вищезазначена бібліотека залучає молодь до розроблення програм та сервісів для однолітків (Dokk1, n.d.).

Слід зазначити, що залучення молоді до роботи бібліотеки може мати значний позитивний ефект на формування іміджу, впливати на збільшення відповідності бібліотечних послуг потребам молодого покоління, поширення інформації про книгозбірню серед користувачів, формування каналів зворотного зв'язку для подальшого покращення послуг та ресурсів бібліотеки.

Важливою тенденцією є розширення бібліотеками спектра своїх послуг та перетворення їх на центри знань та інновацій. Наприклад, Британська бібліотека створила Центр бізнесу та інтелектуальної власності, мета якого сприяти розвитку малого бізнесу, підтримувати винахідників. У зазначеному Центрі проводяться тренінги та інші заходи, присвячені різним проблемам бізнесу, а також захисту інтелектуальної власності (British Library, n.d.).

ВИСНОВКИ

Порівняльний аналіз українського та світового досвіду формування іміджу бібліотек у молодіжному середовищі дає змогу визначити як загальні тенденції, так і відмінності в роботі сучасних книгозбірень.

На підставі проведеного дослідження можна виокремити наступні спільні тенденції: зміна бібліотечного простору відповідно до потреб молодіжної аудиторії; впровадження нових послуг бібліотек, що виходять за межі традиційного уявлення про бібліотечне обслуговування; посилення цифрової присутності книгозбірень; активне використання соціальних мереж для взаємодії з молоддю.

Відмінність українського досвіду від світового полягає у повільніших темпах трансформації, що зумовлено, зокрема, обмеженістю фінансових ресурсів, меншою технологічною оснащеністю закладів та нижчим рівнем сформованих професійних компетенцій бібліотечних фахівців у сфері роботи з молоддю.

Водночас українські бібліотеки мають значний потенціал для подальшого розвитку іміджу серед молодіжної аудиторії. Бібліотечні фахівці в Україні відзначаються креативними підходами до проведення різноманітних заходів та втілення нових проєктів бібліотеки. Книгозбірні успішно співпрацюють із місцевими громадами, волонтерами, громадськими організаціями, створюють неповторний імідж закладів завдяки застосуванню потенціалу української національної культури.

Бібліотеки України можуть адаптувати зарубіжний досвід завдяки створенню актуального контенту, цікавого та корисного для молоді, короткого та інформативного, дружньої атмосфери при взаємодії з користувачами, застосуванню при цьому популярних серед молодіжної аудиторії платформ, впровадженню практики співпраці з молоддю при організації та вдосконаленні бібліотечних ресурсів, використанню простору бібліотеки для проведення навчальних заходів.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бондарчук, Я. С. (2019, 18–25 червня). Web-арсенал сучасної бібліотеки – вагомий засіб успішної комунікації. В *Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних онлайн-послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки* [Матеріали конференції] (с. 8–15). Видавництво Олександри Гаркуші.
- Верховна Рада України. (2021, 27 квітня). *Про основні засади молодіжної політики* (Закон № 1414-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
- Вовк, Н. (2017). Новітні маркетингові стратегії просування бібліотечних установ. *Вісник Книжкової палати*, 2, 7–9. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_2_4
- Вовк, Н., & Жаворонко, С. (2021). Позиціонування бібліотеки у молодіжному інтернет-середовищі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 23–32. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238777>
- Волян, Н. П. (2013). *Бібліотечна блогосфера: досвід, критерії оцінки, рекомендації* [Методичні матеріали] (С. О. Волкова, пер.). Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека.
- Вороніна, Р. В. (2017, 31 жовтня). Соціальні медіа та професійна комунікативна культура бібліотекаря: загальні питання взаємодії. В *Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс* [Матеріали круглого столу] (с. 19–26). Харківський національний медичний університет.
- Гончар, А. Ю. (2016, 24–31 жовтня). Бібліотечна реклама як інструмент позитивного іміджу бібліотеки (огляд літератури). В *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* [Матеріали конференції] (с. 39–43). Харківський національний медичний університет.
- Дейкун, К. (2015). Буктрейлер та букросинг – новітні маркетингові стратегії у промоції книги. *Медіапростір*, 8, 139–143.
- Костирко, Т. (2011). Бібліотечна іміджологія як професійна інновація. *Вісник Книжкової палати*, 2, 22–23. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2011_2_8
- Котенко, К. Ю. (2024). Інструменти інтернет-маркетингу в популяризації читання з-поміж користувачів шкільних бібліотек. *Молодий дослідник*, 3, 44–49.
- Кулик, Є. (2015). Блоги бібліотек для юнацтва (молоді): моніторинг ефективності. *Вісник Книжкової палати*, 6, 49–52. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_6_18
- Кулієва, Т. В. (2017, 23–24 листопада). Корпоративна культура як чинник формування іміджу бібліотеки. В *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* [Матеріали конференції] (с. 188–190). Харківська державна академія культури.
- Маранчак, Н. (2022). Соціальна мережа TikTok як засіб інтернет-маркетингу бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 10, 22–35. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269440>
- Національна бібліотека імені Ярослава Мудрого [@mudryilibrary]. (б.д.). *Допуси* [Профіль Instagram]. Instagram. Взято 19 лютого 2025 з <https://www.instagram.com/mudryilibrary/>
- Робоча група ООН у справах молоді. (2019). *Становище молоді в Україні*. United Nations Ukraine. <https://bit.ly/43aaKSe>
- Ростовцев, С. (2015). Закордонний досвід інтернет-маркетингової діяльності бібліотек. *Вісник Книжкової палати*, 7, 49–52. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_7_15
- Ростовцев, С. (2017). Формування системи інтернет-маркетингу в бібліотеках України. *Вісник Книжкової палати*, 6, 8–12. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_6_4
- Самотий, Р. С. (2009, 12 листопада). Маркетингова стратегія бібліотеки – шлях до успіху. В *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства. До 165-річчя Національного університету «Львівська політехніка»* [Матеріали конференції] (с. 174–182). Видавництво Національного університету «Львівська політехніка».
- British Library. (n.d.). *Business & IP Centre. For every bright idea, everywhere*. Retrieved February 20, 2025, from <https://www.bl.uk/bipc/>

Dokk1. (n.d.). *Home*. Retrieved February 20, 2025, from <https://www.dokk1.dk/>
McGill University. (n.d.). *Libraries*. Retrieved February 20, 2025, from <https://www.mcgill.ca/library/>

REFERENCES

- Bondarchuk, Ya. S. (2019, June 18–25). Web-arsenal suchasnoi biblioteky – vahomyi zasib uspishnoi komunikatsii [Web-arsenal of a modern library – the important means of a successful communication]. In *Vykorystannia instrumentiv veb-tekhnologii yak osnova rozshyrennia biblioteknykh onlain-posluh u formuvanni suchasnoho imidzhu biblioteky* [Using web technology instruments as a basis for expanding library online services in the creation of the modern library image] [Conference proceedings] (pp. 8–15). Publishing house Olexandra Harkusha [in Ukrainian].
- British Library. (n.d.). *Business & IP Centre. For every bright idea, everywhere*. Retrieved February 20, 2025, from <https://www.bl.uk/bipc/> [in English].
- Deikun, K. (2015). Buktreyler ta bukkrosynh – novitni marketynhovi stratehii u promotsii knyhy [Bookcrossing and bukkrosynh is new marketing strategies of promoting book]. *Mediaprostir*, 8, 139–143 [in Ukrainian].
- Dokk1. (n.d.). *Home*. Retrieved February 20, 2025, from <https://www.dokk1.dk/> [in Danish].
- Honchar, A. Yu. (2016, October 24–31). Bibliotekna reklama yak instrument pozytyvnoho imidzhu biblioteky (ohliad literatury) [Library advertising as a tool for a positive image of the library (literature review)]. In *Biblioteky i suspilstvo: rukh u chasi ta prostori* [Libraries and society: Movement in time and space] [Conference proceedings] (pp. 39–43). Kharkiv National Medical University [in Ukrainian].
- Kostyrko, T. (2011). Bibliotekna imidzhelohiia yak profesiina innovatsiia [Library imageology as a professional innovation]. *Bulletin of the Book Chamber*, 2, 22–23. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2011_2_8 [in Ukrainian].
- Kotenko, K. Yu. (2024). Instrumenty internet-marketynhu v populiaryzatsii chytannia z-pomizh korystuvachiv shkilnykh bibliotek [Internet marketing tools in the promotion of reading among school library users]. *Molodyi doslidnyk*, 3, 44–49 [in Ukrainian].
- Kuliieva, T. V. (2017, November 23–24). Korporatyvna kultura yak chynnyk formuvannia imidzhu biblioteky [Corporate culture as a factor in shaping the image of the library]. In *Kulturolohiia ta sotsialni komunikatsii: innovatsiini stratehii rozvytku* [Cultural studies and social communications: Innovation strategies of development] [Conference proceedings] (pp. 188–190). Kharkiv State Academy of Culture [in Ukrainian].
- Kulyk, Ye. (2015). Blohy bibliotek dlia yunatstva (molodi): monitoring efektyvnosti [Library blogs for youth (youth): Monitoring effectiveness]. *Bulletin of the Book Chamber*, 6, 49–52. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_6_18 [in Ukrainian].
- Maranchak, N. (2022). Sotsialna merezha TikTok yak zasib internet-marketynhu bibliotek Ukrainy [TikTok social network as a means of internet marketing of libraries in Ukraine]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 10, 22–35. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269440> [in Ukrainian].
- McGill University. (n.d.). *Libraries*. Retrieved February 20, 2025, from <https://www.mcgill.ca/library/> [in English].
- Rostovtsev, S. (2015). Zakordonnyi dosvid internet-marketynhovoi diialnosti bibliotek [Foreign experience of Internet marketing activities of libraries]. *Bulletin of the Book Chamber*, 7, 49–52. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_7_15 [in Ukrainian].
- Rostovtsev, S. (2017). Formuvannia systemy internet-marketynhu v bibliotekakh Ukrainy [Formation of an Internet marketing system in libraries of Ukraine]. *Bulletin of the Book Chamber*, 6, 8–12. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_6_4 [in Ukrainian].

- Samotyj, R. S. (2009, November 12). Marketynhova stratehiia biblioteki – shliakh do uspihku [Library marketing strategy – the way to success]. In *Suchasni problemy diialnosti biblioteki v umovakh informatsiinoho suspilstva. Do 165-richchia Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"* [Modern problems of library activity in the conditions of information society. To the 165th anniversary of Lviv Polytechnic National University] [Conference proceedings] (pp. 174–182). Publishing House of Lviv Polytechnic National University [in Ukrainian].
- UN Youth Working Group in Ukraine. (2019). *Stanovyshche molodi v Ukraini* [State of youth in Ukraine]. United Nations Ukraine. <https://bit.ly/43aaKSe> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2021, April 27). *Pro osnovni zasady molodizhnoi polityky* [On the basic principles of youth policy] (Law No. 1414-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> [in Ukrainian].
- Volian, N. P. (2013). *Bibliotechna blohosfera: dosvid, kryterii otsinky, rekomendatsii* [Library blogosphere: Experience, evaluation criteria, recommendations] [Methodological materials] (S. O. Volkova, Trans.). Rivne Regional Universal Scientific Library [in Ukrainian].
- Voronina, R. V. (2017, October 31). Sotsialni media ta profesiina komunikatyvna kultura bibliotekaria: zahalni pytannia vzaiemodii [Social media and the librarian's professional communicative culture: General issues]. In *Sotsialni media dlia bibliotek: seredovyshe, resurs, servis* [Social media for libraries: Environment, resource, service] [Roundtable materials] (pp. 19–26). Kharkiv National Medical University [in Ukrainian].
- Vovk, N. (2017). Novitni marketynhovi stratehii prosuvannia biblioteknykh ustanov [The latest marketing strategies for promoting library institutions]. *Bulletin of the Book Chamber*, 2, 7–9. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_2_4 [in Ukrainian].
- Vovk, N., & Zhavoronko, S. (2021). Pozytsionuvannia biblioteki u molodizhnomu internet-seredovyshchi [Positioning of the library in the youth Internet environment]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 23–32. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238777> [in Ukrainian].
- Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine [@mudryilibrary]. (n.d.). *Dopysy* [Posts] [Instagram profile]. Instagram. Retrieved February 19, 2025, from <https://www.instagram.com/mudryilibrary/> [in Ukrainian].

UDC 021.7:316.663]-042.3-053.6:316.422:021(477+100)

Oleg Gryshko,
PhD Student,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: gelo@ukr.net
ORCID ID: 0009-0005-7780-4343

FORMING LIBRARY IMAGE IN YOUTH ENVIRONMENT: UKRAINIAN AND WORLD EXPERIENCE

The aim of the article is to conduct a comparative analysis of Ukrainian and world experience in forming the library image in youth environment, and to identify the main tendencies in its transformation according to the needs and interests of the youth audience.

Research methods. The article utilises general scientific methods, including: analysis and synthesis when studying the experience of image formation in Ukrainian and foreign libraries; comparative method for juxtaposing domestic and global practices; content analysis for exam-

ining scientific literature; the generalisation method for formulating conclusions about existing trends in library image formation in youth environment.

Scientific novelty. A comparative analysis of Ukrainian and world experience in forming the image of libraries in youth environment has been conducted. Common trends and differences in the studied field have been summarized.

Main conclusions. It has been established that the modern image of libraries among youth is created through their transformation into multifunctional spaces and the combination of traditional library functions with innovative forms of activity. The comparative analysis of Ukrainian and world experience in forming the image of libraries in youth environment allows identifying both general tendencies and differences in the work of modern libraries. The following common trends have been identified: changing library space according to the needs of the youth audience; implementing new library services that go beyond the traditional concept of library service; strengthening the digital presence of libraries; using social networks to interact with youth. It has been determined that the difference between Ukrainian experience in forming library image and world experience lies in slower transformation rates, due in particular to limited financial resources, less technological equipment of institutions, and lower level of professional competencies among library specialists in working with youth. It is proposed to adapt foreign library experience by creating interesting and useful content, ensuring interaction with users through platforms which popular among youth audience, implementing practices of cooperation with youth in creating and improving library resources, and using library space for educational events.

Keywords: library image; youth; youth environment; age limits; necessities; library services; digital presence; foreign experience.

Надійшла 23.02.2025

Прийнята 16.05.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 021:[004.77:339.138]:027.022(477)"20"
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335091

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МАРКЕТИНГУ У СФЕРІ БІБЛІОТЕЧНИХ ПОСЛУГ

*Володимир Кожем'яко,
аспірант,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: vovakojemyako@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-8004-7427*

Для цитування:

Кожем'яко, В. (2025). Сучасні тенденції маркетингу у сфері бібліотечних послуг. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 175–184. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335091>

Мета статті – з'ясувати сучасні тенденції маркетингу у сфері бібліотечних послуг та виявити ефективні інструменти популяризації бібліотек.

Методи дослідження. При підготовці статті застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема, метод аналізу і синтезу, індукції та дедукції, метод прогнозування. Для збору необхідних даних проведено контент-аналіз наукової літератури. Метод узагальнення використаний для формулювання висновків щодо наявних тенденцій маркетингу у сфері бібліотечних послуг.

Наукова новизна. Комплексно проаналізовано та узагальнено сучасні тенденції маркетингу в контексті його застосування українськими бібліотеками.

Основні висновки. Визначено, що сучасний бібліотечний маркетинг зазнає суттєвих змін, зумовлених цифровізацією. Публічні бібліотеки України приділяють значну увагу організації заходів, зокрема, виставок, лекцій, майстер-класів, презентацій книг, тренінгів із цифрової грамотності, акцій тощо. Водночас важливою тенденцією є активне застосування цифрових технологій та впровадження інтернет-маркетингу у роботу бібліотек України. Бібліотечні сайти та соціальні мережі відкривають нові можливості для взаємодії із цільовою аудиторією та є також відображенням намагання бібліотек говорити мовою молоді звичними для неї засобами. За допомогою сторінок у соціальних мережах книгозбірні повідомляють новини, анонсують події, ознайомлюють читачів із новими надходженнями та наявними книгами, відповідають на питання. Дійовим інструментом маркетингу, що поки не набув поширення серед бібліотек України, є соціальна мережа TikTok. Наявна тенденція до персоналізації контенту та застосування аналітики для підвищення якості обслуговування користувачів, що впливає на зростання лояльності аудиторії. Важливим напрямом розвитку бібліотечних послуг є використання штучного інтелекту. Сьогодні українським бібліотекам необхідно просувати свої продукти та послуги, впроваджуючи у роботу інноваційні інструменти, зокрема, технології віртуальної реальності.

Ключові слова: бібліотечний маркетинг; соціальні мережі; публічні бібліотеки; маркетингові стратегії; імідж; популяризація; інтернет-маркетинг; штучний інтелект; тренд; віртуальні технології.

ВСТУП

Публічні бібліотеки України розвивають маркетингову діяльність із метою вивчення потреб своїх користувачів, сприяння зростанню затребуваності бібліотечних послуг та підтримки інформаційно-просвітницької ролі книгозбірень у житті громадськості. Актуальність дослідження головних тенденцій маркетингу у бібліотечній справі зумовлена потребою у переосмисленні традиційної ролі бібліотек та пошуку нових шляхів залучення читачів в умовах надзвичайного розширення джерел інформації і зростання популярності цифрових платформ.

Попри значний потенціал, українські книгозбірні стикаються із проблемою зниження відвідуваності. Водночас використання бібліотеками інструментів маркетингу може суттєво допомогти їм у залученні нових користувачів, популяризації бібліотечних послуг, позитивно вплинути на взаємодію читачів із книгозбірнею. Незважаючи на наявність ґрунтовних наукових досліджень проблематики маркетингу бібліотечних послуг, динамічні зміни у сфері інформаційних технологій зумовлюють необхідність у постійному оновленні маркетингових стратегій бібліотек та проведенні подальших наукових досліджень із метою підвищення ефективності їх маркетингової діяльності.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

Історіографія проблеми свідчить, що наукова тема не обійдена увагою суспільствознавців, а проблематиці маркетингу у сфері бібліотечних послуг присвячена вагома кількість розвідок. Так, маркетингові стратегії бібліотеки Гданського університету вивчала Р. Самотий (2009). Науковиця висвітлює особливості обслуговування читачів, специфіку внутрішнього маркетингу. Вчена відзначає важливість введення посади бібліотекаря-менеджера, організації колективу для роботи над сайтом книгозбірні, а також наголошує, що складовою маркетингу бібліотеки є вдале використання її приміщення, ефективна організація доступу до фондів, цікаве оформлення кімнат для користувачів.

Особливості застосування маркетингових стратегій у роботі бібліотек простежувала Н. Вовк (2017). Вчена звертає увагу на потребу активного використання соціальних медіа, які, на думку науковиці, є найефективнішими каналами для популяризації бібліотеки.

Проблемні питання інтернет-маркетингу у роботі українських бібліотек розглядає у своїй праці С. Ростовцев (2017). Науковець акцентує увагу на необхідності розроблення книгозбірнями чіткого плану дій, вибору найкращих методів та інструментів для отримання результату, враховуючи наявний бюджет. Вчений робить висновок про особливу важливість таких маркетингових інструментів, як вебсайти, соціальні мережі, блоги. У праці, присвяченій вивченню закордонного досвіду використання маркетингу в роботі бібліотек, С. Ростовцев (2015) дійшов висновку, що сьогодні однією зі складових роботи зарубіжних бібліотек є інтернет-маркетинг. Водночас проблемою популяризації бібліотек також є відсутність системного підходу до її організації.

Значна кількість праць присвячена проблематиці використання бібліотеками соціальних мереж. Так, Т. Яворська (2023), досліджуючи взаємодію бібліотек із читачами за допомогою соціальних мереж, акцентує увагу на їх ролі у покращенні іміджу книгозбірень та промоції читання.

Зарубіжний досвід застосування бібліотеками методів цифрового маркетингу та інтеграції у нього штучного інтелекту проаналізовано Н. Маранчак (2023). Науковиця відзначає, що вивчення такого досвіду та впровадження штучного інтелекту у роботу бібліотек України може значно змінити їх спосіб взаємодії з аудиторією та покращити маркетингові стратегії.

Т. Биркович та Я. Морозова (2024) на підставі проведеного аналізу сторінок у соціальних мережах українських бібліотек звертають увагу на наявність неякісних матеріалів, а оновлення інформації окремими книгозбірнями відбувається не на постійній основі.

Ж. Самохіна (2024) дослідила інструменти цифрового маркетингу у роботі бібліотек і виявила відмінності між цифровим маркетингом та інтернет-маркетингом. М. Лоза (2022) пропонує українським бібліотекам впроваджувати у роботу такий метод маркетингу, як фрімаркет, із метою популяризації книги та читання, посилення взаємодії користувачів і бібліотеки.

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, чимало питань залишаються поза увагою вчених. Скажімо, дослідження сучасних маркетингових тенденцій у діяльності бібліотек є важливим для виявлення успішних практик та інновацій, що допоможуть книгозбірням відповідати запитам і потребам користувачів.

Мета статті – з'ясувати сучасні тенденції маркетингу у сфері бібліотечних послуг та виявити ефективні інструменти популяризації бібліотек.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При проведенні дослідження комплексно застосовані загальнонаукові та спеціальні методи, що надало змогу всебічно проаналізувати сучасні тенденції маркетингу у сфері бібліотечних послуг. Метод аналізу та синтезу використано для формування цілісного уявлення про бібліотечний маркетинг. Контент-аналіз наукової літератури сприяв дослідженню як наукових поглядів, так і практичного досвіду маркетингової діяльності українських бібліотек. Системний підхід дозволив розглянути маркетинг у сфері бібліотечних послуг як систему різноманітних напрямів роботи бібліотеки.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інноваційний прогрес суспільства, зміни у потребах та очікуваннях споживачів призводять до трансформації підходів до маркетингової діяльності. Сьогодні маркетингова стратегія охоплює всю діяльність організації та націлена на побудову довготривалих і взаємовигідних відносин із клієнтами. Сучасний маркетинг передбачає розроблення інтегрованих маркетингових програм, які включатимуть різноманітні заходи – від дослідження попиту до післяпродажного обслуговування. Як зазначають О. Лендел та Я. Турок (2021), зміни у споживчій поведінці, значне збільшення конкуренції ведуть до втрати ефективності традиційних методів маркетингу, зокрема, реклами у масмедіа, прямих рекламних розсилок та ін. (с. 437).

Зважаючи на ці тенденції, публічні бібліотеки України поступово впроваджують нові формати взаємодії з користувачами. Книгозбірні урізноманітнюють свою діяльність та організовують тренінги із цифрової грамотності, освітні лекції, акції, літературні вечори, майстер-класи, виставки митців. Значна увага приділяється створенню комфортного простору, наданню доступу до електронних

інформаційних ресурсів бібліотеки. Зміна підходів до надання послуг дозволяє бібліотекам залишатись затребуваними культурно-освітніми закладами.

Варто зазначити, що маркетинг у сфері бібліотечних послуг пройшов шлях еволюції, яка відобразилась у різних підходах та інструментах для залучення уваги цільової аудиторії. Так, початковий етап розвитку означеного маркетингу характеризувався застосуванням традиційних методів, зокрема, зв'язків із громадськістю, реклами, організації заходів. Такі підходи дозволяють інформувати про послуги бібліотеки, проте не завжди дійово привертають увагу до закладу в умовах невинно зростаючої конкуренції.

Поява інтернету значно змінила маркетингову діяльність українських книгозбірень, адже відтоді вони почали працювати також онлайн, що передбачає ведення власних сайтів, сторінок у соціальних мережах, блогів. Нові канали комунікації дозволили поширювати унікальний контент, взаємодіяти з аудиторією та вивчати її потреби.

Як справедливо зауважує М. Лоза (2022), сьогодні необхідно виокремлювати такий напрямок, як бібліотечний маркетинг, що базується на принципах класичного маркетингу та має за мету задоволення потреб користувачів, а також допомогу книгозбірні в адаптації до наявних соціально-економічних умов в Україні. Для бібліотечного маркетингу важливим є дослідження попиту, покращення маркетингових комунікацій та розроблення новітніх механізмів управління (с. 115).

Характерно, що сьогодні публічні бібліотеки України активно представлені в інтернеті завдяки веденню сайтів, сторінок у соціальних мережах, що свідчить про зміни у бібліотечній системі відповідно до нових суспільних потреб. Так, наприклад, Національна бібліотека ім. Ярослава Мудрого (б.д.) веде сторінку в Instagram, яка станом на лютий 2025 року має 955 підписників. Дописи присвячені висвітленню особливостей роботи бібліотеки, у тому числі проблемних питань. У багатьох публікаціях йдеться про проведені ділові зустрічі. Окремі дописи відзначаються особливою оригінальністю, мають значну кількість вподобайок та коментарів і привертають увагу молоді. Варто звернути увагу, що на сторінці недостатньо інформації про фонди бібліотеки та нові надходження. Водночас такі дописи можуть сприяти популяризації читання, залученню нової аудиторії та формуванню сучасного іміджу бібліотеки.

Сайт Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія (б.д.) містить унікальний контент та відзначається сильним інформаційним потенціалом. На зазначеному сайті міститься інформація, яка висвітлює нові надходження, новини бібліотеки, краєзнавчі дослідження, історичні події та ін. Проте сайт потребує оптимізації через складну навігацію. Перевантажена структура ресурсу ускладнює пошук необхідної інформації. Заразом наявність унікальних матеріалів є потужною базою для подальшого розвитку ефективних маркетингових комунікацій бібліотеки.

Сьогодні важливою складовою бібліотечного маркетингу є створення цільового контенту відповідно до потреб та інтересів аудиторії. Бібліотеки працюють над відеооглядами цікавих книг, розміщують рекомендації щодо них у блогах, створюють онлайн-ресурси, завдяки яким можливо розвивати нові навички.

Маркетингові стратегії ґрунтуються на персоналізації контенту, застосуванні аналітики для визначення, чи ефективною виявилась проведена кампанія. Дані

про користувачів можуть бути корисними для книгозбірень для формування нових цікавих пропозицій.

Загалом маркетинг у сфері бібліотечних послуг характеризується застосуванням цифрових технологій та методів інтернет-маркетингу. Збільшення кількості користувачів, які шукають інформацію в інтернеті, призводить до необхідності розроблення бібліотеками дійових онлайн-стратегій просування інформаційних продуктів та послуг. Виникає потреба у постійному поліпшенні стратегій і застосуванні новітніх технологій, зокрема, штучного інтелекту, розумних технологій, що здатні вдосконалити функціонування українських книгозбірень, забезпечити кращий доступ до інформації, що впливатиме на підвищення якості обслуговування користувачів.

Для українських бібліотек характерне, зокрема, активне використання соціальних мереж та блогів для популяризації своїх послуг. Зростання лояльності користувачів і запровадження індивідуального підходу забезпечується завдяки персоналізованому маркетингу.

Водночас, як зауважують Т. Гранчак і Т. Скітер (2019), бібліотеки в Україні неефективно застосовують інструменти інтернет-маркетингу. Так, авторками публікації зазначено, що ключовими онлайн-комунікаціями книгозбірень є їх сайти та сторінки у соціальних мережах. Проте онлайн і традиційні засоби масової інформації мають меншу популярність. Бібліотекам варто використовувати масмедіа для вдосконалення іміджу, надання інформації користувачам щодо поліпшення бібліотечного сервісу (с. 49).

А далі зазначені науковиці підкреслюють, що книгозбірням необхідно відрізнити особливості маркетингової стратегії та планування. Так, маркетингова стратегія базується на даних проведених маркетингових досліджень, виявлених потребах та очікуваннях користувачів. Використання маркетингової стратегії вимагає безупинного оновлення роботи бібліотеки, підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців, застосування інновацій. Дійова маркетингова стратегія навіть в умовах обмеженого фінансування здатна поліпшити використання наявних ресурсів та окреслити головні завдання для діяльності закладу (Гранчак & Скітер, 2019, с. 50).

Сучасні концепції маркетингу спрямовані на залучення нових клієнтів завдяки електронній мережі та передбачають використання інструментів, що націлені на вузькі сегменти ринку. Так, наприклад, ще однією тенденцією маркетингу бібліотечних послуг є намагання бібліотек говорити мовою молоді за допомогою звичних для неї засобів, зокрема, соціальних мереж, застосування яких є одним із важливих напрямів інтернет-маркетингу. Наявність у книгозбірень сторінок у соціальних мережах надає змогу швидко повідомляти новини, анонсувати події, ознайомлювати читачів із новими надходженнями та наявними книгами, оперативно відповідати на питання.

Н. Маранчак (2022) звертає увагу, що українські книгозбірні мало використовують мережу TikTok. Проте зазначена платформа надає змогу позиціонувати бібліотеку як сучасний заклад та завдяки їй популяризувати послуги і створювати позитивний імідж. Перевагою цієї соціальної мережі є відео невеликого обсягу, які нескладно створити та завантажити. Такі відеозаписи дозволяють тісно взаємодіяти з аудиторією завдяки коментарям. Науковиця акцентує увагу, що застосування TikTok взагалі може не передбачати фінансових витрат (с. 30).

Впровадження у роботу бібліотек TikTok вимагає визначення цільової аудиторії, врахування її інтересів та набуття знань про інформацію, яка її цікавить. Застосування цієї платформи потребує також ознайомлення з наявними трендами, докладання зусиль для того, щоб викликати інтерес у аудиторії з перших секунд відеозапису, а також здійснення регулярних публікацій відео з подальшим аналізом опублікованих матеріалів (Маранчак, 2022, с. 31).

Ще одним трендом є використання штучного інтелекту для аналізу значних обсягів даних, з'ясування закономірностей, автоматизації роботи, дослідження вподобань користувачів та їх поведінки, що в подальшому дозволяє працювати над створенням персоналізованих маркетингових кампаній та індивідуального контенту (Маранчак, 2023).

Варто зазначити, що поступовий перехід бібліотек України до інноваційних технологій дозволить створити нові формати взаємодії з користувачами. Використання інновацій надає змогу розширити аудиторію та зробити бібліотеку ще більш доступною. Так, наприклад, технології, завдяки яким проводяться онлайн-зустрічі, роблять такі заходи українських книгозбірень досяжними для учасників у будь-якому куточку світу.

Нові горизонти для маркетингу у сфері бібліотечних послуг відкривають технології віртуальної та доповненої реальності, створюючи особливу атмосферу для цільової аудиторії бібліотек. На думку Т. Маринич (2020), українські бібліотеки лише розпочали інтегрувати технології віртуальної та доповненої реальності у свою роботу. Варто зазначити, що подолання існуючих труднощів у впровадженні таких технологій може сприяти поліпшенню бібліотечних послуг та створенню для користувачів нових вражень і досвіду.

Перспективним напрямом для розвитку бібліотечного маркетингу в Україні є залучення користувачів до діяльності бібліотек. Так, книгозбірні можуть запрошувати читачів брати участь у створенні контенту, організації та проведенні акцій, що сприятиме об'єднанню громадськості.

Загалом сучасні тенденції маркетингу у сфері бібліотечних послуг відображають процес адаптації бібліотек до змін у спілкуванні та споживанні інформації її цільовою аудиторією, а також активну роботу книгозбірень над залученням її уваги і підтримкою інтересу до своїх послуг.

ВИСНОВКИ

Сучасний бібліотечний маркетинг зазнає суттєвих змін, зумовлених цифровізацією суспільства і трансформаціями потреб, інтересів, очікувань користувачів. Набуває популярності проведення різноманітних заходів, зокрема, виставок, лекцій, майстер-класів, презентацій книг, тренінгів із цифрової грамотності, акцій, які стають платформою для презентації інформаційних продуктів і послуг бібліотеки. Важливою тенденцією є активне застосування цифрових технологій та впровадження інтернет-маркетингу у роботу публічних бібліотек України.

Книгозбірні розширюють свою присутність завдяки сайтам та соціальним мережам, які відкривають нові можливості для взаємодії з цільовою аудиторією. Використання соціальних мереж є також відображенням ще однієї тенденції маркетингу у сфері бібліотечних послуг – намагання бібліотек говорити мовою молоді за допомогою звичних для неї засобів.

Наявність у книгозбірень сторінок у соціальних мережах надає змогу швидко повідомляти новини, анонсувати події, ознайомлювати читачів із новими надходженнями та наявними книгами, оперативно відповідати на питання. Ефективним інструментом маркетингу, що поки не набув поширення серед бібліотек України, є соціальна мережа TikTok.

Спостерігається тенденція до персоналізації контенту та застосування аналітики для підвищення якості обслуговування користувачів, що впливає на зростання лояльності аудиторії.

Важливим напрямом розвитку бібліотечних послуг є використання штучного інтелекту для аналізу значних обсягів даних, з'ясування закономірностей, автоматизації роботи, дослідження вподобань користувачів та їх поведінки, що в подальшому дозволяє працювати над створенням персоналізованих маркетингових кампаній та індивідуального контенту.

На сьогодні публічним бібліотекам України важливо просувати свою продукцію і послуги, впроваджуючи у роботу інноваційні інструменти, зокрема, технології віртуальної реальності для поліпшення доступу до інформації та популяризації бібліотечних послуг.

Подальші наукові дослідження варто спрямувати на вивчення різноманітних форм залучення користувачів до співпраці з бібліотеками України.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Биркович, Т. І., & Морозова, Я. А. (2024). Особливості використання соціальних мереж для просування бібліотечних ресурсів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 1, 56–62. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2024.302029>
- Вовк, Н. (2017). Новітні маркетингові стратегії просування бібліотечних установ. *Вісник Книжкової палати*, 2, 7–9. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2017_2_4
- Гранчак, Т., & Скітер, Т. (2019). Інтернет-маркетинг у діяльності бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 4, 36–55. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.4.2019.187817>
- Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія. (б.д.). *Головна*. Взято 10 грудня 2024 з <https://www.lib.dp.ua/>
- Лендел, О. Д., & Турок, Я. М. (2021, 13–14 травня). Тенденції розвитку сучасної концепції маркетингу. В *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів* [Матеріали конференції] (с. 437–440). Мукачівський державний університет.
- Лоза, М. (2022, 10–11 листопада). Особливості менеджменту і маркетингу в сучасній інформаційно-бібліотечній галузі. В *Сучасні соціокультурні процеси: компетентнісно-аксіологічний аспект* [Матеріали конференції] (с. 113–117). Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.
- Маранчак, Н. (2022). Соціальна мережа TikTok як засіб інтернет-маркетингу бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 10, 22–35. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269440>
- Маранчак, Н. (2023). Використання штучного інтелекту в цифровому маркетингу бібліотечної галузі України: зарубіжний досвід і перспективи. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 6(1), 172–184. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283986>

- Маринич, Т. О. (2020). Бібліотеки у цифровому середовищі: виклики та можливості. В *University library at a new stage of social communications development* [Матеріали конференції]. Науково-технічна бібліотека Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. http://confliib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library2020/paper/viewFile/22325/11406
- Національна бібліотека ім. Ярослава Мудрого [@mudryilibrary]. (б.д.). *Дониси* [Профіль Instagram]. Instagram. Взято 10 грудня 2024 з <https://www.instagram.com/mudryilibrary/>
- Ростовцев, С. (2015). Закордонний досвід інтернет-маркетингової діяльності бібліотек. *Вісник Книжкової палати*, 7, 49–52. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_7_15
- Ростовцев, С. (2017). Формування системи інтернет-маркетингу в бібліотеках України. *Вісник Книжкової палати*, 6, 8–12. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_6_4
- Самотий, Р. С. (2009, 12 листопада). Маркетингова стратегія бібліотеки – шлях до успіху. В *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства. До 165-річчя Національного університету «Львівська політехніка»* [Матеріали конференції] (с. 174–182). Видавництво Національного університету «Львівська політехніка».
- Самохіна, Ж. (2024). Використання інструментарію цифрового маркетингу в діяльності бібліотек. *Бібліотечний вісник*, 1, 12–22. <https://doi.org/10.15407/bv2024.01.012>
- Яворська, Т. (2023). Соціальні мережі бібліотек як ефективний інструмент промоції книг і читання. *Вісник Книжкової палати*, 4, 21–27. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27)

REFERENCES

- Byrkovych, T. I., & Morozova, Ya. A. (2024). Osoblyvosti vykorystannia sotsialnykh merezh dlia prosuvannia biblioteknykh resursiv [Features of using social networks for the promotion of library resources]. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 1, 56–62. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2024.302029> [in Ukrainian].
- Dnipropetrovska oblasna universalna naukova biblioteka im. Pervouchyteliv slovianskykh Kyryla i Mefodiia. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved December 10, 2024, from <https://www.lib.dp.ua/> [in Ukrainian].
- Hranchak, T., & Skiter, T. (2019). Internet-marketynh u diialnosti bibliotek Ukrainy [Internet marketing in activities of libraries of Ukraine]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 4, 36–55. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.4.2019.187817> [in Ukrainian].
- Lendiel, O. D., & Turok, Ya. M. (2021, May 13–14). Tendentsii rozvytku suchasnoi kontseptsii marketynhu [Trends in the development of the modern marketing concept]. In *Suchasni tendentsii rozvytku nauky y osvity v umovakh pohlyblennia yevrointehratsiynykh protsesiv* [Modern trends in the development of science and education in the context of deepening European integration processes] [Conference proceedings] (pp. 437–440). Mukachevo State University [in Ukrainian].
- Loza, M. (2022, November 10–11). Osoblyvosti menedzhmentu i marketynhu v suchasni informatsiino-bibliotekni haluzi [Features of management and marketing in the modern information and library industry]. In *Suchasni sotsiokulturni protsesy: kompetentnisno-aksiolohichniy aspekt* [Modern socio-cultural processes: Competence-axiological aspect] [Conference proceedings] (pp. 113–117). Poltava V. H. Korolenko National Pedagogical University [in Ukrainian].
- Maranchak, N. (2022). Sotsialna meretzha TikTok yak zasib internet-marketynhu bibliotek Ukrainy [TikTok social network as a means of internet marketing of libraries in Ukraine]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 10, 22–35. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269440> [in Ukrainian].

- Maranchak, N. (2023). Vykorystannia shtuchnoho intelektu v tsyfrovomu marketynhu bibliotechnoi haluzi Ukrainy: zarubizhnyi dosvid i perspektyvy [The use of artificial intelligence in digital marketing of the library industry in Ukraine: Foreign experience and prospects]. *Digital Platform: Information Technologies in Sociocultural Sphere*, 6(1), 172–184. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283986> [in Ukrainian].
- Marynych, T. O. (2020). Biblioteki u tsyfrovomu seredovyshchi: vyklyky ta mozhlyvosti [Libraries in the digital environment: Challenges and opportunities]. In *University library at a new stage of social communications development* [Conference proceedings]. Scientific and Technical Library of the Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazarian. http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library2020/paper/viewFile/22325/11406 [in Ukrainian].
- Rostovtsev, S. (2015). Zakordonnyi dosvid internet-marketynhovoi diialnosti bibliotek [Foreign experience of Internet marketing activities of libraries]. *Bulletin of the Book Chamber*, 7, 49–52. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_7_15 [in Ukrainian].
- Rostovtsev, S. (2017). Formuvannia systemy internet-marketynhu v bibliotekakh Ukrainy [Formation of an Internet marketing system in libraries of Ukraine]. *Bulletin of the Book Chamber*, 6, 8–12. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_6_4 [in Ukrainian].
- Samokhina, Zh. (2024). Vykorystannia instrumentarii tsyfrovoho marketynhu v diialnosti bibliotek [Use of digital marketing tools in library activities]. *Bibliotechnyi visnyk*, 1, 12–22. <https://doi.org/10.15407/bv2024.01.012> [in Ukrainian].
- Samotyi, R. S. (2009, November 12). Marketynhova stratehiia biblioteki – shliakh do uspikhu [Library marketing strategy – the way to success]. In *Suchasni problemy diialnosti biblioteki v umovakh informatsiinoho suspilstva. Do 165-richchia Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnikha”* [Modern problems of library activity in the conditions of information society. To the 165th anniversary of Lviv Polytechnic National University] [Conference proceedings] (pp. 174–182). Publishing House of Lviv Polytechnic National University [in Ukrainian].
- Vovk, N. (2017). Novitni marketynhovi stratehii prosuvannia bibliotechnykh ustanov [Latest marketing strategies for promoting library institutions]. *Bulletin of the Book Chamber*, 2, 7–9. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_2_4 [in Ukrainian].
- Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine [@mudryilibrary]. (n.d.). *Dopysy* [Posts] [Instagram profile]. Instagram. Retrieved December 10, 2024, from <https://www.instagram.com/mudryilibrary/> [in Ukrainian].
- Yavorska, T. (2023). Sotsialni merezhi bibliotek yak efektyvnyi instrument promotsii knyh i chytannia [Social networks of libraries as an effective tool for promotion of books and reading]. *Bulletin of the Book Chamber*, 4, 21–27. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27) [in Ukrainian].

UDC 021:[004.77:339.138]:027.022(477)"20"

Volodymyr Kozhemiako,
PhD Student,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: vovakojemyako@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-8004-7427

MODERN MARKETING TENDENCIES IN THE SPHERE OF LIBRARY SERVICES

The aim of the article is to figure out current marketing tendencies in the sphere of library services and identify effective tools for popularising libraries.

Research methods. General scientific and special research methods are applied in writing this article, particularly, methods of analysis and synthesis, induction and deduction, a forecasting method. Content analysis of scientific literature is conducted in order to collect necessary data. A generalisation method is used to formulate research conclusions about current marketing trends in the field of library services.

Scientific novelty. Modern marketing tendencies are comprehensively analysed and summarised in the context of their application by Ukrainian libraries.

Main conclusions. It is determined that modern library marketing is undergoing significant changes due to digitalisation. Ukrainian public libraries pay considerable attention to organising events, including exhibitions, lectures, workshops, book presentations, digital literacy training, promotions, etc. At the same time, an important trend is active using of digital technologies and implementing of internet marketing in the activity of Ukrainian libraries. Library websites and social networks open new opportunities for interaction with the target audience. Additionally, they reflect libraries' attempts to speak the language of youth using familiar means. With the help of pages in social networks, libraries report news, make announcements of events, familiarise readers with new arrivals and already existing books, answer questions. The TikTok social network is an effective marketing tool that has not yet become widespread among Ukrainian libraries. There is a tendency towards content personalisation and analytics applying to improve service quality for users, which affects the growth of audience loyalty. An important direction in the development of library services is the artificial intelligence usage. Nowadays, for Ukrainian libraries, it is important to promote their products and services by implementing into activity innovative tools, particularly, virtual reality technologies.

Keywords: library marketing; social networks; public libraries; marketing strategies; image; popularisation; internet marketing; artificial intelligence; trend; virtual technologies.

Надійшла 03.02.2025

Прийнята 15.04.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

**БІБЛІОТЕКИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

LIBRARIES UNDER MARTIAL LAW CONDITIONS

УДК 027.54+027.7](497.6):355.018
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335095

БІБЛІОТЕКА ЯК МІШЕНЬ: ХРОНІКА ВТРАТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ

Лілія Прокопенко,
кандидатка історичних наук, доцентка,
Національна бібліотека України
імені Ярослава Мудрого
(Київ, Україна)
e-mail: prokopenko88888@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0531-6111

Для цитування:

Прокопенко, Л. (2025). Бібліотека як мішень: хроніка втрат національної та університетської бібліотеки Боснії і Герцеговини. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 186–201. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335095>

Мета статті – розглянути обставини спалення Національної та університетської бібліотеки Боснії і Герцеговини під час Боснійської війни та особливості її повоєнного відновлення і функціонування у контексті осмислення ролі та цінності національної бібліотеки задля підтримки національної ідентичності.

Методи дослідження базуються на загальнонаукових принципах історизму, цілісності, об'єктивності, наступності, системного, міждисциплінарного та інформаційного підходів. Досягнення мети здійснювалося за допомогою системи загальнонаукових і спеціальних методів: теоретичних (аналіз, синтез, абстрагування, пояснення, узагальнення), емпіричних (опис, порівняння, спостереження), історико-порівняльного, проблемно-хронологічного, виявлення і аналізу джерел та інших.

Наукова новизна. Вперше в українському бібліотекознавстві запропоновано на прикладі обставин спалення і відновлення Національної та університетської бібліотеки Боснії і Герцеговини розглянути роль і цінність національної бібліотеки задля підтримки національної ідентичності.

Основні висновки. Руїнування Національної та університетської бібліотеки Боснії і Герцеговини стало найбільшою і непоправною втратою та символом однієї з головних цілей війни – знищення культурної самобутності суспільства. Напад на установу стався попри те, що будівлю було ознаковано міжнародною пам'яткоохоронною емблемою. Відновлення бібліотеки розглядалося як цінний внесок у діалог між різними культурами та націями у цій країні з багатовіковими традиціями толерантності і плюралізму. Національна та університетська бібліотека Боснії і Герцеговини дотепер очікує на остаточне врегулювання правового і фінансового статусу, забезпечення довгострокової стабільності і державної підтримки. Трагічна доля цієї бібліотеки порушує важливі питання щодо понять пам'яті, ідентичності, культури та плюралізму.

Ключові слова: Національна та університетська бібліотека Боснії і Герцеговини; бібліотеки і війна; бібліокластія; історія бібліотечної справи за кордоном; національна бібліотека.

ВСТУП

Виникнення національної бібліотеки як суспільного інституту зумовлено формуванням і розвитком моделі централізованої національної держави і потребою консолідації нації на основі культурної та історичної самоідентифікації. У кожній країні національна бібліотека з'являється як особливий, принципово новий для того чи іншого часу інститут державності (і від цього моменту – обов'язковий) і надалі розглядається як її зримий символ, що забезпечує культурну самобутність шляхом збору та зберігання об'єктів національної спадщини, які представляють мову, літературу, науку і мистецтво. Саме тому, коли в умовах воєн та серйозних суспільних конфліктів і розділення спільнот на релігійному та культурному ґрунті виникає загроза знищення культурних цінностей, у небезпеці опиняється і національна бібліотека як ознака національної ідентичності та національної культури. Знищення бібліотек дегуманізує суспільство, позбавляючи не лише умов нормального життя, а й «ідентичності та здатності пам'ятати» (Supple, 2005).

Трагічна доля Національної та університетської бібліотеки Боснії і Герцеговини (НУБ БіГ), свідомо спаленої під час Боснійської війни 1992–1995 рр., переконливо ілюструє цінність національної бібліотеки як індикатора довговічності, сталості і рівня розвитку нації.

Сьогодні в умовах російсько-української війни для України актуалізується питання вивчення досвіду і значення відновлення НУБ БіГ як документальної основи колективної пам'яті задля переосмислення ролі національної бібліотеки не тільки як сховища знань, але і як активного учасника процесу формування і підтримки національної ідентичності, зокрема в умовах війни.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Теоретичні засади дослідження ґрунтуються на наукових розвідках зарубіжних авторів. На особливу увагу заслуговує доробок А. Рідльмайера (Riedlmayer, 1996, 2003, 2007), який зробив суттєвий внесок у справу фіксації втрат культурної спадщини та її відновлення після Югославських воєн, зокрема і НУБ БіГ. Питання спалення НУБ БіГ, її функціонування під час війни та процеси повоєнного відновлення розглядали у своїх дослідженнях К. Бакаршич (Bakaršić, 1994), В. Блажина (Blazina, 1996), Е. Куюнджич (Kujundžić, 1996, 2000, 2002), І. Овчина (Ovčina, 2016), С. Пейч (Peić, 1998), А. Решитбегович (Rešidbegović, 2009), М. Зеко та В. Томлянович (Zećo & Tomljanovich, 1996). Серед публікацій, у яких представлено вивчення стану і відновлення будівлі НУБ БіГ, виокремлюються праці М.-Ж. Гесдон (Guesdon, 2008), Н. Курто (Kurto, 2003), Ф. Мулабеговича (Mulabegović, 2003). Окрім наукових публікацій, джерельна база цього дослідження представлена документами міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи), документальними фільмами, матеріалами мультимедійного цифрового проекту усної історії FAMA (<https://www.famacollection.org>), який фіксує спогади жителів Сараєва про облогу, інформує про громадянський і культурний спротив тощо. Втім, попри наявність великої кількості зарубіжних публікацій з окресленої проблематики, в українському бібліотекознавстві це питання не вивчалось.

Мета статті – розглянути обставини спалення Національної та університетської бібліотеки Боснії і Герцеговини під час Боснійської війни та особливості її

повоєнного відновлення і функціонування у контексті осмислення ролі і цінності національної бібліотеки задля підтримки національної ідентичності.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методи та матеріали дослідження базуються на загальнонаукових принципах історизму, цілісності, комплексності, об'єктивності, всебічності пізнання, наступності, системного, міждисциплінарного та інформаційного підходів. Досягнення мети здійснювалося за допомогою системи загальнонаукових та спеціальних методів: теоретичних (аналіз, синтез, абстрагування, пояснення, узагальнення тощо), емпіричних (опис, порівняння, спостереження), історико-порівняльного, проблемно-хронологічного, виявлення і аналізу джерел та інших.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Боснійська війна (1992–1995), яка вважається однією з найжорстокіших у європейській історії, від самого початку характеризувалась особливостями, далекими від законних військових цілей: створення концтаборів, тортури і розправи над полоненими, «етнічні чистки», які здійснювалися по відношенню до цивільного населення у спробі створити етнічно однорідні території, масові згвалтування жінок. Насильство над людьми супроводжувалося систематичним навмисним знищенням культурних, релігійних та історичних пам'яток.

Під час цієї війни сталася одна з найбільших трагедій – свідоме спалення книжок у сучасній історії (Riedlmayer, 2003, p. 60): 25–27 серпня 1992 р. у пожежі, яка виникла внаслідок прицільного масованого артилерійського обстрілу, було знищено НУБ БіГ.

Обстріл розпочався ввечері 25 серпня, коли по будівлі бібліотеки, розташованій у центрі старого міста, у долині річки Міляцки, було випущено шквал запальних снарядів. Стріляли з різних вогневих точок сербських позицій, розміщених на пагорбах, які оточують Сараєво. Снаряди одразу ж пробили дах і великий вітражний люк. Зайнялася вся бібліотека. Набої, випущені з кулеметів, відбивали щебінь і штукатурку від зубчастої будівлі, навколо падали мінометні снаряди. Снайпери цілилися у пожежників, які намагалися врятувати бібліотеку, стріляли у пожежні шланги. Невдовзі нападники перекрили воду у всьому районі. Пожежники під кулями черпали воду з Міляцки. Сербські війська обстрілювали усі прилеглі вулиці. На питання репортера Associated Press Дж. Помфрета (Pomfret, 1996), чому він ризикує своїм життям, начальник пожежної команди К. Слінич, спітнілий, весь у кіптяві, який був неподалік від пожежі, відповів, що це земля, на якій він народився, і спляють частину його.

Бібліотекарі і волонтери вишикувалися у живий ланцюг і передавали книжки з палаючої будівлі до вантажівок, які стояли на сусідніх вулицях. Іноземні журналісти зафіксували свідчення очевидців, які зазначали, що вдалося врятувати лише кілька дуже цінних книг. Все інше згоріло. І багато із національної спадщини та історії залишилося у попелі (Riedlmayer, 2003, p. 60). Ця рятувальна операція призвела до людських жертв: під час обстрілу в будівлі перебували троє співробітників бібліотеки, один із них загинув (Kujundžić, 2002, pp. 5–7).

Пожежникам, які боролися з низьким тиском води, вдавалося загасити пожежу кілька разів за ніч, але будівля зазнавала нових атак. Коли ближче до світанку полум'я почало вщухати, обстріл із використанням запальних боєприпасів відно-

вився. Постраждала лише бібліотека – навколишні споруди у щільно забудованому кварталі навколо неї залишилися неушкодженими. Лідер Республіки Сербської Р. Караджич заперечував, що його сили несуть відповідальність за напад, стверджуючи, що НУБ БіГ підпалили самі мусульмани, бо їм не подобалася... архітектура (Riedlmayer, 2007, p. 114).

На ранок північна стіна будівлі тріснула, тонкі мавританські колони головного читального залу вибухнули від сильного жару, частина даху впала.

Бібліотека горіла три дні. Залишилася лише оболонка, внутрішній простір був завалений уламками й обвугленими залишками книжок.

Наступними днями над містом, «як чорні метелики» (Lovrenović, 1994), літали чорні сторінки книг і журналів. Очевидець кустош Національного музею Боснії і Герцеговини К. Бакаршич згадував, як дим від книжок закривав сонце, і на місто, наче брудний чорний сніг, повільно падали шматки обгорілого паперу та сірий попіл. Ухопивши сторінку, можна було відчуті її тепло і за мить прочитати фрагмент тексту у чорно-сірому негативі, допоки вона не перетворювалася у руці на прах (Bakaršić, 1994).

Мешканка Сараєва, З. Хусейнчехаїч, яка була свідком трагедії, розповідала, що всі, хто жив неподалік, шанобливо ставилися до будівлі Національної бібліотеки і шкодували за цією спорудою (Каріć, 2000, p. 226).

НУБ БіГ – важливий осередок культурного та інтелектуального життя Сараєва та Боснії і Герцеговини – була заснована 22 травня 1945 р. З відкриттям Сараєвського університету у 1949 р. (до цього було кілька незалежних факультетів) установа взяла на себе функції університетської бібліотеки, почала працювати як наукова бібліотека і фактично стала головним центром наукової інформації для дослідницької спільноти країни. Офіційно статус університетської бібліотеки було закріплено у 1957 р. У 1971 р. установу перейменовано на Публічну та університетську бібліотеку Боснії і Герцеговини, а з 1995 р. вона має сучасну назву.

Станом на 1992 р. фонди НУБ БіГ містили близько 2 млн одиниць зберігання, у т. ч. 1,2 млн книжок (Peić, 1998, p. 80). Тут було зібрано найбільший і найповніший серед національних бібліотек країн колишньої Югославії фонд грамофонних платівок, унікальну колекцію періодичних видань, що видавалися у Боснії і Герцеговині з середини XIX ст. (6100 назв, 350 тис. номерів), та основні наукові фонди і колекції Сараєвського університету. Цінні і рідкісні видання зберігалися у відділі спеціальних колекцій, де виокремлювали такі зібрання: рукописів, раритетів, картографічних, образотворчих, нотних видань, дисертацій. Без урахування останніх фонд відділу становив близько 179 тис. прим., відображених у 17-ти різних каталогах. Колекція рідкісних книг налічувала 4 тис. прим. періоду XV–XX ст., переважно із права, релігії, філософії, граматики, історії, літератури та меншою мірою – природничих наук (Rešidbegović, 2009, p. 67).

У НУБ БіГ зберігалися архівні документи, серед них – цінні акти, рукописи, друковані видання та особисті архіви відомих боснійців і герцеговинців, політична, культурна, релігійна діяльність яких була важливою частиною історичного розвитку країни, а також відомих зарубіжних письменників, науковців, митців XII–XX ст. Особливу цінність представляли документи з історії освіти Боснії і Герцеговини, плакати, листівки, некрологи, а також колекції фотографій видатних діячів, природних об'єктів та архітектурних пам'яток країни загалом і Сараєва зокрема.

НУБ БіГ мала ефективну систему каталогів. Бібліотечно-інформаційне обслуговування забезпечували 10 відділів.

Історичні обставини зробили Боснію і Герцеговину перехрестям різних культур. Її інтелектуальна спадщина представлена різними мовами та зафіксована з використанням різної писемності (алфавітів), у тому числі латини, кирилиці, глаголиці, івриту, арабської, грецької, старобоснійської, церковнослов'янської, турецької мов, а також боснійської мови арабською в'яззю, відомою як альхаміядо. Документи, які зберігалися у НУБ БіГ, були свідками багатоетнічного, мультикультурного та багаторелігійного характеру Боснії і Герцеговини (Kujundžić, 2000, p. 6).

Бібліотечні ресурси, які згоріли у НУБ БіГ, заповнили б 15 240 м книжкових полиць (Reić, 1998, p. 82). У пожежі загинуло близько 700 рукописів та інкунабул, фонди періодичних, музичних, образотворчих видань, обмінний і резервний фонди. Загалом знищено майже 90 % фонду, 56 % архіву друку Боснії і Герцеговини, 25 каталогів, що містили понад 7 млн карток, все електронне і технічне обладнання, центральний комп'ютер із базами даних, бібліотечну документацію, лабораторії мікрофільмів і фотографій, архіви, всі меблі (у т. ч. цінні предмети австро-угорського періоду) та унікальну будівлю – знамениту Вієчницю (Ovčina, 2016, pp. 79–80).

Зі спеціальних колекцій майже повністю вдалося врятувати лише дві, найцінніші, – рукописів та раритетів; частково збереглася колекція карт; залишки фонду дисертацій передано до основного фонду. Дослідження 1999 р. показало, що зі 179 тис. прим. відділу спеціальних колекцій збереглося лише 19,7 тис. прим. (Rešidbegović, 2009, p. 70).

У полум'ї 1992 р. зникли результати діяльності 492 співробітників, які впродовж 47 років вкладали свої працю та знання у розвиток НУБ БіГ. Зі 108 осіб, які працювали в бібліотеці у 1992 р., більшість виїхали закордон, рятуючись від лихоліть війни (Kujundžić, 2000, p. 7). Із тих, хто залишився, близько 10 % перейшли на бік агресора, інші – приєдналися до армії Боснії і Герцеговини (Zećo & Tomljanovich, 1996, p. 298). За деякими джерелами, у перші місяці війни у бібліотеці залишалося близько 20 співробітників (Mowat, 1994).

Після пожежі одними із першочергових завдань стали облік і каталогізація вцілілої частини бібліотечного фонду. Йдеться про ті книжки, які вдалося евакуювати з палаючої будівлі, та ті, які вцілили, оскільки ще до війни були переміщені до підвалу будівлі через брак місця, їх винесли після остигання фундаменту. Врятовані бібліотечні ресурси знайшли тимчасовий прихисток у різних місцях Сараєва, зокрема, у магазинах, де катастрофічно не вистачало стелажів, багато книжок були просто складені стопками на підлозі.

Частину врятованого розмістили у колишній ашкеназькій синагозі, подарованій місту єврейською громадою у 1945 р., – нині Боснійський культурний центр. Сюди, до кімнати каси, площа якої становила не більше 8 м², після пожежі приходили працювати працівники НУБ БіГ. Бібліотекарки М. Зеко та В. Томлянєвич (Zećo & Tomljanovich, 1996) згадували, що ті, хто залишився, продовжували ходити на роботу щодня, навіть після руйнування бібліотеки, допоки не відбувся тотальний напад на місто. Усі були сповнені рішучості продовжувати роботу, незважаючи на всі труднощі. Не вистачало найпростіших матеріалів для роботи, таких, як папір і олівці. Умови життя співробітників бібліотеки були нижчими за всі можливі стандарти. За рік працівники отримали зарплату всього двічі або,

можливо, тричі, і це було у непотрібних боснійських динарах. Ціни на предмети першої необхідності були астрономічними. Наприклад, один літр олії коштував 20 доларів. Купити продукти, взуття та одяг стало практично неможливо (р. 299).

Вже у 1993 р. бібліотека змогла виконувати частину своїх функцій, тимчасово перебуваючи у будівлях Педагогічного інституту, де їй відвели десять невеликих кімнат, і Міністерства освіти, науки, культури та спорту.

За свідченням М. Зеко та В. Томлянович (Zećo & Tomljanovich, 1996), у квітні 1994 року кілька боснійських бібліотекарів написали лист двадцяти європейським бібліотекам із проханням допомогти задовольнити матеріальні потреби. Починаючи з серпня 1994 року, почала надходити допомога: від Національної бібліотеки та працівників театрів у Берліні, Національної бібліотеки у Турині, Національної бібліотеки у Люблянці та від деяких гуманітарних організацій у Франції. Завдяки цій допомозі з серпня 1994 року працівники бібліотеки отримали близько десяти тисяч німецьких марок. Кошти поділили на всіх, включаючи навіть солдатів-бібліотекарів, які перебували на передовій, бо їхні матеріальні умови також були важкими. Завдяки зверненню про допомогу на кожного працівника вдалося отримати за п'ять-шість місяців близько двохсот німецьких марок, що було величезною допомогою (рр. 298–300).

Для НУБ БіГ цей час був найважчим, темним, але водночас і періодом випробувань і перемог. Мабуть, ворог був впевнений у досягненні своєї мети, знищивши майже всі матеріальні цінності багатющої культурно-історичної установи Боснії і Герцеговини. Але найголовніше те, що вижила ідея, надія, любов та віра у краще майбутнє. І співробітники бібліотеки з таким відчуттям продовжували свою роботу (Rešidbegović, 2009, р. 69).

У червні 1994 р. з метою вивчення ситуації у НУБ БіГ та визначення шляхів допомоги від міжнародної спільноти ЮНЕСКО направила у Сараєво свого представника І. Мовата (Mowat, 1994), який у звіті зазначив про пошкодження, а саме відсутність опалення і освітлення у тимчасовій будівлі (колишній частині педінституту), розбите і замінене пластиковою плівкою UVKB ООН¹ віконне скло, базові санітарні умови (р. 1). Він також вказав, що на той момент у бібліотеці працювало 42 чол., з яких 20 фахівців – нещодавні випускники вишу, і зауважив, що бібліотекарі працюють безкоштовно (крім грошової допомоги), і їхня відданість бібліотеці і робота в обставинах, що склалися, заслуговують на високу оцінку, а їхній інтерес до майбутнього – на оплески (Mowat, 1994, рр. 7–8).

НУБ БіГ обслуговувала студентів і викладачів Сараєвського університету, який теж продовжував працювати у скрутних умовах облоги. За ці роки 70 студентів захистили випускні роботи (Riedlmayer, 1996, р. 21).

У 1998 р. бібліотека отримала у тимчасове користування (терміном на 30 років) 3 тис. м² у непристосованому до її потреб приміщенні у будівлі кампуса Сараєвського університету на західній околиці старого міста, де раніше були австро-угорські військові казарми (побудовані у 1878–1918 роках), а пізніше – казарми маршала Тіто.

Першочергове завдання НУБ БіГ – відновлення фондів – реалізовувалося різними шляхами.

¹ Управління Верховного комісара ООН у справах біженців.

Найважливішим напрямком стало втілення в життя плану відновлення боснії, яка охоплює видання, випущені в Боснії і Герцеговині, та екстеріорики. Ще до війни, починаючи з 1980-х років, у країні велася активна робота з підготовки ретроспективної національної бібліографії та формування на її основі фонду національних видань. Після спалення НУБ БіГ це завдання набуло особливого значення, а його реалізація стала можливою лише за умови залучення світової спільноти: міжнародних організацій, різних установ та приватних осіб.

Фахівці НУБ БіГ побудували стратегію відновлення фонду – частини нехай навіть у електронному вигляді – на основі чотирьох важливих джерел багатонаціональної документної історії Боснії і Герцеговини: для періодів Середньовіччя та Відродження пріоритетними були бібліотеки Італії, для видань османського періоду – бібліотеки Стамбула, для австро-угорського періоду – бібліотеки Відня та Будапешта, окремо для поезії – Меморіальна бібліотека Уайденера у Гарвардському університеті (Kujundžić, 1996). Окрім цих місць, співробітники НУБ БіГ виявляли необхідні видання і в інших бібліотеках світу та зверталися до власників із проханням надати копію на будь-якому носії: на папері, компакт-диску, у вигляді мікрофільму, мікрофіші чи комп'ютерного файлу.

Допомогу НУБ БіГ запропонували кілька міжнародних установ та організацій, як-от: Світовий банк, Сараєвський фонд у Нью-Йорку (США), фонд «Відкрите суспільство», бібліотеки та бібліотекарі багатьох країн.

У 1995 р. OCLC у співпраці з бібліотеками Університету Мічигану, Єльського університету розпочали укладання онлайн-бібліографії видань Боснії і Герцеговини у великих північноамериканських бібліотеках (Riedlmayer, 2003, pp. 64–65).

У 1996 р. Гарвардський університет започаткував спільний із Фондом SABER проект із надання матеріалів для НУБ БіГ. Видавництво Гарвардського університету зобов'язалося надсилати до Сараєва по два примірники всіх своїх видань, університетська бібліотека направляла дублетні примірники зі свого фонду. До цього проекту приєдналися ще кілька американських і канадських університетів та університетських видавництв (Blažina, 1996, pp. 160–161).

«The Bosnia Library Project», організований бібліотекарем Гарвардського університету Дж. Сперром, сприяв реалізації іншої важливої функції НУБ БіГ. Його метою було відновлення фонду цієї установи як великої наукової бібліотеки для підтримки і забезпечення наукових досліджень та освіти у Боснії і Герцеговині. Вже перша партія надходжень за цим проектом – це близько 30 тис. книг і журналів від американських університетських та інших видавництв, наукових бібліотек, товариств і організацій. Наукові видання надходили також із багатьох країн Європи та Близького Сходу (Riedlmayer, 2003, p. 65).

Важливим внеском у збереження колективної пам'яті стали перевидання класичних творів та антологій боснійської і герцеговинської літератури. Ця діяльність розпочалася ще у 1992 р., коли видавництво «Edicija Memoria Bosniaca» випустило факсимільне видання класичного твору Мехмед-бега Капетановича-Любушака «Sto misle muhamedanci u Bosni?», вперше опублікованого у 1886 р. Це видання має позначку «репринт (на основі копії) оригінального видання, врятованого з Вієчници – Національної та університетської бібліотеки, знищеної 25–26 серпня 1992 р.». Кілька сотень назв книжок і періодичних видань, виданих у блокадному Сараєві та інших боснійських містах під час війни, зайняли місця спалених чи

викрадених видань на полицях багатьох бібліотек країни – приватних, публічних, наукових і, зокрема, НУБ БіГ (Riedlmayer, 2003, p. 72). Випускати репринтні видання допомагали видавництва Німеччини і Чехії (Riedlmayer, 1996, p. 22).

Ще під час війни НУБ БіГ під керівництвом Е. Куюнджича, який обіймав посаду директора у 1993–2005 рр., намагалася не тільки упорядкувати врятовані документи, розподілені у різних місцях Сараєва, але й реорганізувати систему обов'язкового примірника документів. У дуже складних умовах облоги Сараєва не припинялася робота з підготовки ретроспективної, а також поточної національної бібліографії, яку НУБ БіГ видавала з 1953 р. Велика заслуга у цьому Н. Мілічевич, яка впродовж багатьох років очолювала відділ бібліографії. У 1995 р. вийшов покажчик книг воєнного часу «Bibliografija monografskih publikacija. 1992–1994», який містив описи близько 400 видань. Робота над цією бібліографією тривала і у повоєнні роки: у 1998 р. із суттєвими доповненнями укладено «Bosanskohercegovačka bibliografija monografskih publikacija. 1992–1996», яка налічувала вже 1303 позиції. У 1997 р. підготовлено покажчик періодичних видань «Bibliografija serijskih publikacija. 1992–1996», у якому вміщено 331 бібліографічний опис і додатки, та чотиритомний покажчик статей із періодичних видань «Bosanskohercegovačka bibliografija priloga u serijskim publikacijama. 1992–1996» (Tuzlak, 2017).

Після війни, після чотирьох років професійної ізоляції, яка припала на період революційних технологічних змін у бібліотечній справі у всьому світі, бібліотекарям Боснії і Герцеговини належало наново відкрити для себе, як працюють сучасні бібліотеки, дізнатися про останні події та передову практику національних і наукових бібліотек. Гострою була потреба у знаннях та досвіді боротьби зі стихійними лихами, щодо проектування та використання постійних і тимчасових бібліотечних будівель. Отже, одним із найактуальніших завдань стала робота з бібліотечними кадрами. НУБ БіГ ініціювала низку освітніх програм та заходів із професійної підготовки не лише для своїх співробітників, а й загалом для всієї країни (Kujundžić, 2000, p. 7).

Значна підтримка надходила з-за кордону. Координатором міжнародних проєктів із надання допомоги НУБ БіГ стала ЮНЕСКО, спонсорувавши низку зустрічей для їхнього обговорення та відкрила офіс у Сараєві. ЮНЕСКО та ІФЛА звернулися із закликом організувати на знак солідарності з бібліотекарями Сараєва збір коштів. Ці гроші стали суттєвою допомогою для тих, хто жив у місті, яке 1425 днів перебувало в облозі. Окрім фінансової підтримки, допомога надавалася за різними напрямками: розвиток і реставрація фондів, відновлення каталогів, реконструкція будівлі НУБ БіГ, стажування бібліотекарів, комп'ютеризація та автоматизація, надання бібліотечного, офісного і комп'ютерного обладнання, забезпечення доступу до інтернету тощо.

Після руйнування будівлі бібліотеки та спалення основної частини її фонду завдяки зусиллям співробітників та допомозі боснійської влади, міжнародних організацій, університетів, бібліотек багатьох країн НУБ БіГ упродовж кількох років вдалося поновити частину своїх фондів, придбати нові ресурси, відновити діяльність щодо виконання основних функцій, підготувати персонал у відповідності до сучасних професійних стандартів. Однак за її відновленням як установи не відбулося швидкої реконструкції будівлі, на реалізацію якої пішло багато років.

НУБ БіГ розміщувалася в будівлі Сараєвської ратуші (босн. і хорв. – *Gradska Vijećnica Sarajevo*), відомої як Вієчниця. Ця назва органу місцевого самоврядуван-

ня, який працював тут у період австро-угорського правління, закріпилася впродовж всього існування будівлі і стала синонімом бібліотеки, а сама назва «Національна та університетська бібліотека Боснії і Герцеговини» використовувалася тільки офіційно. Вієчниця є одним із найупізнаваніших символів Сараєва. Перший камінь у її фундамент було закладено у 1892 р., за сто років до того, як серпневим вечором у перший рік облоги Сараєва її знищила пожежа.

Ця монументальна споруда, зведена у 1894 р. в стилі історичної еkleктики з яскраво вираженим домінуванням неомавританського стилю, коріння якого сягає середньовічного ісламського мистецтва Іспанії та Північної Африки, була найбільшою і представницькою будівлею австро-угорського періоду у Сараєві. Автор концептуального проєкту Вієчниці – чеський архітектор К. Паржик. Згодом задум переробив і доопрацював архітектор О. Віттек, який займався будівництвом ратуші у 1892–1893 роках, двічі їздив до Каїра для опанування стилю, в якому передбачалося звести будівлю. Зразками для Вієчниці стали мечеть і медресе султана Хасана та мечеть султана Кайт-бея у Каїрі. Роботу продовжив архітектор К. Івекович. З невеликими змінами він завершив проєкт у 1894 р. Збудовано Вієчницю коштом державного будівельного департаменту та муніципалітету Сараєва (Kurto, 2003, pp. 28–29).

Основою чотириповерхової споруди є майже рівносторонній трикутник (дві сторони довжиною 56 м, третя – 52 м) із трьома кутовими баштами, підвалом і цокольним поверхом. Її загальна площа – близько 10 500 м². Репрезентативність, виражена архітектурним задумом, посилюється багатством декору, скульптурних та розписних елементів інтер'єру та екстер'єру, виконаних у характерному стилі неомавританського зодчества. За наявними в архівах даними, багато будівельних матеріалів, використаних у Вієчниці, походять із Боснії, за винятком чорних і червоних гранітних колон із Тіроля, мармурових сходів з Угорщини, фаянсової плитки на фасаді – від знаменитої угорської фірми «Zolnaj» з Печа (Gradska vijećnica Sarajevo, n.d.).

Ратуша була офіційно відкрита у квітні 1896 р. Спочатку будівлю використовували в адміністративних цілях: тут містилися мерія, суд. У 1910–1914 роках це була резиденція боснійського парламенту, у міжвоєнний період 1918–1945 років – знову мерія, а після Другої світової війни – Академія наук і мистецтв. У 1949 р. будівлю передано НУБ БіГ (тоді – публічній бібліотеці), яка переїхала сюди у 1951 р. У її читальних залах працювали покоління науковців і студентів. Великий основний читальний зал мав чудову акустику, тому його часто використовували для проведення концертів та інших заходів.

У 1992 р. сербські війська перетворили красиву будівлю на руїни, серед яких ледве можна було розгледіти декоративні вітражі, розписані геометричними та квітковими візерунками. Ішов час, і дощі, сніг, сильна спека та холод призвели до подальшого погіршення стану залишків споруди.

У перші повоєнні роки висловлювалися прямо протилежні думки про подальшу долю Вієчниці: і заклики відновити її у всій довоєнній пишності, і пропозиції зберегти руїни як вражаюче зрине свідчення війни. Найпереконливішим аргументом на користь реставрації стало усвідомлення значення будівлі як пам'ятки культури з погляду історичного контексту, а також як частини міського ансамблю історичного центру Сараєва.

Трагічний стан, у якому опинилася документальна спадщина Боснії і Герцеговини у 1990-х роках, не залишився поза увагою міжнародної громадськості, про що свідчать численні статті та повідомлення, зокрема, про долю Вієчници. Міжнародна підтримка проявилася зокрема у практичних заходах ЮНЕСКО щодо надання первинної допомоги НУБ БіГ із метою відновлення хоча б деяких її основних функцій, а надалі – створення сучасної бібліотеки, що поєднує і традиційні, і цифрові ресурси.

Саме ці ідеї стали основою Резолюції 4.8, прийнятої Генеральною конференцією ЮНЕСКО на 27-й сесії, що відбулася в Парижі 13 листопада 1993 р. У п. 4 Резолюції державам-членам, міжурядовим та міжнародним неурядовим організаціям, приватним установам запропоновано зробити добровільні внески готівкою, обладнанням чи послугами для реконструкції та оснащення Національної та університетської бібліотеки у Сараєві, формування і збереження її колекцій та підготовки необхідного персоналу (*Resolution 4.8*, 2002).

Реконструкція будівлі Сараєвської ратуші розпочалася вже після війни, яка завершилася підписанням Дейтонських мирних угод у листопаді 1995 р.

Архітектурні особливості, дизайн і витончене оздоблення Вієчници зобов'язували до вкрай ретельного комплексного підходу до реконструкції та реставрації. Виникла потреба у пошуку і вивченні оригінальних документів, фотографій, описів задля розуміння первісного задуму авторів.

Відбудову проводили у чотири етапи протягом 1996–2014 рр.

Перший етап – 1996–1997 рр. – профінансував уряд Австрії, виділивши 1,5 млн марок. За цей час реалізовано невідкладні роботи з порятунку і стабілізації вцілілих частин споруди. Пожежа 1992 р. знищила дах та всі дерев'яні конструкції, мезонін, мансарди, всі внутрішні та зовнішні столярні вироби (вікна і двері), виготовлені з дуба, декоративні елементи інтер'єру з каменю, заліза, гіпсу та дерева, все електромонтажне обладнання, водопровід, каналізацію, центральне опалення, більшу частину колон центрального залу і галереї, кам'яні сходи та огорожі; було сильно пошкоджено і деформовано купол над центральною зоною залу, частини даху із броньованого скла, стіни першого поверху, декоративний фасад із багатою архітектурною ліпниною та штукатуркою і численними декоративними елементами з каменю, глини та теракоти, одна його частина повністю зруйнована. Високі температури поставили під загрозу всю конструкцію 20-метрового купола (*Gradska vijećnica Sarajevo*, n.d.). Крім руйнувань, викликаних війною, споруда зазнала подальшого занепаду впродовж наступних років. Чотири воєнні зими спричинили руйнування горища, коридору, сталеві конструкції купола і особливо стін першого поверху, де постійно накопичувалася вода через величезну кількість щебеню, уламків та сміття. Коли потрапляння атмосферної води ізолювали, вся будівля поступово висохла, і нарешті з'явилися умови для слідчих робіт (*Mulabegović*, 2003). На цьому етапі було проведено численні попередні дослідження стану конструкції, виготовлено вітражі для даху, встановлено стабілізаційні опори та захисні споруди навколо будівлі, а також визначено першочергові завдання щодо врятування об'єкта.

У 1999 р., після успішного завершення необхідних санітарно-технічних робіт на першому етапі, Європейська комісія надала кошти (4,5 млн німецьких марок) для продовження робіт. Після кількох затримок у листопаді 2002 р. розпочався

другий етап реконструкції: було відремонтовано стіни, стелі та колони, а також відновлено зал – центральне найважливіше приміщення будівлі. Другий етап завершився у лютому 2004 р.

Третій етап реконструкції, який повернув Вієчниці її колишній величний вигляд, розпочався також після деякої перерви і тривав до вересня 2012 р. Його вартість становила приблизно 4,6 млн марок (близько 2,37 млн євро). Частину цієї суми (1 млн євро) у 2008 р. виділив уряд Іспанії, значним був також внесок Угорщини (Guesdon, 2008).

Четвертий етап розпочався відразу після завершення третього і тривав близько 20 місяців, завершившись наприкінці 2013 р. Його вартість – 14 млн марок (близько 7,23 млн євро), виділених за програмою сприяння країнам-кандидатам на членство у Європейському Союзі. У цей період завершено оздоблення фасаду, яке виконано двоколірною теракотою, гіпсовою ліпниною і декоративними фаянсовими елементами, та відновлено інтер'єр будівлі (у т. ч. придбано картини, скульптури і книги). Спроектовані та виконані відповідно до оригінальної документації внутрішні і зовнішні столярні вироби зроблено з дубової деревини, частково термічно покращеної відповідно до поточних вимог щодо захисту від шуму. Різьблені дерев'яні сходи, що з'єднують перший і другий поверхи і є невід'ємною частиною автентичного простору Вієчниці, відновлено за первісними планами. Кабінети, службові приміщення будівлі оформлені скромно, без прикрас та ліпнини.

Будівля знову стала повністю функціональною і комфортною: «все, що можна було відтворити, було відтворено, а те, що не вдалося зберегти, було зроблено заново» (Gradska vijećnica Sarajevo, n.d.). Весь процес відновлення Вієчниці оцінюється приблизно у 23 млн марок (близько 12 млн євро). Її офіційне відкриття відбулося 9 травня 2014 р. у День Європи.

Сьогодні будівля, яку у 2006 р. визнано національною пам'яткою Боснії і Герцеговини, є резиденцією мера Сараєва, а також приміщенням міської ради столиці, яке використовується для проведення різноманітних заходів. НУБ БіГ так і не повернулася до Вієчниці. Вона досі розміщується у колишніх казармах. Бібліотека була ізольована від участі у процесах, пов'язаних із реконструкцією будівлі, зокрема, міська влада повністю сама розпоряджалася грошима, наданими донорами. І це попри те, що, як неодноразово зазначали керівники бібліотеки, міжнародні донори та спонсори виділяли кошти на реконструкцію саме будівлі бібліотеки для надання бібліотечних послуг та проведення супутніх культурних заходів, а не на мерію як адміністративну будівлю та місце проведення весіль тощо (University of Sarajevo, 2019). Донорами, які надали фінансову підтримку реконструкції НУБ БіГ – Вієчниці, були ЮНЕСКО, Світовий банк, Європейська Комісія, Іспанія, Угорщина, Національна бібліотека Австрії, Національна бібліотека Франції, Національна бібліотека Норвегії, Кіпрська бібліотека, Королівська бібліотека Нідерландів та Народна книгозбірня Сербії, а також деякі європейські міста та окремі установи (Guesdon, 2008, р. 72).

Ще на початку 1980-х років розпочалися роботи з будівництва нового приміщення для НУБ БіГ, яке так і не завершилося. Політики, діячі науки і культури, бібліотекарі, науковці, архітектори час від часу обговорюють як можливості повернення НУБ БіГ до Вієчниці, так і необхідність спорудження нової сучасної бібліотечної будівлі.

Після Дейтонських мирних угод правовий і фінансовий статус семи національних культурних і наукових установ, у т. ч. і НУБ БіГ, не було визначено. Фактично вони залишилися без політичної підтримки і у стані перманентної кризи. Влітку 2024 р. НУБ БіГ знову опинилася під загрозою: установа призупинила свою діяльність на кілька місяців, співробітники не отримували заробітну плату.

Втім, незважаючи на всі труднощі – невизначеність і нерегульованість правового та фінансового статусу, неналежні умови розміщення ресурсів і кадрів тощо, – НУБ БіГ продовжує функціонувати відповідно до європейських і світових стандартів і досягає гідних професійних результатів як на національному, так і на міжнародному рівнях. 2 липня 2020 р. спеціальні колекції НУБ БіГ були оголошені національною пам'яткою Боснії і Герцеговини.

ВИСНОВКИ

Руйнування НУБ БіГ на початку Боснійської війни стало найбільшою і неоправданою втратою та символом однієї з головних цілей війни – знищення культурної самобутності всього суспільства. Напад на установу стався попри те, що будівлю було ознаковано міжнародною пам'яткоохоронною емблемою «Блакитного щита», прийнятою Гаазькою конвенцією про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту (1954 р.). Мішень була точною і не випадковою – знищення національної бібліотеки.

Реконструкція Вієчници розглядалася громадськістю не лише як архітектурне і фінансове завдання, але також як цінний внесок у плідний діалог між різними культурами та націями у країні з багатовіковою традицією толерантності та культурного плюралізму. Найбільш спірним питанням і досі є призначення Вієчници. НУБ БіГ очікує на остаточне врегулювання правового та фінансового статусу, забезпечення довгострокової стабільності і державної підтримки подальшого розвитку національної бібліотеки як важливої інституції, яка зберігає культурну пам'ять та свідчення національної ідентичності.

Обставини спалення НУБ БіГ підтверджують, що національна бібліотека своїм існуванням загрожує тим, хто заперечує право на політичне чи культурне визнання окремих націй. Трагічна доля НУБ БіГ порушує важливі питання щодо понять пам'яті, ідентичності, культури та плюралізму.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Bakaršić, K. (1994). The libraries of Sarajevo and the book that saved our lives. *The New Combat*. <https://heritage.sensecentar.org/assets/sarajevo-national-library/sg-3-08-libraries-sarajevo.pdf>
- Blažina, V. (1996). Mémoiricide ou la purification culturelle: la guerre et les bibliothèques de Croatie et de Bosnie-Herzégovine. *Documentation et bibliothèques*, 42(4), 149–163. <https://doi.org/10.7202/1032995arc>
- Gradska vijećnica Sarajevo. (n.d.). *Posjetite Gradsku vijećnicu Sarajevo*. Vijećnica. Retrieved January 11, 2025, from <https://www.vijecnica.ba>
- Guesdon, M.-G. (2008). Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine i rekonstrukcija Vijećnice u Sarajevu. *BOSNIACA*, 13(13), 70–72. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/263>

- Kapić, S. (Ed.). (2000). *The siege of Sarajevo: 1992–1996*. FAMA.
- Kujundžić, E. (1996). Memoria Bosniaca – Memoria Mundi. *BOSNIACA*, 1(1), 5–12. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/290>
- Kujundžić, E. (2000). National and University Library of Bosnia and Herzegovina at the turn of millennium. *BOSNIACA*, 4–5(4–5), 5–8. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/333>
- Kujundžić, E. (2002). Deset godina od razaranja Vijecnice – Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine (1992.–2002.). *BOSNIACA*, 6–7(6–7), 5–7. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/352>
- Kurto, N. (2003). Vijećnica u Sarajevu. *BOSNIACA*, 8(8), 25–31. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/385>
- Lovrenovic, I. (1994, May 28). The hatred of memory. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1994/05/28/opinion/the-hatred-of-memory.html>
- Mowat, I. (1994). *The revival of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina in Sarajevo. A study of options and proposals for action* (Report No. FMR/CII/PGI/94/110). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000099979>
- Mulabegović, F. (2003). Gradska Vijecnica (Nacionalnai univerzitetska biblioteka) u Sarajevu. Metodologija i proces obnove (1996–2003). *BOSNIACA*, 8(8), 33–39. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/387>
- Ovčina, I. (2016). What did the National and University Library of Bosnia and Herzegovina lose after 25/26th August 1992? In M. Collier (Ed.), *What do we lose when we lose a library?* [Conference proceedings] (p. 77–82). KU Leuven, <https://www.goethe.de/resources/files/pdf94/streamgate.pdf#page=78>
- Peić, S. (1998). The destruction of a nation's literary heritage: libraries in Bosnia and Hercegovina, with special reference to the National and University Library. *Alexandria: The Journal of National and International Library and Information Issues*, 10(1), 77–84. <https://doi.org/10.1177/095574909801000105>
- Pomfret, J. (1996, January 8). Battle rages over destroyed Bosnian Library. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1996/01/09/battle-rages-over-destroyed-bosnian-library/fccc9f00-187d-490a-8c2d-6a729fbca863>
- Rešidbegović, A. (2009). Biblioteka koja ima prošlost i budućnost: Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine (1945–2009.). *BOSNIACA*, 14(14), 65–71. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/120>
- Resolution 4.8: Adopted by the General conference of UNESCO an its 27th session on 13 November 1993. (2002). *BOSNIACA*, 6–7(6–7), 18. <https://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/359>
- Riedlmayer, A. (1996). Libraries are not for burning: international librarianship and the recovery of the destroyed heritage of Bosnia-Herzegovina. *Art Libraries Journal*, 21(2), 19–23. <https://doi.org/10.1017/S0307472200009834>
- Riedlmayer, A. (2003). Convivencia under fire: Genocide and book-burning in Bosnia. *BOSNIACA*, 8(8), 55–73. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/393>
- Riedlmayer, A. (2007). Crimes of war, crimes of peace: destruction of libraries during and after the Balkan Wars of the 1990s. *Library Trends*, 56(1), 107–132. <https://doi.org/10.1353/lib.2007.0057>
- Supple, S. (2005). Memory slain: Recovering cultural heritage in post-war Bosnia. *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*, 1(2). <https://doi.org/10.5070/D412000539>
- Tuzlak, D. (2017). Osvrt na historijski razvoj tekuće nacionalne bibliografije Bosne i Hercegovine. *BOSNIACA*, 22(22), 29–33. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/413>

- University of Sarajevo. (2019, August 27). *The National and University Library of Bosnia and Herzegovina marked 27 anniversary of the destruction of the City Hall*. <https://www.unsa.ba/en/novosti/national-and-university-library-bosnia-and-herzegovina-marked-27-anniversary-destruction>
- Zećo, M., & Tomljanovich, W. B. (1996). The National and University Library of Bosnia and Herzegovina during the current war. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 66(3), 294–301. <https://doi.org/10.1086/602886>

REFERENCES

- Bakaršić, K. (1994). The libraries of Sarajevo and the book that saved our lives. *The New Combat*. <https://heritage.sensecentar.org/assets/sarajevo-national-library/sg-3-08-libraries-sarajevo.pdf> [in English].
- Blažina, V. (1996). Mémoricide ou la purification culturelle: la guerre et les bibliothèques de Croatie et de Bosnie-Herzégovine [The cultural purification of libraries during the war in Bosnia-Herzegovina]. *Documentation et bibliothèques*, 42(4), 149–163. <https://doi.org/10.7202/1032995ar> [in French].
- Gradska vijećnica Sarajevo. (n.d.). *Posjetite Gradsku vijećnicu Sarajevo* [Visit Sarajevo City Hall]. Vijećnica. Retrieved January 11, 2025, from <https://www.vijecnica.ba> [in Bosnian].
- Guesdon, M.-G. (2008). Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine i rekonstrukcija Vijećnice u Sarajevu [National and University Library of Bosna and Herzegovina and reconstruction of “Vijećnica” Building in Sarajevo]. *BOSNIACA*, 13(13), 70–72. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/263> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- Kapić, S. (Ed.). (2000). *The siege of Sarajevo: 1992–1996*. FAMA [in English].
- Kujundžić, E. (1996). Memoria Bosniaca – Memoria Mundi. *BOSNIACA*, 1(1), 5–12. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/290> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- Kujundžić, E. (2000). National and University Library of Bosnia and Herzegovina at the turn of millennium. *BOSNIACA*, 4–5(4–5), 5–8. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/333> [in English].
- Kujundžić, E. (2002). Deset godina od razaranja Vijećnice – Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine (1992.–2002.) [Ten years since the destruction of the City Hall – National and University Library of Bosnia and Herzegovina (1992–2002)]. *BOSNIACA*, 6–7(6–7), 5–7. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/352> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- Kurto, N. (2003). Vijećnica u Sarajevu [Vijećnica (City Hall) in Sarajevo]. *BOSNIACA*, 8(8), 25–31. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/385> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- Lovrenovic, I. (1994, May 28). The hatred of memory. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1994/05/28/opinion/the-hatred-of-memory.html> [in English].
- Mowat, I. (1994). *The revival of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina in Sarajevo. A study of options and proposals for action* (Report No. FMR/CII/PGI/94/110). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000099979> [in English].
- Mulabegović, F. (2003). Gradska Vijećnica (Nacionalna i univerzitetska biblioteka) u Sarajevu. Metodologija i proces obnove (1996–2003) [City Hall (National and University library) in Sarajevo. Methodology and process of restoration (1996–2003)]. *BOSNIACA*, 8(8), 33–39. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/387> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- Ovčina, I. (2016). What did the National and University Library of Bosnia and Herzegovina lose after 25/26th August 1992? In M. Collier (Ed.), *What do we lose when we lose a library?*

- [Conference proceedings] (p. 77–82). KU Leuven, <https://www.goethe.de/resources/files/pdf94/streamgate.pdf#page=78> [in English].
- Peić, S. (1998). The destruction of a nation's literary heritage: libraries in Bosnia and Hercegovina, with special reference to the National and University Library. *Alexandria: The Journal of National and International Library and Information Issues*, 10(1), 77–84. <https://doi.org/10.1177/095574909801000105> [in English].
- Pomfret, J. (1996, January 8). Battle rages over destroyed Bosnian Library. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1996/01/09/battle-rages-over-destroyed-bosnian-library/fccc9f00-187d-490a-8c2d-6a729fbca863> [in English].
- Rešidbegović, A. (2009). Biblioteka koja ima prošlost i budućnost: Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine (1945–2009.) [The library that has the past and the future: National and University Library of Bosnia and Herzegovina (1945–2009)]. *BOSNIACA*, 14(14), 65–71. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/120> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- Resolution 4.8: Adopted by the General conference of UNESCO at its 27th session on 13 November 1993. (2002). *BOSNIACA*, 6–7(6–7), 18. <https://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/359> [in English].
- Riedlmayer, A. (1996). Libraries are not for burning: international librarianship and the recovery of the destroyed heritage of Bosnia-Herzegovina. *Art Libraries Journal*, 21(2), 19–23. <https://doi.org/10.1017/S0307472200009834> [in English].
- Riedlmayer, A. (2003). Convivencia under fire: Genocide and book-burning in Bosnia. *BOSNIACA*, 8(8), 55–73. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/393> [in English].
- Riedlmayer, A. (2007). Crimes of war, crimes of peace: destruction of libraries during and after the Balkan Wars of the 1990s. *Library Trends*, 56(1), 107–132. <https://doi.org/10.1353/lib.2007.0057> [in English].
- Supple, S. (2005). Memory slain: Recovering cultural heritage in post-war Bosnia. *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*, 1(2). <https://doi.org/10.5070/D412000539> [in English].
- Tuzlak, D. (2017). Osvrt na historijski razvoj tekuće nacionalne bibliografije Bosne i Hercegovine [Review on the historical development of current national bibliography of Bosnia and Herzegovina]. *BOSNIACA*, 22(22), 29–33. <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/413> [in Bosnian-Croatian-Serbian].
- University of Sarajevo. (2019, August 27). *The National and University Library of Bosnia and Herzegovina marked 27 anniversary of the destruction of the City Hall*. <https://www.unsa.ba/en/novosti/national-and-university-library-bosnia-and-herzegovina-marked-27-anniversary-destruction> [in English].
- Zećo, M., & Tomljanovich, W. B. (1996). The National and University Library of Bosnia and Herzegovina during the current war. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 66(3), 294–301. <https://doi.org/10.1086/602886> [in English].

UDC 027.54+027.7](497.6):355.018

Liliia Prokopenko,
*PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: prokopenko.888888@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0531-6111*

LIBRARY AS A TARGET: CHRONICLE OF LOSSES OF THE NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

The aim of the article is to study circumstances of the burning of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina during the Bosnian War, as well as peculiarities of its post-war restoration and functioning in the context of understanding the role and value of the national library in supporting national identity.

The research methods are based on the general scientific principles of historicism, integrity, objectivity, continuity, systemic, interdisciplinary and informational approaches. The goal is achieved using a system of general scientific and special methods: theoretical (analysis, synthesis, abstraction, explanation, generalisation), empirical (description, comparison, observation), historical and comparative, problematic and chronological, identification and analysis of sources, etc.

Scientific novelty. In Ukrainian library science, it is the first attempt to study the role and value of the national library in supporting national identity using the example of the circumstances of burning and restoring the National and University Library of Bosnia and Herzegovina.

Main conclusions. The destruction of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina was the greatest and irreparable loss and a symbol of one of the main goals of the war, like the ruin of the cultural identity of society. The attack on the institution occurred in spite of the fact that the building was marked with an international monument protection sign. The restoration of the library was seen as a valuable contribution to the dialogue between different cultures and nations in this country with a centuries-old tradition of tolerance and pluralism. The National and University Library of Bosnia and Herzegovina is still awaiting the final settlement of its legal and financial status, ensuring long-term stability and state support. The tragic fate of this library raises important questions about the concepts of memory, identity, culture and pluralism.

Keywords: National and University Library of Bosnia and Herzegovina; libraries and war; biblioclasy; history of abroad librarianship; national library.

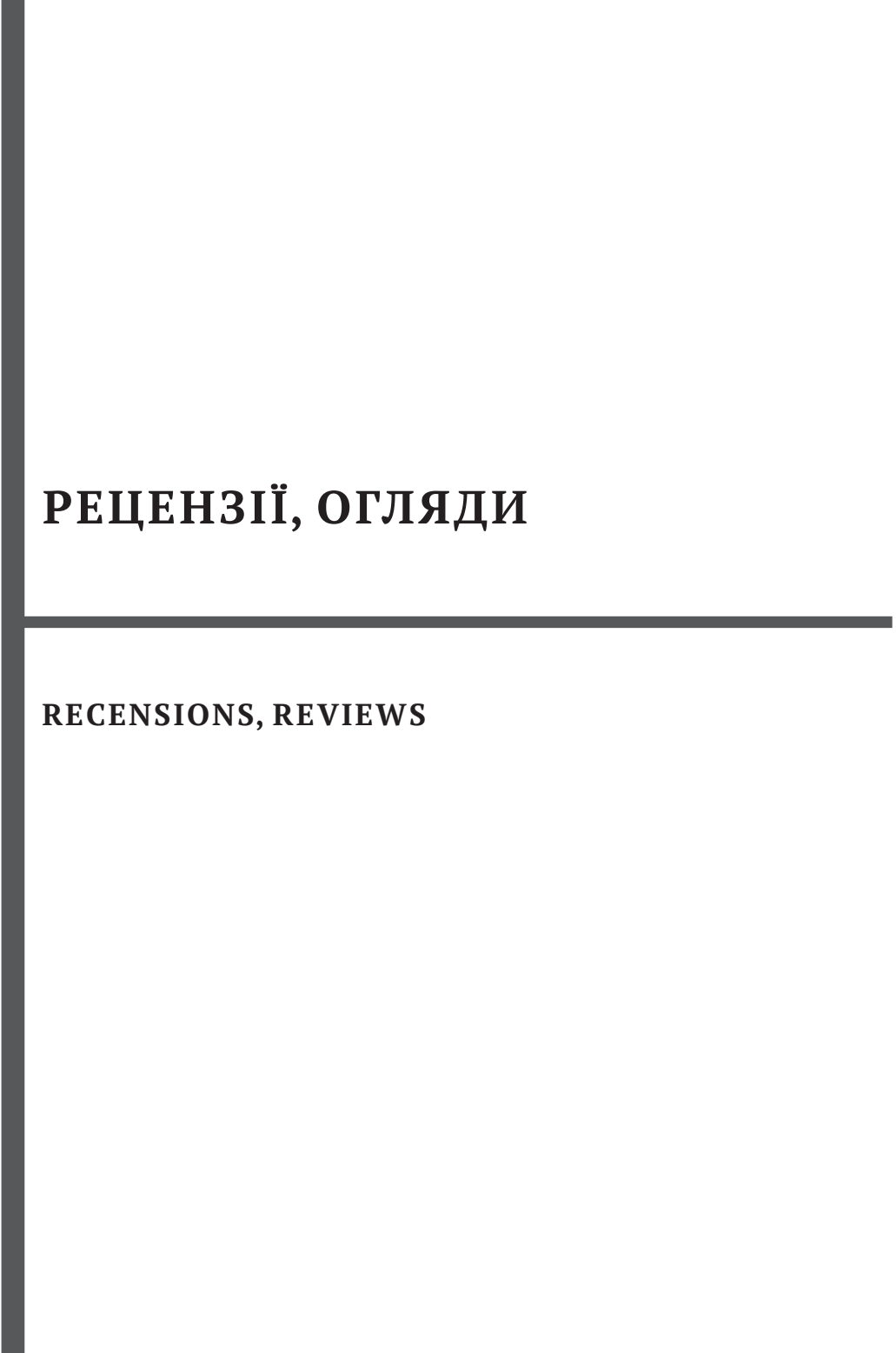
Надійшла 19.02.2025

Прийнята 23.04.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ

RECENSIONS, REVIEWS

УДК 930:[001.891:930.85]:7.072.2(477)Щавинський(049.32)
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335096

**ІСТОРІОСОФІЯ НАУКИ
І КУЛЬТУРИ ЧЕРЕЗ
«УКРАЇНСЬКІ
ОБРІЇ ВАСИЛЯ
ЩАВИНСЬКОГО»
АНДРІЯ ШАПОВАЛА**

Галина Салата,
докторка історичних наук, професорка,
членкиня Експертної ради
Міністерства освіти і науки України
з питань атестації наукових кадрів
з філологічних наук та соціальних комунікацій,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: salaty@bigmir.net
ORCID ID: 0000-0002-2673-8463

Рецензія на монографію: Шаповал, А. (2024). *Українські обрії Василя Щавинського: мистецтвознавця, колекціонера, бібліофіла*. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. https://doi.org/10.15407/r_nbuv.0004935

Для цитування:

Салата, Г. (2025). Історіософія науки і культури через «Українські обрії Василя Щавинського» Андрія Шаповала [Рецензія на книгу А. Шаповала *Українські обрії Василя Щавинського: мистецтвознавця, колекціонера, бібліофіла*]. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 204–207. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335096>

У 80-х роках ХХ ст. на будівельному майданчику по проспекту Голосіївському, 3 м. Києва я і мої друзі часто, що вкрай було небезпечним та категорично прихованим від батьків, крокуючи фундаментом майбутньої Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, уявляли кількість книжок у цій установі. Чи могла я тоді ще малою усвідомити, що доля неодноразово поєднуватиме мене з науковцями, бібліотекарями, істориками та фондами книгозбірні? Певно, що ні...

У 2024 році світ побачила фундаментальна монографія Андрія Шаповала, знаного історика, джерелознавця, бібліографа, завідувача відділу археографії Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України «Українські обрії Василя Щавинського: мистецтвознавця, колекціонера, бібліофіла» (https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004935.pdf).

В анотації до видання зазначено, що «на основі аналізу широкого комплексу архівних документів, значну частину яких вперше введено до наукового обігу, а також бібліографічних джерел відображено участь видатного вченого, колекціонера та громадсько-культурного діяча Василя Олександровича Щавинського (1868–1924) в українському науково-культурному житті кінця ХІХ – першої чверті ХХ ст., висвітлено його внесок у збереження мистецької та культурно-історичної спадщини, проаналізовано науковий доробок мистецтвознавця з українознавчих питань» та констатовано, що видання розраховане на «науковців, культурологів, мистецтвознавців, бібліографів, усіх, хто цікавиться історією науки та культури України і долею яскравих особистостей». Відтак, констатую: анотація повною мі-

рою відповідає наповненню представленої наукової праці доктора історичних наук, старшого наукового співробітника Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України Андрія Івановича Шаповала.

Перше враження від праці – це достойне естетичне оформлення видання та поліграфічне виконання. Наукова розвідка з перших сторінок занурює читача у життя і діяльність Василя Олександровича Щавинського, його цілі та звитяги, злети і падіння, відданість Україні. Робота складається із п'яти розділів: Роки становлення; Унікальні досягнення В. Щавинського як вченого та колекціонера; Діяльність В. Щавинського на українознавчій ниві; Доля колекції В. Щавинського; Книжкові скарби із бібліотечної колекції В. Щавинського. Вони через призму біографістики з широкою палітрою документних джерел знайомлять із постаттю Василя Щавинського.

Цікавим і повчальним є подання матеріалу із вкрапленням сторінок історії нашої держави того часу та значної кількості славнозвісних імен діячів української культури, які працювали, творили поруч із Василем Щавинським. Читач дізнається не лише про предмет дослідження, а й поринає у час непересічних осіб в історії України: Володимира Миколайовича Перетця (1870–1935) – одного з фундаторів Української Академії Наук, видатного українського вченого-славіста, дослідника давньої української культури та літератури; Богдана Івановича Ханенка (1849–1917) – українського колекціонера старовини і творів мистецтва, мецената, промисловця, члена Київського товариства старожитностей і мистецтв; мистецтвознавця і художника Георгія Крескентійовича Лукомського (1884–1952); археолога і мистецтвознавця Миколи Омеляновича Макаренка (1877–1938); живописця, мистецтвознавця і колекціонера Степана Петровича Яремича (1869–1939) та ін., які співпрацювали з Василем Щавинським у багатьох установах, товариствах, виданнях, комітетах і комісіях. Всіх їх об'єднувала любов до України та її культури, мистецтва у цілому.

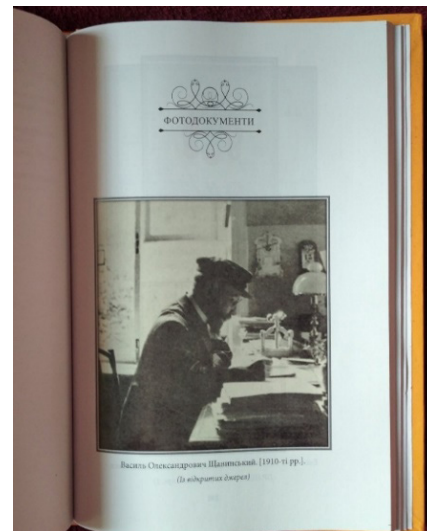
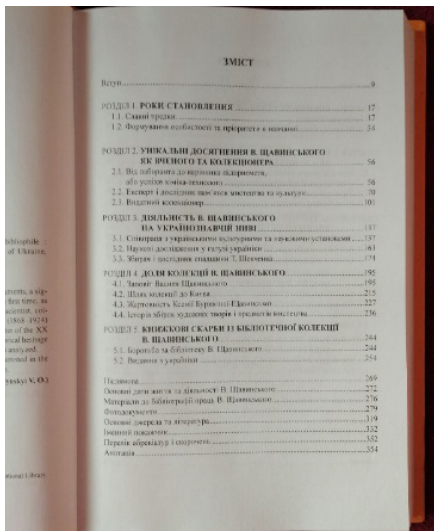
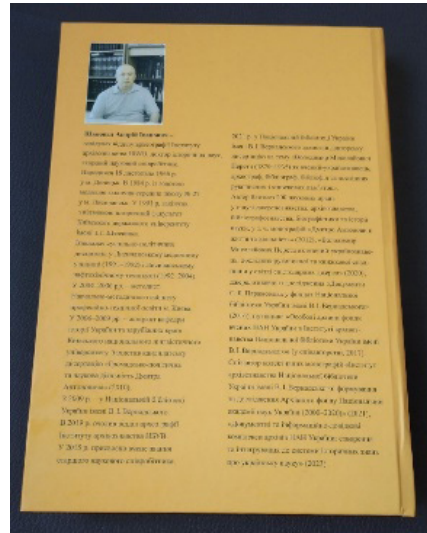
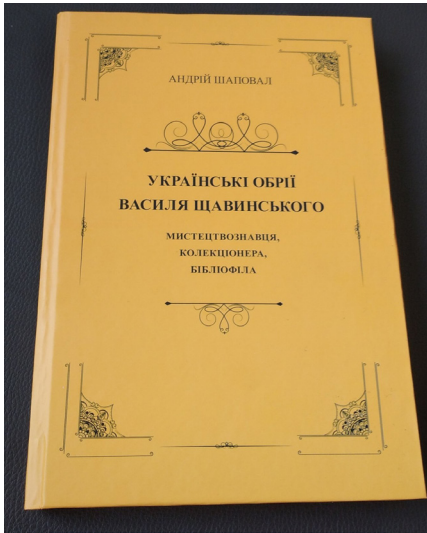
У монографії А. Шаповала не лише проаналізовано та введено до наукового обігу документні джерела про життя і діяльність В. Щавинського, а й спростовано ряд неправдивих фактів про Василя Олександровича, реконструйовано його життєвий і творчий шлях. Оприлюднені документи немов простежують біографію і співпрацю митця з науковими установами, культурними закладами, вченими, колекціонерами та громадсько-культурними діячами, що надає змогу дізнатися про оцінку останніми діяльності і творчості науковця, який загинув у 56 років.

На жаль, нині пам'ятки із колекційних збірок В. Щавинського та документи його архіву розпорошено між науковими установами та культурними закладами м. Києва. Сьогодні вони зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національному музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, Національному художньому музеї України, Національному музеї Тараса Шевченка, Національному музеї історії України, Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, відділі архівних наукових фондів рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Науковому архіві Інституту археології НАН України.

З боєм і захватом прочитані сторінки монографії про непересічну особистість Василя Щавинського, який був патріотом України, вивчав і популяризував історію нашої держави, заповів свою фундаментальну колекцію картин, що склала

понад 165 полотен, та власну колекційну бібліотеку із 2880 примірників батьківщині, свідчать і переконують, що шлях кожної особи на планеті не вимірюється прожитими роками, а визначається вчинками і діями по відношенню до соціуму.

Монографія Андрія Шаповала «Українські обрії Василя Щавинського: мистецтвознавця, колекціонера, бібліофіла» насамперед призначена для науковців, культурологів, мистецтвознавців, бібліографів, а також для всіх, хто цікавиться історією науки та культури, роллю особистості в історії України.

UDC 930:[001.891:930.85]:7.072.2(477)Shchavynskiy(049.32)

Halyna Salata,

DSc in History, Professor,

Member of the Expert Council

of the Ministry of Education and Science of Ukraine

on issues of scientific personnel certification

in philological sciences and social communications,

Kyiv National University of Culture and Arts

(Kyiv, Ukraine)

e-mail: salaty@bigmir.net

ORCID ID: 0000-0002-2673-8463

**HISTORIOSOPHY OF SCIENCE AND CULTURE
VIA “UKRAINIAN HORIZONS OF VASYL SHCHAVYNSKYI”
BY ANDRIY SHAPOVAL**

Monograph review: Shapoval, A. (2024). *Ukrainian Horizons of Vasyl Shchavynskiy: Cognoscente, Collector, Bibliophile*. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. https://doi.org/10.15407/r_nbu.0004935

From the first pages, the scientific study immerses a reader in the life and creativity of Vasyl Oleksandrovych Shchavynskiy, his goals and achievements, ups and downs, devotion to Ukraine. This work consists of five chapters: Years of Formation; Unique Achievements of V. Shchavynskiy as a Scientist and Collector; Activity of V. Shchavynskiy in the Field of Ukrainian Studies; Fate of V. Shchavynskiy's Collection; Book treasures from the library collection of V. Shchavynskiy. Through the prism of biographical studies with a wide range of documentary sources, they introduce the personality of Vasyl Shchavynskiy.

The presentation of the material interspersed with historical pages of our state at that time and a significant number of famous figures of Ukrainian culture who worked and created alongside Vasyl Shchavynskiy is interesting and instructive.

First of all, this monograph is intended for scientists, culturologists, cognoscentes, bibliographers, as well as for everyone who is interested in the history of science and culture, the role of this figure in the Ukrainian history.

Keywords: cultural and historical heritage; Ukrainian culture; cognoscente; collector; bibliophile; personality in history; scientific institution.

Надійшла 21.03.2025

Прийнята 27.05.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

Наукове видання

Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук

Науковий журнал

Випуск 15

Відповідальний редактор

Т. Новальська

Літературний редактор

К. Спрогіс

Редактор-перекладач

англійського тексту

С. Гурбанська

Бібліографічний редактор

І. Стригун

Редактор з комунікацій

А. Мальшакова

Дизайн обкладинки

Є. Дорошенко

Технічне редагування

В. Лук'яненко

Комп'ютерна верстка

О. Щербина

Scientific publication

Ukrainian Journal on Library and Information Science

Scientific Journal

ISSUE 15

Responsible editor

T. Novalska

Literary editor

K. Sprogis

English text editor

S. Hurbanska

Bibliographic editor

I. Stryhun

Communication editor

A. Malshakova

Cover design

Ye. Doroshenko

Technical editing

V. Lukianenko

Computer layout

O. Shcherbyna

Підписано до друку: 27.05.2025. Формат 70х100 ¹/₁₆

Ум. др. арк. 17,06. Обл. др. арк. 15,52.

Наклад 100 примірників

Замовлення № 5430

Видавничий центр КНУКіМ

Видавець Київський національний університет культури і мистецтв

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4776 від 09.10.2014